1796|B|2

A XVII a

Dup.

Dulau
120 fr. fr.
29 Jan.

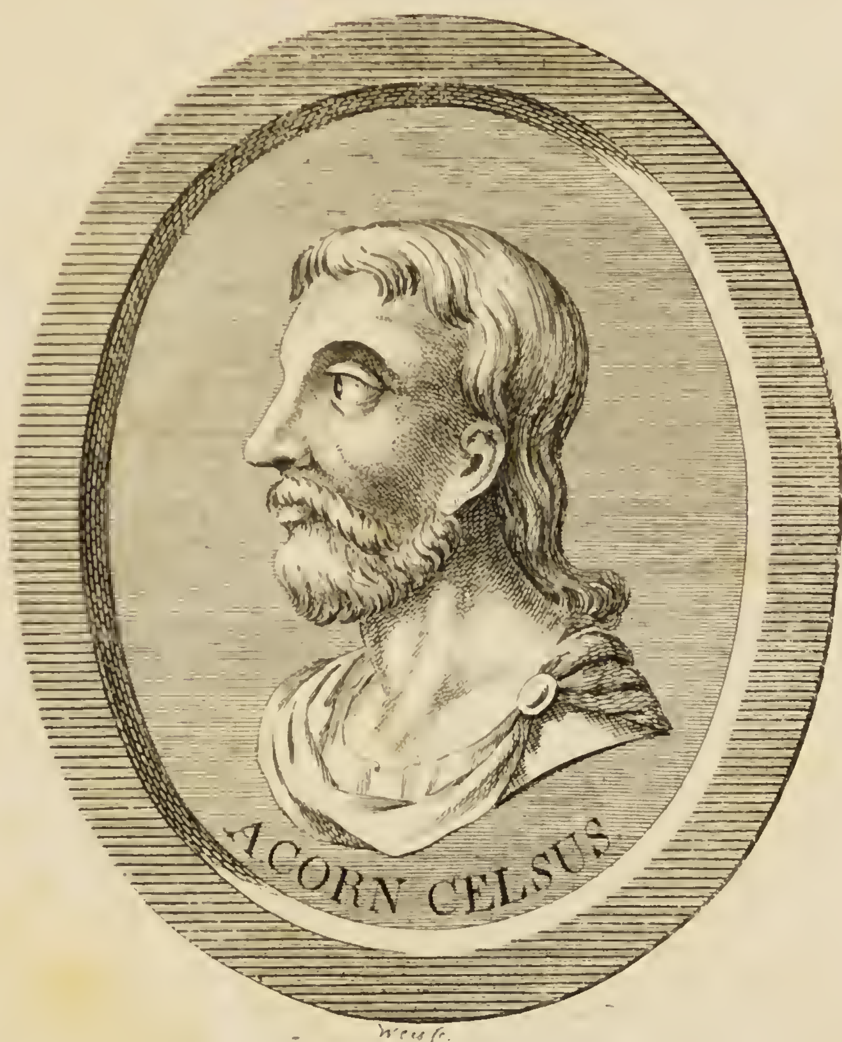
…ell / 178

A. CORN. CELSI
DE
MEDICINA
LIBRI OCTO

AD OPTIMAS EDITIONES
COLLATI

PRÆMITTITUR NOTITIA LITERARIA

STUDIIS SOCIETATIS BIPONTINÆ

EDITIO ACCURATA

BIPONTI
Ex Typographia Societatis
CIƆIƆCCLXXXVI

A. CORN. CELSI
DE
MEDICINA
LIBRI VIII.

Digitized by the Internet Archive
in 2016 with funding from
Wellcome Library

https://archive.org/details/b28757804

A. CORN. CELSI VITA.

A JOANNE RHODIO CONSCRIPTA.

Cornelii Celsi laudabilem in Re Medica operam annis jam mille sexcentis, & quod superat, experientia, veritatis prima parens, feliciter probavit. Nec melioris animi quisquam ita ab omni humanitate remotus fuit, cui non venerandum tam illustre nomen. At ingenio magis, quam origine notum, quam, relicta soli animo gloria, temporis diuturnitas posteritatis memoriæ exemit. Quamvis enim Romæ vixisse Celsum, ipsius, sive ut aliis visum, Scribonii Largi ad J. Callistum Epistola indicio sit: non desunt tamen causæ, cur addubitem, patria, an jure civitatis, ipsum Romanis accenseam. Maximeque, cum præter hunc quidam Julius Celsus, Hadriano Imperatori a consiliis, vel ex aliorum sententia, Alexandri Severi temporibus, Juris scientia perhibeatur claruisse. Vid. Spartianum in Hadr. 30, & Pompon. IC. l. 2 in fin. de Orig. Jur. & Politianum lib. 5 Epist. ad Jac. Modestum. Equidem Celsum patrem ac filium Jureconsultis annumerat Hotomannus in Descriptione Jurisconsultorum, & Juventium Celsum patrem ad Vespasiani Imperatoris tempora refert Jacob. Gothofred. Histor. Jur. Civil. cap. 7 de Jurisconsultorum successione. Idem Celsum patrem & filium sub Trajano, Hadriano, Antonino Pio vixisse censet. Verum & Apulejus Cel-

ſus, Valentis ac Scribonii Largi in Medicis magiſter, occurrit apud Scribonium Largum de Compoſ. Med. cap. 94 & 171. Cujus præter Agricolam Woverius in Apuleji vita mentionem injecit. Niſi forte cum Cornario in Marc. Empirici Præfat. interpoſito inciſo, Apulejo, Celſo, diſtincte legendum fuerit. Ita in præfat. Marcell. & Apulejus & Celſus occurrunt. Volaterranus etiam meminit in Anthropologia lib. 14, Celſi cujuſdam, qui philoſophiæ Stoicæ ſectator, Origenis erat adverſarius, magiæ ſcientia notus, cui Lucianus Pſeudo-Mantem inſcripſit. Ejuſdem quoque nominis ibidem, imperante Nerone, e Galliis puer novennis martyrio nobilitatus. Nummo etiam innotuit apud Auguſtin. Dialogo 5 de Num. Celſus quidam IIvir. Noſter autem Auguſti ævo floruit, ex quorundam ſententia, inter quos Jo. Britannic. in Juvenal. Sat. 6 & 7, Ovidii auctoritate, vel ut Jo. Cajo placuit, Cl. Tiberii, A. C. 29; aut certe Caji Imp. conjectura Sambuci, viri antiquitatis notitia clariſſimi. Major tamen eruditorum pars ſub Tiberio vixiſſe, vel forte ipſo imperante natum, uſque ad Trajani tempora vitam produxiſſe cenſet; quamvis & ſub Nerone vixiſſe putet Thom. Fienus: ut uno ſeculo vetuſtior Galeno videatur. Ceterum non levem hic de patria ejus dubitandi occaſionem præbet Cæl. Rhodiginus, qui Antiqu. Lect. Lib. 14 cap. 5, Veronenſes, ait, cum Macrobio, Vitruvio, & Plinio, Celſum quoque ſuum ortu civem agnoſcere. Librorum inſcriptionibus hujuſmodi divinationes ſtabiliri aſſolent: ſed exigui momenti munimento. Notius enim eſt, quam ut pluribus confirmetur, librorum titulos literatoribus & librariis arbitrarios fuiſſe, vixque veterum quempiam ulli ſuorum Commentariorum quidquam prænotaſſe, referente de ſemet id ipſum Galeno lib. 7 Method. Med. cap. 1, qui id officii ab amicis habuit: haud dubie iſtius ævi modeſtia,

quod ingenia admiratione superiora protulit. Sed enim, ut mala exempla ex bonis initiis orta: ita ex æmula, in conquirendis magnorum ingeniorum monumentis, Principum munificentia, accrescente paulatim librariorum avaritia, omnes prope optimorum etiam auctorum præscriptiones impune, ad lucrosam cujusque libidinem, immutatæ, ne dicam adulteratæ.

Atque ut ad Celsum redeam; quot ejus hodie editiones, tot ferme inscriptiones diversæ. Cæsarii habet, Aurelii Cornelii Celsi de Re Medica VIII Libri eruditissimi. *Vulgatæ Lugdunenses omnes, & Leidensis modestius sine phalerato encomio A. C. C. D. M. L. VIII. Horum priorem Cajus sic mutavit:* Aurelii Cornelii Celsi Romani de Re Medica Libb. VIII pereruditi. *H. Stephanus in suo exemplari ceteris Medicinæ principibus adjecto receptæ lectioni subdidit:* Operis ab eo scripti Pars Sexta; *vett. Codicum MS. auctoritatem secutus, quibus communis hæc inscriptio:* A Cornelii Celsi Artium Liber VI. *Nihil tamen hic præter consilium & rem ab illo temere factum. Patriam enim sive auctor ipse, sive alius quispiam addiderit, id certe non caret vetustatis exemplo, potissimum apud Græcos, quos inter Celsus sibi* Hippocratem Coum *inprimis imitandum proposuit, cujus etiam pleraque non infeliciter Latino sermone reddidit, suam ipse testatus in Epist. ad Pullium Natalem in hoc studiorum genere diligentiam, longe accuratiorem, quam Largii Designatiani, qui Epistola ad filios se fuisse liberiorem fatetur, quemadmodum notante Cornario in Dedicat. Marcelli, in plerisque Hippocratem expressit, ut integras sententiarum periodos ex ipso descriptas subinde in eo videas; immo tota capita nihil aliud quam Hippocratis sententias ad verbum reddunt. Hinc non immerito Hippocratis Simiam dixit Nic. Manardus, de V. S. in Pleurit. f. 8. Etsi vero Latini scriptores præ-*

triam haud usque jactabant : neutiquam tamen diffitendum, antiquitus Romanæ civitatis jus gloriosum fuisse. Quo forte venditores auctorem nostrum commendare satagebant; sive is meritis & gratia civium numero adscriptus esset; sive Roma oriundus. Posterius tamen ut credam, suadet præter apertum auctoris lib. 5 cap. 21 textum, Epistola ejusdem ad Callistum, & persuadet ad Pullium Natalem altera; in quibus inprimis viri boni genius conspicitur. Immo Marcellus in Præf. operis Cornelium Celsum inter viros illustres & cives enumerat, quidquid ei imposuerit Verderius Cens. p. 144. Ejus Columella, Claudii tempore clarus, ut æqualis aut certe paulo superioris, Rei Rust. lib. 1 cap. 1 sic meminit : Nostrorum temporum Cornelius Celsus, totum corpus disciplinæ quinque libris complexus est. *Quem Rusticam intellexisse, vero proximum est. Quinctiliani sententia Inst. Orat. lib. 10 cap. 1.* Vir eruditus, inter eos philosophos Latinos, quos eloquentes literæ Romanæ tulerunt, qui scripsit non parum multa, scepticos sequutus, non sine cultu & nitore. *Ideoque ob nimiam novitatis cupiditatem, ejusdem censura notatur. Scripta ejus sigillatim prodidit Volaterranus Anthropol. l. d.* Cornelius Celsus, mediocri vir ingenio, non solum artem Rhetoricam, sed de re Militari, & de Rusticana, deque Medicina libros composuit. *Quæ omnia J. Dousa, æternum gentis & generis sui decus, in Silva Extemporal. hoc Epigrammate venustissime complexus :*

Facta urbana tuo res Rustica munere, scriptis
  Nec minus illustris est Medicina tuis.
Hinc quoque Militiæ tractasti commoda Rhetor.
  Hoc Martem Musis jungere, Celse, fuit.

Subjungit Polyhistor Italus : Ad nos tantum ejus Medicina pervenit, oratorio more conscripta. *Sed*

& quædam Rhetorica ejus nostra ætate Sixti Popmæ studio feruntur emissa. Veterinariam quoque conscripsisse auctor est Mercurialis lib. 4 cap. 2, & Phil. Ingrass. Quæst. de Veterinar. cap. 9. Herbarium vero ei adscriptum, Apuleji potius credit in vita Apuleji Elmenhorstius. Julium quidem Celsum inter rei militaris scriptores enumerat Rob. Valtur: quemadmodum huic a nonnullis adscripta sunt Julii Cæsaris Commentaria. De quibus tamen nihil vere constat. Varia sane ejus eruditio aliud prodere non potest, quam virum ingenue natum, magna seculi felicitate, quod bonarum literarum erat feracissimum. Excepit nempe coluitque ea ætas viros scientia, prudentia, ac eloquentia summos, Tullium, Sallustium, Catullum, Virgilium, Propertium, Horatium, Tibullum, Manilium, Vitruvium, Antonium Musam, Ovidium, Livium, Scribonium Largum, Valerium Maximum, Vellejum Paterculum: atque si se in Claudii imperium ipsius extenderit vita, Quintum Curtium, Persium, Senecam, Silium Italicum, Plinium, viros omnes consummatissimos, in quibus tamen postremum nonnulli Celso juniorem censent. Opinionem meam firmat laudabilis veterum consuetudo, qua tria nomina Nobiliorum, Celso etiam Plinii auctoritate rata; Libertis raro, nec ferme sine gravi causa unquam concessa scimus, quibus tamen semper servile nomen remansit. Nec moror, quod Celsi Epistolæ apud Marcellum in limine operis prænomen desit, quo soli Romani insigniebantur. Nomen enim apud bonos auctores sæpe prænomen & cognomen includit: Hinc Martialis:

Ut jugulem curas, nomen utrumque bibam.

Salutaribus itaque disciplinis Græcisque literis, non levi nobilitatis indicio, recte institutus, facile potuit seculo tam augusto ac beato, nihil non (ut ipse in Epi-

a 3

ſtola ad Natalem refert) dignum ſublimi Romanorum majeſtate de bono Medicinæ artis ſplendidiſſime ſcribere, idque perennitati & literis mandare, utilitatis magis quam delectationis cauſa.

Scio equidem, non deeſſe multæ auctoritatis viros, qui ex modo adducta Celſi Epiſtola opinantur, ipſum animo in diverſa ſtudia diviſo, Græca dumtaxat medicinalia in Latinum convertiſſe, aut Empedoclis & Democriti exemplo non ut merus atque ad quæſtum Medicus, ſed ut ſapientem, atque ut Columellæ verbis utar, univerſæ naturæ prudentem, Medicinam veluti philoſophiæ partem cum ſapientiæ ſtudio conjunxiſſe. Ideoque nec factam ejus ab Aureliano mentionem, Barthio Adverſ. lib. 38 cap. 3 cenſente. Nec denique unquam Medicinæ operatum. Credat, qui volet. Nec eam litem meam facio. Medicum certe agnovit magnus Scaliger de Re Num. 36. Remedia quidem, Hippocratis & Galeni exemplo, aliunde congeſta digeſſiſſe, ultro largior: ipſam vero morborum τέκμαρσιν & θεραπεὶαν proprio ingenii ductu contextam pro me res ipſa loquitur. Quin ipſum pharmaca præbuiſſe, non mediocri gloria, ex ipſius ad Julium Calliſtum Epiſtola ſatis liquet. Quorum artificioſam mixtionem ſe accurate intellexiſſe, prodit ipſe lib. 7 cap. 26. Unde Cornarius fortaſſis inter Pharmaceuticos repoſuit. Immo dedita opera ab aliis prætermiſſa proferre ac illuſtrare voluiſſe, cenſuit Minadous, variæ eruditionis Medicus, de Ext. Affect. lib. 2 cap. 3. Maximeque Medicum ejus Chirurgica probant, quæ, Geſneri in Catalogo Chirurgorum ſententia, veterum ſolus Latine ſcripſit, ut vere ipſum inter Chirurgos reponat doctiſſimus Septalius Animadv. lib. 8. Caut. 1 & 40. Tanta vero id fide peregit, ut Hieronymus ab Aquapendente, Medicus & Chirurgus uſu vel annis nemini ſecundus, in Operat. Chirurg. cap. de Chir. Dent. his verbis ſeſe in ipſius laudes diffude-

rit : Mirabilis Celſus in omnibus : quem nocturna verſare manu, verſare diurna, conſulo. *Nec mirum: cum Celſus eruditiſſimo Manardo Epiſt. Medic. lib. 9 Epiſt. 1, bonus & fidelis Hippocratis interpres, licet in aliquo verbo quandoque lapſus videatur. Quod viro in omni literarum genere exercitato vel ipſa πολυγραφία libenter profecto condonari jubet, quamvis non diffiteatur ipſe, non pauca ſe ex aliena quandoque ſententia poſuiſſe. Horatio pariter Augenio de Miſſ. Sanguin. lib. 8 cap. 1, Lomnio, Ronſſeo Epiſt. Medic. lib. 8 ſect. 3 cap. 7, Schenckio, Jo. Heurnio, Bened. Matamoro, Rod. a Caſtro, innumeriſque præclari judicii Medicis, propter ſingularem & ſuccinctam cum elegantia doctrinam, Latinus Hippocrates appellatur, in quo Pantini judicio Comment. ad Celſi lib. 1 cap. 1 optimæ methodi ac viæ rationiſque docendi diſcendique, & in ſumma brevitate mira artis & ſapientiæ obſervatio plerumque animadvertatur. Recte igitur Agricola de Pond. Rom. lib. 4,* Celſi, *inquit*, auctoritas Medicis nota eſt, aut ſaltem eſſe debet. *Quam elegantiſſimis verbis Cælius Rhodiginus Antiq. Lect. lib. 26 cap. 3 inſinuavit:* A Cornelio Celſo verſuram faciunt multi. Verum citra illius ſententiam nihil ferme promunt; perinde ac verba ſint veterum ſacrorum, quæ demutaſſe piaculare flagitium plane cenſeri debeat, quodque hoſtiis majoribus procures. *Inde Fernelio, Franciæ Hippocrati, referente Plantio in vita Fernelii, cum ob orationis puritatem, tum ob ſententiarum pondus, quam cariſſimus fuit. Juriſconſultis procul dubio iiſdem nominibus uſque adeo venerabilis, ut Pandectas ſuas hujus viri auctoritate muniri voluerint. Verum, ne nimiis laudibus verius is oneretur, quam ornetur, quem mortalium nemo recte vituperavit : unicum Heurnii judicium, inter cetera graviſſimum, huic virtutum coronæ lemniſci loco ſatis*

erit. Ita ille Meth. Stud. Med. cap. 5: Latinos inter Medicos primus eſt Cornelius Celſus : ſed prudenter legendus. Nam in multis Aſclepiadem Methodicum ſectatur, ut fatetur ipſe. Hujus cote ſtilum ſubigemus, & pluris Latinitatem ejus quam Medicinam faciemus. *Unicus itaque Celſus, ut ſcite idem in Epiſt. ad Ronſſ. Celſo præfixa, Medicis Latinis præferatur : qui pomœria Romanæ eloquentiæ eo protulit, ut Medicina ſuaviſſimo ore eloquentiæ jam ſeſe cultioribus ingeniis merito commendet.*

His quotquot naturæ aſſociavit benignitas, æquos afferte animos, eleganti favete linguæ. Ita vobis, & verum animi ſermoniſque cultum, & firma valetudinis præſidia parabitis. Tantum eſt.

Optandum eſt, ut ſit mens ſana in corpore ſano!

NOTITIA LITERARIA
DE
A. CORNELIO CELSO
EX
Jo. Alb. Fabricii bibliotheca Latina a Jo. Aug. Erneſti auctius edita Tom. II, cap. IV.

Celſi nomen & ætas.

A. CORNELIUS CELSUS [1], Romanus, vir doctiſſimus, nec ipſe medicus aut Medicinam exer-

1 Fuere & alii *Celſi*, ut ille, ad quem Horatius lib. 1. Epiſt. 8. item, cujus mortem luget Ovid. Pont. I, 8. tum alter Epicureus, contra quem ſcripſit Origenes, & cui Lucianus ſuum inſcripſit Pſeudomantem. Hunc Celſum cum noſtro male confundit Jo. Jacobus a Ryſſel in continuatione Voſſii de Philoſophor. ſectis pag. 158. Alius quoque *Cornelius Celſus* imperator, de quo Trebellius Pollio: *Julius Celſus*, ſcriptorum Julii Cæſaris διορθωτής· *Juventius Celſus* ICtus: alius denique *Aruntius Celſus* Grammaticus, de quibus infra libro IV. Fuit etiam *Juventius Celſus* Medicus, pater & filius cognominis, & *M. Livius Celſus* tabularius ſcholæ Medicorum in Inſcriptione vetere Romæ reperta apud Hieron. Mercurialem IV, 1. Var. lect. His adde *Apulejum Celſum*, Scribonii Largi præceptorem, Centuripis ortum, de quo infra in Apulejo: tum diſcipulum Libanii *Celſum Cilicem*, de quo Valeſius ad Ammian. XXII, 9. *Celſum* alium genere, eruditione, voluntate laudabilem, quem a Theodoſio Imp. cum prærogativa conſulari nobilibus adjudicari optat Symmachus X, 25. Epiſt. *Celſum*, eloquentiæ ſtudio-

cendo quæstum faciens, sed qui putaret, accuratam ejus artis cognitionem ad virum universæ [1] naturæ prudentem pertinere. Vixit, ut major pars eruditorum existimat, sub Tiberio Imp. Prænomen vulgo *Aurelius*, sive duplex nomen gentile faciunt. Sed recte *Aldus*, & qui eum sequuntur, *Aulum* Corn. Celsum appellant: ut & in MSS. antiquis reperitur.

Ejus scripta deperdita, & libri de re Medica, qui exstant.

E variis scriptis, quibus & jus civile & philosophiam illustravit monumentis, teste Quinctiliano,

sum, ad quem Libanii lib. 1. Epist. 41. & cujus Epist. 87 & alibi meminit. *Celsum* puerum, in quem S. Paulini Nolani panegyricus, carm. 15. *Celsum* Mediolanensem, ad quem Ennodii Epistola IX, 10. *S. Celsum*, Archiepiscopum Armachanum, defunctum a. 1128. de quo Bernardus Claraevallensis in vita S. Malachiæ cap. 10. & Papebrochius in Actis Sanctor. 6. April. T. 1. p. 619. seq. De nostro, opinor, Celso Sidonius carm. 23.

Quid Celsos, Senecas, loquar, vel illum
Quem dat Bilbilis alta Martialem.

Ad Celsi nostri vero patriam quod attinet, sequimur communem sententiam, licet Cœlius Rhodiginus XIV, 5. Antiqu. lect. refert, Veronenses sibi civem vindicare Celsum, perinde ut Macrobium, Vitruvium, Pliniumque. vid. Jo. Rhodius in Vita Celsi.

1 Hoc encomio Celsus mactatur a Columella lib. 2. de re rustica p. 185. edit. Commelin. Idem lib. 1. cap. 1. *Nostrorum temporum Cornelius Celsus totum corpus disciplinæ* (rusticæ) *quinque libris complexus est.* Quinctilianus XII, 11. *Cornelius Celsus mediocri vir ingenio, non solum de his omnibus conscripsit artibus* (philosophia & eloquentia) *sed amplius etiam rei militaris & medicinæ præcepta reliquit: dignus vel ipso proposito, ut eum scisse omnia illa credamus.* Græcinum Celsi transcriptorem memorat Plinius XIV, 2. Hinc Julii Attici discipulum vocat Columella lib. 1. cap. 1. illius inquam Attici, de quo idem lib. 3. c. 17. *Julius Atticus & Corn. Celsus celeberrimi ætatis nostræ auctores.*

reique militaris & rusticæ quoque & medicinæ præcepta reliquit, soli ad nos pervenerunt ejus *de re medica libri VIII*, operis, ab eo scripti *de artibus*, *pars sexta* [1], ut in codice suo Henr. Stephanus reperit, sive potius *liber sextus*, *septimus* &c. post quinque libros de agricultura, artium vero non pars sexta, sed secunda: nam in Codice Alexandri Patavini, teste Jo. Baptista Morgagno p. 40. Epist. ad calcem libri quarti legitur: *Artium Aurelii Celsi liber IX. idem Medicinæ liber IV explicit feliciter.* Atque in aliis MSS. ut Gudiano, ante librum primum: *Artium liber sextus*, *idemque Medicinæ primus.* Porro libros, qui hosce de re Medica proxime antecessere, præcepta de re rustica continuisse, ex primis verbis Celsi recte colligas. Illa porro præcepta de re rustica, memorata etiam Quinctiliano, quinque constitisse libris, diserte testatur Columella libro & capite primo, qui plura ex illis loca retulit. His de Medicina autem, cum sint puro facilique sermone nitide contexti, meruit auctor, ut *Medicorum Cicero*, vel *Latinus Hippocrates* diceretur, etsi Nicol. Leonicenus, Jo. Heurnius, aliique professi sunt, pluris se ejus dictionem, quam Medicinam, facere, cum tamen sit plerumque in Medicis etiam, ac præcipue Chirurgicis, optimos auctores [2] secutus, adeoque minime contemnen-

1 De hoc nostro videtur accipiendum, quod S. Augustinus præfat. libri de hæresibus, ait, opiniones omnium philosophorum, qui varias sectas condiderunt usque ad tempora sua, *sex* non parvis voluminibus *Celsum* quendam absolvisse.

2 Salmasius ad Hippocratis Aphorism. LXXIX, pag. 43. *Quia ab antiquioribus sumsit, quæ habet, omnia Celsus, & ab Hippocrate pleraque, non est minimi faciendus.* Idem p. 65. *Crede saltem Celso, qui hoc non divinavit, sed ex auctoribus præstantissimis, qui & medicinam olim exercuerunt, id mutuatus est.*

dus. Nec omittendum, quod in MS. ante memorato Alexandri Patavini membranaceo Foroliviensi et Veneto altero Clericorum regularium Tolentinorum chartaceo lib. IV. capite 20. (pag. 134. edit. Almeloveenianæ) post verba *subjicienda sunt*, notatur lacuna esse duorum foliorum: docuitque Morgagnus l. c. p. 42 & 48. ex promisso indice capitum, deesse capita quatuor hæc, CX. (102.) *Vulva exulcerata est.* CXI. (103.) *de vesica.* CXII. (104.) *de calculis in vesica.* & CXIII. (105.) *in omni dolore vesicæ.* Ceterum de Celso videndus Jo. Rhodius in Celsi vita, quæ iteratæ editioni dissertationis ejus de acia, Hafniæ a. 1672, 4. & Lundini Scanorum 1691, 4. a Thoma Bartholino annexa, atque exinde etiam aliis Celsi editionibus præmissa legitur: & Daniel Clericus in Historia Medicinæ, edita Gallice Amstelod. 1702, 4. part. 2. p. 217 seq. Præcipuos auctores Celsus Hippocratem & Asclepiadem Methodicum secutus est; Methodicæ sectæ tamen non per omnia fuisse addictum, uti nec dogmaticæ, docet Jo. Conr. Barchusen in Historia Medicinæ, Amst. 1710, 8. p. 265. Ex eo autem, quod *Cornelium Medicum* appellat Galenus 9, 5. κατὰ τόπους, non sequitur, *Medicam artem* exercuisse, sed ita vocare potuit, quod *Medicam artem* scripsit, sicut *artem Rusticam* & *Militarem*, quam præter Quinctilianum & Vegetium lib. 1. c. 8. memorat Jo. Sarisberiensis VI, 19. Policrat. vel *Rhetoricam*, in qua sæpe citatur ab eodem Quinctiliano, aliisque: sed tamen rhetoricus libellus ille, qui est a Popma vulgatus sub *Celsi* nomine, rectius *Julio Severiano* tribuitur in Rhetoribus *Francisci Pithœi*, in quibus p. 302-312. etiam integrior legitur. *Libros ad Herennium* Celso tribuendos non esse, jam alio loco annotatum est.

Libri alii, Celſo tributi.

Fuerunt, qui *Celſi Veterinariam* commemorarent, apud H. Mercurialem Var. Lect. IV, 2. Sed videtur id pertinere ad ea, quæ in libris de re ruſtica de eo argumento ſcripſerat; quo pertinentia etiam ſunt apud Columellam, qui propterea commemoratur in Vegetii de mulomedicina libello. *Epiſtola ad Cajum Julium Calliſtum*, quæ ſub Cornelii Celſi nomine præfigitur Marcelli Empirici libro de Medicamentis, Scribonium Largum habet auctorem, qui ſcriptum ſuum de compoſitione medicamentorum hac ipſa Epiſtola Calliſto dicavit. Apud eundem Marcellum etiam alia brevior *Epiſtola ad Pullium Natalem* Celſo tributa legitur, in qua ſe ait illius rogatu duos compoſitionum libros de græco in latinum ſermonem convertiſſe. Sed & hanc Largo potius adſcripſerim, qui in prioribus literis promittit, ſe plures compoſitiones collecturum. Utraque Epiſtola exſtat in calce editionis Celſi Plantinianæ a. 1592, 4. & in Medicis antiquis Aldi & H. Stephani. *Librum de herbis* conſtat non eſſe hujus Celſi, ut infra in Apulejo dicemus.

INDEX EDITIONUM AULI CORNELII CELSI

KRAUSIO-ERNESTIANO AUCTIOR ET IN ÆTATES IV DIGESTUS.

ÆTAS I *NATALIS* 1478 — 1524

cujus princeps eſt *Florentina* Barth. *Fontii;* cujus filiæ habentur Mediolanenſis 1481 & Venetæ quinque, 1493 1496, 1497, & poſt Lugdunenſem (1516) duæ aliæ eodem anno, altera ab *Aldo* ad curam Jo. Bapt. *Egnatii* exacta, altera ab Luca Ant. *Junta* expreſſa.

1478 *Editio princeps Florentina.* fol. Cornelius Celſus de Medicina: a *Nicolao* impreſſus Florentiæ. cf. Maittaire Ann. typ. T. I, ſ. IV, p. 386, & Hamberger zuverlæſſige Nachrichten &c. T. II, p. 9. In hac ed. verba græca latinis literis expreſſa ſunt. Ei autem præſuit Barthol. *Fontius*, Florentinus. Uſus eſt ea *Almeloveenius*, qui nonnullas ejus lectiones revocavit, & *Krauſius*, qui eam ceteris prætulit.

1481 *Mediolani*, fol. Cornelii Celſi de Medicina liber. Impreſſum Mediolani per Leonardum *Pachel* & Uldericum *Sinczenzeler* diligentiſſime emendatum. Anno ſalutis CIↃCCCCLXXXI. Et hanc contulit Almeloveenius.

1493 *Veneta* I, fol. Aurelius Corn. Celſus de Medicina. Impreſſor Joannes *Rubeus* Vercellenſis fuit die VIII menſis Julii MCCCCXCIII Venetiis. Lindenius ea uſus eſt.

1496 *Veneta* II, ap. eundem. fol. Memoratur Maittairio de Orig. Artis typogr. p. 337.

1497 *Veneta* III, fol. apud Philippum *Pinzi*. Adhibuit

eam Balduinus *Ronsseus* in edit. Plantin. 1592 & *Lindenius.*

1516 *Lugdunensis* I, 4. ap. Simonem *Bevilaqua.*

1524 *Veneta* IV, fol. ex officina Aldina I, a Jo. Bapt. *Egnatio* emendatus.

——— *Veneta* V, fol. ap. Luc. Ant. *Juntam.*

ÆTAS II *ALDINO CÆSARINA*

1528 — 1639.

Jo. Bapt. *Egnatius* denuo *Aldinam* cum codice castigato contulit, & sic emendatiorem edidit 1528; eodemque anno Jo. *Cæsarius* Celsum a se castigatum publicavit Hagenoæ. Secuti sunt hos principes alii, qui notas scripsere, vel etiam textum emendarunt, Jerem. *Thriverius* in Antverpiensi 1539, Jo. *Morisotus* in Basil. 1547, Nic. *Nancelius* in Aldinis Medicorum principum 1547 & 1549, Guil. *Pantinus*, Cæsarii assecla & Basiliensis II s. Oporinianæ curator; Ant. *Molinius*, Lugdun. Tornesianæ II curator; Rob. *Constantinus*, qui Lugdunensem 1566 illustravit. Superavit tandem Venetas etiam Aldi, Parisinas Wecheli, Basilienses Oporini, Lugdunenses Gryphianam & Tornæsianas & Rovillianam, ceterasque omnes Plantiniana Raphelengii cum Jerem. *Thriverii* Brachelii Comm. & enarr. Balduini *Ronssei*, qui Venetam Pincii 1497 & Hagenoensem Cæsarii 1528 denuo contulit; ex qua profecit Tornæsiana V, 1608 additis variis lectt. cum annott. Cæsarii & Constantini. Accessit 1614 novus interpres Hieron. *Rubeus* in Veneta X, & Jo. *Rhodius* scriptor vitæ Celsi & Diss. de *Acia* Celsi in Patavina II, 1639. Ceterum Q. *Sereni*, Q. *Rhemnii Fannii Palæmonis* & *Vindiciani* opuscula pluribus harum edd. addita leguntur.

1528 *Veneta* VI, *Aldina* II, 4. Aurelii Cornelii Celsi *Medicinæ libri* VIII. *quam emendatissimi, Græcis etiam omnibus dictionibus restitutis.* Quinti Sereni *liber de Medicina & ipse castigatiss. Accedit Index in Celsum, & Serenum sane quam copiosus.* In fine: *Venetiis in ædibus* Aldi & Andreæ Asulani *soceri*, mense *Martio*

CIƆIƆXXVIII. Cf. Hamberger l. c. p. 9 sq. Huic Aldinæ præfuit idem Jo. *Egnatius*, qui priorem anni 1524 curaverat. Is vero in præfatione sua profitetur, se monitum ab Hercule Gonzaga, Cardinale, Celsum edidisse, eoque libentius, quod ab eo inprimis Codicem sane castigatum statim acceperit. *Id operis*, (ait) *ut scilicet Celsus quam emendatissimus publicum acciperet — suscepi non invitus, idque, uti spero, non atris avibus præstitisse me confido. — Addidimus Q. Sereni poema non inutile — hoc ipsum cum legi vix posset, legent hodie, ni fallor, docti homines & perlibenter, & jucunde.* Cl. Ernestius in Bibl. Lat. T. II, p. 39 annotat, hujus ed. exemplum fuisse in Baluziano Catal. p. 393, cum notis & emendationibus MSS. Jo. Jac. *Mentelii*, qui Celsum & Serenum Sammonicum contulerat cum Codd. Fernelii & Capellani, restituitque multis in locis.

——— *Hagenoæ*, 8. ap. Jo. *Soterem*: Aurelii Cornelii Celsi de re Medica VIII libri eruditissimi, cum castigationibus Joannis *Cæsarii.*

1529 *Parisina* I, fol. ap. Christi. *Wechelum.*

1533 *Parisina* II, 8.

1538 *Saligniaci*, 8. ap. Jo. Soterem. Repetita ex ed. Hagenoensi an. 1528.

1539 *Antwerpiæ*, 8. apud Matthæum *Cеromnium*, cum notis Jerem. *Thriverii.*

1540 *Tiguri*, 8.

1542 *Lugdunensis* II, 8. apud Sebast. *Gryphium.*

1547 *Basiliensis* I, 8. apud Jo. *Oporin.* Joannis *Morisoti* annotationes in Corn. Celsum.

——— *Veneta* VII, *Aldina* III, fol. inter Medicos antiquos, ex Aldi nepotis officina editos, quos cum aliis Codd. contulit & suis conjecturis emendavit Nic. *Nancelius.*

1549 *Lugdunensis* III, 12. ap. Jo. *Tornæsium* I.

——— *Veneta* VIII, fol. inter Medicos antiquos ex off. *Aldi.*

1552 *Basiliensis* II, fol. ap. Jo. *Oporinum.* Corn. Celsi de arte medica libri VIII, multis in locis jam emendatiores longe quam unquam antea editi. Guilielmi *Pantini* Tiletani in duos quidem priores libros commentarii, & in reliquos annotationes breviores, sed quæ justi commentarii vicem, sicubi rei diffi-

cultas requirebat, explere posse videantur. Accessit Index. — Pantinus duabus tantum editionibus usus est in textu constituendo, Veneta vetere, & Saligniacensi Cæsarii 1538. In commentario Celsum præcipue contulit cum Hippocrate & Galeno.

1554 *Lugdun.* IV, *Tornæsii* II, 12. ap. Jo. *Tornæsium* & Guil. *Gazejum.* Corn. *Celsi* de re medica libri VIII. Item Qu. *Sereni* liber de Medicina. (Antonii *Molinii* Matisconensis opera diligenter emaculata) Qu. Rhemnii Fannii Palæmonis de pond. & mensuris liber. Omnia ex diversorum codicum diligentissima collatione castigata.

1558 *Lovanii*, 8. apud Ant. Mariam *Bergagne.* Jod. *Lomnii* Commentarii de sanitate tuenda in primum librum de Re medica Aurelii Cornelii Celsi, medicorum Rom. longe principis.

1563 *Patavina* I, 8. apud Marc. Ant. de *Galassis.* una cum Sereno & Rhemnio.

1566 *Lugdun.* V, 8. apud Guilielm. *Rovillium*, cum Sereno & Rhemnio, annotationibusque & emendationibus Rob. *Constantini.*

——— *Veneta* IX, 8. ap. Hieron. *Scotum.*

1567 *Parisina* III, fol. inter Medicos principes ab Henr. *Stephano* editos, T. III. post Hippocr. & Galenum.

1587 *Lugdun.* VI, 12. *Tornæsii* III. Repetita ex Lugdun. 1554.

1592 *ibid.* 16. *Lugdun.* VII. *Tornæsii* IV.

——— *Lugduni Bat.* 4. ex off. *Plantin.* ap. Franc. *Raphelengium.* Corn. Celsi de re medica libri VIII. Accessere in primum ejusdem *Hieremiæ Thriverii Brachelii* commentarii doctissimi: in reliquos vero septem *Balduini Ronssei* enarrationes. — Ronsseus in commentario scribendo Pantinum imitatus est. Editiones adhibuit non nisi Venetam 1497, & Hagenoensem 1528.

1608 *Lugdun.* VIII, Jo. *Tornæsii* V: Corn. Celsi de re medica libri VIII. Item Q. Sereni liber de medicina. Q. Rhemnii Fannii Palaemonis de ponderibus & mensuris liber. Vindiciani carmen. Omnia ex diversorum Codicum diligentissima collatione castigata, additis ad marginem variis lectionibus. — Præter lectionis varietatem in margine hujus editionis le-

guntur etiam annotationes quædam *Cæſarii* & *Conſtantini.*

1614 *Veneta* X, 4. ex typogr. Franc. *Rampazeti.* Hieronymi *Rubei* annotationes in libros VIII A. C Celſi de Re medica, quibus omnia, quæ ad univerſam Medicinam ſpectant, dilucide & compendioſe explicantur.

1616 *Lugd. Bat.* 4. apud Jodoc. a *Colſter.* Liber VIII, cujus quatuor priora capita commentariis illuſtravit Petr. *Pau*, Amſtelædamenſis; addiditque ſuo ſuccenturiato Anatomico, ſ. commentario in Hippocratem de capitis vulneribus.

1625 *Genevæ*, 12. *Tornæſiana* VI, apud Joan. de *Tournes.*

1626 *ibid.* 12. *Tornæſiana* VII, cum Sereni. Rhemnii & Vindiciani carmine, teſte Fabricio in Bibl. Lat.

1639 *Patavina* II, 4. apud Paul. *Frambottum.* Jo. *Rhodii* diſſertatio de Acia ad Corn. Celſi mentem.

ÆTAS III *LINDENIO ALMELOVEENIANA*

1657 — 1687 — 1750

cujus princeps eſt Jo. Antonides *Lindenius* ſ. Lindanus, qui quamvis audacior habeatur in emendando Celſo, pæne ſequacem tamen poſt XXX annos habuit Theod. Janſ. ab *Almeloveen*, qui in ed. ſua 1687, dein 1713, 1730, 1746 & Baſileæ 1748 repetita, & locos Hippocratis aliorumque veterum, unde Celſus profecit, cum nonnullis lectt. varr. ed. Aldinæ & Stephanianæ aliarumque ſubjecit textui, breviora autem Cæſarii, Conſtantini, & Caſauboni ſcholia addidit; textum paſſim ex edd. primis revocavit. Almeloveenianam lectionem in Germania ſecutus eſt Georg. Wolfg. *Wedelius* 1713, Lindenianam retinuit Jo. Bapt. *Vulpius* baſin Patavinæ 1722; ſed in altera ſua ed. 1750 ſecutus eſt exemplum Almeloveenianum.

1657 *Lugd. Bat. Lindenii* I, 12. apud Jo. *Elſevirium.* Corn. Celſi de Medicina libri VIII, ex recognitione Jo. Antonidæ *van der Linden.*—Lindenium in Celſo caſtigando, uti in Hippocrate, audacius verſatum eſſe judicat Thom. Bartholinus diſſ. IV de legendis li-

bris p. 118, & Jo. Henr. Schulze in diſſ. de oſſibus conferventibus, Altdorf. 1727, 4. vid. & ejus Epiſt. ad Fabric. ubi idem de Almeloveeniana & recentt. omnibus judicat. Ad adornandam hanc editionem Lindenius plura ſubſidia habuit a Patino, varias nimirum Celſi editiones, emendatas manu Fernelii, Capellani, Carpentarii, Scaligeri, & Nancelii. Ceterum fallitur Fabricius, qui Serenum, Rhemnium Fannium, & Vindicianum adjunctos edd. Lindenii ſcribit, qui ſane deſiderantur in iis.

1665 *Lugd. Bat.* 12. *Lindenii* II. ap. Salom. *Wagenaar.* Corn. Celſi de Medicina libri VIII, ex recogn. Jo. Antonid. *van der Linden.*

1672 *Hafniæ*, 4. ſumtibus Petr. *Hauboldi.* Jo. *Rhodii* diſſertatio de Acia ad Corn. Celſi mentem, ſecundis curis auctior. Accedit de ponderibus & menſuris vett. Medicorum, inprimis Corn. Celſi, ejuſdem Rhodii diſſertatio, & vita Celſi.

1687 *Amſtelædami*, 12 mai. apud Jo. *Wolters.* Aur. Corn. Celſi de Medicina libri octo, brevioribus Rob. Conſtantini, Iſ. Caſauboni aliorumque ſcholiis ac locis parallelis illuſtrati. Cura & ſtudio Theod. Janſonii ab *Ameloveen* M. D. — In ea paſſim indicati ſunt loci Hippocratis & aliorum veterum, unde Celſus profecit, ſubjectæque notæ Cæſarii, Rob. Conſtantini, itemque ſcholia Caſauboni inedita, & aliæ aliorum adnotationes, addito etiam Indice. Sed in cetero libri nitore parum diligentiæ animadverterunt viri docti.

1713 *ibid.* apud eundem. 12. editio ſecunda emendatior.

——— *Jenæ*, 8. Celſi de Medicina libri VIII, c. præf. Geo. Wolfg. Wedelii.

1722 *Patavina* III, *Vulpii* I, 8. apud Joſ. *Cominum*, cura Jo. Bapt. *Vulpii*, una cum Sereno Sammoniaco. — Baſis huius ed. eſt *Lindeniana*: unde textus qualis ſit, intelligitur. Exſtant etiam ad Vulpium Epiſtolæ plenæ eruditis obſervationibus Jo. Bapt. *Morgagni* de Celſi editionibus atque interpretibus, veterumque de eo elogiis, Hagæ Comit. 1723, 4. In his p. 11. vir doctus ait, Hippocratem publice interpretatum ſe oſtendiſſe, ex Celſo illius Codices emendandos potius, quam Celſi verſionem repre-

hendendam. Pag. 13. docet, Celſum plura monuiſſe ſatis perſpicue, quæ veluti nova inventa nuperæ ætatis multi celebrant. Deinde non pauca Celſi loca ex ſua conjectura & duobus MSS. Codicibus, nec non ex lauditiſſimi viri Jac. Facciolati obſervatiotionibus caſtigat illuſtratque.

1730 *Lugduni Bat.* 8. apud Jo. Arnold. *Langerak.* Ex ed. Almeloveeniana 1687 recuſa.

1746 *Lugduni Bat.* 8. apud Jo. Arnold. *Langerak.* Corn. Celſi de Medicina libri VIII, cum notis integris Jo. Cæſarii, Rob. Conſtantini, Joſ. Scaligeri, Iſ. Caſauboni, Jo. Bapt. Morgagni, ac locis parallelis. Cura & ſtudio Theod. Janſ. ab *Almeloveen.* Accedunt Jo. Rhodii vita Corn. Celſi, variæ lectiones ex tribus antiquis edd. itemque loci aliquot Hippocratis & Celſi ab H. Stephano παραλλήλως concinnati. — Hæc ed. haud multum differt a ſuperioribus Almeloveenii, niſi quod Caeſarii Conſtantinique notas integras exhibeat, & notæ Scaligeri in ea primum compareant. Morgagni notæ ex eius Epiſtolis excerptæ ſunt. Quas vero titulus indicat tres editiones antiquas, eæ ſunt Florentina, Mediolanenſis, & Pariſienſis. cf. Hamberger l. c. p. 12.

1748 *Baſileæ*, 8. cum Q. Sereno apud Jo. Rudolph. *Turneiſen.* Repetitio ed. 1746.

1750 *Patavinæ* IV, *Vulpii* II. 8, II vol. apud Joſ. *Cominum.* A. Corn. Celſus & Q. Serenus Sammonicus de Medicina, alter, ut ab Almeloveenio editus eſt a. 1713. alter, ut a Conſtantino a. 1566. Editio noviſſima, in qua ad cetera omnia, quæ in priore noſtra, Epiſtolæ ſex accedunt cel. Jo. Bapt. Morgagni, nunquam antea vulgatæ. — Nihil habet præcipui, niſi Epiſtolas Morgagni, & Vincentii Beninii Colonienſis in Corn. Celſum obſervationes. Deſiderantur vero in ea variæ lectiones ed. Amſtelædamenſis, notæque Joſ. Scaligeri.

ÆTAS IV *KRAUSIO - TARGANA*
1754 — 1765 — 1769 — 1785

cui proluſerat Ant. *Cocchi*, editis 1754 variis lectt. MS. Flor. e Libro VIII. Sed an. 1765 Car. Chriſt. Krau-

ſe nova recenſione Celſi lectionem ab aliis, maxime a Lindenio, contaminatam reddidit integriorem ex fide priſcarum edd. maxime principis, & probatiſſimorum editorum animadverſſ. & an. 1769 Leonardus *Targa* Italus denuo ad Codd. MSS. lectionem exegit, quam noviſſime repetiit bibliopola Lugdunenſis Bat. Luchtmanns in ed. ampliori cum notis varr. & Lexico Celſiano Georg. *Matthiæ*, Prof. Gotting. Præter hoſce duos editores primarios tertius Jo. *Vallart*, in Gallia exſtitit, qui Celſum audacius tractaret in ed. 1772, alias nitida.

1754 *Florentiæ.* — Ant. *Cocchii* variæ lectt. MS. Flor. e L. VIII excerptæ. — Eas quidem editor ſequens in ſuæ ed. uſum adhibuit, ſed haud adeo magni momenti eſſe confirmat, & pæne inferiores ed. principis lectt.

1765 *Lipſiæ*, 8 mai. ſumtibus Caſpari *Fritſch.* A. Corn. Celſi de Medicina libri octo, ex fide vetuſtiſſimorum librorum recenſuit, innumeris depravationibus, partim aliunde, partim a Lindenio invectis, liberavit, lectiones variantes & animadverſiones tum aliorum probatiſſimorum auctorum, Cæſarii, Conſtantini, Joſ. Scaligeri, Caſauboni, Almeloveenii, Morgagni, Trilleri, tum ſuas, nec non Indices copioſos aliaque adiecit Car. Chriſtian. *Krauſe.* — Is textum ad libros veteres, editos quidem, quorum magnam copiam ei bibliothecæ publicæ Lipſienſes ſuppeditarunt, recenſuit, uſus etiam variis lectt. MS. Flor. e L. VIII, a Cocchio excerptis, atque ita Celſum, a Lindenio aliiſque depravatum, propius ad integritatem adduxit. Non eſt dubium, pergit Erneſtius in B. L. T. II, pag. 42. quin ſuperiores V. D. longe ſuperarit. Vellemus curaſſet vir doctiſſimus, ut MS. Florent. totius excerpta nanciſceretur; quod difficile futurum non erat: atque illam præclaram *Cocchii* obſervationem in libro, qui ipſi in manibus fuit, *Excerptorum Chirurgicorum* e veteribus med. per *Nicetam* ſervatorum, non prætermiſiſſet: omnia, quæ nunc exſtent alia Celſi exempla ſcripta ex uno libro, qui lib. IV, cap. 20. lacunam haberet, fluxiſſe, Florentinum autem primum, (ſunt enim VII exempla ſcripta Flo-

rentiæ) unde edit. Florent. ducta eſt, ex meliori, in quo illa lacuna major eſſet: atque duo adeo eſſe genera ſcriptorum & editorum; quod & colligitur e titulorum diverſitate. Nam ii, qui ſunt in libro Florent. & pauciores ſunt & diverſi a titulis ceterorum librorum ſcriptorum & editorum: qui & ipſi inter ſe variant. *Fontius* quidem, cui editio Florentina debetur, eos titulos plane omiſit. Hinc fieri videtur, ut varietates librorum, qui a Florentino diverſi ſunt, variæ lectiones ſint illius exempli, e quo omnes fluxere. Sed de illo Codice, & ceteris Florentinis, legatur Cocchius loc. cit. p. 52.

1769 *Patavina* V, *Targæ*. 4 mai. e recenſ. Leonardi *Targæ* ad Codd. MSS. & cum ejuſd. notis. Jungitur literarum commercium cum Cartano Cagnolati, Joſepho Torelli, Jac. Facciolati & Morgagni ad Celſum ſpectans. Itaque Targa explevit, quæ in ed. Krauſiana deſiderabatur, collationem Codd. MSS.

1772 *Pariſiis*, 8. cura Jo. Vallart, nitide excuſa.

1779 Romæ, 8. Lettere ſopra A. Corn. Celſo. auctore Jo. Lud. Bianconi, Archiatro quondam Regis Pol. Princ. El. Saxoniæ, dein Comite, in Italiam reduce & Perugiæ Kal. Jan. 1781. mortuo. Quæ germ. verſæ prodiere cura Car. Chriſt. Krauſe.

1785 *Lugduni Bat.* 4 mai. A. Corn. Celſi Medicinæ libri octo, ex recenſione Leonardi *Targæ*. Accedunt notæ variorum, item quæ nunc primum prodeunt J. L. *Bianconi* diſſertatio de Celſi ætate, & Georg. *Matthiæ* Lexicon Celſianum.

V E R S I O N E S.

Celſus *Germanice* verſus prodiit Vormatiæ 1539 fol. auctore D. Jo. *Küffner*. Noviſſime Luneburgi 1768, 8. *Verſuch einer kritiſchen Ueberſetzung von des Celſus acht Büchern der Arzneykunſt*. *von* Lange.

Sunt & qui Celſum *Græce* verſum commemorent a Benedicto *Averano* Florentino, qui a. 1707 diem obiit.

A. CORN. CELSI

DE MEDICINA

LIBRI OCTO.

INDEX CAPITUM CELSI MEDICINÆ.

LIBER I.

LIBER II.

LIBER III.

LIBER IV.

LIBER V.

LIBER VI.

LIBER VII.

LIBER VIII.

A. CORN. CELSI

MEDICINÆ

LIBER PRIMUS.

PRÆFATIO.

Ut alimenta ſanis corporibus Agricultura, ſic ſanitatem ægris Medicina promittit. Hæc nuſquam quidem non eſt. Siquidem etiam imperitiſſimæ gentes herbas aliaque promta in auxilium vulnerum morborumque noverunt. Verumtamen apud Græcos aliquanto magis, quam in ceteris nationibus, exculta eſt: ac ne apud hos quidem a prima origine, ſed paucis ante nos ſeculis; utpote cum vetuſtiſſimus auctor Æſculapius celebretur. Qui, quoniam adhuc rudem & vulgarem hanc ſcientiam paulo ſubtilius excoluit, in Deorum numerum receptus eſt. Hujus deinde duo filii, Podalirius & Machaon, bello Trojano ducem Agamemnonem ſecuti, non mediocrem opem commilitonibus ſuis attulerunt. Quos tamen Homerus non in peſtilentia, neque in variis generibus morborum aliquid attuliſſe auxilii, ſed vulneribus tantummodo ferro

& medicamentis mederi ſolitos eſſe propoſuit. Ex quo apparet, has partes medicinæ ſolas ab his eſſe tentatas, eaſque eſſe vetuſtiſſimas. Eodemque auctore diſci poteſt, morbos tum ad iram Deorum immortalium relatos eſſe, & ab iiſdem opem poſci ſolitam. Verique ſimile eſt, inter non multa auxilia adverſæ valetudinis, plerumque tamen eam bonam contigiſſe ob bonos mores, quos neque deſidia, neque luxuria vitiarant. Siquidem hæc duo, corpora, prius in Græcia, deinde apud nos afflixerunt. Ideoque multiplex iſta medicina, neque olim, neque apud alias gentes neceſſaria, vix aliquot ex nobis ad ſenectutis principia perducit. Ergo etiam poſt eos, de quibus retuli, nulli clari viri medicinam exercuerunt; donec majore ſtudio literarum diſciplina agitari cœpit, quæ ut animo præcipue omnium neceſſaria, ſic corpori inimica eſt. Primoque medendi ſcientia, ſapientiæ pars habebatur, ut & morborum curatio, & rerum naturæ contemplatio ſub iiſdem auctoribus nata ſit: ſcilicet his hanc maxime requirentibus, qui corporum ſuorum robora inquieta cogitatione, nocturnaque vigilia minuerant. Ideoque multos ex ſapientiæ profeſſoribus peritos ejus fuiſſe accepimus: clariſſimos vero ex his Pythagoram, & Empedoclem, & Democritum. Hujus autem (ut quidam crediderunt) diſcipulus Hippocrates Cous, primus quidem ex omnibus memoria dignis, ab ſtudio ſapientiæ diſciplinam hanc ſeparavit, vir & arte & facundia inſignis. Poſt quem Diocles Caryſtius, deinde Praxagoras & Chryſippus, tum

Herophilus & Eraſiſtratus ſic artem hanc exercuerunt, ut etiam in diverſas curandi vias proceſſerint.

Iiſdemque temporibus in tres partes medicina diducta eſt, ut una eſſet, quæ victu; altera, quæ medicamentis; tertia, quæ manu mederetur. Primam διαιτητικὴν, ſecundam φαρμακευτικὴν, tertiam χειρουργικὴν Græci nominaverunt. Ejus autem, quæ victu morbos curat, longe clariſſimi auctores etiam altius quædam agitare conati, rerum quoque naturæ ſibi cognitionem vindicaverunt, tanquam ſine ea, trunca & debilis medicina eſſet. Poſt quos Serapion, primus omnium, nihil hanc rationalem diſciplinam pertinere ad medicinam, profeſſus, in uſu tantum & experimentis eam poſuit. Quem Apollonius, & Glaucias, & aliquanto poſt Heraclides Tarentinus, & alii quoque non mediocres viri ſecuti, ex ipſa profeſſione ſe ἐμπειρικοὺς appellaverunt. Sic in duas partes ea quoque, quæ victu curat, medicina diviſa eſt, aliis rationalem artem, aliis uſum tantum ſibi vindicantibus: nullo vero quidquam poſt eos, qui ſupra comprehenſi ſunt, agitante, niſi quod acceperat: donec Aſclepiades medendi rationem magna ex parte mutavit. Ex cujus ſucceſſoribus Themiſon nuper ipſe quoque quædam in ſenectute deflexit. Et per hos quidem maxime viros ſalutaris iſta nobis profeſſio increvit.

Quoniam autem ex tribus medicinæ partibus, ut difficillima, ſic etiam clariſſima eſt ea, quæ morbis medetur, ante omnia de hac dicendum

eſt. Et, quia prima in eo diſſenſio eſt, quod alii ſibi experimentorum tantummodo notitiam neceſſariam eſſe contendunt: alii, niſi corporum rerumque naturalium ratione comperta, non ſatis potentem uſum eſſe proponunt: indicandum eſt, quæ maxime ex utraque parte dicantur, quo facilius noſtra quoque opinio interponi poſſit.

Igitur hi, qui rationalem medicinam profitentur, hæc neceſſaria eſſe proponunt. Abditarum & morbos continentium cauſarum notitiam, deinde evidentium, poſt hæc etiam naturalium actionum, noviſſime partium interiorum. Abditas cauſas vocant, in quibus requiritur, ex quibus principiis noſtra corpora ſint, quid ſecundam, quid adverſam valetudinem faciat. Neque enim credunt, poſſe eum ſcire, quomodo morbos curare conveniat, qui, unde hi ſint, ignoret. Neque eſſe dubium, quin alia curatione opus ſit, ſi ex quatuor principiis vel ſuperans aliquid vel deficiens adverſam valetudinem creat; ut quidam ex ſapientiæ profeſſoribus dixerunt: alia, ſi in humidis omne vitium eſt; ut Herophilo viſum eſt: alia, ſi in ſpiritu; ut Hippocrati: alia, ſi ſanguis in eas venas, quæ ſpiritui accommodatæ ſunt, transfunditur, & inflammationem, quam Græci φλεγμονὴν nominant, excitat, eaque inflammatio talem motum efficit, qualis in febre eſt; ut Eraſiſtrato placuit: alia, ſi manantia corpuſcula per inviſibilia foramina ſubſiſtendo iter claudunt; ut Aſclepiades contendit. Eum vero recte curaturum, quem prima origo cauſæ non fefellerit. Neque vero infitiantur, experimenta quo-

que esse necessaria; sed, ne ad hæc quidem aditum fieri potuisse, nisi ab aliqua ratione, contendunt. Non enim quidlibet antiquiores viros ægris inculcasse; sed cogitasse, quid maxime conveniret; & id usu explorasse, quod ante conjectura aliqua duxissent. Neque interesse, an nunc jam pleraque explorata sint, si a consilio tamen cœperunt. Et id quidem in multis ita se habere. Sæpe vero etiam nova incidere genera morborum, in quibus nihil adhuc usus ostenderit, ut ideo necessarium sit animadvertere, unde ea cœperint; sine quo nemo mortalium reperire possit, cur hoc, quam illo, potius utatur. Et ob hæc quidem in obscuro positas causas persequuntur. Evidentes vero has appellant, in quibus quærunt, initium morbi calor attulerit, an frigus; fames, an satietas; & quæ similia sunt. Occursurum enim vitio dicunt eum, qui originem non ignorarit. Naturales vero corporis actiones appellant, per quas spiritum trahimus & emittimus, cibum potionemque & assumimus & concoquimus: itemque, per quas eadem hæc in omnes membrorum partes digeruntur. Tum requirunt etiam, quare venæ nostræ modo submittant se, modo attollant: quæ ratio somni, quæ vigiliæ sit. Sine quorum notitia, neminem putant vel occurrere, vel mederi morbis, inter hæc nascentibus, posse. Ex quibus quia quam maxime pertinere ad rem concoctio videtur; huic potissimum insistunt; &, duce, alii, Erasistrato, atteri cibum in ventre contendunt: alii, Plistonico Praxagoræ discipulo, putrescere: alii credunt Hippo-

crati, per calorem cibos concoqui. Acceduntque Aſclepiadis æmuli, qui, omnia iſta vana & ſupervacua eſſe, proponunt. Nihil enim concoqui, ſed crudam materiam, ſicut aſſumta eſt, in corpus omne diduci. Et hæc quidem inter eos parum conſtant. Illud vero convenit, alium dandum cibum laborantibus, ſi hoc, alium, ſi illud verum eſt. Nam ſi teritur intus, eum quærendum eſſe, qui facillime teri poſſit. Si putreſcit, eum, in quo hoc expeditiſſimum eſt. Si calor concoquit, eum, qui maxime calorem moveat. At nihil ex his eſſe quærendum, ſi nihil concoquitur: ea vero ſumenda, quæ maxime manent, qualia aſſumta ſunt. Eademque ratione, cum ſpiritus gravis eſt, cum ſomnus aut vigilia urget, eum mederi poſſe arbitrantur, qui prius illa ipſa, qualiter eveniant, perceperit. Præter hæc, cum in interioribus partibus & dolores & morborum varia genera naſcantur, neminem putant his adhibere poſſe remedia, quæ ipſe ignoret. Neceſſarium ergo eſſe, incidere corpora mortuorum, eorumque viſcera atque inteſtina ſcrutari. Longeque optime feciſſe Herophilum & Eraſiſtratum, qui nocentes homines, a regibus ex carcere acceptos, vivos inciderint, conſiderarintque etiam ſpiritu remanente, ea, quæ natura ante clauſiſſet, eorumque poſituram, colorem, figuram, magnitudinem, ordinem, duritiem, mollitiem, lævorem, contractum: proceſſus deinde ſingulorum & receſſus, ſive quid inſeritur alteri, ſive quid partem alterius in ſe recipit. Neque enim cum dolor intus incidit, ſcire, quid doleat, eum, qui qua

parte quodque viſcus inteſtinumve ſit, non cognoverit. Neque curari id, quod ægrum eſt, poſſe ab eo, qui, quid ſit, ignoret. Et cum per vulnus alicujus viſcera patefacta ſunt, eum, qui ſanæ cujuſquam colorem partis ignoret, neſcire, quid integrum, quid corruptum ſit; ita ne ſuccurrere quidem poſſe corruptis: aptiuſque extrinſecus imponi remedia, compertis interiorum & ſedibus & figuris, cognitaque eorum magnitudine: ſimileſque omnia, quæ poſita ſunt, rationes habere. Neque eſſe crudele, ſicut plerique proponunt, hominum nocentium, & horum quoque paucorum, ſuppliciis remedia populis innocentibus ſeculorum omnium quæri.

Contra hi, qui ſe ἐμπειρικοὺς ab experientia nominant, evidentes quidem cauſas, ut neceſſarias, amplectuntur: obſcurarum vero cauſarum & naturalium actionum quæſtionem ideo ſupervacuam eſſe contendunt, quoniam incomprehenſibilis natura ſit. Non poſſe vero comprehendi, patere ex eorum, qui de his diſputarunt, diſcordia: cum de iſta re, neque inter ſapientiæ profeſſores, neque inter ipſos medicos conveniat. Cur enim potius aliquis Hippocrati credat, quam Herophilo? cur huic potius, quam Aſclepiadi? Si rationes ſequi velit, omnium poſſe videri non improbabiles: ſi curationes, ab omnibus his ægros perductos eſſe ad ſanitatem. Ita neque diſputationi, neque auctoritati cujuſquam fidem derogari oportuiſſe. Etiam ſapientiæ ſtudioſos maximos medicos eſſe, ſi ratiocinatio hos faceret: nunc illis verba ſupereſſe,

deesse medendi scientiam. Differre quoque pro natura locorum, genera medicinæ; & aliud opus esse Romæ, aliud in Ægypto, aliud in Gallia. Quod si morbos eæ causæ facerent, quæ ubique eædem essent, remedia quoque ubique eadem esse debuisse. Sæpe etiam causas apparere, ut puta lippitudinis, vulneris; neque ex his patere medicinam. Quod si scientiam hanc non subjiciat evidens causa, multo minus eam posse subjicere, quæ in dubio est. Cum igitur illa incerta incomprehensibilisque sit, a certis potius & exploratis petendum esse præsidium, id est, his, quæ experientia in ipsis curationibus docuerit, sicut in ceteris omnibus artibus. Nam ne agricolam quidem aut gubernatorem disputatione, sed usu fieri. Ac, nihil istas cogitationes ad medicinam pertinere, eo quoque disci, quod, qui diversa de his senserint, ad eandem tamen sanitatem homines perduxerint. Id enim fecisse, quia non ab obscuris causis, neque a naturalibus actionibus, quæ apud eos diversæ erant, sed ab experimentis, prout cuique responderant, medendi vias traxerint. Ne inter initia quidem ab istis quæstionibus deductam esse medicinam, sed ab experimentis. Ægrorum enim, qui sine medicis erant, alios propter aviditatem primis diebus protinus cibum assumsisse, alios propter fastidium abstinuisse, levatumque magis eorum morbum esse, qui abstinuerant. Itemque alios in ipsa febre aliquid edisse, alios paulo ante eam, alios post remissionem ejus. optime deinde his cessisse, qui post finem febris id fecerant. Eademque ratione alios inter principia

protinus uſos eſſe cibo pleniore, alios exiguo; gravioreſque eos factos, qui ſe impleverant. Hæc ſimiliaque cum quotidie inciderent, diligentes homines notaſſe, quæ plerumque melius reſponderent: deinde ægrotantibus ea præcipere cœpiſſe. Sic medicinam ortam, ſubinde aliorum ſalute, aliorum interitu, pernicioſa diſcernentem a ſalutaribus. Repertis deinde jam medicinæ remediis, homines de rationibus eorum diſſerere cœpiſſe: nec poſt rationem, medicinam eſſe inventam; ſed poſt inventam medicinam, rationem eſſe quæſitam. Requirere etiam, ratio idem doceat, quod experientia, an aliud. Si idem, ſupervacuam eſſe: ſi aliud, etiam contrariam. Primo tamen remedia exploranda ſumma cura fuiſſe, nunc vero jam explorata eſſe: neque ulla aut nova genera morborum reperiri, aut novam deſiderari medicinam. Quod ſi jam incidat mali genus aliquod ignotum, non ideo tamen fore medico de rebus cogitandum obſcuris: ſed eum protinus viſurum, cui morbo id proximum ſit; tentaturumque remedia ſimilia illis, quæ vicino malo ſæpe ſuccurrerint, & per ejus ſimilitudinem opem reperturum. Neque enim ſe dicere, conſilio medicum non egere, & irrationale animal hanc artem poſſe præſtare; ſed has latentium rerum conjecturas ad rem non pertinere, quia non interſit, quid morbum faciat, ſed quid tollat. Neque ad rem pertinere, quomodo, ſed quid optime digeratur: ſive hac de cauſa concoctio incidat, ſive de illa; & ſive concoctio ſit illa, ſive tantum digeſtio. Neque quærendum eſſe, quomodo ſpire-

mus, ſed, quid gravem tardumque ſpiritum expediat: neque, quid venas moveat; ſed, quid quæque motus genera ſignificent. Hæc autem cognoſci experimentis. Et in omnibus ejuſmodi cogitationibus in utramque partem diſſeri poſſe. Itaque ingenium & facundiam vincere: morbos autem, non eloquentia, ſed remediis, curari. Quæ ſi quis elinguis uſu diſcreta bene norit, hunc aliquanto majorem medicum futurum, quam ſi ſine uſu linguam ſuam excoluerit. Atque ea quidem, de quibus eſt dictum, ſupervacua eſſe tantummodo. Id vero, quod reſtat, etiam crudele: vivorum hominum alvum atque præcordia incidi, & ſalutis humanæ præſidem artem, non ſolum peſtem alicui, ſed hanc etiam atrociſſimam inferre; cum præſertim ex his, quæ tanta violentia quærantur, alia non poſſint omnino cognoſci, alia poſſint etiam ſine ſcelere. Nam colorem, lævorem, mollitiem, duritiem, ſimiliaque omnia, non eſſe talia, inciſo corpore, qualia integro fuerint; quia, cum corporibus inviolatis, hæc tamen metu, dolore, inedia, cruditate, laſſitudine, mille aliis mediocribus affectibus ſæpe mutentur, multo magis veriſimile eſt, interiora, quibus major mollities & lux ipſa nova ſit, ſub graviſſimis vulneribus & ipſa trucidatione mutari. Neque quidquam eſſe ſtultius, quam quale quid vivo homine eſt, tale exiſtimare eſſe moriente, immo jam mortuo. Nam uterum quidem, qui minus ad rem pertineat, ſpirante homine poſſe diduci: ſimulatque vero ferrum ad præcordia acceſſit, & diſciſſum tranſver-

ſum ſeptum eſt, quod membrana quadam ſuperiores partes ab inferioribus diducit (διάφραγμα Græci vocant) hominem protinus animam amittere: ita demum mortui præcordia & viſcus omne in conſpectum latrocinantis medici dari; quod neceſſe ſit tale eſſe, quale mortui ſit, non quale vivi fuit. Itaque conſequi medicum, ut hominem crudeliter jugulet; non ut ſciat, qualia vivi viſcera habeamus. Si quid tamen ſit, quod adhuc ſpirante homine conſpectui ſubjiciatur, id ſæpe caſum offerre curantibus. Interdum enim gladiatorem in arena, vel militem in acie, vel viatorem a latronibus exceptum ſic vulnerari, ut ejus interior aliqua pars aperiatur, & in alio alia; ita ſedem, poſitum, ordinem, figuram, ſimiliaque cognoſcere prudentem medicum, non cædem, ſed ſanitatem molientem; idque per miſericordiam diſcere, quod alii dira crudelitate cognoverint. Ob hoc, ne mortuorum quidem lacerationem neceſſariam eſſe; quæ, etſi non crudelis, tamen fœda ſit, cum aliter pleraque in mortuis ſe habeant: quantum vero in vivis cognoſci poteſt, ipſa curatio oſtendat.

Cum hæc per multa volumina, perque magnæ contentionis diſputationes a medicis ſæpe tractata ſint atque tractentur; ſubjiciendum eſt, quæ proxima vero videri poſſint. Ea neque addicta alterutri opinioni ſunt, neque ab utraque nimium abhorrentia, ſed media quodammodo inter diverſas ſententias. Quod in plurimis contentionibus deprehendere licet, ſine ambitione verum ſcrutantibus, ut in hac ipſa re. Nam quæ demum cau-

ſæ, vel ſecundam valetudinem præſtent, vel morbos excitent, quomodo ſpiritus, aut cibus, vel detrahatur, vel digeratur, ne ſapientiæ quidem profeſſores ſcientia comprehendunt, ſed conjectura perſequuntur. Cujus autem rei non eſt certa notitia, ejus opinio certum reperire remedium non poteſt. Verumque eſt, ad ipſam curandi rationem nihil plus conferre, quam experientiam. Quanquam igitur multa ſint, ad ipſas artes proprie non pertinentia, tamen eas adjuvant, excitando artificis ingenium. Itaque iſta quoque naturæ rerum contemplatio, quamvis non faciat medicum, aptiorem tamen medicinæ reddit profectum. Verique ſimile eſt, & Hippocratem, & Eraſiſtratum, & quicunque alii, non contenti febres & ulcera agitare, rerum quoque naturam ex aliqua parte ſcrutati ſunt, non ideo quidem medicos fuiſſe, verum ideo quoque majores medicos exſtitiſſe. Ratione vero opus eſt ipſi medicinæ, etſi non inter obſcuras cauſas, neque inter naturales actiones, tamen ſæpe. Eſt enim hæc ars conjecturalis, neque reſpondet ei plerumque non ſolum conjectura, ſed etiam experientia. Et interdum non febris, non cibus, non ſomnus ſubſequitur, ſicut aſſuevit. Rarius, ſed aliquando morbus quoque ipſe novus eſt: quem non incidere, manifeſte falſum eſt, cum ætate noſtra quædam, ex naturalibus partibus carne prolapſa & arente, intra paucas horas exſpiraverit, ſic ut nobiliſſimi medici neque genus mali, neque remedium invenerint. Quos ego nihil tentaſſe judico, quia nemo in ſplendida perſona pe-

riclitari conjectura sua voluerit: ne occidisse, nisi servasset, videretur. Veri tamen simile est, potuisse aliquid cogitare, detracta tali verecundia, & fortasse responsurum fuisse id, quod aliquis esset expertus. Ad quod medicinæ genus, neque semper similitudo aliquid confert; & si quando confert; tamen id ipsum rationale est, inter multa similia genera, & morborum & remediorum, cogitare, quo potissimum medicamento sit utendum. Cum igitur talis res incidit, medicus aliquid oportet inveniat, quod non utique fortasse, sed sæpius tamen etiam respondeat. Petet autem novum quoque consilium, non ab rebus latentibus (istæ enim dubiæ & incertæ sunt) sed ab his, quæ explorari possunt, id est, evidentibus causis. Interest enim, fatigatio morbum, an sitis; an frigus, an calor; an vigilia, an fames fecerit; an cibi vinique abundantia, an intemperantia libidinis. Neque ignorare hunc oportet, quæ sit ægri natura: humidum magis, an magis siccum corpus ejus sit: validi nervi, an infirmi: frequens adversa valetudo, an rara: eaque, cum est, vehemens esse soleat, an levis; brevis, an longa: quod is vitæ genus sit secutus; laboriosum, an quietum; cum luxu, an cum frugalitate. Ex his enim, similibusque, sæpe curandi nova ratio ducenda est. Quamvis ne hæc quidem sic præteriri debent, quasi nullam controversiam recipiant. Nam & Erasistratus non ex his fieri morbos dixit: quoniam & alii, & iidem alias post ista non febricitarent.

Et quidam Medici seculi nostri, sub auctore (ut

ipſi videri volunt). Themiſone contendunt, nullius cauſæ notitiam quidquam ad curationes pertinere: ſatiſque eſſe, quædam communia morborum intueri. Et quidem horum tria genera eſſe, unum adſtrictum, alterum fluens, tertium mixtum. Nam modo parum excernere ægros, modo nimium: modo alia parte parum, alia nimium. Hæc autem genera morborum, modo acuta eſſe, modo longa; & modo increſcere, modo conſiſtere, modo minui conſueviſſe. Cognito igitur eo, quod ex his eſt, ſi corpus adſtrictum eſt, digerendum eſſe: ſi profluvio laborat, continendum; ſi mixtum vitium habet, occurrendum ſubinde vehementiori malo. Et aliter acutis morbis medendum, aliter vetuſtis: aliter increſcentibus, aliter ſubſiſtentibus, aliter jam ad ſanitatem inclinantibus. Horum obſervationem medicinam eſſe, quam ita finiunt, ut quaſi viam quandam, quam μέθοδον Græci nominant, eorumque, quæ in morbis communia ſunt, contemplatricem eſſe contendant. Ac neque rationalibus ſe, neque experimenta tantum ſpectantibus annumerari volunt: cum ab illis eo nomine diſſentiant, quod in conjectura rerum latentium nolunt eſſe medicinam; ab his eo, quod parum artis eſſe in obſervatione experimentorum credunt. Quod ad Eraſiſtratum pertinet, primum, ipſa evidentia ejus opinioni repugnat; quia raro, niſi poſt horum aliquid, morbus venit. Deinde non ſequitur, ut, quod alium non afficit, aut eundem alias, id ne alteri quidem, aut eidem tempore alio noceat. Poſſunt enim quædam ſubeſſe corpori, vel

ex infirmitate ejus, vel ex aliquo affectu, quæ vel in alio non ſunt, vel in hoc alias non fuerunt, eaque per ſe non tanta, ut concitent morbum; tamen obnoxium magis aliis injuriis corpus efficiant. Quod ſi contemplationem rerum naturæ (quam temere Medici ſibi vindicant) ſatis comprehendiſſet, etiam illud ſciſſet, nihil omnino ob unam cauſam fieri, ſed id pro cauſa apprehendi, quod contuliſſe plurimum videtur. Poteſt autem id, dum ſolum eſt, non movere, quod junctum aliis maxime movet. Accedit ad hæc, quod ne ipſe quidem Eraſiſtratus, qui transfuſo in arterias ſanguine febrem fieri dicit, idque nimis repleto corpore incidere, reperit, cur ex duobus æque repletis, alter in morbum inciderit, alter omni periculo vacarit; quod quotidie fieri apparet. Ex quo diſci poteſt, ut vera ſit illa transfuſio, tamen illam non per ſe, cum plenum corpus eſt, fieri; ſed cum horum aliquid acceſſerit.

Themiſonis vero æmuli, ſi perpetua, quæ promittunt, habent, magis etiam, quam ulli, rationales ſunt. Neque enim, ſi quis non omnia tenet, quæ rationalis alius probat, protinus alio novo nomine artis indiget; ſi modo, quod primum eſt, non memoriæ ſoli, ſed rationi quoque inſiſtit. Sin, quod vero propius eſt, vix ulla perpetua præcepta medicinalis ars recipit, idem ſunt, quod ii, quos experimenta ſola ſuſtinent: eo magis, quoniam, ſi compreſſerit aliquem morbus, an fuderit, quilibet etiam imperitiſſimus videt. Quid autem compreſſum corpus reſolvat, quid ſolutum teneat, ſi

a ratione tractum eſt, Rationalis eſt medicus: ſi, ut ei, qui ſe rationalem negat, confiteri neceſſe eſt, ab experientia, Empiricus eſt. Ita apud eum morbi cognitio extra artem, medicina intra uſum eſt. Neque adjectum quidquam Empiricorum profeſſioni, ſed demtum eſt; quoniam illi multa circumſpiciunt, hi tantum facillima, & non plus, quam vulgaria. Nam & hi, qui pecoribus ac jumentis medentur, cum propria cujuſque ex mutis animalibus noſſe non poſſint, communibus tantummodo inſiſtunt. Et exteræ gentes, cum ſubtilem medicinæ rationem non noverint, communia tantum vident. Et qui ample valetudinarios nutriunt, quia ſingulis ſumma cura conſulere non ſuſtinent, ad communia iſta confugiunt. Neque, hercules, iſtud antiqui medici neſcierunt, ſed his contenti non fuerunt. Ergo etiam vetuſtiſſimus auctor Hippocrates dixit, mederi oportere, & communia, & propria intuentem. Ac ne iſti quidem ipſi intra ſuam profeſſionem conſiſtere ullo modo poſſunt. Siquidem & compreſſorum & fluentium morborum genera diverſa ſunt; faciliuſque id in his, quæ fluunt, inſpici poteſt. Aliud eſt enim ſanguinem, aliud bilem, aliud cibum, vomere: aliud dejectionibus, aliud torminibus laborare: aliud ſudore digeri, aliud tabe conſumi. Atque in partes quoque humor erumpit, ut in oculos, aureſque, quo periculo nullum humanum membrum vacat. Nihil autem horum ſic, ut aliud, curatur. Ita protinus in his a communi fluentis morbi contemplatione ad propriam medicina deſcendit. Atque in

hac quoque rurſus alia proprietatis notitia ſæpe neceſſaria eſt; quia non eadem omnibus, etiam in ſimilibus caſibus, opitulantur. Siquidem certæ quædam res ſunt, quæ in pluribus ventrem aut adſtringunt, aut reſolvunt. Inveniuntur tamen, in quibus aliter, atque in ceteris, idem eveniat. In his ergo communium inſpectio contraria eſt, propriorum tantum ſalutaris. Et cauſæ quoque æſtimatio ſæpe morbum ſolvit. Ergo etiam ingenioſiſſimus ſeculi noſtri medicus, quem nuper vidimus, Caſſius, febricitanti cuidam & magna ſiti affecto, cum poſt ebrietatem eum premi cœpiſſe cognoſceret, aquam frigidam ingeſſit. Qua ille epota, cum vini vim miſcendo fregiſſet, protinus febrem ſomno & ſudore diſcuſſit. Quod auxilium medicus opportune providit, non ex eo, quod aut adſtrictum corpus erat, aut fluebat; ſed ex cauſa, quæ ante præceſſerat. Eſtque etiam proprium aliquid & loci & temporis, iſtis quoque auctoribus. Qui, cum diſputant, quemadmodum ſanis hominibus agendum ſit, præcipiunt, ut gravibus aut locis aut temporibus magis vitetur frigus, æſtus, ſatietas, labor, libido; magiſque ut conquieſcat iiſdem aut locis aut temporibus, ſi quis gravitatem corporis ſentit; ac neque vomitu ſtomachum, neque purgatione alvum ſollicitet. Quæ vera quidem ſunt; a communibus tamen ad quædam propria deſcendunt; niſi perſuadere nobis volunt, ſanis quidem conſiderandum eſſe, quod cœlum, quod tempus anni ſit: ægris vero non eſſe; quibus tanto magis omnis

obſervatio neceſſaria eſt, quanto magis obnoxia offenſis infirmitas eſt. Quin etiam morborum in iiſdem hominibus aliæ atque aliæ proprietates ſunt: &, qui ſecundis aliquando fruſtra curatus eſt, contrariis ſæpe reſtituitur. Plurimaque in dando cibo diſcrimina reperiuntur: ex quibus contentus uno ero. Nam famem facilius fert adoleſcens, quam puer; facilius in denſo cœlo, quam in tenui; facilius hieme, quam æſtate; facilius uno cibo, quam prandio quoque aſſuetus; facilius inexercitatus, quam exercitatus homo ſuſtinet. Sæpe autem in eo magis neceſſaria cibi feſtinatio eſt, qui minus inediam tolerat. Ob quæ competit, eum, qui propria non novit, communia tantum intueri debere: eumque, qui noſſe propria poteſt, illa quidem non oportere negligere, ſed his quoque inſiſtere. Ideoque, cum par ſcientia ſit, utiliorem tamen medicum eſſe amicum, quam extraneum. Igitur, ut ad propoſitum meum redeam, rationalem quidem puto medicinam eſſe debere; inſtrui vero ab evidentibus cauſis, obſcuris omnibus, non a cogitatione artificis, ſed ab ipſa arte rejectis. Incidere autem vivorum corpora, & crudele, & ſupervacuum eſt; mortuorum corpora, diſcentibus neceſſarium. Nam poſitum & ordinem noſſe debent. Quæ cadavera melius, quam vivus & vulneratus homo, repræſentant. Sed & cetera, quæ modo in vivis cognoſci poſſunt, in ipſis curationibus vulneratorum paulo tardius, ſed aliquanto mitius uſus ipſe monſtrabit. His propoſitis, primum dicam,

quemadmodum ſanos agere conveniat: tum ad ea tranſibo, quæ ad morbos curationeſque eorum pertinebunt.

CAPUT I.

Quemadmodum ſanos agere conveniat.

SANUS homo, qui & bene valet, & ſuæ ſpontis eſt, nullis obligare ſe legibus debet; ac neque medico, neque jatralipta egere. Hunc oportet varium habere vitæ genus: modo ruri eſſe, modo in urbe, ſæpiuſque in ægro: navigare, venari, quieſcere interdum, ſed frequentius ſe exercere. Siquidem ignavia corpus hebetat, labor firmat. Illa maturam ſenectutem, hic longam adoleſcentiam reddit. Prodeſt etiam interdum balneo, interdum aquis frigidis uti: modo ungi, modo id ipſum negligere: nullum cibi genus fugere, quo populus utatur: interdum in convivio eſſe, interdum ab eo ſe retrahere: modo plus juſto, modo non amplius aſſumere: bis die potius, quam ſemel cibum capere: & ſemper quam plurimum, dummodo hunc concoquat. Sed ut hujus generis exercitationes cibique neceſſarii ſunt, ſic athletici ſupervacui. Nam & intermiſſus propter aliquas civiles neceſſitates ordo exercitationis corpus affligit: & ea corpora, quæ more eorum repleta ſunt, celerrime & ſeneſcunt, & ægrotant.

De concubitu.

Concubitus vero neque nimis concupiſcendus, neque nimis pertimeſcendus eſt. Rarus corpus excitat; frequens ſolvit. Cum autem frequens non numero ſit, ſed natura, ratione ætatis & corporis, ſcire licet, eum non inutilem eſſe, quem corporis neque languor neque dolor ſequitur. Idem interdiu pejor eſt, tutior noctu: ita tamen, ſi neque illum cibus, neque hunc cum vigilia labor ſtatim ſequitur. Hæc firmis ſervanda ſunt: cavendumque, ne in ſecunda valetudine adverſæ præſidia conſumantur.

CAPUT II.

Quæ imbecillis ſervanda ſint.

At imbecillis, quo in numero magna pars urbanorum, omneſque pæne cupidi literarum ſunt, obſervatio major neceſſaria eſt: ut, quod vel corporis, vel loci, vel ſtudii ratio detrahit, cura reſtituat. Ex his igitur, qui bene concoxit, mane tuto ſurget: qui parum, quieſcere debet; &, ſi mane ſurgendi neceſſitas fuerit, redormire. Qui non concoxit, ex toto conquieſcere, ac neque labori ſe, neque exercitationi, neque negotio credere. Qui crudum ſine præcordiorum dolore ructat, is ex intervallo aquam frigidam bibere, & ſe nihilominus continere. Habitare vero ædificio

lucido, perflatum æſtivum, hibernum ſolem habente: cavere meridianum ſolem, matutinum & veſpertinum frigus; itemque auras fluminum atque ſtagnorum; minimeque, nubilo cœlo, ſoli aperienti ſe committere, ne modo frigus, modo calor moveat: quæ res maxime gravedines deſtillationeſque concitat. Magis vero gravibus locis iſta ſervanda ſunt, in quibus etiam peſtilentiam faciunt. Scire autem licet, integrum corpus eſſe, cum quotidie mane urina alba, dein rufa eſt. Illud concoquere, hoc concoxiſſe ſignificat. Ubi experrectus eſt aliquis, paulum intermittere: deinde, niſi hiems eſt, fovere os multa aqua frigida debet. Longis diebus meridiari potius ante cibum; ſin minus, poſt eum. Per hiemem potiſſimum totis noctibus conquieſcere. Sin lucubrandum eſt, non poſt cibum id facere, ſed poſt concoctionem. Quem interdiu vel domeſtica, vel civilia officia tenuerunt, huic tempus aliquod ſervandum curationi corporis ſui eſt. Prima autem ejus curatio, exercitatio eſt, quæ ſemper antecedere cibum debet: in eo, qui minus laboravit, & bene concoxit, amplior: in eo, qui fatigatus eſt, & minus concoxit, remiſſior. Commode vero exercent, clara lectio, arma, pila, curſus, ambulatio. atque hæc non utique plana, commodior eſt: ſiquidem melius aſcenſus quoque & deſcenſus, cum quadam varietate corpus moveat; niſi tamen id perquam imbecillum eſt. Melior autem eſt ſub divo, quam in porticu: melior, ſi caput patitur, in ſole, quam in umbra: melior in umbra, quam parietes aut

viridaria efficiunt, quam quæ tecto ſubeſt: melior recta, quam flexuoſa. Exercitationis autem plerumque finis eſſe debet ſudor, aut certe laſſitudo, quæ citra fatigationem ſit: idque ipſum, modo minus, modo magis faciendum eſt. Ac ne his quidem, athletarum exemplo, vel certa eſſe lex, vel immodicus eſſe labor debet. Exercitationem recte ſequitur, modo unctio, vel in ſole, vel ad ignem, modo balneum, ſed in conclavi quam maxime & alto, & lucido, & ſpatioſo. Ex his vero neutrum ſemper fieri oportet; ſed ſæpius alterutrum, pro corporis natura. Poſt hæc paulum conquieſcere opus eſt. Ubi ad cibum ventum eſt, nunquam utilis eſt nimia ſatietas: ſæpe inutilis nimia abſtinentia: ſæpe, ſi qua intemperantia ſubeſt, tutior eſt in potione, quam in eſca. Cibus a ſalſamentis, oleribus, ſimilibuſque rebus melius incipit. Tum caro aſſumenda eſt, quæ aſſa optima, aut elixa eſt. Condita omnia duabus de cauſis inutilia ſunt, quoniam & plus propter dulcedinem aſſumitur, & quod modo par eſt, tamen ægrius concoquitur. Secunda menſa bono ſtomacho nihil nocet, in imbecillo coaceſcit. Si quis itaque hoc parum valet, palmulas, pomaque, & ſimila melius primo cibo aſſumit. Poſt multas potiones, quæ aliquantum ſitim exceſſerunt, nihil edendum eſt: poſt ſatietatem, nihil agendum. Ubi expletus eſt aliquis, facilius concoquit, ſi, quidquid aſſumſit, potione aquæ frigidæ includit, tum pauliſper invigilat, deinde bene dormit. Si quis interdiu ſe implevit, poſt cibum neque frigori, neque æſtui, neque la-

bori ſe debet committere. Neque enim tam facile hæc inani corpore, quam repleto nocent. Si quibus de cauſis futura inedia eſt, labor omnis vitandus eſt.

CAPUT III.

Obſervationes quædam, prout res novæ accidunt, & corporum genera, & ſexus, & ætates, & tempora anni ſunt.

ATQUE hæc quidem pæne perpetua ſunt: quaſdam tamen obſervationes deſiderant & novæ res, & corporum genera, & ſexus, & ætates, & tempora anni. Nam neque ex ſalubri loco in gravem, neque ex gravi in ſalubrem tranſitus ſatis tutus eſt. Ex ſalubri in gravem, prima hieme; ex gravi in eum, qui ſalubris eſt, prima æſtate tranſire melius eſt. Neque vero ex multa fame nimia ſatietas: neque ex nimia ſatietate fames idonea eſt. Periclitaturque & qui ſemel, & qui bis die cibum incontinenter, contra conſuetudinem, aſſumit. Item, neque ex nimio labore ſubitum otium, neque ex nimio otio ſubitus labor, ſine gravi noxa eſt. Ergo, cum quis mutare aliquid volet, paulatim debebit aſſueſcere. Omnem etiam laborem facilius vel puer vel ſenex, quam inſuetus homo ſuſtinet. Atque ideo quoque nimis otioſa vita utilis non eſt; quia poteſt incidere laboris neceſſitas. Si quando tamen inſuetus aliquis laboravit, aut multo plus, quam ſolet, etiam is, qui aſſuevit, huic jejuno dor-

miendum eſt: multo magis, ſi etiam os amarum eſt, vel oculi caligant, aut venter perturbatur. Tum enim non dormiendum tantummodo jejuno eſt, ſed etiam in poſterum diem permanendum, niſi cito id quies ſuſtŭlit. Quod ſi factum eſt, ſurgere oportet, & lente paululum ambulare. At ſi ſomni neceſſitas non fuit, quia modice magis aliquis laboravit, tamen ingredi aliquantum eodem modo debet.

Communia deinde omnibus ſunt poſt fatigationem cibum ſumturis, ubi paulum ambulaverunt, ſi balneum non eſt, calido loco, vel in ſole, vel ad ignem ungi, atque ſudare: ſi eſt, ante omnia in tepidario reſidere: deinde, ubi paulum conquieverunt, intrare, & deſcendere in ſolium; tum multo oleo ungi, leniterque perfricari; iterum in ſolium deſcendere: poſt hæc, os aqua calida fovere, deinde frigida. Balneum his fervens idoneum non eſt. Ergo ſi nimium alicui fatigato pæne febris eſt, huic abunde eſt, loco tepido demittere ſe inguinibus tenus in aquam calidam, cui paulum olei ſit adjectum: deinde totum quidem corpus, maxime tamen eas partes, quæ in aqua fuerunt, leniter perfricare ex oleo, cui vinum & paulum contriti ſalis ſit adjectum. Poſt hæc, omnibus fatigatis aptum eſt, cibum ſumere, eoque humido uti; aqua, vel certe diluta potione eſſe contentos; maximeque ea, quæ moveat urinam. Illud quoque noſſe oportet, quod ex labore ſudanti frigida potio pernicioſiſſima eſt: atque etiam, cum ſudor ſe remiſit, itinere fatigatis inutilis. A balneo quo-

que venientibus Aſclepiades inutilem eam judicavit. Quod in his verum eſt, quibus alvus facile, nec tuto, reſolvitur, quique facile inhorreſcunt: perpetuum in omnibus non eſt, cum potius naturale ſit, potione æſtuantem ſtomachum refrigerari, frigentem calefieri. Quod ita præcipio, ut tamen fatear, ne ex hac quidem cauſa ſudanti adhuc frigidum bibendum eſſe. Solet etiam prodeſſe, poſt varium cibum, frequenteſque dilutas potiones, vomitus, & poſtero die longa quies, deinde modica exercitatio. Si aſſidua fatigatio urget, invicem modo aqua, modo vinum bibendum eſt, raroque balneo utendum. Levatque laſſitudinem etiam laboris mutatio: eumque, quem novum genus cujuſdam laboris preſſit, id, quod in conſuetudine eſt, reficit. Fatigato quotidianum cubile tutiſſimum eſt: inſolitum contra, laſſat. Quod enim contra conſuetudinem eſt, nocet, ſeu molle, ſeu durum eſt.

Proprie quædam ad eum pertinent, qui ambulando fatigatur. Hunc reficit in ipſo quoque itinere frequens frictio: poſt iter, primum ſedile, deinde unctio; tum calida aqua in balneo magis inferiores partes, quam ſuperiores, foveat. Si quis vero exuſtus in ſole eſt, huic in balneum protinus eundum eſt, perfundendumque oleo corpus & caput: deinde in ſolium bene calidum deſcendendum eſt, tum multa aqua per caput infundenda, prius calida, deinde frigida. At ei, qui perfrixit, opus eſt in laconico primum involuto ſedere, donec inſudet; tum ungi; deinde lavari: ci-

bum modicum, deinde potiones meracas aſſumere.

Is vero, qui navigavit, & nauſea preſſus eſt, ſi multam bilem evomuit, vel abſtinere cibo debet, vel paulum aliquid aſſumere. Si pituitam acidam effudit, utique ſumere cibum, ſed aſſueto leviorem: ſi ſine vomitu nauſea fuit, vel abſtinere, vel poſt cibum vomere. Qui vero toto die, vel in vehiculo, vel in ſpectaculis ſedit, huic nihil currendum, ſed lente ambulandum eſt. Lenta quoque in balneo mora, dein cœna exigua prodeſſe conſueverunt. Si quis in balneo æſtuat, reficit hunc ore exceptum, & in eo retentum acetum: ſi id non eſt, eodem modo frigida aqua aſſumta. Ante omnia autem norit quiſque naturam ſui corporis: quoniam alii graciles, alii obeſi ſunt; alii calidi, alii frigidiores; alii humidi, alii ſicci: alios adſtricta, alios reſoluta alvus exercet. Raro quiſquam non aliquam partem corporis imbecillam habet. Tenuis vero homo implere ſe debet, plenus extenuare, calidus refrigerare, frigidus calefacere, madens ſiccare, ſiccus madefacere, itemque alvum firmare is, cui fuſa, ſolvere is, cui adſtricta eſt. Succurrendumque ſemper parti maxime laboranti eſt.

De cauſis, quæ implent corpus.

Implet autem corpus modica exercitatio, frequentior quies, unctio, &, ſi poſt prandium eſt, balneum, contracta alvus, modicum frigus hieme, ſomnus & plenus, & non nimis longus, molle cubile, animi ſecuritas, aſſumta per cibos & potio-

nes maxime dulcia & pinguia, cibus & frequentior, & quantus plenissimus potest concoqui.

De his, quæ extenuant corpus.

Extenuat corpus aqua calida, si quis in eam descendit, magisque si salsa est: in jejunio balneum, inurens sol, & omnis calor, cura, vigilia, somnus nimium vel brevis, vel longus: lectus, per æstatem, terra; hieme, durum cubile: cursus, multa ambulatio, omnisque vehemens exercitatio, vomitus, dejectio, acidæ res & austeræ, & semel die assumtæ epulæ, & vini non perfrigidi potio jejuno in consuetudinem adducta.

Cum vero inter extenuantia posuerim vomitum & dejectionem, de his quoque proprie quædam dicenda sunt. Ejectum esse ab Asclepiade vomitum in eo volumine, quod de tuenda sanitate composuit, video: neque reprehendo, si offensus eorum est consuetudine, qui quotidie ejiciendo vorandi facultatem moliuntur. Paulo etiam longius processit. Idem purgationes quoque eodem volumine expulit. Et sunt hæ perniciosæ, si nimis valentibus medicamentis fiunt. Sed hæc tamen submovenda esse, non est perpetuum: quia corporum temporumque ratio potest ea facere necessaria, dum & modo, & non nisi cum opus est, adhibeantur. Ergo ille quoque ipse, si quid jam corruptum esset, expelli debere confessus est. Ita non ex toto res condemnanda est: sed esse ejus etiam plures

causæ possunt: estque in ea quædam paulo subtilior observatio adhibenda.

De vomitu.

Vomitus utilior est hieme, quam æstate, nam tum & pituitæ plus, & capitis gravitas major subest. Inutilis est gracilibus, & imbecillum stomachum habentibus; utilis est plenis & biliosis omnibus, si vel nimium se replerunt, vel parum concoxerunt. Nam, sive plus est, quam quod concoqui possit, periclitari, ne corrumpatur, non oportet: sive jam corruptum est, nihil commodius est, quam id, qua via primum expelli potest, ejicere. Itaque, ubi amari ructus cum dolore & gravitate præcordiorum sunt, ad hunc protinus confugiendum est. Idem prodest ei, cui pectus æstuat, & frequens saliva, vel nausea est; aut cui sonant aures, aut madent oculi, aut os amarum est. Similiterque ei, qui vel cœlum, vel locum mutat; hisque, quibus, si per plures dies non vomuerunt, dolor præcordia infestat. Neque ignoro, inter hæc præcipi quietem, quæ non semper contingere potest agendi necessitatem habentibus: nec in omnibus idem facit. Itaque istud luxuriæ causa fieri non oportere confiteor: interdum valetudinis causa recte fieri, experimentis credo. Commoneo tamen, ne quis, qui valere & senescere volet, hoc quotidianum habeat. Qui vomere post cibum volet, si ex facili facit, aquam tantum tepidam ante debet assumere; si difficilius, aquæ vel salis, vel mellis

paulum adjicere. At, qui mane vomiturus eſt, ante bibere mulſum, vel hyſſopum eſſe, aut radiculam debet; deinde aquam tepidam, ut ſupra ſcriptum eſt, bibere. Cetera, quæ antiqui medici præceperunt, ſtomachum omnia infeſtant. Poſt vomitum, ſi ſtomachus infirmus eſt, paulum cibi, ſed hujus idonei, guſtandum; & aquæ frigidæ cyathi tres bibendi ſunt. Si autem vomitus fauces exaſperavit, qui vomuit, ſi mane id fecit, ambulare debet, tum ungi, deinde cœnare: ſi poſt cœnam, poſtero die lavari, & in balneo ſudare. Huic proximus cibus mediocris utilior eſt: iſque eſſe debet cum pane heſterno, vino auſtero meraco, & carne aſſa, cibiſque omnibus quam ſicciſſimis. Qui vomere bis in menſe vult, melius conſulet, ſi biduo continuarit, quam ſi poſt quintum decimum diem vomuerit, niſi hæc mora gravitatem pectori faciet.

De dejectionibus.

Dejectio autem medicamento quoque petenda eſt, ubi venter ſuppreſſus parum reddit, ex eoque inflammationes, caligines, capitis dolores, aliaque ſuperioris partis mala increſcunt. Quid enim inter hæc adjuvare poſſunt quies & inedia, per quæ illa maxime eveniunt? Qui dejicere volet, primum cibis viniſque utatur his, quæ hoc præſtent. Dehinc, ſi parum illa proficient, aloen ſumat. Sed purgationes quoque, ut interdum neceſſariæ ſunt, ſic, ubi frequentes ſunt, periculum afferunt. Aſſueſcit enim non ali corpus; & ob hoc infirmum

erit; cum omnibus morbis obnoxia maxime infirmitas ſit.

De his, quæ calefaciunt, & refrigerant corpus.

Calefacit autem unctio, aqua ſalſa, magiſque ſi calida eſt; omnia ſalſa, amara, carnoſa, ſi poſt cibum eſt, balneum, vinum auſterum. Refrigerat in jejunio balneum, & ſomnus, niſi nimis longus eſt; & omnia acida; aqua quam frigidiſſima; oleum, ſi qua miſceatur.

De his, quæ humidum reddunt, & ſiccant corpus.

Humidum autem corpus efficit labor minor, quam ex conſuetudine, frequens balneum, cibus plenior, multa potio; poſt hæc ambulatio, & vigilia. Per ſe quoque ambulatio multa & vehemens, & matutina exercitatio, & non protinus cibus adjectus; ea genera eſcæ, quæ veniunt ex locis frigidis, & pluviis, & irriguis. Contra ſiccat immodica exercitatio, fames, unctio ſine aqua, calor, ſol immodicus, frigida aqua, cibus exercitationi ſtatim ſubjectus, & is ipſe ex ſiccis & æſtuoſis locis veniens.

De his, quæ alvum adſtringunt & ſolvunt.

Alvum adſtringit labor, ſedile, creta figularis corpori illita, cibus imminutus, & is ipſe ſemel die aſſumtus ab eo, qui bis ſolet: exigua potio, neque adhibita, niſi cum cibi quis, quantum aſſum-

turus eſt, cepit: poſt cibum quies. Contra ſolvit aucta ambulatio atque eſca, motus qui poſt cibum eſt, ſubinde potiones cibo immixtæ. Illud quoque ſcire oportet, quod ventrem vomitus ſolutum comprimit, compreſſum ſolvit. Itemque comprimit is vomitus, qui ſtatim poſt cibum eſt: ſolvit is, qui tarde ſupervenit.

De ætatum varietate.

Quod ad ætates vero pertinet, inediam facillime ſuſtinent mediæ ætates, minus juvenes, minime pueri & ſenectute confecti. Quo minus fert facile quiſque, eo ſæpius debet cibum aſſumere; maximeque eo eget, qui increſcit. Calida lavatio, & pueris & ſenibus apta eſt. Vinum dilutius pueris, ſenibus meracius, neutri ætati, quæ inflationes movent. Juvenum minus, quæ aſſumant, & quomodo curentur, intereſt. Quibus juvenibus fluxit alvus, plerumque in ſenectute contrahitur. Quibus in adoleſcentia fuit adſtricta, ſæpe in ſenectute ſolvitur. Melior eſt autem in juvene fuſior, in ſene adſtrictior.

De varietate temporum.

Tempus quoque anni conſiderare oportet. Hieme plus eſſe convenit; minus, ſed meracius bibere; multo pane uti, carne potius elixa, modice oleribus; ſemel die cibum capere, niſi ſi nimis venter adſtrictus eſt. Si prandet aliquis, utilius eſt

exiguum aliquid, & ipſum ſiccum ſine carne, ſine potione ſumere. Eo tempore anni calidis omnibus potius utendum eſt, vel calorem moventibus. Venus tum non æque perniciosa eſt. At vere paulum cibo demendum, adjiciendumque potioni, ſed dilutius tamen bibendum eſt: magis carne utendum, magis oleribus, tranſeundum paulatim ad aſſa ab elixis. Venus eo tempore anni tutiſſima eſt.

De diæta ciborum potionumque.

Æſtate vero & potione & cibo corpus ſæpius eget: ideo prandere quoque commodum eſt. Eo tempore aptiſſima ſunt & caro & olus: potio quam dilutiſſima, ut & ſitim tollat, nec corpus incendat: frigida lavatio, caro aſſa, frigidi cibi, vel qui refrigerent. Ut ſæpius autem cibo utendum, ſic exiguo eſt.

Autumnalis diæta.

Per autumnum propter cœli varietatem, periculum maximum eſt. Itaque neque ſine veſte, neque ſine calciamentis prodire oportet, præcipueque diebus frigidioribus, neque ſub dio nocte dormire, aut certe bene operiri. Cibo vero jam paulo pleniore uti licet; minus, ſed meracius bibere. Poma nocere quidam putant, quæ immodice toto die plerumque ſic aſſumuntur, ut ne quid ex denſiore cibo remittatur. Ita non hæc, ſed conſummatio omnium nocet. Ex quibus in nullo tamen minus, quam in his noxæ eſt. Sed his uti non ſæ-

pius, quam alio cibo convenit. Denique aliquid densiori cibo, cum hic accedit, necessarium est demi. Neque æstate vero, neque autumno utilis venus est. Tolerabilior tamen per autumnum: æstate in totum, si fieri potest, abstinendum.

CAPUT IV.

De his, qui aliqua parte corporis laborant, & primum de his, quibus caput infirmum est.

PROXIMUM est, ut de his dicam, qui partes aliquas corporis imbecillas habent. Cui caput infirmum est, is, si bene concoxerit, leniter perfricare id mane manibus suis debet; nunquam id, si fieri potest, veste velare, aut ad cutem tondere: utileque lunam vitare, maximeque ante ipsum lunæ solisque concursum: sed nusquam post cibum progredi. Si cui capilli sunt, eos quotidie pectere: multum ambulare; sed, si licet, neque sub tecto, neque in sole: ubique autem vitare solis ardorem, maximeque post cibum & vinum: potius ungi, quam lavari; nunquam ad flammam ungi, interdum ad prunam. Si in balneum venit, sub veste primum paulum in tepidario insudare, ibi ungi, tum transire in calidarium, ubi sudabit; in solium non descendere, sed multa calida aqua per caput se totum perfundere; tum tepida, dein frigida; diutiusque ea caput, quam ceteras partes perfundere; deinde id aliquamdiu perfricare; novissime

detergere & ungere. Capiti nihil æque prodest atque aqua frigida. Itaque is, cui hoc infirmum est, per æstatem id bene largo canali quotidie debet aliquamdiu subjicere. Semper autem, etiamsi sine balneo unctus est, neque totum corpus refrigerare sustinet, caput tamen aqua frigida perfundere. Sed cum ceteras partes attingi nolit, demittere id, ne ad cervices aqua descendat; eamque, ne quid oculis, aliisve partibus noceat, defluentem subinde manibus ad hoc regerere. Huic modicus cibus necessarius est, quem facile concoquat: isque, si jejuno caput læditur, assumendus etiam medio die est: si non læditur, semel potius. Bibere huic assidue vinum dilutum lene, quam aquam, magis expedit; ut, cum caput gravius esse cœperit, sit, quo confugiat: eique ex toto neque vinum, neque aqua semper, utilia sunt: medicamentum utrumque est, cum invicem assumitur. Scribere, legere, voce contendere, huic opus non est, utique post cœnam: post quam nec cogitatio quidem ei satis tuta est; maxime tamen vomitus alienus est.

CAPUT V.

De his, qui lippitudine, gravedine, destillatione, tonsillisque laborant.

NEQUE vero his solis, quos capitis imbecillitas torquet, usus aquæ frigidæ prodest; sed iis etiam, quos assiduæ lippitudines, gravedines, destillatio-

nes, tonſillæque male habent. His autem non caput tantum quotidie perfundendum, ſed os quoque multa frigida aqua fovendum eſt: præcipueque omnibus, quibus hoc utile auxilium eſt, eo utendum eſt, ubi gravius cœlum Auſtri reddiderunt. Cumque omnibus inutilis ſit poſt cibum aut contentio, aut cogitatio animi; tum his præcipue, qui vel capitis, vel arteriæ dolores habere conſueverunt, vel quoslibet alios oris affectus. Vitari etiam gravedines, deſtillationeſque poſſunt, ſi quam minime is, qui his opportunus eſt, aerem vel loca aquaſque mutat; ſi caput in ſole protegit, ne incendatur, neve ſubitum ex repentino nubilo frigus id moveat: ſi poſt concoctionem jejunus caput radit: ſi poſt cibum neque legit, neque ſcribit.

CAPUT VI.

Ad ſolutam alvum remedia.

QUEM vero frequenter cita alvus exercet, huic opus eſt pila ſimilibuſque ſuperiores partes exercere; dum jejunus eſt, ambulare; vitare ſolis nimium ardorem, continua balnea; ungi citra ſudorem; non uti cibis variis, minimeque jurulentis aut leguminibus, oleribuſve his, quæ celeriter deſcendunt; omnia denique ſumere, quæ tarde concoquuntur. Venatio, durique piſces, & ex domeſticis animalibus aſſa caro maxime juvant. Nunquam vinum ſalſum bibere expedit, ne tenue qui-

dem, aut dulce; ſed auſterum, & plenius, neque id ipſum pervetus. Si mulſo uti volet, id ex decocto melle faciendum eſt. Si frigidæ potiones ventrem ejus non turbant, his utendum potiſſimum eſt. Si quid offenſæ in cœna ſenſit, vomere debet; idque poſtero quoque die facere: tertio, modici ponderis panem ex vino eſſe, adjecta uva aut olea, vel ex defruto, ſimilibuſque aliis: deinde ad conſuetudinem redire. Semper autem poſt cibum conquieſcere, ac neque intendere animum, neque ambulatione quamvis leni dimoveri.

CAPUT VII.

Remedia ad coli dolorem.

At ſi laxius inteſtinum dolere conſuevit, quod κόλον nominant, cum id nihil niſi genus inflationis ſit, id agendum eſt, ut concoquat aliquis; ut lectione, & aliis generibus exerceatur; utatur balneo calido, cibis quoque & potionibus calidis; denique omnimodo frigus evitet, item dulcia omnia, leguminaque, & quidquid inflare conſuevit.

CAPUT VIII.

Quæ agenda ſint ſtomacho laborantibus.

Si quis vero ſtomacho laborat, legere clare debet; poſt lectionem ambulare; tum pila, vel armis,

aliove quo genere, quo superior pars movetur, exerceri. Non aquam, sed vinum calidum bibere jejunus. Cibum bis die assumere; sic tamen, ut facile concoquat. Uti vino tenui & austero; & post cibum, frigidis potionibus potius. Stomachum autem infirmum indicant pallor, macies, præcordiorum dolor, nausea, & nolentium vomitus, in jejuno dolor capitis. Quæ in quo non sunt, is firmi stomachi est. Neque credendum utique nostris est, qui, cum in adversa valetudine vinum aut frigidam aquam concupierunt, deliciarum patrocinium in accusationem non merentis stomachi habent. At, qui tarde concoquunt, & quorum ideo præcordia inflantur, quive propter ardorem aliquem noctu sitire consueverunt, ante quam conquiescant, duos tresve cyathos per tenuem fistulam bibant. Prodest etiam adversus tardam concoctionem clare legere, deinde ambulare, tum vel ungi vel lavari; assidue vinum frigidum bibere; & post cibum, magnam potionem, sed, ut supra dixi, per siphonem: deinde omnes potiones aqua frigida includere. Cui vero cibus acescit, is ante eum bibere aquam egelidam debet, & vomere. At is, cui ex hoc frequens dejectio incidit, quoties alvus ei constiterit, frigida potione potissimum utatur.

CAPUT IX.

Quid obſervandum ſit dolore nervorum laborantibus.

Si cui vero dolere nervi ſolent, quod in podagra chiragrave eſſe conſuevit, huic, quantum fieri poteſt, exercendum id eſt, quod affectum eſt, objiciendumque labori & frigori; niſi cum dolor increvit; ſub quo quies optima eſt. Venus ſemper inimica eſt. Concoctio, ſicut in omnibus corporis affectibus, neceſſaria eſt. Cruditas enim id maxime lædit, & quoties offenſum corpus eſt, vitioſa pars maxime ſentit. Ut concoctio autem omnibus vitiis occurrit, ſic rurſus aliis frigus, aliis calor. Quæ ſequi quiſque pro habitu corporis ſui debet. Frigus inimicum eſt ſeni, tenui, vulneri, præcordiis, inteſtinis, veſicæ, auribus, coxis, ſcapulis, naturalibus, oſſibus, dentibus, nervis, vulvæ, cerebro. Idem ſummam cutem facit pallidam, aridam, duram, nigram. Ex hoc horrores tremoreſque naſcuntur. At prodeſt juvenibus, & omnibus plenis. Erectiorque mens eſt, & melius concoquitur, ubi frigus quidem eſt, ſed cavetur. Aqua vero frigida infuſa, præterquam capiti, etiam ſtomacho prodeſt. Item articulis doloribuſque, qui ſunt ſine ulceribus. Item rubicundis nimis hominibus, ſi dolore vacant. Calor autem adjuvat omnia, quæ frigus infeſtat: item lippientes, ſi nec dolor, nec lacrimæ ſunt: nervos quoque, qui contrahuntur;

præcipueque ea ulcera, quæ ex frigore ſunt. Idem corporis colorem bonum facit: urinam movet. Si nimius eſt, corpus effeminat, nervos emollit, ſtomachum ſolvit. Minime vero aut frigus aut calor tuta ſunt, ubi ſubita inſuetis ſunt. Nam frigus, lateris dolores, aliaque vitia; frigida aqua, ſtrumas excitat. Calor concoctionem prohibet, ſomnum aufert, ſudore digerit, obnoxium morbis peſtilentibus corpus efficit.

CAPUT X.

Obſervatio in peſtilentia.

Est etiam obſervatio neceſſaria, qua quis in peſtilentia utatur adhuc integer, cum tamen ſecurus eſſe non poſſit. Tum igitur oportet peregrinari, navigare. Ubi id non licet, geſtari, ambulare ſub dio, ante æſtum, leniter; eodemque modo ungi: &, ut ſupra comprehenſum eſt, vitare fatigationem, cruditatem, frigus, calorem, libidinem; multoque magis ſe continere, ſi qua gravitas in corpore eſt; tum neque mane ſurgendum, neque pedibus nudis ambulandum eſt, minimeque poſt cibum, aut balneum: neque jejuno, neque cœnato vomendum eſt: neque movenda alvus; atque etiam, ſi per ſe mota eſt, comprimenda eſt. Abſtinendum potius, ſi plenius corpus eſt. Itemque vitandum balneum, ſudor, meridianus ſomnus, utique ſi cibus quoque anteceſſit; qui tamen ſemel die tunc commodius aſſumitur; inſuper etiam mo-

dicus, ne cruditatem moveat. Alternis diebus invicem, modo aqua, modo vinum bibendum est. Quibus servatis, ex reliqua victus consuetudine quam minimum mutari debet. Cum vero hæc in omni pestilentia facienda sint, tum in ea maxime, quam Austri excitarint. Atque etiam peregrinantibus eadem necessaria sunt, ubi gravi tempore anni discesserunt ex suis sedibus, vel ubi in graves regiones venerunt. Ac si cetera res aliqua prohibebit, utique abstinere debebit: atque ita a vino ad aquam, ab hac ad vinum, eo, qui supra positus est, modo, transitus ei esse.

A. CORN. CELSI

MEDICINÆ

LIBER SECUNDUS.

PRÆFATIO.

INSTANTIS autem adversæ valetudinis signa complura sunt. In quibus explicandis non dubitabo auctoritate antiquorum virorum uti, maximeque Hippocratis; cum recentiores quoque medici, quamvis quædam in curationibus mutarint, tamen hæc illum optime præsagisse fateantur. Sed antequam dico, quibus præcedentibus morborum timor subsit; non alienum videtur exponere, quæ tempora anni, quæ tempestatum genera, quæ partes ætatis, qualia corpora maxime tuta vel periculis opportuna sint, quod genus adversæ valetudinis in quoque timeri maxime possit. Non quod non omni tempore, in omni tempestatum genere, omnis ætatis, omnis habitus homines per omnia genera morborum & ægrotent, & moriantur; sed quod frequentius tamen quædam eveniant. Ideoque utile est scire unumquemque, quid, & quando maxime caveat.

CAPUT I.

Quæ anni tempora, quæ tempestatum genera, quæ partes ætatis, qualia corpora vel tuta, vel morbis opportuna sint, & quod valetudinis genus in quoque timeri possit.

IGITUR saluberrimum ver est: proxima deinde ab hoc, hiems: periculosior æstas: autumnus longe periculosissimus. Ex tempestatibus vero optimæ æquales sunt, sive frigidæ, sive calidæ: pessimæ, quæ variant maxime. Quo fit, ut autumnus plurimos opprimat. Nam fere meridianis temporibus calor; nocturnis atque matutinis, simulque etiam vespertinis, frigus est. Corpus ergo, & æstate, & subinde meridianis caloribus relaxatum, subito frigore excipitur. Sed ut eo tempore id maxime fit, sic, quandocunque evenit, noxium est. Ubi æqualitas autem est, tamen saluberrimi sunt sereni dies; meliores pluvii, quam tantum nebulosi aut nubili; optimique hieme, qui omni vento vacant; æstate, quibus Favonii perflant. Si genus aliud ventorum est, salubriores Septemtrionales, quam Subsolani, vel Austri sunt. Sic tamen, ut hæc interdum regionum sorte mutentur. Nam fere ventus ubique a mediterraneis regionibus veniens, salubris; a mari, gravis est. Neque solum in bono tempestatum habitu certior valetudo est; sed priores morbi quoque, si qui inciderunt, leviores sunt, & promtius finiuntur. Pessimum ægro est cœlum, quod

ægrum fecit, adeo ut in id quoque genus, quod natura pejus eſt, in hoc ſtatu ſalubris mutatio ſit. Ætas media tutiſſima eſt: quæ neque juventæ calore, neque ſenectutis frigore infeſtatur. Longis morbis ſenectus, acutis adoleſcentia magis patet. Corpus autem habiliſſimum quadratum eſt, neque gracile, neque obeſum. Nam longa ſtatura, ut in juventa decora eſt, ſic matura ſenectute conficitur. Gracile corpus infirmum: obeſum hebes eſt. Vere tamen maxime, quæcunque humoris motu novantur, in metu eſſe conſuerunt. Ergo tum lippitudines, puſtulæ, profuſio ſanguinis, abſceſſus corporis, quæ ἀποστήματα Græci nominant, bilis atra, quam μελαγχολίαν appellant, inſania, morbus comitialis, angina, gravedines, deſtillationes oriri ſolent. Hi quoque morbi, qui in articulis nervisque modo urgent, modo quieſcunt, tum maxime & inchoantur, & repetunt. At æſtas non quidem vacat pleriſque ab his morbis; ſed adjicit febres, vel continuas, vel ardentes, vel tertianas, vomitus, alvi dejectiones, auricularum dolores, ulcera oris, cancros, & in ceteris quidem partibus, ſed maxime obſcœnis; & quidquid ſudore hominem reſolvit. Vix quidquam ex his in autumnum non incidit: ſed oriuntur eo quoque tempore febres incertæ, lienis dolor, aqua inter cutem, tabes, quam Græci φθίσιν nominant, urinæ difficultas, quam στραγγουρίαν appellant, tenuioris inteſtini morbus, quem εἰλεὸν nominant. Fit item lævitas inteſtinorum, quæ λειεντερία vocatur, coxæ dolores, morbi comitiales. Idemque tempus & diutinis malis fa-

tigatos, & ab æſtate tantum proxima preſſos intermit, & alios novis morbis conficit, & quoſdam longiſſimis implicat, maximeque quartanis, quæ per hiemem quoque exerceant. Neque aliud magis tempus peſtilentiæ patet, cujuſcunque ea generis eſt; quamvis variis rationibus nocet. Hiems autem capitis dolores, tuſſim, & quidquid in faucibus, in lateribus, in viſceribus mali contrahitur, irritat.

Ex tempeſtatibus, Aquilo tuſſim movet, fauces exaſperat, ventrem adſtringit, urinam ſupprimit, horrores excitat, item dolores lateris & pectoris. Sanum tamen corpus ſpiſſat, & mobilius atque expeditius reddit. Auſter aures hebetat, ſenſus tardat, capitis dolores movet, alvum ſolvit, totum corpus efficit hebes, humidum, languidum. Ceteri venti, quo vel huic vel illi propiores ſunt, eo magis vicinos his illiſve affectus faciunt. Denique omnis calor & jecur & lienem inflammat, mentem hebetat, &, ut anima deficiat, ut ſanguis prorumpat, efficit. Frigus modo nervorum diſtentionem, modo rigorem infert; illud σπασμὸς, hoc τέτανος Græce nominatur: nigritiem in ulceribus, & horrorem in febribus excitat. In ſiccitatibus, acutæ febres, lippitudines, tormina, urinæ difficultas, articulorum dolores oriuntur. Per imbres, longæ febres, alvi dejectiones, angina, cancri, morbi comitiales, reſolutio nervorum, quam παράλυσιν Græci nominant. Neque ſolum intereſt, quales dies ſint, ſed etiam quales ante præceſſerint. Si hiems ſicca Septemtrionales ventos habuit, ver autem Auſtros & pluvias exhibet, fere ſub-

eunt lippitudines, tormina, febres, maximeque in mollioribus corporibus, ideoque præcipue in muliebribus. Si vero Auſtri pluviæque hiemem occuparunt, ver autem frigidum & ſiccum eſt, gravidæ quidem feminæ, quibus dum adeſt partus, abortu periclitantur: hæ vero, quæ gignunt, imbecillos, vixque vitales edunt. Ceteros lippitudo arida, &, ſi ſeniores ſunt, gravedines atque deſtillationes male habent. At ſi a prima hieme Auſtri ad ultimum ver continuarunt, laterum dolores, & inſania febricitantium, quam φρενῖτιν appellant, quam celerrime rapiunt. Ubi vero calor a primo vere orſus, æſtatem quoque ſimilem exhibet, neceſſe eſt multum ſudorem in febribus ſubſequi. At ſi ſicca æſtas Aquilones habuit, autumno vero imbres Auſtrique ſunt, tota hieme, quæ proxima eſt, tuſſis, deſtillatio, raucitas, in quibuſdam etiam tabes oriuntur. Sin autem autumnus quoque æque ſiccus iiſdem Aquilonibus perflatur, omnibus quidem mollioribus corporibus, inter quæ muliebria eſſe propoſui, ſecunda valetudo contingit: durioribus vero inſtare poſſunt & aridæ lippitudines, & febres partim acutæ, partim longæ, & hi morbi, qui ex atra bile naſcuntur.

Quod ad ætates vero pertinet, pueri proximique his vere optime valent, & æſtate prima tutiſſimi ſunt: ſenes æſtate & autumni prima parte: juvenes hieme, quique inter juventam ſenectutemque ſunt. Inimicior ſenibus hiems, æſtas adoleſcentibus eſt. Tum ſi qua imbecillitas oritur, proximum eſt, ut infantes, teneroſque adhuc pueros

ſerpentia ulcera oris, quæ ἄφθας Græci nominant, vomitus, nocturnæ vigiliæ, aurium humor, circa umbilicum inflammationes exerceant; proprie etiam dentientium gingivarum exulcerationes, distentiones nervorum, febriculæ, alvi dejectiones, maximeque caninis dentibus orientibus, male habent. Quæ pericula pleniſſimi cujuſque ſunt, & cui maxime venter adſtrictus eſt. At ubi ætas paulum proceſſit, glandulæ, & vertebrarum, quæ in ſpina ſunt, aliquæ inclinationes, ſtrumæ, verrucarum quædam genera dolentia, ἀκροχορδόνας Græci appellant, & plura alia tubercula oriuntur. Incipiente vero jam pube, ex iiſdem multa, & longæ febres, & ſanguinis ex naribus curſus. Maximeque omnis pueritia, primum circa quadrageſimum diem, deinde ſeptimo menſe, tum ſeptimo anno, poſtea circa pubertatem periclitatur. Si qua etiam genera morborum in infantem inciderunt, ac neque pubertate, neque primis coitibus, neque in femina primis menſtruis finita ſunt, fere longa ſunt: ſæpius tamen his morbi pueriles, qui diutius manſerunt, terminantur. Adoleſcentia morbis acutis, item comitialibus, tabique maxime objecta eſt: fereque juvenes ſunt, qui ſanguinem exſpuunt. Poſt hanc ætatem laterum & pulmonis dolores, lethargus, cholera, inſania, ſanguinis per quædam etiam velut ora venarum, αἱμοῤῥοΐδας Græci appellant, profuſio. In ſenectute, ſpiritus & urinæ difficultas, gravedo, articulorum & renum dolores, nervorum reſolutiones, malus corporis habitus, καχεξίαν Græci appellant, nocturnæ vigiliæ, vitia

longiora aurium, oculorum, etiam narium, præcipueque soluta alvus, &, quæ sequuntur hanc, tormina, vel lævitas intestinorum, ceteraque fusi ventris mala. Præter hæc graciles, tabes, dejectiones, destillationes, item viscerum & laterum dolores fatigant. Obesi plerumque acutis morbis, & difficultate spirandi strangulantur, subitoque sæpe moriuntur; quod in corpore tenuiore vix evenit.

CAPUT II.

De signis adversæ valetudinis futuræ.

Ante adversam autem valetudinem, ut supra dixi, quædam notæ oriuntur: quarum omnium commune est, aliter se corpus habere, atque consuevit, neque in pejus tantum, sed etiam in melius. Ergo si plenior aliquis, & speciosior, & coloratior factus est, suspecta habere bona sua debet. Quæ quia neque in eodem habitu subsistere, neque ultra progredi possunt, fere retro, quasi ruina quadam, revolvuntur. Pejus tamen signum est, ubi aliquis contra consuetudinem emacuit, ubi colorem decoremque amisit: quoniam in his, quæ superant, est, quod morbus demat; in his, quæ desunt, non est, quod ipsum morbum ferat. Præter hæc, protinus timeri debet, si graviora membra sunt; si crebra ulcera oriuntur; si corpus supra consuetudinem incaluit; si gravior somnus pressit; si tumultuosa somnia fuerunt; si sæpius expergiscitur aliquis, quam assuevit, deinde ite-

rum ſoporatur; ſi corpus dormientis circa partes aliquas contra conſuetudinem inſudat, maximeque circa pectus, aut cervices, aut crura, vel genua, vel coxas. Item, ſi marcet animus; ſi loqui & moveri piget; ſi corpus torpet; ſi dolor præcordiorum eſt, aut totius pectoris, aut, qui in plurimis evenit, capitis; ſi ſalivæ plenum eſt os; ſi oculi cum dolore vertuntur; ſi tempora adſtricta ſunt; ſi membra inhorreſcunt; ſi ſpiritus gravior eſt; ſi circa frontem intentæ venæ moventur; ſi frequentes oſcitationes; ſi genua quaſi fatigata ſunt, totumve corpus laſſitudinem ſentit. Ex quibus ſæpe plura, nunquam non aliqua febrem antecedunt. Inprimis tamen illud conſiderandum eſt, num cui ſæpius horum aliquid eveniat, neque ideo corporis ulla difficultas ſubſequatur. Sunt enim quædam proprietates hominum, ſine quarum notitia non facile quidquam in futurum præſagiri poteſt. Facile itaque ſecurus eſt in his aliquis, quæ ſæpe ſine periculo evaſit. Ille ſollicitari debet, cui hæc nova ſunt; aut qui iſta nunquam ſine cuſtodia ſui tuta habuit.

CAPUT III.

Quæ bona in ægrotantibus ſigna ſint.

UBI vero febris aliquem occupat, ſcire licet, non periclitari, ſi in latus aut dextrum aut ſiniſtrum, ut ipſi viſum eſt, cubat, cruribus paulum reductis; qui fere ſani quoque jacentis habitus

eſt: ſi facile convertitur; ſi noctu dormit, ſi interdiu vigilat; ſi ex facili ſpirat; ſi non conflictatur; ſi circa umbilicum & pubem cutis plana eſt; ſi præcordia ejus ſine ullo ſenſu doloris æqualiter mollia in utraque parte ſunt: quod ſi paulo tumidiora ſunt, tamen digitis cedunt, & non dolent. Hæc valetudo, ut ſpatium aliquod habebit, ſic tuta erit. Corpus quoque, quod æqualiter molle & calidum eſt, quodque æqualiter totum inſudat, & cujus febricula eo ſudore finitur, ſecuritatem pollicetur. Quando jam ad ſanitatem venit corpus, ſternutamentum etiam inter bona indicia eſt, & cupiditas cibi vel a primo ſervata, vel etiam poſt faſtidium orta. Neque terrere debet ea febris, quæ eodem die finita eſt; ac ne ea quidem, quæ, quamvis longiore tempore tenuit, tamen ante alteram acceſſionem ex toto quievit, ſic, ut corpus integrum, quod εἰλικρινὲς Græci vocant, fieret. Si quis autem incidit vomitus, mixtus eſſe ex bile & pituita debet; & in urina ſubſidere album, læve, æquale; ſic ut etiam, ſi quæ quaſi nubeculæ innatarint, in imum deferantur. Ac venter ei, qui a periculo tutus eſt, reddit mollia, figurata, atque eodem fere tempore, quo ſecunda valetudine aſſuevit, modoque convenientia his, quæ aſſumuntur. Pejor cita alvus eſt. ſed ne hæc quidem terrere protinus debet, ſi matutinis temporibus coacta magis eſt, aut ſi procedente tempore paulatim contrahitur, & rufa eſt, neque fœditate odoris ſimilem alvum ſani hominis excedit. Ac lumbricos quoque aliquos ſub fine morbi deſcen-

disse, nihil nocet. Si inflammatio in superioribus partibus dolorem tumoremque fecit, bonum signum est sonitus ventris inde ad inferiores partes devolutus; magisque etiam, si sine difficultate cum stercore excessit.

CAPUT IV.

Mala signa ægrotantium.

CONTRA gravis morbi periculum est, ubi supinus æger jacet, porrectis manibus & cruribus: ubi residere vult in ipso acuti morbi impetu, præcipueque pulmonibus laborantibus: ubi nocturna vigilia premitur, etiamsi interdiu somnus accedit; ex quo tamen pejor est, qui inter quartam horam & noctem, quam qui a matutino tempore ad quartam. Pessimum tamen est, si somnus neque noctu, neque interdiu accedit: id enim fere sine continuo dolore esse non potest. Æque vero signum malum est, etiam somno ultra debitum urgeri: pejusque, quo magis sopor interdiu noctuque continuat. Mali etiam morbi testimonium est, vehementer & crebro spirare; a sexto die cœpisse inhorrescere; pus exspuere; vix exscreare; dolorem habere continuum; difficulter ferre morbum; jactare brachia & crura; sine voluntate lacrimare; habere humorem glutinosum dentibus inhærentem, cutem circa umbilicum & pubem macram, præcordia inflammata, dolentia, dura, tumida, intenta; magisque, si hæc dextra parte, quam sinistra, sunt: pe-

riculosissimum tamen est, si venæ quoque ibi vehementer agitantur. Mali etiam morbi signum est, nimis celeriter emacrescere: caput & pedes manusque calidas habere, ventre & lateribus frigentibus; aut frigidas extremas partes acuto morbo urgente; aut post sudorem inhorrescere; aut post vomitum singultum esse, vel rubere oculos; aut post cupiditatem cibi, postve longas febres hunc fastidire; aut multum sudare, maximeque frigido sudore; aut habere sudores non per totum corpus æquales, quique febrem non finiant. Malæ etiam febres, quæ quotidie tempore eodem revertantur; quæve semper pares accessiones habeant, neque tertio quoque die leventur; quæve sic continuent, ut per accessiones increscant, per decessiones tantum molliantur, nec unquam integrum corpus dimittant. Pessimum est, si ne levatur quidem febris, sed æque concitata continuat. Periculosum est etiam, post arquatum morbum febrem oriri; utique si præcordia dextra parte dura manserunt, aut dolentibus his læva. Nulla acuta febris leviter terrere nos debet. Neque unquam in acuta febre, aut a somno non est terribilis nervorum distentio. Timere etiam ex somno, mali morbi est. Itemque in prima febre protinus mentem esse turbatam, membrumve aliquod esse resolutum. Ex quo casu quamvis vita redditur, tamen id fere membrum debilitatur. Vomitus etiam periculosus est sinceræ pituitæ, vel bilis; pejorque, si viridis, aut niger est. At mala urina est, in qua subsidunt subrubra aut livida: deterior, in qua quasi fila quædam te-

nuia atque alba: pessima ex his, si tanquam ex furfuribus factas nubeculas repraesentat. Diluta quoque, atque alba, vitiosa est, sed in phreneticis maxime. Alvus autem mala est, ex toto suppressa. Periculosa etiam, quae inter febres fluens conquiescere hominem in cubili non patitur; utique, si quod descendit, est perliquidum, aut albidum, aut pallidum, aut spumans. Praeter haec periculum ostendit id, quod excernitur, si est exiguum, glutinosum, laeve, album, idemque subpallidum; vel si est aut lividum, aut biliosum, aut cruentum, aut pejoris odoris, quam ex consuetudine. Malum est etiam, quod post febres longas sincerum est.

CAPUT V.

De signis longae valetudinis.

Post haec indicia, notum est, longum morbum fieri; sic enim necesse est, nisi occidit. Neque vitae alia spes in malis magnis est, quam ut impetum morbi trahendo aliquis effugiat, porrigaturque in id tempus, quod curationi locum praestet. Protinus tamen signa quaedam sunt, ex quibus colligere possumus, morbum, etsi non interemerit, longius tamen tempus habiturum. Ubi frigidus sudor inter febres non acutas circa caput tantum, & cervices oritur; aut ubi, febre non quiescente, corpus insudat; aut ubi corpus modo frigidum, modo calidum est, & color alius ex alio fit; aut ubi, quod inter febres aliqua parte abscessit, ad sanitatem non

pervenit; aut ubi æger pro ſpatio parum emacreſcit. Item, ſi urina modo liquida & pura eſt, modo habet quædam ſubſidentia; ſi lævia atque alba rubrave ſunt, quæ in ea ſubſidunt; aut ſi quaſdam quaſi miculas repræſentat; aut ſi bullulas excitat.

CAPUT VI.

De indiciis mortis.

SED inter hæc quidem, propoſito metu, ſpes tamen ſupereſt. Ad ultima vero jam ventum eſſe teſtantur, nares acutæ, collapſa tempora, oculi concavi, frigidæ languidæque aures & imis partibus leniter verſæ, cutis circa frontem dura & intenta, color aut niger aut perpallidus; multoque magis, ſi ita hæc ſunt, ut neque vigilia præceſſerit, neque ventris reſolutio, neque inedia. Ex quibus cauſis interdum hæc ſpecies oritur, ſed uno die finitur. Itaque diutius durans, mortis index eſt. Si vero in morbo vetere jam triduo talis eſt, in propinquo mors eſt: magiſque, ſi præter hæc oculi quoque lumen refugiunt, & illacrimant; quæque in iis alba eſſe debent, rubeſcunt; atque in iiſdem venulæ pallent; pituitaque in iis innatans, noviſſime angulis inhæreſcit; alterque ex his minor eſt; iique aut vehementer ſubſederunt, aut facti tumidiores ſunt; perque ſomnum palpebræ non committuntur, ſed inter has ex albo oculorum aliquid apparet; neque id fluens alvus expreſſit: eædemque palpebræ pallent, & idem pallor labra & nares decolorat: ea-

demque labra, & nares, oculique, & palpebræ, & supercilia, aliquave ex his pervertuntur; isque propter imbecillitatem jam non audit, aut non videt.

Eadem mors denuntiatur, ubi æger supinus cubat, eique genua contracta sunt: ubi deorsum ad pedes subinde delabitur: ubi brachia & crura nudat, & inæquabiliter dispergit, neque iis calor subest: ubi hiat: ubi assidue dormit: ubi is, qui mentis suæ non est, neque id facere sanus solet, dentibus stridet: ubi ulcus, quod aut ante, aut in ipso morbo natum est, aridum, & aut pallidum, aut lividum factum est. Illa quoque mortis indicia sunt, ungues, digitique pallidi; frigidus spiritus: aut si manibus quis in febre, & acuto morbo, vel insania, pulmonisve dolore, vel capitis, in veste floccos legit, fimbriasve diducit, vel in adjuncto pariete, si qua minuta eminent, carpit. Dolores etiam circa coxas & inferiores partes orti, si ad viscera transierunt, subitoque desierunt, mortem subesse testantur; magisque, si alia quoque signa accesserunt. Neque is servari potest, qui sine ullo tumore febricitans, subito strangulatur, aut devorare salivam suam non potest: cuive in eodem febris corporisque habitu cervix convertitur, sic ut devorare æque nihil possit: aut cui simul & continua febris & ultima corporis infirmitas est: aut cui, febre non quiescente, exterior pars friget, interior sic calet, ut etiam sitim faciat: aut qui, febre æque non quiescente, simul & delirio & spirandi difficultate vexatur. Aut qui, epoto vera-

tro, exceptus distentione nervorum est: aut qui ebrius obmutuit; is enim fere adjecta nervorum distentione consumitur, nisi aut febris accessit, aut eo tempore, quo ebrietas solvi debet, loqui cœpit. Mulier quoque gravida acuto morbo facile consumitur: & is, cui somnus dolorem auget: & cui protinus, in recenti morbo, bilis atra vel infra vel supra se ostendit: cuive alterutro modo se promsit, cum jam longo morbo corpus ejus esset extenuatum & affectum. Sputum etiam biliosum, & purulentum, sive separatim ista, sive mixta proveniunt, interitus periculum ostendunt. Ac, si circa septimum diem tale esse cœpit, proximum est, ut is circa quartum decimum diem decedat, nisi alia signa meliora pejorave accesserint: quæ quo leviora graviorave subsecuta sunt, eo vel seriorem mortem, vel maturiorem denuntiant. Sudor quoque frigidus in acuta febre pestiferus est: atque in omni morbo vomitus, qui varius, & multorum colorum est; præcipueque, si malus in hoc odor est. Ac sanguinem quoque in febre vomuisse, pestiferum est. Urina vero rubra & tenuis in magna cruditate esse consuevit; & sæpe, antequam spatio maturescat, hominem rapit. Itaque si talis diutius permanet, periculum mortis ostendit. Pessima tamen est, præcipueque mortifera, nigra, crassa, mali odoris. Atque in viris quidem & mulieribus talis deterrima est. In pueris vero, quæ tenuis & diluta est. Alvus quoque varia, pestifera est; quæ strigmentum, sanguinem, bilem, viride aliquid, modo diversis

temporibus, modo ſimul & in mixtura quadam, diſcreta tamen, repræſentat. Sed hæc quidem poteſt paulo diutius trahere. In præcipiti vero jam eſſe denuntiat, quæ liquida, eademque vel nigra, vel pallida, vel pinguis eſt; utique ſi magna fœditas odoris acceſſit.

Illud interrogari me poſſe ab aliquo ſcio: ſi certa futuræ mortis indicia ſunt, quomodo interdum deſerti a medicis convaleſcant, quoſdamque fama prodiderit in ipſis funeribus revixiſſe? Quin etiam vir jure magni nominis Democritus, ne finitæ quidem vitæ ſatis certas notas eſſe, propoſuit, quibus medici credidiſſent: adeo illud non reliquit, ut certa aliqua ſigna futuræ mortis eſſent. Adverſus quos ne illud quidem dicam, quod in vicino ſæpe quædam notæ poſitæ, non bonos, ſed imperitos medicos decipiunt, quod Aſclepiades funeri obvius intellexit, eum vivere, qui efferebatur: ne protinus crimen artis eſſet, ſi quod profeſſoris ſit. Illa tamen moderatius ſubjiciam, Conjecturalem artem eſſe medicinam, rationemque conjecturæ talem eſſe, ut cum ſæpius aliquando reſponderit, interdum tamen fallat nos. Si quid itaque vix in milleſimo corpore aliquando decipit, id notam non habet, cum per innumerabiles homines reſpondeat. Idque non in his tantum, quæ peſtifera ſunt, dico: ſed in his quoque, quæ ſalutaria. Siquidem etiam ſpes interdum fruſtratur, & moritur aliquis, de quo medicus ſecurus primo fuit. Quæque medendi cauſa reperta ſunt, nonnunquam in pejus aliquid convertunt. Neque id

evitare humana imbecillitas in tanta varietate corporum poteſt. Sed eſt tamen medicinæ fides, quæ multo ſæpius, perque multo plures ægros prodeſt. Neque tamen ignorare oportet, in acutis morbis fallaces magis notas eſſe & ſalutis, & mortis.

CAPUT VII.

De notis, quas aliquis in ſingulis morborum generibus habere poſſit.

SED cum propoſuerim ſigna, quæ in omni adverſa valetudine communia eſſe conſueverunt; ad ea quoque tranſibo, ut, quas aliquis in ſingulis morborum generibus habere poſſit notas, indicem. Quædam autem ſunt, quæ ante febres, quædam, quæ inter eas, quid aut intus ſit, aut venturum ſit, oſtendunt. Ante febres, ſi caput grave eſt, aut ex ſomno oculi caligant, aut frequentia ſternutamenta ſunt, circa caput aliquis pituitæ impetus timeri poteſt. Si ſanguis, aut calor abundat, proximum eſt, ut aliqua parte profluvium ſanguinis fiat. Si ſine cauſa quis emacreſcit, ne in malum habitum corpus ejus recidat, metus eſt. Si præcordia dolent, aut inflatio gravis eſt, aut toto die non concocta fertur urina, cruditatem eſſe manifeſtum eſt. Quibus diu color ſine morbo regio malus eſt, hi vel capitis doloribus conflictantur, vel terram edunt. Qui diu habent faciem pallidam & tumidam, aut capite, aut viſceribus, aut alvo laborant. Si in continua febre puero venter nihil reddit, mu-

taturque ei color, nec ſomnus accedit, ploratque is aſſidue, metuenda nervorum diſtentio eſt. Frequens autem deſtillatio in corpore tenui longoque, tabem timendam eſſe teſtatur. Ubi pluribus diebus non deſcendit alvus, docet, aut ſubitam dejectionem, aut febriculam inſtare. Ubi pedes turgent, longæ dejectiones ſunt, ubi dolor in imo ventre & coxis eſt, aqua inter cutem inſtat: ſed hoc morbi genus ab ilibus oriri ſolet. Idem propoſitum periculum eſt his, quibus voluntas deſidendi eſt, venter nihil reddit, niſi & ægre & durum, tumor in pedibus eſt, idemque modo dextra, modo ſiniſtra parte ventris, invicem oritur atque finitur: ſed a jecinore id malum proficiſci videtur. Ejuſdem morbi nota eſt, ubi circa umbilicum inteſtina torquentur (στρόφον Græci nominant) coxæque dolores manent, qui neque tempore, neque remediis ſolvuntur. Dolor autem articulorum, prout in pedibus, manibuſve, aut alia qualibet parte ſic eſt, ut eo loco nervi contrahantur; aut ſi id membrum, ex levi cauſa fatigatum, æque frigido, calidoque offenditur, ποδάγραν χειράγρανve, vel ejus articuli, in quo id ſentitur, morbum futurum eſſe denuntiat. Quibus in pueritia ſanguis ex naribus fluxit, dein fluere deſiit, hi vel capitis doloribus conflictentur neceſſe eſt, vel in articulis aliquas exulcerationes graves habeant, vel aliquo morbo etiam debilitentur. Quibus feminis menſtrua non proveniunt, neceſſe eſt capitis acerbiſſimi dolores ſint, vel quælibet alia pars morbo infeſtetur. Eademque his pericula ſunt, qui-

bus articulorum vitia, ut dolores, tumoresque, sine podagra similibusque morbis, oriuntur, & desinunt. Utique, si sæpe tempora iisdem dolent, noctuque corpora insudant, frons prurit, lippitudinis metus est. Si mulier a partu vehementes dolores habet, neque alia præterea signa mala sunt, circa vigesimum diem aut sanguis per nares erumpet, aut in inferioribus partibus aliquid abscedet. Quicunque etiam dolorem ingentem circa tempora & frontem habebit, is alterutra ratione eum finiet: magisque, si juvenis erit, per sanguinis profusionem; si senior, per suppurationem. Febris autem, quæ subito sine ratione, sine bonis signis finita est, fere revertitur. Cui fauces sanguine & interdiu & noctu replentur, sic, ut neque capitis dolores, neque præcordiorum, neque tussis, neque vomitus, neque febricula præcesserit, hujus aut in naribus, aut in faucibus ulcus reperietur. Si mulieri ex inguine febricula orta est, neque causa apparet, ulcus in vulva est. Urina autem crassa, ex qua quod desidit, album est, significat, circa articulos aut circa viscera dolorem, metumque morbi esse. Eadem viridis, aut viscerum dolorem, tumoremque cum aliquo periculo subesse, aut corpus certe integrum non esse, testatur. At si sanguis aut pus in urina est, vel vesica, vel renes exulcerati sunt. Si hæc crassa, caruncula squasdam exiguas aut quasi capillos habet, aut si bullat, & male olet, & interdum quasi arenam, interdum quasi sanguinem trahit, dolent autem coxæ, quæque inter has superque pubem sunt, & accedunt frequen-

tes ructus, interdum vomitus biliosus, extremæque partes frigescunt, urinæ crebra cupiditas, sed magna difficultas est, & quod inde excretum est, aquæ simile, vel rufum, vel pallidum est, paulum tamen in eo levamenti est, alvus vero cum multo spiritu redditur, utique in renibus vitium est. At si paulatim destillat, vel si sanguis per hanc editur, & in eo quædam cruenta concreta sunt, idque ipsum cum difficultate redditur, & circa pubem interiores partes dolent, in eadem vesica vitium est. Calculosi vero his indiciis cognoscuntur. Difficulter urina redditur; paulatimque, interdum etiam sine voluntate, destillat. Eadem arenosa est: nonnunquam aut sanguis, aut cruentum, aut purulentum aliquid cum ea excernitur. Eamque quidam promtius recti, quidam resupinati, maximeque hi, qui grandes calculos habent, quidam etiam inclinati reddunt, colemque extendendo, dolorem levant. Gravitatis quoque cujusdam in ea parte sensus est. Atque ea cursu, omnique motu augentur. Quidam etiam, cum torquentur, pedes inter se, subinde mutatis vicibus, implicant. Feminæ vero oras naturalium suorum manibus admotis scabere crebro coguntur. Nonnunquam, si digitum admoverunt, ubi vesicæ cervicem is urget, calculum sentiunt. At, qui spumantem sanguinem exscreant, his in pulmone vitium est. Mulieri gravidæ sine modo fusa alvus elidere partum potest. Eidem si lac ex mammis profluit, imbecillum est, quod intus gerit. Duræ mammæ, sanum illud esse, testantur. Frequens singultus, & præter consuetudinem con-

tinuus, jecur inflammatum esse, significat. Si tumores super ulcera subito esse desierunt, idque a tergo incidit, vel distentio nervorum, vel rigor timeri potest: at, si a priore parte id evenit, vel lateris acutus dolor, vel insania exspectanda est. Interdum etiam hujusmodi casum, quæ tutissima inter hæc est, profusio alvi sequitur. Si ora venarum, sanguinem solita fundere, subito suppressa sunt, aut aqua inter cutem, aut tabes sequitur. Eadem tabes subit, si in lateris dolore orta suppuratio intra quadraginta dies purgari non potuit. At, si longa tristitia cum longo timore & vigilia est, atræ bilis morbus subest. Quibus sæpe ex naribus fluit sanguis, his aut lienis tumet, aut capitis dolores sunt: quos sequitur, ut quædam ante oculos tanquam imagines obversentur. At, quibus magni lienes sunt, his gingivæ malæ sunt, & os olet, aut sanguis aliqua parte prorumpit. Quorum si nihil evenit, necesse est in cruribus mala ulcera, & ex his nigræ cicatrices fiant. Quibus causa doloris, neque sensus ejus est, his mens labat. Si in ventrem sanguis confluxit, ibi in pus vertitur. Si a coxis, & ab inferioribus partibus dolor in pectus transit, neque ullum signum malum accessit, suppurationis eo loco periculum est. Quibus sine febre, aliqua parte dolor, aut prurigo, cum rubore aut calore est, ibi aliquid suppurat. Urina quoque, quæ in homine parum sano liquida est, circa aures futuram aliquam suppurationem esse denuntiat.

Hæc vero, cum sine febre quoque vel laten-

tium, vel futurarum rerum notas habeant, multo certiora sunt, ubi febris accessit; atque etiam aliorum morborum tum signa nascuntur. Ergo protinus insania timenda est, ubi expeditior alicujus, quam sani fuit, sermo est, subitaque loquacitas orta est, & hæc ipsa solito audacior: aut ubi raro quis & vehementer spirat, venasque concitatas habet, præcordiis duris & tumentibus. Oculorum quoque frequens motus, & in capitis dolore offusæ oculis tenebræ; vel, nullo dolore substante, somnus ereptus, continuataque nocte & die vigilia; vel prostratum contra consuetudinem corpus in ventrem, sic, ut ipsius alvi dolor id non coegerit; item, robusto adhuc corpore, insolitus dentium stridor, insaniæ signa sunt. Si quid etiam abscessit, &, antequam suppuraret, manente adhuc corpore in solita febre, subsedit, periculum affert primum furoris, deinde interitus. Auris quoque dolor acutus, cum febre continua vehementique, sæpe mentem turbat: & ex eo casu juniores interdum intra septimum diem moriuntur; seniores tardius: quoniam neque æque magnas febres experiuntur, neque æque insaniunt. ita sustinent, dum is affectus in pus vertatur. Suffusæ quoque sanguine mulieris mammæ, furorem venturum esse, testantur. Quibus autem longæ febres sunt, his aut abscessus aliqui, aut articulorum dolores erunt. Quorum faucibus in febre illiditur spiritus, instat his nervorum distentio. Si angina subito finita est, in pulmonem id malum transit; idque sæpe intra septimum diem occidit: quod nisi incidat, sequi-

tur, ut aliqua parte ſuppuret. Denique, poſt alvi longam reſolutionem tormina: poſt hæc, inteſtinorum levitas oritur. Poſt nimias deſtillationes, tabes. Poſt lateris dolorem, vitia pulmonum: poſt hæc, inſania. Poſt magnos fervores corporis, nervorum rigor, aut diſtentio. Ubi caput vulneratum eſt, delirium: ubi vigilia torſit, nervorum diſtentio: ubi vehementer venæ ſuper ulcera moventur, ſanguinis profluvium erit.

Suppuratio vero pluribus morbis excitatur. Nam ſi longæ febres ſine dolore, ſine manifeſta cauſa remanent, in aliquam partem id malum incumbit, ſed in junioribus tantum: nam in ſenioribus ex ejuſmodi morbo quartana fere naſcitur. Eadem ſuppuratio fit, ſi præcordia dura, dolentia ante diem vigeſimum hominem non ſuſtulerunt, neque ſanguis ex naribus fluxit, maximeque in adoleſcentibus; utique, ſi inter principia aut oculorum caligo, aut capitis dolores fuerunt: ſed tum in inferioribus partibus aliquid abſcedit. Aut ſi præcordia tumorem mollem habent, neque habere intra ſexaginta dies deſinunt, hæretque per omne id tempus febris; ſed tum in ſuperioribus partibus fit abſceſſus: ac, ſi inter ipſa ulcera non fuit, circa aures erumpit. Cumque omnis longus tumor ad ſuppurationem fere ſpectet, magis eo tendit is, qui in præcordiis, quam is, qui in ventre eſt: & is, qui ſupra umbilicum, quam is, qui infra eſt. Si laſſitudinis etiam ſenſus in febre eſt, vel in maxillis, vel in articulis aliquid abſcedit. Interdum quoque urina tenuis & cruda ſic diu fertur, ut alia ſa-

lutaria ſigna ſint, exque eo caſu plerumque infra tranſverſum ſeptum (quod διάφραγμα Græci vocant) fit abſceſſus. Dolor autem pulmonis, ſi neque per ſputa, neque per cucurbitulas, neque per ſanguinis detractionem, neque per victus rationem finitus eſt, vomicas aliquas interdum excitat, aut circa vigeſimum diem, aut circa trigeſimum, aut circa quadrageſimum, nonnunquam etiam circa ſexageſimum. Numerabimus autem ab eo die, quo primum febricitavit aliquis, aut inhorruit, aut gravitatem ejus partis ſenſit. Sed hæ vomicæ modo a pulmone, modo a coſtarum parte naſcuntur. Quod ſuppurat, ab ea parte, quam afficit, dolorem inflammationemque concitat, ipſum calidius eſt: &, ſi in partem ſanam aliquis decubuit, onerare eam ex pondere aliquo videtur. Omnis etiam ſuppuratio, quæ nondum oculis patet, ſic deprehendi poteſt: ſi febris non dimittit, eaque interdiu levior eſt, noctu increſcit; multus ſudor oritur; cupiditas tuſſiendi eſt, & pæne nihil in tuſſi exſcreatur; oculi cavi ſunt; malæ rubent; venæ ſub lingua inalbeſcunt; in manibus fiunt adunci ungues; digiti, maximeque ſummi, pallent; in pedibus tumores ſunt; ſpiritus difficilius trahitur; cibi faſtidium eſt; puſtulæ toto corpore oriuntur. Quod ſi protinus initio dolor & tuſſis fuit, & ſpiritus difficultas, vomica vel ante vel circa vigeſimum diem erumpet. Si ſerius iſta cœperint, neceſſe eſt quidem increſcant; ſed quo minus cito affecerint, eo tardius ſolventur. Solent etiam in gravi morbo pedes cum digitis unguibuſque nigreſcere: quod ſi

non eſt mors conſecuta, & reliquum corpus invaluit, pedes tamen decidunt.

CAPUT VIII.

Quæ notæ in quoque morbi genere vel ſpem, vel pericula, oſtendant.

SEQUITUR, ut in quoque morbi genere proprias notas explicem, quæ vel ſpem, vel periculum oſtendant. Ex veſica dolenti, ſi purulenta urina proceſſit, inque ea læve & album ſubſedit, metum detrahit. In pulmonis morbo, ſi ſputo ipſe levatur dolor, quamvis id purulentum eſt, tamen, ſi æger facile ſpirat, facile exſcreat, morbum ipſum non difficulter fert, poteſt ei ſecunda valetudo contingere. Neque inter initia terreri convenit, ſi protinus ſputum mixtum eſt rufo quodam & ſanguine, dummodo ſtatim edatur. Laterum dolores, ſuppuratione facta, deinde intra quadrageſimum diem purgata, finiuntur. Si in jocinore vomica eſt, & ex ea fertur pus purum & album, ſalus ei facilis. Id enim malum in tunica eſt. Ex ſuppurationibus vero hæ tolerabiles ſunt, quæ in exteriorem partem feruntur, & acuuntur. At ex his, quæ intus procedunt, hæ leviores, quæ contra ſe cutem non afficiunt, eamque & ſine dolore & ejuſdem coloris, cujus reliquæ partes ſunt, ſinunt eſſe. Pus quoque, quacunque parte erumpit, ſi eſt læve, album & unius coloris, ſine ullo metu eſt; &, quo effuſo, febris protinus conquievit, deſierunt-

que urgere cibi faſtidium & potionis deſiderium. Si quando etiam ſuppuratio deſcendit in crura, ſputumque ejuſdem factum pro rufo purulentum eſt, periculi minus eſt. At in tabe ejus, qui ſalvus futurus eſt, ſputum eſſe debet album, æquale totum, ejuſdemque coloris, ſine pituita: eique etiam ſimile eſſe oportet, ſi quid in nares a capite deſtillat. Longe optimum eſt, febrem omnino non eſſe: ſecundum eſt, tantillam eſſe, ut neque cibum impediat, neque crebram ſitim faciat. Alvus in hac valetudine ea tuta eſt, quæ quotidie coacta, eaque convenientia his, quæ aſſumuntur, reddit. Corpus id, quod minime tenue, maximeque lati pectoris atque ſetoſi eſt, cujuſque cartilago exigua, & carnoſa eſt. Super tabem ſi mulieri quoque ſuppreſſa menſtrua fuerunt, & circa pectus atque ſcapulas dolor manſit, ſubitoque ſanguis erupit, levari morbus ſolet: nam & tuſſis minuitur, & ſitis atque febriculæ deſinunt. Sed iiſdem fere, niſi redit ſanguis, vomica erumpit: quæ quo cruentior, eo melior eſt. Aqua autem inter cutem minime terribilis eſt, quæ nullo antecedente morbo cœpit: deinde, quæ longo morbo ſupervenit; utique, ſi firma viſcera ſunt, ſi ſpiritus facilis, ſi nullus dolor, ſi ſine calore corpus eſt, æqualiterque in extremis partibus macrum eſt, ſi venter mollis, ſi nulla tuſſis, nulla ſitis, ſi lingua, ne per ſomnum quidem, inareſcit, ſi cibi cupiditas eſt, ſi venter medicamentis movetur, ſi per ſe excernit mollia & figurata, ſi non extenuatur, ſi urina, & vini mutatione, & epotis aliquibus medicamentis mutatur, ſi

corpus ſine laſſitudine eſt, & motum facile ſuſtinet: ſiquidem in quo omnia hæc ſunt, is ex toto tutus eſt; in quo plura ex his ſunt, is in bona ſpe eſt. Articulorum vero vitia, ut podagræ chiragræque, ſi juvenes tentarunt, neque callum induxerunt, ſolvi poſſunt: maximeque torminibus leniuntur, & ſi quocunque modo venter fluit. Item morbus comitialis, ante pubertatem ortus, non ægre finitur. Et, in quo ab una parte corporis venientis acceſſionis ſenſus incipit, optimum eſt a manibus pedibuſve initium fieri: deinde, a lateribus: peſſimum inter hæc, a capite. Atque in his quoque ea maxime proſunt, quæ per dejectiones excernuntur. Ipſa autem dejectio ſine ulla noxa eſt, quæ ſine febre eſt; ſi celeriter deſinit; ſi contrectato ventre nullus motus ejus ſentitur; ſi extremam alvum ſpiritus ſequitur. Ac ne tormina quidem periculoſa ſunt, ſi ſanguis & ſtrigmenta deſcendunt, dum febris ceteræque acceſſiones hujus morbi abſint: adeo ut etiam gravida mulier, non ſolum reſervari poſſit, ſed etiam partum reſervare. Prodeſtque in hoc morbo, ſi jam ætate aliquis proceſſit. Contra, inteſtinorum lævitas facilius a teneris ætatibus depellitur, utique, ſi ferri urina, & ali cibo corpus incipit. Eadem ætas prodeſt & in coxæ dolore, & humerorum, & in omni reſolutione nervorum. Ex quibus coxa, ſi ſine torpore eſt, ſi leviter friget, quamvis magnos dolores habet, tamen & facile & mature ſanatur: reſolutumque membrum, ſi nihilo minus alitur, fieri ſanum poteſt. Oris reſolutio etiam, alvo cita finitur. Omniſ-

que dejectio lippienti prodest. At varix ortus, vel per ora venarum subita profusio sanguinis, vel tormina, insaniam tollunt. Humerorum dolores, qui ad scapulas vel manus tendunt, vomitu atræ bilis solvuntur. Et quisquis dolor deorsum tendit, sanabilior est. Singultus sternutamento finitur. Longas dejectiones supprimit vomitus. Mulier sanguinem vomens, profusis menstruis, liberatur. Quæ menstruis non purgatur, si sanguinem ex naribus fudit, omni periculo vacat. Quæ locis laborat, aut difficulter partum edit, sternutamento levatur. Cui calor & tremor est, saluti delirium est. Lienosis bono tormina sunt. Denique, ipsa febris, quod maxime mirum videri potest, sæpe præsidio est. Nam & præcordiorum dolores, si sine inflammatione sunt, finit; & in jocinoris dolore succurrit; & nervorum distentionem rigoremque, si postea cœpit, ex toto tollit, & ex difficultate urinæ morbum tenuioris intestini ortum, si urinam per calorem movet, levat. At dolores capitis, quibus oculorum caligo, & rubor cum quadam frontis prurigine accedunt, sanguinis profusione, vel fortuita, vel etiam petita, submoventur. Si capitis ac frontis dolores ex vento, vel frigore aut æstu sunt, gravedine & sternutamentis finiuntur. Febrem autem ardentem, quam Græci καυσώδη vocant, subitus horror exsolvit. Si in febre aures obtusæ sunt, si sanguis e naribus fluxit, aut venter resolutus est, illud malum desinit ex toto. Nihil plus adversus surditatem, quam biliosa alvus potest. Quibus in fistula urinæ minuti abscessus, quos

φύματα Græci vocant, esse cœperunt; iis, ubi pus ea parte prosluxit, sanitas redditur. Ex quibus cum pleraque per se proveniant, scire licet, inter ea quoque, quæ ars adhibet, naturam plurimum posse. Contra, si caput in febre continenti dolet, neque quidquam remittit, malum atque mortiferum est: maximeque id periculum est pueris, a septimo anno ad quartum decimum. In pulmonis morbo, si sputum primis diebus non fuit, deinde a septimo die cœpit, & ultra septimum mansit, periculosum est: quantoque magis mixtos, neque inter se diductos colores habet, tanto deterius. Et tamen nihil pejus est, quam sincerum id edi, sive rufum est, sive cruentum, sive album, sive glutinosum, sive pallidum, sive spumans: nigrum tamen pessimum est. In eodem morbo periculosa sunt, tussis, destillatio; etiam, quod alias salutare habetur, sternutamentum. Periculosissimumque est, si hæc secuta subita dejectio est. Fere vero, quæ in pulmonis, eadem in lateris doloribus, & mitiora signa, & asperiora esse consuerunt. Ex jocinore si pus cruentum exit, mortiferum est. At ex suppurationibus hæ pessimæ sunt, quæ intus tendunt, sic ut exteriorem quoque cutem decolorent: ex his deinde, quæ in exteriorem partem prorumpunt, quæ maximæ, quæque planissimæ sunt. Quod si, ne rupta quidem vomica, vel pure extrinsecus emisso, febris quievit, aut quamvis quieverit, tamen repetit, item, si sitis est, si cibi fastidium, si venter liquidus, si pus est lividum & pallidum, si nihil æger exscreat, nisi pituitam spumantem, pe-

riculum certum eſt. Atque ex his quidem ſuppurationibus, quas pulmonum morbi concitarunt, fere ſenes moriuntur: ex ceteris juniores. At in tabe ſputum mixtum purulentum, febris aſſidua, quæ & cibi tempora eripit, & ſiti affligit, in corpore tenui periculum ſubeſſe teſtatur. Si quis etiam in eo morbo diutius traxit, ubi capilli fluunt; ubi urina quædam araneis ſimilia ſubſidentia oſtendit; atque in ſputis odor fœdus eſt; maximeque, ubi poſt hæc orta dejectio eſt, protinus moritur: utique, ſi tempus autumni eſt: quo fere, qui cetera parte anni traxerunt, reſolvuntur. Item, pus exſpuiſſe in hoc morbo, deinde ex toto ſpuere deſiiſſe, mortiferum eſt. Solent etiam in adoleſcentibus ex eo morbo vomicæ, fiſtulæve oriri, quæ non facile ſaneſcunt, niſi ſi multa ſigna bonæ valetudinis ſubſecuta ſunt. Ex reliquis vero minime facile ſanantur virgines, aut eæ mulieres, quibus ſuper tabem menſtrua ſuppreſſa ſunt. Cui vero ſano ſubitus dolor capitis eſt, dein ſomnus oppreſſit, ſic ut ſtertat, neque expergiſcatur, intra ſeptimum diem pereundum eſt, magis ſi, cum alvus cita non anteceſſerit, palpebræ dormientis non coeunt, ſed album oculorum apparet. Quos tamen ita mors ſequitur, ſi id malum non eſt febre diſcuſſum. At aqua inter cutem, ſi ex acuto morbo cœpit, ad ſanitatem raro perducitur: utique, ſi contraria his, quæ ſupra poſita ſunt, ſubſequuntur. Æque in ea quoque tuſſis ſpem tollit: item, ſi ſanguis ſurſum deorſumve erupit, & aqua medium corpus implevit. Quibuſdam etiam in hoc morbo tumores oriun-

tur, deinde desinunt, deinde rursus assurgunt. Hi quidem tutiores sunt, quam qui supra comprehensi sunt, si attenduntur: sed fere fiducia secundæ valetudinis opprimuntur. Illud jure aliquis mirabitur, quomodo quædam simul & affligant nostra corpora, & parte aliqua tueantur. Nam, sive aqua inter cutem quem implevit, sive in magno abscessu multum puris coiit, simul id omne effudisse, æque mortiferum est, ac si quis sani corporis vulnere factus exsanguis est. Articuli vero, qui sic dolent, ut super eos ex callo quædam tubercula innata sint, nunquam liberantur: quæque eorum vitia vel in senectute cœperunt, vel in senectutem ab adolescentia pervenerunt, ut aliquando leniri possunt, sic nunquam ex toto finiuntur. Morbus quoque comitialis post annum quintum & vigesimum ortus ægre curatur: multoque ægrius is, qui post quadragesimum annum cœpit; adeo ut in ea ætate aliquid in natura spei, vix quidquam in medicina sit. In eodem morbo, si simul totum corpus afficitur, neque ante in partibus aliquis venientis mali sensus est, sed homo ex improviso concidit, cujuscunque is ætatis est, vix sanescit: si vero aut mens læsa est, aut nervorum facta resolutio, medicinæ locus non est. Dejectionibus quoque si febris accessit; si inflammatio jocinoris, aut præcordiorum, aut ventris; si immodica sitis; si longius tempus; si alvus varia; si cum dolore est, etiam mortis periculum subest: maximeque, si inter hæc tormina vetera esse cœperunt. Isque morbus maxime pueros absumit usque ad annum de-

cimum: ceteræ ætates facilius ſuſtinent. Mulier quoque gravida ejuſmodi caſu rapi poteſt: atque, etiamſi ipſa convaluit, partum tamen perdit. Quin etiam tormina ab atra bile orſa mortifera ſunt: aut ſi ſub his, extenuato jam corpore, ſubito nigra alvus profluxit. At inteſtinorum lævitas periculoſior eſt, ſi frequens dejectio eſt; ſi venter omnibus horis & cum ſono, & ſine hoc, profluit; ſi ſimiliter noctu & interdiu; ſi, quod excernitur, aut crudum eſt, aut nigrum, &, præter id, etiam læve, & mali odoris; ſi ſitis urget; ſi poſt potionem urina non redditur, (quod evenit, quia tunc liquor omnis non in veſicam, ſed in inteſtina deſcendit;) ſi os exulceratur; ſi rubet facies, & quaſi maculis quibuſdam colorum omnium diſtinguitur; ſi venter eſt quaſi fermentatus, pinguis atque rugoſus; ſi & cibi cupiditas non eſt. Inter quæ cum evidens mors ſit, multo evidentior eſt, ſi jam longum quoque id vitium eſt: maxime etiam, ſi in corpore ſenili eſt. Si vero in tenuiore inteſtino morbus eſt, vomitus, ſingultus, nervorum diſtentio, delirium, mala ſunt. At in morbo arquato, durum fieri jecur, perniciosiſſimum eſt. Quos lienis male habet, ſi tormina prehenderunt, deinde converſa ſunt vel in aquam inter cutem, vel in inteſtinorum lævitatem, vix ulla medicina periculo ſubtrahit. Morbus inteſtini tenuioris, niſi reſolutus eſt intra ſeptimum diem, occidit. Mulier ex partu, ſi cum febre vehementibus etiam & aſſiduis capitis doloribus premitur, in periculo mortis eſt. Si dolor atque inflammatio eſt in his partibus,

quibus viſcera continentur, frequenter ſpirare, ſignum malum eſt. Si ſine cauſa longus dolor capitis eſt, & in cervices ac ſcapulas tranſit, rurſuſque in caput revertitur, aut a capite ad cervices ſcapulaſque pervenit, perniciosus eſt: niſi vomicam aliquam excitavit, ſic, ut pus extuſſiretur; aut niſi ſanguis ex aliqua parte prorupit; aut niſi in capite multa porrigo, totove corpore puſtulæ ortæ ſunt. Æque magnum malum eſt, ubi torpor atque prurigo pervagantur, modo per totum caput, modo in parte; aut ſenſus alicujus ibi quaſi frigoris eſt, eaque ad ſummam quoque linguam perveniunt. Et, cum in iiſdem ex abſceſſibus auxilium ſit, difficilior ſanitas eſt, quo minus ſæpe ſub his malis illi ſubſequuntur. In coxæ vero doloribus, ſi vehemens torpor eſt, frigeſcitque crus & coxa, alvuſque niſi coacta non reddit, idque, quod excernitur, mucoſum eſt, jamque ætas ejus hominis quadrageſimum annum exceſſit, is morbus erit longiſſimus, minimeque annuus; neque finiri poterit, niſi aut vere, aut autumno. Difficilis æque curatio eſt, in eadem ætate, ubi humerorum dolor vel ad manus pervenit, vel ad ſcapulas tendit, torporemque & dolorem creat, neque bilis vomitu levatur. Quacunque vero parte corporis membrum aliquod reſolutum eſt, ſi neque movetur, & emacreſcit, in priſtinum habitum non revertitur; eoque minus, quo vetuſtius id vitium eſt, & quo magis in corpore ſenili eſt. Omnique reſolutioni nervorum ad medicinam non idonea tempora ſunt hiems & autumnus: aliquid ſperari poteſt vere &

æſtate. Iſque morbus mediocris vix ſanatur, vehemens ſanari non poteſt. Omnis etiam dolor minus medicinæ paret, qui ſurſum procedit. Mulieri gravidæ ſi ſubito mammæ emacuerunt, abortus periculum eſt. Quæ neque peperit, neque gravida eſt, ſi lac habet, a menſtruis defecta eſt. Quartana æſtiva, brevis: autumnalis fere longa eſt; maximeque, quæ cœpit hieme appropinquante. Si ſanguis profluxit, deinde ſecuta eſt dementia cum diſtentione nervorum, periculum mortis eſt. Itemque, ſi medicamentis purgatum, & adhuc inanem, nervorum diſtentio oppreſſit: aut ſi in magno dolore, extremæ partes frigent. Neque is ad vitam redit, qui ex ſuſpendio, ſpumante ore, detractus eſt. Alvus nigra, ſanguini atro ſimilis, repentina, ſive cum febre, ſive etiam ſine hac eſt, perniciosa eſt.

CAPUT IX.

De morborum curationibus.

COGNITIS indiciis, quæ nos vel ſpe conſolentur, vel metu terreant, ad curationes morborum tranſeundum eſt. Ex his quædam communes ſunt, quædam propriæ. Communes, quæ pluribus morbis opitulantur. Propriæ, quæ ſingulis. Ante de communibus dicam. Ex quibus tamen quædam non ægros ſolum, ſed ſanos quoque ſuſtinent, quædam in adverſa tantum valetudine adhibentur.

Omne vero auxilium corporis, aut demit aliquam materiam, aut adjicit, aut evocat, aut repri-

mit, aut refrigerat, aut calefacit, ſimulque aut durat, aut mollit. Quædam non uno modo tantum, ſed etiam duobus inter ſe non contrariis adjuvant. Demitur materia, ſanguinis detractione, cucurbitula, dejectione, vomitu, frictione, geſtatione, omnique exercitatione corporis, abſtinentia, ſudore. De quibus protinus dicam.

CAPUT X.

De ſanguinis detractione per venas.

SANGUINEM, inciſa vena, mitti, novum non eſt: ſed nullum pæne morbum eſſe, in quo non mittatur, novum eſt. Item, mitti junioribus, & feminis uterum non gerentibus, vetus eſt. In pueris vero idem experiri, & in ſenioribus, & in gravidis quoque mulieribus, vetus non eſt. Siquidem antiqui, primam ultimamque ætatem ſuſtinere non poſſe hoc auxilii genus, judicabant; perſuaſerantque ſibi, mulierem gravidam, quæ ita curata eſſet, abortum eſſe facturam. Poſtea vero uſus oſtendit, nihil ex his eſſe perpetuum, aliaſque potiores obſervationes adhibendas eſſe, ad quas dirigi curantis conſilium debeat. Intereſt enim, non quæ ætas ſit, neque quid in corpore intus geratur, ſed quæ vires ſint. Ergo, ſi juvenis imbecillus eſt, aut ſi mulier, quæ gravida non eſt, parum valet, male ſanguis mittitur. emoritur enim vis, ſi, quæ his ſupererat, hoc modo erepta eſt. At firmus puer, & robuſtus ſenex, & gravida mulier valens, tuto ſic curantur.

Maxime tamen in his medicus imperitus falli poteſt: quia fere minus roboris illis ætatibus ſubeſt. Mulierique prægnanti poſt curationem quoque viribus opus eſt, non tantum ad ſe, ſed etiam ad partum ſuſtinendum. Non, quidquid aut intentionem animi, aut prudentiam exigit, protinus ejiciendum eſt; cum præcipua in hoc ars ſit, quæ non annos numeret, neque conceptionem ſolam videat, ſed vires æſtimet, & ex eo colligat, poſſit necne ſupereſſe, quod vel puerum, vel ſenem, vel in una muliere duo corpora ſimul ſuſtineat. Intereſt etiam inter valens corpus, & obeſum; inter tenue, & infirmum. Tenuioribus magis ſanguis, plenioribus magis caro abundat. Facilius itaque illi detractionem ejuſmodi ſuſtinent: celeriuſque ea, ſi nimium eſt pinguis aliquis, affligitur. Ideoque vis corporis melius ex venis, quam ex ipſa ſpecie æſtimatur.

Neque ſolum hæc conſideranda ſunt, ſed etiam morbi genus quod ſit: utrum ſuperans, an deficiens materia læſerit: corruptum corpus ſit, an integrum. Nam ſi materia vel deeſt, vel integra eſt, iſtud alienum eſt. At ſi vel copia ſui male habet, vel corrupta eſt, nullo modo melius ſuccurritur. Ergo vehemens febris, ubi rubet corpus, plenæque venæ tument, ſanguinis detractionem requirit: item viſcerum morbi, nervorumque reſolutio, & rigor, & diſtentio: quidquid denique fauces difficultate ſpiritus ſtrangulat; quidquid ſubito ſupprimit vocem; quiſquis intolerabilis dolor eſt; & quacunque de cauſa ruptum aliquid intus atque

collisum est: item malus corporis habitus; omnesque acuti morbi, qui modo, ut supra dixi, non infirmitate, sed onere nocent.

Fieri tamen potest, ut morbus quidem id desideret, corpus autem vix pati posse videatur: sed, si nullum tamen appareat aliud auxilium, periturusque sit, qui laborat, nisi temeraria quoque via fuerit adjutus, in hoc statu boni medici est ostendere, quam nulla spes sine sanguinis detractione sit; faterique, quantus in hac ipsa re metus sit: & tum demum, si exigatur, sanguinem mittere. De quo dubitari in ejusmodi re non oportet: satius est enim anceps auxilium experiri, quam nullum. Idque maxime fieri debet, ubi nervi resoluti sunt; ubi subito aliquis obmutuit; ubi angina strangulatur; ubi prioris febris accessio pæne confecit, paremque subsequi verisimile est, neque eandem videntur sustinere ægri vires posse.

Cum sit autem minime crudo sanguis mittendus, tamen ne id quidem perpetuum est: neque enim semper concoctionem res exspectat. Ergo, si ex superiore parte aliquis decidit, si contusus est, si ex aliquo subito casu sanguinem vomit, quamvis paulo ante sumsit cibum, tamen protinus ei demenda materia est, ne, si subsederit, corpus affligat. Idemque etiam in aliis casibus repentinis, qui strangulabunt, dictum erit. At, si morbi ratio patietur, tum demum, nulla cruditatis suspicione remanente, id fiet. Ideoque ei rei videtur aptissimus adversæ valetudinis dies secundus, aut tertius. Sed ut aliquando etiam primo die sanguinem mittere

necesse est, sic nunquam utile post diem quartum est, cum jam spatio ipso materia & exhausta est, & corpus corrumpit; ut detractio imbecillum id facere possit, non possit integrum. Quod si vehemens febris urget, in ipso impetu ejus sanguinem mittere, hominem jugulare est. Exspectanda ergo remissio est. Si non decrescit, sed crescere desiit, si neque remissio speratur, tunc quoque, quamvis pejor, sola tamen occasio non omittenda est.

Fere etiam ista medicina, ubi necessaria est, in biduum dividenda est. Satius est enim, primum levare ægrum, deinde perpurgare, quam simul omni vi effusa fortasse præcipitare. Quod si in cura quoque aquæ, quæ inter cutem est, ita respondet; quanto magis necesse est in sanguine respondeat?

Mitti vero is debet, si totius corporis causa sit, ex brachio: si partis alicujus, ex ea ipsa parte, aut certe quam proxima: quia non ubique mitti potest, sed in temporibus, in brachiis, juxta talos. Neque ignoro, quosdam dicere, quam longissime sanguinem inde, ubi lædit, esse mittendum; sic enim averti materiæ cursum; at illo modo in id ipsum, quod gravatur, evocari. Sed id ipsum falsum est. proximum enim locum primo exhaurit: ex ulterioribus autem eatenus sanguis sequitur, quatenus emittitur: ubi is suppressus est, quia non trahitur, ne venit quidem. Videtur tamen usus ipse docuisse, si caput fractum est, ex brachio potius sanguinem mittendum esse: si quod in humero vitium est, ex altero brachio. credo, quia, si quid parum cesserit, opportuniores hæ partes injuriæ

ſunt, quæ jam male habent. Avertitur quoque interdum ſanguis, ubi alia parte prorumpens, alia emittitur. deſinit enim fluere, qua nolumus, inde objectis quæ prohibeant, alio dato itinere.

Mittere autem ſanguinem cum ſit expeditiſſimum, uſum habenti; tamen ignaro difficillimum eſt. Juncta enim eſt vena arteriis, his nervi. Ita, ſi nervum ſcalpellus attigit, ſequitur nervorum diſtentio, eaque hominem crudeliter conſumit. At arteria inciſa neque coit, neque ſaneſcit: interdum etiam, ut ſanguis vehementer erumpat, efficit. Ipſius quoque venæ, ſi forte præciſa eſt, capita comprimuntur, neque ſanguinem emittunt. At ſi timide ſcalpellus demittitur, ſummam cutem lacerat, neque venam incidit. Nonnunquam etiam ea latet, neque facile reperitur. ita multæ res id difficile inſcio faciunt, quod perito facillimum eſt.

Incidenda ad medium vena eſt. Ex qua cum ſanguis erumpit, colorem ejus habitumque oportet attendere. Nam ſi is craſſus & niger eſt, vitioſus eſt; ideoque utiliter effunditur: ſi rubet & pellucet, integer eſt; eaque miſſio ſanguinis adeo non prodeſt, ut etiam noceat, protinuſque is ſupprimendus eſt. Sed id evenire non poteſt ſub eo medico, qui ſcit, ex quali corpore ſanguis mittendus ſit. Illud magis fieri ſolet, ut æque niger aſſidue ac primo die profluat. quod quamvis ita eſt, tamen ſi jam ſatis fluxit, ſupprimendus eſt: ſemperque ante finis faciendus eſt, quam anima deficiat.

Deligandumque brachium ſuperimpoſito expreſſo ex aqua frigida penicillo; & poſtero die ad-

verſo medio digito vena ferienda, ut recens coitus ejus reſolvatur, iterumque ſanguinem fundat. Sive autem primo, ſive ſecundo die ſanguis, qui craſſus & niger initio fluxerat, & rubere, & pellucere cœpit, ſatis materiæ detractum eſt, atque quod ſupereſt, ſincerum eſt: ideoque protinus brachium deligandum, habendumque ita eſt, donec valens cicatricula ſit; quæ celerrime in vena confirmatur.

CAPUT XI.

De ſanguinis detractione per cucurbitulas.

Cucurbitularum vero duo genera ſunt: æneum, & corneum. Ænea, altera parte patet; altera, clauſa eſt. Cornea, altera parte æque patens, altera foramen habet exiguum. In æneam linamentum ardens conjicitur, ac ſic os ejus corpori aptatur, imprimiturque, donec inhæreat. Cornea, per ſe corpori imponitur; deinde, ubi ea parte, qua exiguum foramen eſt, ore ſpiritus adductus eſt, ſuperque cera cavum id clauſum eſt, æque inhæreſcit. Utraque non ex his tantum materiæ generibus, ſed etiam ex quolibet alio recte fit. Ac ſi cetera defecerunt, caliculus quoque aut pultarius, oris compreſſioris, ei rei commode aptatur. Ubi inhæſit, ſi conciſa ante ſcalpello cutis eſt, ſanguinem extrahit: ſi integra eſt, ſpiritum. Ergo ubi materia, quæ intus eſt, lædit, illo modo: ubi inflatio, hoc imponi ſolet.

Usus autem cucurbitulæ præcipuus est, ubi non in toto corpore, sed in parte aliqua vitium est, quam exhauriri ad confirmandam valetudinem satis est. Idque ipsum testimonium est, etiam scalpello sanguinem, ubi membro succurritur, ab ea potissimum parte, quæ jam læsa est, esse mittendum: quod nemo concurbitulam diversæ parti imponit, nisi cum profusionem sanguinis eo avertit; sed ei ipsi, quæ dolet, quæque liberanda est.

Opus etiam esse cucurbitula potest in morbis longis (quamvis & iis jam spatium aliquod accessit) sive corrupta materia, sive spiritu male habente. In acutis quoque quibusdam, si levari corpus debet, & ex vena sanguinem mitti, vires non patiuntur. Idque auxilium ut minus vehemens, ita magis tutum; neque unquam periculosum est, etiamsi in medio febris impetu, etiamsi in cruditate adhibetur. Ideoque ubi sanguinem mitti opus est, si incisa vena præceps periculum est, aut si in parte corporis etiam vitium est, huc potius confugiendum est, cum eo tamen, ut sciamus hic, ut nullum periculum, ita levius præsidium esse; nec posse vehementi malo, nisi æque vehemens auxilium succurrere.

CAPUT XII.

De dejectione.

DEJECTIONEM autem antiqui variis medicamentis, crebraque alvi ductione in omnibus fere

morbis moliebantur: dabantque aut nigrum veratrum, aut filiculam, aut squamam æris, quam λεπίδα χαλκοῦ Græci vocant; aut lactucæ marinæ lac, cujus gutta pani adjecta abunde purgat; aut lac vel asininum, vel bubulum, vel caprinum, eique salis paulum adjiciebant, decoquebantque id, &, sublatis his, quæ coierant, quod quasi serum supererat, bibere cogebant.

Sed medicamenta stomachum fere lædunt. Ideoque omnibus catharticis aloe miscenda est. Alvus si vehementius fluit, aut sæpius ducitur, hominem infirmat. Ergo nunquam in adversa valetudine medicamentum ejus rei causa recte datur, nisi ubi is morbus sine febre est. Ut cum veratrum nigrum, aut atra bile vexatis, aut cum tristitia insanientibus, aut iis, quorum nervi parte aliqua resoluti sunt, datur. At, ubi febres sunt, satius est ejus rei causa cibos potionesque assumere, qui simul & alant, & ventrem molliant. Suntque valetudinis genera, quibus ex lacte purgatio convenit.

De alvi ductione.

Plerumque vero alvus potius ducenda est. quod, ab Asclepiade quoque sic temperatum, ut tamen servatum sit, video plerumque seculo nostro præteriri. Est autem ea moderatio, quam is secutus videtur, aptissima, ut neque sæpe ea medicina tentetur, & tamen semel, vel summum bis, non omittatur, si caput grave est; si oculi caligant; si morbus majoris intestini est, quod Græci κῶλον nominant; si in imo ventre, aut in coxa dolores sunt;

ſi in ſtomachum quædam biliosa concurrunt, vel etiam pituita eo ſe, humorve aliquis aquæ ſimilis confert; ſi ſpiritus difficilius redditur; ſi nihil per ſe venter excernit; utique, ſi juxta quoque ſtercus eſt, & intus remanet; aut ſi ſtercoris odorem nihil dejiciens æger ex ſpiritu ſuo ſentit; aut ſi corruptum eſt, quod excernitur; aut ſi prima inedia febrem non ſuſtulit; aut ſi ſanguinem mitti, cum opus ſit, vires non patiuntur, tempuſve ejus rei præteriit; aut ſi multum ante morbum aliquis potavit; aut ſi is, qui ſæpe, vel ſponte, vel caſu purgatus eſt, ſubito habet alvum ſuppreſſam. Servanda vero illa ſunt, ne ante diem tertium ducatur; ne ulla cruditate ſubſtante; ne in corpore infirmo, diuque in adverſa valetudine exhauſto; neve in eo, cui ſatis alvus reddit quotidie, quive eam liquidam habebit; ne in ipſo acceſſionis impetu, quia, quod tum infuſum eſt, alvo continetur, regeſtumque in caput, multo gravius periculum efficit. Pridie vero abſtinere debet æger, ut aptus tali curationi ſit. Eodem die ante aliquot horas aquam calidam bibere, ut ſuperiores ejus partes madeſcant: tum injicienda alvus eſt, ſi levi medicina contenti ſumus, pura aqua; ſi paulo valentiori, mulſa; ſi leni, ex aqua, in qua fœnum græcum, vel ptiſana, vel malva decocta ſit: ſi reprimendi cauſa, ex verbenis. Acris autem eſt marina aqua, vel alia ſale adjecto: atque utraque decocta commodior eſt. Acrior fit, adjecto vel oleo, vel nitro, vel melle quoque. Si acrior eſt, eo plus extrahit, ſed minus facile ſuſtinetur. Id quod in-

funditur, neque frigidum esse oportet, neque calidum; ne alterutro modo lædat. Cum infusum est, quantum fieri potest, continere se in lectulo debet æger, nec primæ cupiditati dejectionis protinus cedere; ubi necesse est, tum demum desidere. Fereque eo modo demta materia, superioribus partibus levatis, morbum ipsum mollit. Cum vero, quoties res coegit, desidendo aliquis se exhausit, paulisper debet conquiescere; &, ne vires deficiant, utique eo die cibum assumere. qui plenior, an exiguus sit dandus, ex ratione ejus accessionis, quæ exspectabitur, aut in metu non erit, æstimari oportebit.

CAPUT XIII.

De vomitu.

At vomitus, ut in secunda quoque valetudine sæpe necessarius biliosis est; sic etiam in his morbis, quos bilis concitavit. Ergo omnibus, qui ante febres horrore & tremore vexantur; omnibus, qui cholera laborant; omnibus etiam cum quadam hilaritate insanientibus, & comitiali quoque morbo oppressis, necessarius est. Sed, si acutus morbus est, sicut in cholera; si febris est, inter horrores, asperioribus medicamentis opus non est; sicut in dejectionibus quoque supra dictum est. Satisque est, ea vomitus causa sumi, quæ sanis quoque sumenda esse proposui. At ubi longi valentesque morbi sine febre sunt, ut comitialis aut insania, veratro

quoque albo utendum eſt. Id neque hieme, neque æſtate recte datur: optime, vere: tolerabiliter, autumno. Quiſquis daturus erit, id agere ante debet, ut accepturi corpus humidius ſit. Illud ſcire oportet, omne ejuſmodi medicamentum, quod potui datur, non ſemper ægris prodeſſe, ſemper ſanis nocere.

CAPUT XIV.

De frictione.

DE frictione vero & geſtatione adeo multa Aſclepiades, tanquam inventor ejus, poſuit in eo volumine, quod Communium Auxiliorum inſcripſit, ut, cum trium tantum faceret mentionem, hujus & vini & geſtationis, tamen maximam partem in hoc conſumſerit. Oportet autem neque recentiores viros in his fraudare, quæ vel repererunt, vel recte ſecuti ſunt; & tamen ea, quæ apud antiquiores aliquos poſita ſunt, auctoribus ſuis reddere. Neque dubitari poteſt, quin latius quidem, & dilucidius, ubi & quomodo frictione utendum eſſet, Aſclepiades præceperit; nihil tamen reperit, quod non a vetuſtiſſimo auctore Hippocrate paucis verbis comprehenſum ſit: qui dixit, frictione, ſi vehemens ſit, durari corpus; ſi lenis, molliri; ſi multa, minui; ſi modica, impleri. Sequitur ergo, ut tum utendum ſit, cum aut adſtringendum corpus ſit, quod fluens eſt; aut molliendum, quod induruit; aut digerendum in eo, quod copia nocet; aut alendum id, quod tenue & infirmum eſt.

Quas tamen ſpecies, ſi quis curioſius æſtimet, quod jam ad medicum non pertinet, facile intelliget, omnes ex una cauſa pendere, quæ demit. Nam & adſtringitur aliquid, eo demto, quod interpoſitum, ut id laxaretur, effecerat: & mollitur, eo detracto, quod duritiem creabat: & impletur, non ipſa frictione, ſed eo cibo, qui poſtea uſque ad cutem, digeſtione quadam relaxatam, penetrat. Diverſarum vero rerum in modo cauſa eſt.

Inter unctionem autem & frictionem multum intereſt. Ungi enim, leniterque pertractari corpus, etiam in acutis & recentibus morbis oportet; in remiſſione tamen, & ante cibum. Longa vero frictione uti, neque in acutis morbis, neque increſcentibus convenit; præterquam cum phreneticis ſomnus ea quæritur. Amat autem hoc auxilium valetudo longa, & jam a primo impetu inclinata. Neque ignoro, quoſdam dicere, omne auxilium neceſſarium eſſe increſcentibus morbis, non cum jam per ſe finiuntur. Quod non ita ſe habet. Poteſt enim morbus, etiam qui per ſe finem habiturus eſt, citius tamen adhibito auxilio tolli. quod duabus de cauſis neceſſarium eſt: ut & quam primum bona valetudo contingat; & ne morbus, qui remanet, iterum, quamvis levi de cauſa, exaſperetur. Poteſt enim morbus minus gravis eſſe, quam fuerit; neque ideo tamen ſolvi; ſed reliquiis quibuſdam inhærere, quas admotum aliquod auxilium diſcutit.

Sed ut, levata quoque adverſa valetudine, recte frictio adhibetur; ſic nunquam adhibenda eſt febre

increſcente: verum, ſi fieri poterit, cum ex toto corpus ea vacabit; ſin minus, certe cum ea remiſerit. Eadem autem modo in totis corporibus eſſe debet, ut cum infirmus aliquis implendus eſt; modo in partibus; aut quia ipſa ejus membri imbecillitas id requirit, aut quia alterius. Nam & capitis longos dolores ipſius frictio levat; non in impetu tamen doloris: & membrum aliquod reſolutum ipſius frictione confirmatur. Longe tamen ſæpius aliud perfricandum eſt, cum aliud dolet: maximeque cum a ſummis, aut a mediis partibus corporis evocare materiam volumus; ideoque extremas partes perfricamus. Neque audiendi ſunt, qui numero finiunt, quoties aliquis perfricandus ſit. Id enim ex viribus hominis colligendum eſt. Ut ſi quis perinfirmus eſt, poteſt ſatis eſſe quinquagies: ſi robuſtior, poteſt ducenties eſſe faciendum: inter utrumque deinde, prout vires ſunt. Quo fit, ut etiam minus ſæpe in muliere, quam in viro; minus ſæpe in puero, vel ſene, quam in juvene, manus dimovendæ ſint. Denique, ſi certa membra perfricantur, multa valentique frictione opus eſt. Nam neque totum corpus infirmari cito per partem poteſt, & opus eſt quam plurimum materiæ digeri, ſive id ipſum membrum, ſive per id aliud levamus. At ubi totius corporis imbecillitas hanc curationem per totum id exigit, brevior eſſe debet & lenior, ut tantummodo ſummam cutem emolliat, quo facilius capax ex recenti cibo novæ materiæ fiat. In malis jam ægrum eſſe teſtatur, ubi exterior pars corporis friget, interior cum ſiti ca-

let, ut ſupra poſui. Sed tunc quoque unicum in frictione præſidium eſt. quæ ſi calorem in cutem evocavit, poteſt alicui medicinæ locum facere.

CAPUT XV.

De geſtatione.

GESTATIO quoque longis etiam & inclinatis morbis aptiſſima eſt. utiliſque eſt & his corporibus, quæ jam ex toto febre carent, ſed adhuc exerceri per ſe non poſſunt; & his, quibus lentæ morborum reliquiæ remanent, neque aliter eliduntur. Aſclepiades etiam in recenti vehementique febre, præcipueque ardente, ad diſcutiendam eam, geſtatione dixit utendum eſſe. Sed id periculoſe fit; meliuſque quiete ejuſmodi impetus ſuſtinetur. Si quis tamen experiri volet, ſic experiatur, ſi lingua non erit aſpera, ſi nullus tumor, nulla durities, nullus dolor viſceribus, aut capiti, aut præcordiis ſuberit. Et ex toto, nunquam geſtari corpus dolens debet, ſive id in toto, ſive in parte eſt; niſi tamen ſolis nervis dolentibus: neque unquam increſcente febre, ſed in remiſſione ejus.

Genera autem geſtationis plura ſunt: quæ adhibenda ſunt & pro viribus cujuſque, & pro opibus, ne aut imbecillum hominem nimis digerant, aut humili obſint. Geſtationum leniſſima eſt navi, vel in portu, vel in flumine; vehementior in alto mari; vel lectica, aut ſcamno: acrior, vehiculo. Atque hæc ipſa & intendi, & leniri poſſunt. Si ni-

hil horum eſt, ſuſpendi lectus debet, & moveri. Si ne id quidem eſt, at certe uni pedi lecti funiculus ſubjiciendus eſt, atque ita lectus huc & illuc manu impellendus. Et levia quidem genera exercitationis infirmiſſimis conveniunt: valentiora vero his, qui jam pluribus diebus febre liberati ſunt; aut his, qui gravium morborum initia ſic ſentiunt, ut adhuc febre vacent (quod & in tabe, & in ſtomachi vitiis, & cum aqua cutem ſubiit, & interdum in morbo regio fit) aut ubi quidam morbi, qualis comitialis, qualis inſania eſt, ſine febre, quamvis diu, manent. In quibus affectibus ea quoque genera exercitationum neceſſaria ſunt, quæ comprehendimus eo loco, quo, quemadmodum ſani, neque firmi homines ſe gererent, præcepimus.

CAPUT XVI.

De abſtinentia.

ABSTINENTIÆ vero duo genera ſunt. Alterum; ubi nihil aſſumit æger: alterum, ubi non niſi quod oportet. Initia morborum primum famem ſitimque deſiderant: ipſi deinde morbi, moderationem, ut neque aliud quam expedit, neque ejus ipſius nimium ſumatur. neque enim convenit juxta inediam protinus ſatietatem eſſe. Quod ſi ſanis quoque corporibus inutile eſt, ubi aliqua neceſſitas famem fecit; quanto inutilius eſt in corpore etiam ægro? Neque ulla res magis adjuvat laborantem,

quam tempeſtiva abſtinentia. Intemperantes homines apud nos, ſibi cibi tempora, modum curantibus dant. Rurſus alii, tempora medicis pro dono remittunt, ſibi ipſis modum vindicant. Liberaliter agere ſe credunt, qui cetera illorum arbitrio relinquunt, in genere cibi liberi ſunt; quaſi quæratur, quid medico liceat, non quid ægro ſalutare ſit. Cui vehementer nocet, quoties in ejus, quod aſſumitur, vel tempore, vel modo, vel genere peccatur.

CAPUT XVII.

De ſudore.

SUDOR etiam duobus modis elicitur; aut ſicco calore, aut balneo. Siccus calor eſt, & arenæ calidæ, & laconici, & clibani, & quarundam naturalium ſudationum, ubi e terra profuſus calidus vapor ædificio includitur, ſicut ſuper Bajas in myrtetis habemus. Præter hæc, ſole quoque & exercitatione is movetur. Utiliaque hæc genera ſunt, quoties humor intus nocet, iſque digerendus eſt. Ac nervorum quoque quædam vitia ſic optime curantur. Sed cetera infirmis poſſunt convenire: ſol, & exercitatio tantum robuſtioribus; qui tamen ſine febre, vel initio morbi, vel etiam non gravibus morbis tenentur. Cavendum autem eſt, ne quid horum vel in febre, vel in cruditate tentetur.

At balnei duplex uſus eſt. Nam modo, diſcuſſis febribus, initium cibi plenioris, vinique firmioris,

valetudini facit; modo febrem ipſam tollit. Fereque adhibetur, ubi ſummam cutem relaxari, evocarique corruptum humorem, & habitum corporis mutari expedit. Antiqui timidius eo utebantur: Aſclepiades audacius. Neque terrere autem ea res, ſi tempeſtiva eſt, debet: & ante tempus, nocet. Quiſquis febre liberatus eſt, ſimulatque ea uno die non acceſſit, eo, qui proximus eſt, poſt tempus acceſſionis, tuto lavari poteſt. At ſi circuitum habere ea febris ſolita eſt, ſic ut tertio, quartove die revertatur, quandocunque non acceſſit, balneum tutum eſt. Manentibus vero adhuc febribus, ſi hæ ſunt lentæ, lieneſque jamdiu male habent, recte medicina iſta tentatur: cum eo tamen, ne præcordia dura ſint, neve ea tumeant, neve lingua aſpera ſit, neve aut in medio corpore, aut in capite dolor ullus ſit, neve tum febris increſcat. Et in his quidem febribus, quæ certum circuitum habent, duo balnei tempora ſunt: alterum, ante horrorem; alterum, febre finita. In his vero, qui lentis febriculis diu detinentur, cum aut ex toto receſſit acceſſio; aut ſi id non ſolet, certe lenita eſt, jamque corpus tam integrum eſt, quam maxime eſſe in eo genere valetudinis ſolet.

Imbecillus homo, iturus in balneum, vitare debet, ne ante frigus aliquod experiatur: ubi in balneum venit, pauliſper reſidere, experirique, num tempora adſtringantur, & an ſudor aliquis oriatur: illud ſi incidit, hoc non ſecutum eſt, inutile eo die balneum eſt: & perungendus eſt is leniter, & auferendus, vitandumque omni modo frigus, & ab-

ſtinentia utendum. At ſi temporibus integris, primum ibi, deinde alibi ſudor incipit, fovendum os aqua calida; tum in ſolio deſidendum eſt; atque ibi quoque videndum, num ſub primo contactu aquæ calidæ ſumma cutis inhorreſcat, quod vix tamen fieri poteſt, ſi priora recte acceſſerunt. certum autem id ſignum, inutilis balnei eſt.

Ante vero, quam in aquam calidam ſe demittat, an poſtea, aliquis perungi debeat, ex ratione valetudinis ſuæ cognoſcat. Fere tamen (niſi ubi nominatim, ut poſtea fiat, id præcipietur) moto ſudore leniter corpus perungendum; deinde in aquam calidam demittendum eſt. Atque hic quoque habenda virium ratio eſt: neque committendum, ut per æſtum anima deficiat; ſed maturius is auferendus eſt, curioſeque in veſtimentis involvendus eſt, ut neque ad eum frigus aſpiret: & ibi quoque, antequam aliquid aſſumat, inſudet.

Fomenta quoque calida ſunt, milium, ſal, arena, quodlibet eorum calefactum, & in linteum conjectum. Si minore vi opus eſt, etiam ſolum linteum. At ſi majore, exſtincti titiones, involutique panniculis, & ſic circumdati. Quin etiam calido oleo replentur utriculi: & in vaſa fictilia (quas a ſimilitudine lenticulas vocant) aqua conjicitur; & ſal ſicco linteo excipitur, demittiturque in aquam bene calidam, tum ſuper id membrum, quod fovendum eſt, collocatur. Juxtaque ignem, ferramenta duo ignita ſunt, capitibus paulo latioribus: alterum ex his demittitur in eum ſalem, & aqua ſuper leviter aſpergitur; ubi frigere cœpit, ad

ignem refertur: idem & in altero fit; deinde invicem in utroque: inter quæ defcendit falfus & calidus fuccus, qui contractis aliquo morbo nervis opitulatur. His omnibus commune eft, digerere id, quod vel præcordia onerat, vel fauces ftrangulat, vel in aliquo membro nocet. Quando autem quoque utendum fit, in ipfis morborum generibus dicetur.

CAPUT XVIII.

Qui cibi, potionefve, aut valentis aut mediæ, aut imbecillæ materiæ fint.

CUM de his dictum fit, quæ detrahendo juvant: ad ea veniendum eft, quæ nos alunt, id eft, cibum & potionem. Hæc autem non omnium tantum morborum, fed etiam fecundæ valetudinis communia præfidia funt. Pertinetque ad rem, omnium proprietates noffe: primum, ut fani fciant, quomodo his utantur: deinde, ut exfequentibus nobis morborum curationes, liceat fpecies rerum, quæ affidue neceffariæ erunt, fubjicere: neque neceffe fit fubinde fingulas eas nominare.

Scire igitur oportet, omnia legumina, quæque ex frumentis panificia funt, generis valentiffimi effe. Valentiffimum voco, in quo plurimum alimenti eft. Item omne animal quadrupes domi natum; omnem grandem feram, quales funt caprea, cervus, aper, onager; omnem grandem avem, quales funt anfer, & pavo, & grus; omnes bel-

luas marinas, ex quibus cetus eſt, quæque his pares ſunt: item mel, & caſeum. Quo minus mirum eſt, opus piſtorium valentiſſimum eſſe, quod ex frumento, adipe, melle, caſeo conſtat. In media vero materia numerari ex oleribus debere ea, quorum radices, vel bulbos aſſumimus: ex quadrupedibus, leporem: aves omnes a minimis ad phœnicopterum: item piſces omnes, qui ſalem non patiuntur, ſolidive ſaliuntur. Imbecilliſſimam vero materiam eſſe, omne olus, & quidquid in cauliculo naſcitur, qualis eſt cucurbita, & cucumis, & capparis; omnia poma, oleas, cochleas, itemque conchylia.

Sed quamvis hæc ita diſcreta ſunt, tamen etiam, quæ ſub eadem ſpecie ſunt, magna diſcrimina recipiunt; aliaque res alia vel valentior eſt, vel infirmior. Siquidem plus alimenti eſt in carne, quam in ullo alio. Firmius eſt triticum, quam milium: id ipſum, quam hordeum: & ex tritico firmiſſima ſiligo, deinde ſimila, deinde cui nihil ademtum eſt, quod αὐτόπυρον Græci vocant: infirmior eſt, ex polline, infirmiſſimus, cibarius panis. Ex leguminibus vero valentior faba, vel lenticula, quam piſum. Ex oleribus valentior rapa, napique, & omnes bulbi (in quibus cepam quoque, & allium numero) quam paſtinaca, vel quæ ſpecialiter radicula appellatur. Item firmior braſſica, & beta, & porrum, quam lactuca, vel cucurbita, vel aſparagus. At ex fructibus ſurculorum valentiores uvæ, ficus, nuces, palmulæ, quam quæ poma proprie nominantur. Atque ex his ipſis firmiora, quæ ſuc-

coſa, quam quæ fragilia ſunt. Item ex his avibus, quæ in media ſpecie ſunt, valentior ea, quæ pedibus, quam quæ volatu magis nititur: & ex his, quæ volatu fidunt, firmiores ſunt, quæ grandiores aves, quam quæ minutæ ſunt, ut ficedula & turdus. Atque eæ quoque, quæ in aqua degunt, leviorem cibum præſtant, quam quæ natandi ſcientiam non habent. Inter domeſticas vero quadrupedes, leviſſima ſuilla eſt; graviſſima, bubula. Itemque ex feris, quo majus quodque animal, eo robuſtior ex eo cibus eſt. Piſciumque eorum, qui ex media materia ſunt, quibus maxime utimur, tamen graviſſimi ſunt, ex quibus ſalſamenta quoque fieri poſſunt, qualis lacertus eſt; deinde hi, qui, quamvis teneriores, tamen duri ſunt, ut aurata, corvus, ſparus, oculata; tum plani: poſt quos etiam leviores lupi, mullique; & poſt hos, omnes ſaxatiles.

Neque vero in generibus rerum tantummodo diſcrimen eſt, ſed etiam in ipſis: quod & ætate fit, & membro, & ſolo, & cœlo, & habitu. Nam quadrupes vel omne animal, ſi lactens eſt, minus alimenti præſtat: itemque quo tenerior pullus cohortalis eſt. In piſcibus quoque media ætas, quæ nondum ſummam magnitudinem implevit. Deinde ex eodem ſue, ungulæ, roſtrum, aures, cerebellum. Ex agno, hœdove, cum petiolis totum caput aliquanto, quam cetera membra, leviora ſunt; adeo ut in media materia poni poſſint. Ex avibus, colla, alæve recte infirmis annumerantur. Quod ad ſolum vero pertinet, frumentum quoque va-

lentius eſt collinum, quam campeſtre. Levior piſcis inter ſaxa editus, quam in arena; levior in arena, quam in limo. Quo fit, ut ex ſtagno, vel lacu, vel flumine eadem genera graviora ſint. Leviorque, qui in alto, quam qui in vado vixit. Omne etiam ferum animal domeſtico levius; & quodcunque humido cœlo, quam quod ſicco natum eſt. Deinde eadem omnia pinguia, quam macra; recentia, quam ſalſa; nova, quam vetuſta, plus alimenti habent. Tum res eadem magis alit jurulenta, quam aſſa; magis aſſa, quam elixa. Ovum durum valentiſſimæ materiæ eſt; molle, vel ſorbile, imbecilliſſimæ. Cumque panificia omnia firmiſſima ſint, elota tamen quædam genera frumenti, ut alica, oryza, ptiſana, vel ex iiſdem facta ſorbitio, vel pulticula, & aqua quoque madens panis, imbecilliſſimis annumerari poteſt.

Ex potionibus vero, quæcunque ex frumento facta eſt, itemque lac, mulſum, defrutum, paſſum, vinum aut dulce, aut vehemens, aut muſtum, aut magnæ vetuſtatis, valentiſſimi generis eſt. At acetum, & id vinum, quod paucorum annorum, vel auſterum, vel lene eſt, in media materia eſt. ideoque infirmis nunquam generis alterius dari debet. Aqua omnium imbecilliſſima eſt. Firmiorque ex frumento potio eſt, quo firmius fuit ipſum frumentum: firmior ex eo vino, quod bono ſolo, quam quod tenui; quodque temperato cœlo, quam quod aut nimis humido, aut nimis ſicco, nimiumque aut frigido, aut calido natum eſt. Mulſum, quo plus mellis habet; defrutum, quo magis in-

coctum; passum, quo ex ficciore uva est, eo valentius est. Aqua levissima pluvialis est; deinde fontana, tum ex flumine, tum ex puteo; post hæc ex nive, aut glacie; gravior his, ex lacu; gravissima, ex palude. Facilis etiam, & necessaria cognitio est naturam ejus requirentibus. Nam levis, pondere apparet; & ex his, quæ pondere pares sunt, eo melior quæque est, quo celerius & calefit & frigescit; quoque celerius ex ea legumina percoquuntur.

Fere vero sequitur, ut, quo valentior quæque materia est, eo minus facile concoquatur; sed si concocta est, plus alat. Itaque utendum est materiæ genere pro viribus; modusque omnibus pro genere sumendus. Ergo imbecillis hominibus, rebus infirmissimis opus est: mediocriter firmos, media materia optime sustinet: & robustis apta validissima est. Plus deinde aliquis assumere ex levioribus potest: in his magis, quæ valentissima sunt, temperare sibi debet.

CAPUT XIX.

Quæ natura ac proprietas cujusque rei sit, qua vescimur.

NEQUE hæc sola discrimina sunt; sed etiam aliæ res boni succi, aliæ mali sunt, quæ εὔχυμα, & κακόχυμα Græci vocant: aliæ lenes, aliæ acres: aliæ crassiorem pituitam in nobis faciunt, aliæ tenuiorem: aliæ idoneæ sunt stomacho, aliæ alienæ

ſunt : itemque aliæ inflant, aliæ ab hoc abſunt: aliæ calefaciunt, aliæ refrigerant: aliæ facile in ſtomacho aceſcunt, aliæ non facile intus corrumpuntur; aliæ movent alvum, aliæ ſupprimunt: aliæ citant urinam, aliæ tardant: quædam ſomnum movent, quædam ſenſus excitant. Quæ omnia ideo noſcenda ſunt, quoniam aliud alii, vel corpori, vel valetudini, convenit.

CAPUT XX.

De his, quæ boni ſucci ſunt.

Boni ſucci ſunt, triticum, ſiligo, alica, oryza, amylum. Item & lenes ſunt & ſtomacho aptæ & calefaciunt, tragum, ptiſana, lac, caſeus mollis, omnis venatio, omnes aves, quæ ex media materia ſunt: ex majoribus quoque hæ, quas ſupra nominavimus: medii inter teneros duroſque piſces, ut mullus, & lupus verna; lactuca, urtica, malva, cucumis, cucurbita, ovum ſorbile, portulaca, cochleæ, palmulæ: ex pomis quodcunque neque acerbum, neque acidum eſt: vinum dulce, vel lene, paſſum, defrutum, oleæ, quæ ex his duobus in alterutro ſervatæ ſunt: vulvæ, roſtra, trunculique ſuum, omnis pinguis caro, omnis glutinoſa, omne jecur.

CAPUT XXI.

De his, quæ mali ſucci ſunt.

MALI vero ſucci ſunt, milium, panicum, hordeum, legumina, caro domeſtica permacra, omniſque caro ſalſa, omne ſalſamentum, garum, vetus caſeus, cicer, radicula, rapa, napi, bulbi, braſſica, magiſque etiam cyma ejus, aſparagus, beta, cucumis, porrum, eruca, naſturtium, thymum, nepeta, ſatureja, hyſſopum, ruta, anethum, feniculum, cuminum, aniſum, lapathum, ſinapi, allium, cepa, lienes, renes, inteſtina, pomum quodcunque acidum vel acerbum eſt, acetum, omnia acria, acida, acerba, oleum, piſces quoque ſaxatiles, omneſque, qui ex tenerrimo genere ſunt, aut hi, qui rurſus nimium duri viroſique ſunt, ut fere quos ſtagna, lacus, limoſive rivi ferunt, quive in nimiam magnitudinem exceſſerunt.

CAPUT XXII.

Quæ res lenes, quæve acres ſint.

LENES autem ſunt, ſorbitio, pulticula, laganum, amylum, ptiſana, pinguis caro, & quæcunque glutinoſa eſt. quod fere quidem in omni, quæ domeſtica, fit, præcipue tamen in ungulis, trunculiſque ſuum, in petiolis capituliſque hœdorum & vitulorum & agnorum, omnibuſque cerebellis.

Item hi, qui proprie bulbi nominantur; lac; defrutum, paſſum; nuclei pinei. Acria ſunt, omnia nimis auſtera, omnia acida, omnia ſalſa; & mel quidem, quo melius eſt, eo magis. Item allium, cepa, eruca, ruta, naſturtium, cucumis, beta, braſſica, aſparagus, ſinapi, radicula, intubus, ocimum, lactuca, maximaque olerum pars.

CAPUT XXIII.

De his, quæ craſſiorem, quæve tenuiorem pituitam faciunt.

CRASSIOREM autem pituitam faciunt, ova ſorbilia, alica, oryza, amylum, ptiſana, lac, bulbi, omniaque fere glutinoſa. Extenuant eandem, omnia ſalſa, atque acria, & acida.

CAPUT XXIV.

De his, quæ ſtomacho idonea ſunt.

STOMACHO autem aptiſſima ſunt, quæcunque auſtera ſunt, etiam quæ acida ſunt, quæque contacta ſale modico ſunt. Item panis ſine fermento, & elota alica, vel oryza, vel ptiſana; omnis avis, omnis venatio; atque utraque vel aſſa, vel elixa: ex domeſticis animalibus bubula: ſi quid ex ceteris ſumitur, macrum potius, quam pingue: ex ſue, ungulæ, roſtra, aures, vulvæque ſteriles: ex oleribus, intubus, lactuca, paſtinaca, cucurbita elixa,

ſiſer: ex pomis, ceraſium, morum, ſorbum, pirum fragile, quale cruſtuminum vel Nævianum eſt: item pira, quæ reponuntur, Tarentina, atque Signina; malum orbiculatum, aut Scandianum, vel Amerinum, vel cotoneum, vel Punicum, uvæ ex olla, molle ovum, palmulæ, nuclei pinei, oleæ albæ ex dura muria, eædem aceto intinctæ, vel nigræ, quæ in arbore bene permaturuerunt, vel quæ in paſſo, defrutove ſervatæ ſunt: vinum auſterum, licet jam aſperum ſit, item reſinatum: duri ex media materia piſces, oſtrea, pectines, murices, purpuræ, cochleæ: cibi, potioneſque vel frigidæ, vel ferventes, abſinthium.

CAPUT XXV.

Quæ res alienæ ſtomacho ſint.

ALIENA vero ſtomacho ſunt, omnia tepida, omnia ſalſa, omnia jurulenta, omnia prædulcia, omnia pinguia, ſorbitio, panis fermentatus, idemque vel ex milio, vel ex hordeo, oleum, radices olerum, & quodcunque olus ex oleo garove eſtur, mel, mulſum, defrutum, paſſum, lac, omnis caſeus, uva recens, ficus & viridis & arida, legumina omnia, quæque inflare conſueverunt: item thymum, nepeta, ſatureja, hyſſopum, naſturtium, lapathum, lapſana, juglandes. Ex his autem intelligi poteſt, non, quidquid boni ſucci eſt, protinus ſtomacho convenire, neque quidquid ſtomacho convenit, protinus boni ſucci eſſe.

CAPUT XXVI.

De his, quæ inflant.

INFLANT autem, omnia fere legumina, omnia pinguia, omnia dulcia, omnia jurulenta, muſtum, atque etiam id vinum, cui nihil adhuc ætatis acceſſit: ex oleribus, allium, cepa, braſſica, omneſque radices, excepto ſiſere & paſtinaca, bulbi, ficus etiam aridæ, ſed magis virides, uvæ recentes, nuces omnes, exceptis nucleis pineis, lac, omniſque caſeus, quidquid deinde ſubcrudum aliquis aſſumſit.

De his, quæ minime inflant.

Minima inflatio fit ex venatione, aucupio, piſcibus, pomis, oleis, conchiliis, ovis vel mollibus vel ſorbilibus, vino vetere. Feniculum vero, & anethum, inflationes etiam levant.

CAPUT XXVII.

De his, quæ calefaciunt, aut refrigerant.

AT calefaciunt, piper, ſal, caro omnis jurulenta, allium, cepa, ficus arida, ſalſamentum, vinum, & quo meracius eſt, eo magis.

Refrigerant, olera, quorum crudi caules aſſumuntur, ut intubus, & lactuca; item coriandrum, cucumis, elixa cucurbita, beta, mora, ceraſia,

mala auſtera, pira fragilia, caro elixa, præcipueque acetum, ſive cibus ex eo, ſive potio aſſumitur.

CAPUT XXVIII.

De his, quæ intus facile corrumpuntur.

FACILE autem intus corrumpuntur, panis fermentatus, & quiſquis alius quam ex tritico eſt; lac, mel, ideoque lactaria atque omne piſtorium opus; teneri piſces, oſtrea, olera, caſeus & recens & vetus, craſſa vel tenera caro, vinum dulce, mulſum, defrutum, paſſum; quidquid deinde vel jurulentum eſt, vel nimis dulce, vel nimis tenue.

De his, quæ intus minime vitiantur.

At minime intus vitiantur, panis ſine fermento, aves, & eæ potius duriores; aurati piſces, neque ſolum aurata pura, aut ſcarus, ſed etiam lolligo, locuſta, polypus: item bubula, omniſque dura caro; eademque aptior eſt, ſi macra, ſi ſalſa eſt; omniaque ſalſamenta: cochleæ, murices, purpuræ: vinum auſterum, vel reſinatum.

CAPUT XXIX.

De his, quæ alvum movent.

AT alvum movent, panis fermentatus, magiſque ſi cibarius vel hordeaceus eſt; braſſica, ſi ſubcruda eſt, lactuca, anethum, naſturtium, oci-

mum, urtica, portulaca, radicula, capparis, allium, cepa, malva, lapathium, beta, asparagus, cucurbita, cerasia, mora, poma omnia mitia, ficus etiam arida, sed magis viridis, uvæ recentes, pingues minutæ aves, cochleæ, garum, salsamenta, ostrea, pelorides, echini, musculi, & omnes fere conchulæ, maximeque jus earum; saxatiles, & omnes teneri pisces, sepiarum atramentum; si qua caro assumitur, pinguis eadem, vel jurulenta, vel elixa; aves, quæ natant; mel crudum, lac, lactaria omnia, mulsum, vinum dulce vel salsum, aqua tenera, omnia tepida, dulcia, pinguia, elixa, jurulenta, salsa, diluta.

CAPUT XXX.

De his, quæ alvum adstringunt.

CONTRA adstringunt, panis ex siligine, vel ex simila; magis, si sine fermento est; magis etiam si ustus est; intenditurque vis ejus etiam, si bis coquitur; pulticula vel ex alica, vel ex panico, vel ex milio; itemque ex iisdem sorbitio; & magis, si hæc ante fricta sunt: lenticula, cui vel beta, vel intubus, vel ambubeja, vel plantago adjecta est; magisque etiam, si illa ante fricta est: per se etiam intubus, vel ex plantagine, vel ambubeja fricta; minuta olera, brassica bis decocta; dura ova; magisque, si assa sunt: minutæ aves, merula, palumbes; magisque, si in posca decoctus est: grus, omnesque aves, quæ magis currunt,

quam volant; lepus, caprea; jecur ex his, quæ ſevum habent, maximeque bubulum, ac ſevum ipſum: caſeus, qui vehementior vetuſtate fit, vel ea mutatione, quam in eo tranſmarino videmus; aut ſi recens eſt, ex melle, mulſove decoctus: item mel coctum, pira immatura, ſorba, magiſque ea, quæ torminalia vocantur, mala cydonea, & punica, oleæ vel albæ vel præmaturæ, myrta, palmulæ, purpuræ, murices, vinum reſinatum vel aſperum, item meracum, acetum, mulſum quod inferbuit, aſperum item defrutum, paſſum, aqua vel tepida vel præfrigida, dura, id eſt, ea quæ tarde putreſcit, ideoque pluvia potiſſimum, omnia dura, macra, auſtera, aſpera, toſta, & in eadem carne, aſſa potius, quam elixa.

CAPUT XXXI.

De his, quæ urinam movent.

URINAM autem movent, quæcunque in horto naſcentia boni odoris ſunt, ut apium, ruta, anethum, ocimum, mentha, hyſſopum, aniſum, coriandrum, naſturtium, eruca, feniculum. præter hæc, aſparagus, capparis, nepeta, thymum, ſatureja, lapſanum, paſtinaca, magiſque agreſtis, radicula, ſiſer, cepa. Ex venatione, maxime lepus; vinum tenue, piper & rotundum & longum, ſinapi, abſinthium, nuclei pinei.

CAPUT XXXII.

De his, quæ ad ſomnum apta ſunt.

Somno vero aptum eſt papaver, lactuca, maximeque æſtiva, cujus cauliculus jam lacte repletus eſt, morum, porrum.

De his, quæ ſenſum excitant.

Senſus excitant, nepeta, thymum, ſatureja, hyſſopum, præcipueque pulegium, ruta, & cepa.

CAPUT XXXIII.

De his, que materiam evocant.

Evocare vero materiam multa admodum poſſunt. Sed ea, quæ ex peregrinis medicamentis maxime conſtant, aliiſque magis, quam quibus ratione victus ſuccurritur, opitulantur, in præſentia differam: ponam vero ea, quæ promta, & his morbis, de quibus protinus dicturus ſum, apta, corpus erodunt, & ſic ex eo, quod mali eſt, extrahunt. Habent autem hanc facultatem, ſemina erucæ, naſturtii, radiculæ; præcipue tamen omnium ſinapi. Salis quoque & fici eadem vis eſt.

De his, quæ reprimunt.

Leniter vero ſimul & reprimunt & molliunt, lana ſuccida, ex aceto vel vino, cui oleum adje-

ctum est; contritæ palmulæ, furfures in salsa aqua vel aceto decocti.

At simul reprimunt & refrigerant, herba muralis (παρθένιον vel περδίκιον appellant) serpillum, pulegium, ocimum, herba sanguinalis (quam Græci πολύγονον vocant) portulaca, papaveris folia, capreolique vitium, coriandri folia, hyoscyamum, muscus, siser, apium, solanum (quam στρύχνον Græci vocant) brassicæ folia, intubus, plantago, feniculi semen, contrita pira vel mala, præcipueque cydonea, lenticula, aqua frigida, maximeque pluvialis, vinum, acetum, & ex horum aliquo magis, madens vel panis, vel farina, vel spongia, vel cinis, vel lana succida, vel etiam linteolum; creta cimolia, gypsum, melinum, myrteum, rosa, acerbum oleum, verbenarum contusa cum teneris caulibus folia; cujus generis sunt olea, cupressus, myrtus, lentiscus, tamaris, ligustrum, rosa, rubus, laurus, hedera, punicum malum.

Sine frigore autem reprimunt, cocta mala cydonea, malicorium, aqua calida, in qua verbenæ coctæ sunt, quas supra proposui, pulvis vel ex fece vini, vel ex myrti foliis, amaræ nuces.

De his, quæ calefaciunt.

Calefacit vero, ex qualibet farina cataplasma, sive ex tritici, sive ex farris, sive hordei, sive ervi, vel lolii, vel milii, vel panici, vel lenticulæ, vel fabæ, vel lupini, vel lini, vel fœni græci, ubi ea deferbuit, calidaque imposita est. Valentior tamen ad id omnis farina est ex mulso, quam ex

aqua cocta. Præterea cyprinum, irinum, medulla, adeps ex fele juncta oleo, magiſque, ſi vetus eſt, ſal, nitrum, git, piper, quinqueſolium.

De his, quæ durant, aut emolliunt.

Fereque, quæ vehementer & reprimunt & refrigerant, durant: quæ autem calefaciunt & digerunt, ea emolliunt: præcipueque ad emolliendum poteſt cataplaſma ex lini vel fœni græci ſemine.

His autem omnibus, & ſimplicibus, & permixtis, varie medici utuntur; ut magis, quid quiſque perſuaſerit ſibi, appareat, quam quid evidenter compererit.

A. CORN. CELSI
MEDICINÆ
LIBER TERTIUS.

CAPUT I.

De morborum generibus.

PROVISIS omnibus, quæ pertinent ad universa genera morborum, ad singulorum curationes veniam. Hos autem in duas species Græci diviserunt; aliosque ex his acutos, alios longos esse dixerunt. Ideoque, quoniam non semper eodem modo respondebant, eosdem alii inter acutos, alii inter longos retulerunt. Ex quo plura eorum genera esse, manifestum est. Quidam enim breves acutique sunt, qui cito vel tollunt hominem, vel ipsi cito finiuntur. Quidam longi, sub quibus neque sanitas in propinquo, neque exitium est. Tertiumque genus eorum est, qui modo acuti, modo longi sunt, idque non in febribus tantummodo, in quibus frequentissimum est; sed in aliis quoque fit. Atque etiam, præter hos, quartum est; quod neque acutum dici potest, quia non perimit; neque utique

longum, quia, si occurritur, facile sanatur. Ego, cum de singulis dicam, cujus quisque generis sit, indicabo.

Dividam autem omnes in eos, qui in totis corporibus consistere videntur, & eos, qui oriuntur in partibus. Incipiam a prioribus, pauca de omnibus præfatus. In nullo quidem morbo minus fortuna sibi vindicare, quam ars, potest: utpote cum, repugnante natura, nihil medicina proficiat. Magis tamen ignoscendum medico est parum proficienti in acutis morbis, quam in longis. Hic enim breve spatium est, intra quod, si quod auxilium non profuit, æger exstinguitur: ibi & deliberationi, & mutationi remediorum tempus patet; adeo ut raro, si inter initia medicus accessit, obsequens æger sine illius vitio pereat. Longus tamen morbus cum penitus insedit, quod ad difficultatem pertinet, acuto par est. Et acutus quidem, quo vetustior est; longus autem, quo recentior, eo facilius curatur.

Alterum illud ignorari non oportet, quod non omnibus ægris eadem auxilia conveniunt. Ex quo incidit, ut alia atque alia summi auctores, quasi sola, venditaverint, prout cuique cesserant. Oportet itaque, ubi aliquid non respondet, non tanti putare auctorem, quanti ægrum, & experiri aliud atque aliud. Sic tamen, ut in acutis morbis cito mutetur, quod nihil prodest: in longis, quos tempus, ut facit, sic etiam solvit, non statim condemnetur, si quid non statim profuit: minus vero removeatur, si quid paulum saltem juvat; quia profectus tempore expletur.

CAPUT II.

Quomodo morbi cognoſcantur, & an increſcant, an conſiſtant, an minuantur; & qua ratione ab initio, qui languere incipit, curari debeat.

PROTINUS autem inter initia ſcire facile eſt, quis acutus morbus, quis longus ſit: non in his ſolis, in quibus ſemper ita ſe habet; ſed in his quoque, in quibus variat. Nam ubi ſine intermiſſionibus acceſſiones & dolores graves urgent, acutus morbus eſt. Ubi lenti dolores, lentæve febres ſunt, & ſpatia inter acceſſiones porriguntur, acceduntque ea ſigna, quæ in priore volumine expoſita ſunt, longum hunc futurum eſſe, manifeſtum eſt.

Videndum etiam eſt, morbus an increſcat, an conſiſtat, an minuatur: quia quædam remedia increſcentibus morbis, plura inclinantibus conveniunt. Eaque, quæ creſcentibus apta ſunt, ubi acutus increſcens urget, in remiſſionibus potius experienda ſunt. Increſcit autem morbus, dum graviores dolores, acceſſioneſque veniunt; hæque & ante, quam proximæ, revertuntur, & poſtea deſinunt. Atque in longis quoque morbis, etiam tales notas non habentibus, ſcire licet, increſcere, ſi ſomnus incertus eſt, ſi deterior concoctio, ſi fœdiores dejectiones, ſi tardior ſenſus, ſi pigrior mens, ſi percurrit corpus frigus aut calor, ſi id magis pallet. Ea vero, quæ contraria his ſunt, decedentis ejus notæ ſunt.

Præter hæc, in acutis morbis ſerius æger alendus eſt, nec niſi jam inclinatis; ut primo demta materia impetum frangat. In longis maturius, ut ſuſtinere ſpatium affecturi mali poſſit. Ac, ſi quando is non in toto corpore, ſed in parte eſt; magis tamen ad rem pertinet, vim totius corporis molliri, quam proprie partes ægræ ſanentur. Multum etiam intereſt, ab initio quis recte curatus ſit, an perperam: quia curatio minus his prodeſt, in quibus aſſidue fruſtra fuit. Si quis temere habitus, adhuc integris viribus vivit, admota curatione momento reſtituitur.

Sed cum ab his cœperim, quæ notas quaſdam futuræ adverſæ valetudinis exhibent, curationum quoque principium ab animadverſione ejuſdem temporis faciam. Igitur, ſi quid ex his, quæ propoſita ſunt, incidit, omnium optima ſunt, quies & abſtinentia: ſi quid bibendum, aqua; idque interdum uno die fieri ſatis eſt; interdum, ſi terrentia manent, biduo: proximeque abſtinentiam ſumendus eſt cibus exiguus, bibenda aqua, poſtero die etiam vinum, deinde invicem alternis diebus, modo aqua, modo vinum, donec omnis cauſa metus finiatur. per hæc enim ſæpe inſtans gravis morbus diſcutitur. Plurimique falluntur, dum ſe primo die protinus ſublaturos languorem, aut exercitatione, aut balneo, aut coacta dejectione, aut vomitu, aut ſudationibus, aut vino ſperant. non quo non interdum id incidat, aut non decipiat, ſed quo ſæpius fallat; ſolaque abſtinentia ſine ullo periculo medeatur. Cum præſertim etiam pro modo terroris

moderari liceat: &, si leviora indicia fuerunt, satis sit a vino tantum abstinere, quod subtractum plus, quam si cibo aliquid dematur, adjuvat: si paulo graviora, satis sit, non aquam tantum bibere, sed etiam cibo carnem subtrahere: interdum panis quoque minus, quam pro consuetudine assumere, humidoque cibo esse contentum, & olere potissimum. Satisque sit, tum ex toto a cibo, a vino, ab omni motu corporis abstinere, cum vehementes notæ terruerunt. Neque dubium est, quin vix quisquam, qui non dissimulavit, sed per hæc mature morbo occurrit, ægrotet.

CAPUT III.

De febrium generibus.

ATQUE hæc quidem sanis facienda sunt, tantum causam metuentibus. sequitur vero curatio febrium, quod & in toto corpore, & vulgare maxime morbi genus est. Ex his una quotidiana, altera tertiana, altera quartana est. Interdum etiam longiore circuitu quædam redeunt, sed id raro evenit. In prioribus, & morbi sunt, & medicina.

Ac quartanæ quidem simpliciores sunt. Incipiunt fere ab horrore: deinde calor erumpit; finitaque febre biduum integrum est. ita quarto die revertitur.

Tertianarum vero duo genera sunt. Alterum eodem modo, quo quartana, & incipiens, & desinens; illo tantum interposito discrimine, quod unum diem præstat integrum, tertio redit. Alterum

longe perniciosius, quod tertio quidem die revertitur, ex octo autem & quadraginta horis fere sex & triginta per accessionem occupat (interdum etiam vel minus, vel plus) neque ex toto in remissione desistit; sed tantum levius est. Id genus plerique medici ἡμιτριταῖον appellant.

Quotidianæ vero variæ sunt, & multiplices. Aliæ enim protinus a calore incipiunt, aliæ a frigore, aliæ ab horrore. Frigus voco, ubi extremæ partes membrorum inalgescunt: horrorem, ubi totum corpus intremit. Rursus aliæ sic desinunt, ut ex toto sequatur integritas: aliæ sic, ut aliquantum quidem minuatur ex febre, nihilominus tamen quædam reliquiæ remaneant, donec altera accessio accedat: ac sæpe aliæ vix quidquam aut nihil remittunt, sed ita, ut cœpere, continuant. Deinde, aliæ fervorem ingentem habent, aliæ tolerabilem: aliæ quotidie pares sunt, aliæ impares; atque invicem altero die leniores, altero vehementiores: aliæ tempore eodem postridie revertuntur, aliæ vel serius vel celerius: aliæ diem noctemque accessione & decessione implent, aliæ minus, aliæ plus; aliæ, cum decedunt, sudorem movent, aliæ non movent; atque alias per sudorem ad integritatem venitur, alias corpus tantum imbecillius redditur. Accessiones etiam, modo singulæ singulis diebus fiunt, modo binæ pluresve concurrunt. Ex quo sæpe evenit, ut quotidie plures accessiones remissionesque sint; sic tamen, ut unaquæque alicui priori respondeat.

Interdum vero accessiones quoque confunduntur, sic ut notari neque tempora earum, neque

ſpatia poſſint. Neque verum eſt, quod dicitur a quibuſdam, nullam febrem inordinatam eſſe, niſi aut ex vomica, aut ex inflammatione, aut ex ulcere. Facilior enim ſemper curatio foret, ſi hoc verum eſſet. Sed, quod evidentes cauſæ faciunt, facere etiam abditæ poſſunt. Neque de re, ſed de verbo controverſiam movent, qui, cum aliter aliterque in eodem morbo febres accedant, non eaſdem inordinate redire, ſed alias aliaſque ſubinde oriri dicunt. Quod tamen ad curandi rationem nihil pertineret, etiamſi vere diceretur. Tempora quoque remiſſionum modo liberalia, modo vix ulla ſunt.

CAPUT IV.

De curationum diverſis generibus.

ET febrium quidem ratio maxime talis eſt. Curationum vero diverſa genera ſunt, prout auctores aliquos habent. Aſclepiades officium eſſe medici dicit, ut tuto, ut celeriter, ut jucunde curet. Id votum eſt: ſed fere periculoſa eſſe nimia & feſtinatio & voluptas ſolet. Qua vero moderatione utendum ſit, ut, quantum fieri poteſt, omnia iſta contingant, prima ſemper habita ſalute, in ipſis partibus curationum conſiderandum erit.

Et ante omnia quæritur, primis diebus æger qua ratione continendus ſit. Antiqui, medicamentis quibuſdam datis, concoctionem moliebantur, eo quod cruditatem maxime horrebant: deinde eam materiam, quæ lædere videbatur, ducendo ſæpius al-

vum ſubtrahebant. Aſclepiades medicamenta ſuſtulit; alvum non toties, ſed fere tamen in omni morbo, ſubduxit. Febre vero ipſa præcipue ſe ad remedium uti profeſſus eſt. Convellendas etiam vires ægri putavit, luce, vigilia, ſiti ingenti, ſic, ut ne os quidem primis diebus elui ſineret. Quo magis falluntur, qui per omnia jucundam ejus diſciplinam eſſe contendunt. Is enim ulterioribus quidem diebus cubantis etiam luxuriæ ſubſcripſit, primis vero tortoris vicem exhibuit.

Ego autem, medicamentorum dari potiones, & alvum duci non niſi raro debere, concedo. Et id non ideo tamen agendum, ut ægri vires convellantur, exiſtimo; quoniam ex imbecillitate ſummum periculum eſt. Minui ergo tantum materiam ſuperantem oportet; quæ naturaliter digeritur, ubi nihil novi accedit. Itaque abſtinendus a cibo primis diebus eſt, & in luce habendus æger (niſi infirmus) interdiu eſt, quoniam corpus iſta quoque digerit; iſque cubare quam maximo conclavi debet.

Quod ad ſitim vero ſomnumque pertinet, moderandum eſt, ut interdiu vigilet; noctu, ſi fieri poteſt, conquieſcat: ac neque potet, neque nimium ſiti crucietur. Os etiam ejus elui poteſt, ubi & ſiccum eſt, & ipſi fœtet: quamvis id tempus aptum potioni non eſt. Commodeque Eraſiſtratus dixit, ſæpe inferiore parte humorem non requirente, os & fauces requirere; neque ad rem, male haberi ægrum, pertinere. Ac primo quidem ſic tenendus eſt.

Optimum vero medicamentum eſt, opportune

cibus datus. qui quando primum dari debeat, quæritur. Plerique ex antiquis tarde dabant, ſæpe quinto die, ſæpe ſexto: & id fortaſſe vel in Aſia, vel in Ægypto, cœli ratio patitur. Aſclepiades, ubi ægrum triduo per omnia fatigaverat, quarto die cibo deſtinabat. At Themiſon nuper, non, quando cœpiſſet febris, ſed quando deſiiſſet, aut certe levata eſſet, conſiderabat, &, ab illo tempore exſpectato die tertio, ſi non acceſſerat febris, ſtatim; ſi acceſſerat, ubi ea vel deſierat, vel, ſi aſſidue inhærebat, certe ſe inclinaverat, cibum dabat.

Nihil autem horum utique perpetuum eſt. Nam poteſt primo die primus cibus dandus eſſe, poteſt ſecundo, poteſt tertio, poteſt non niſi quarto, aut quinto; poteſt poſt unam acceſſionem, poteſt poſt duas, poteſt poſt plures. Refert enim, qualis morbus ſit, quale corpus, quale cœlum, quæ ætas, quod tempus anni. Minimeque, in rebus multum inter ſe differentibus, quod intermittendum non eſt, perpetuum eſſe præceptum temporis poteſt. In morbo, qui plus virium aufert, celerius cibus dandus eſt: itemque eo cœlo, quod magis digerit. Ob quam cauſam in Africa nullo die æger abſtineri recte videtur. Maturius etiam puero, quam juveni; æſtate quam hieme, dari debet. Unum illud, & ſemper, & ubique ſervandum eſt, ut ægri vires ſubinde aſſidens medicus inſpiciat, & quamdiu ſupererunt, abſtinentia pugnet; ſi imbecillitatem vereri cœperit, cibo ſubveniat. Id enim ejus officium eſt, ut ægrum neque ſupervacua materia oneret, neque imbecilliorem fame perdat. Idque apud Era-

ſiſtratum quoque invenio: qui, quamvis parum docuit, quando venter, quando corpus ipſum exinaniretur, dicendo tamen, hæc eſſe viſenda, & tum cibum dandum, cum corpori deberetur, ſatis oſtendit, dum vires ſupereſſent, dari non oportere; ne deficerent, conſulendum eſſe.

Ex his autem intelligi poteſt, ab uno medico multos non poſſe curari: eumque, ſi artifex eſt, idoneum eſſe, qui non multum ab ægro recedit. Sed, qui quæſtui ſerviunt, quoniam is major ex populo eſt, libenter amplectuntur ea præcepta, quæ ſedulitatem non exigunt, ut in hac ipſa re. Facile eſt enim dies vel acceſſiones numerare his quoque, qui ægrum raro vident: ille aſſideat neceſſe eſt, qui, quod ſolum opus eſt, viſurus eſt, quando nimis imbecillus futurus ſit, niſi cibum acceperit. In pluribus tamen ad initium cibi dies quartus aptiſſimus eſſe conſuevit.

Eſt autem alia etiam de diebus ipſis dubitatio, quoniam antiqui potiſſimum impares ſequebantur, eosque, tanquam tunc de ægris judicaretur, κρισίμους nominabant. Hi erant dies tertius, quintus, ſeptimus, nonus, undecimus, quartus decimus, unus & vigeſimus; ita ut ſumma potentia ſeptimo, deinde quartodecimo, deinde uni & vigeſimo daretur. Igitur ſic ægros nutriebant, ut dierum imparium acceſſiones exſpectarent: deinde poſtea cibum, quaſi levioribus acceſſionibus inſtantibus, darent: adeo ut Hippocrates, ſi alio die febris deſiſſet, recidivam timere ſit ſolitus.

Id Aſclepiades jure ut vanum repudiavit; neque

in ullo die, quia par imparve esset, ægris vel majus vel minus periculum esse dixit. Interdum enim pejores dies pares fiunt, & opportunius post eorum accessiones cibus datur. Nonnunquam etiam in ipso morbo, dierum ratio mutatur; fitque gravior, qui remissior esse consueverat. Atque ipse quartus decimus par est, in quo esse magnam vim antiqui fatebantur. Qui cum octavum primi naturam habere contenderent, ut ab eo secundus septenarius numerus inciperet, ipsi sibi repugnabant, non octavum, neque decimum, neque duodecimum diem sumendo, quasi potentiorem: plus enim tribuebant nono, & undecimo. Quod cum fecissent sine ulla probabili ratione, ab undecimo, non ad tertium decimum, sed ad quartum decimum transibant. Est etiam apud Hippocratem, ei, quem septimus dies liberaturus sit, quartum esse gravissimum. Ita, illo quoque auctore, in die pari & gravior febris esse potest, & certa futuri nota. Atque idem alio loco quartum quemque diem, ut in utrumque efficacissimum apprehendit; id est, quartum, septimum, undecimum, quartumdecimum, decimumseptimum. in quo & ab impari ad paris numeri rationem transit: & ne hoc quidem propositum conservavit, cum a septimo die undecimus, non quartus, sed quintus sit. Adeo apparet, quacunque ratione ad numerum respeximus, nihil rationis, sub illo quidem auctore, reperiri. Verum in his quidem antiquos tunc celebres admodum Pythagorici numeri fefellerunt: cum hic quoque medicus non numerare dies debeat, sed ipsas acces-

ſiones intueri, & ex his conjectare, quando dandus cibus ſit.

Illud autem magis ad rem pertinet, ſcire, tumne oporteat dari, cum jam bene venæ conquieverunt, aut etiamnum manentibus reliquiis febris. Antiqui enim quam integerrimis corporibus alimentum offerebant. Aſclepiades, inclinata quidem febre, ſed adhuc tamen inhærente. In quo vanam rationem ſecutus eſt: non quo non ſit interdum maturius cibus dandus, ſi mature timetur altera acceſſio: ſed quo ſcilicet quam ſaniſſimo dari debeat. minus enim corrumpitur, quod integro corpori infertur. Neque tamen verum eſt, quod Themiſoni videbatur, ſi duabus horis integer futurus eſſet æger, ſatius eſſe tunc dare; ut ab integro corpore potiſſimum diduceretur. Nam ſi diduci tam celeriter poſſet, id eſſet optimum. Sed cum hoc breve tempus non præſtet, ſatius eſt, principia cibi a decedente febre, quam reliquias ab incipiente excipi. Ita, ſi longius tempus ſecundum eſt, quam integerrimo dandus eſt: ſi breve, etiam antequam ex toto integer fiat. Quo loco vero integritas eſt, eodem eſt remiſſio, quæ maxime in febre continua poteſt eſſe. Atque hic quoque quæritur, utrum tot horæ exſpectandæ ſint, quot febrem habuerunt: an ſatis ſit, primam partem earum præteriri, ut ægris jucundius inſidat, quibus interdum non vacat. Tutiſſimum eſt autem, ante totius acceſſionis tempus præterire: quamvis, ubi longa febris fuit, poteſt indulgeri ægro maturius, dum tamen ante minime pars dimidia prætereatur. Idque non in ea

ſola febre, de qua proxime dictum eſt, ſed in omnibus ita ſervandum eſt.

CAPUT V.

De febrium ſpeciebus, & ſingularum curationibus: & primo, quando cibus febricitantibus dandus ſit.

HÆC magis per omnia genera febrium perpetua ſunt: nunc ad ſingulas earum ſpecies deſcendam. Igitur ſi ſemel tantum acceſſit, deinde deſiit, eaque vel ex inguine, vel ex laſſitudine, vel ex æſtu, aliave ſimili re fuit, ſic, ut interior nulla cauſa metum fecerit, poſtero die, cum tempus acceſſionis ita tranſiit, ut nihil moveret, cibus dari poteſt. At, ſi ex alto calor venit, & gravitas vel capitis vel præcordiorum ſecuta eſt; neque apparet, quid corpus confuderit; quamvis unam acceſſionem ſecuta integritas eſt: tamen, quia tertiana timeri poteſt, exſpectandus eſt dies tertius; &, ubi acceſſionis tempus præteriit, cibus dandus eſt, ſed exiguus; quia quartana quoque timeri poteſt. Et die quarto demum, ſi corpus integrum eſt, eo cum fiducia utendum. Si vero poſtero, tertiove, aut quarto die ſecuta febris eſt; ſcire licet, morbum eſſe. Sed tertianarum, quartanarumque (quarum & certus circuitus eſt, & finis integer, & quia liberaliter quieta tempora ſunt) expeditior ratio eſt, de quibus ſuo loco dicam.

Nunc vero eas explicabo, quæ quotidie urgent. Igitur tertio quoque die cibus ægro commodiſſime

datur, ut alter febrem minuat, alter viribus ſubveniat. Sed is dari debet, ſi quotidiana febris eſt, quæ ex toto deſinat, ſimulatque corpus integrum factum eſt: ſin, quamvis non acceſſiones, febres tamen junguntur, & quotidie quidem increſcunt, ſed ſine integritate tamen remittunt, cum corpus ita ſe habet, ut major remiſſio non exſpectetur: ſi altero die gravior, altero levior acceſſio eſt, poſt graviorem. Fere vero graviorem acceſſionem levior nox ſequitur: quo fit, ut graviorem acceſſionem nox quoque triſtior antecedat.

At, ſi continuatur febris, neque levior unquam fit, & dari cibum neceſſe eſt, quando dari debeat, magna diſſenſio eſt. Quidam, quia fere remiſſius matutinum tempus ægris eſt, tunc putant dandum. Quod ſi reſpondet, non quia mane eſt, ſed quia remiſſio eſt ægris, dari debet. Si vero ne tunc quidem ulla requies ægris eſt, hoc ipſo pejus id tempus eſt, quod, cum ſua natura melius eſſe debeat, morbi vitio non eſt, ſimulque inſequitur tempus meridianum; a quo cum omnis æger fere pejor fiat, timeri poteſt, ne ille magis etiam, quam ex conſuetudine, urgeatur. Igitur alii veſpere tali ægro cibum dant. Sed, cum eo tempore fere peſſimi ſint, qui ægrotant, verendum eſt, ne, ſi quid tunc moverimus, fiat aliquid aſperius. Ob hæc ad mediam noctem decurro, id eſt, finito jam graviſſimo tempore, eodemque longiſſime diſtante, ſecuturis vero antelucanis horis, quibus omnes fere maxime dormiunt: deinde matutino tempore, quod natura ſua leviſſimum eſt.

Si vero febres vagæ sunt: quia verendum est, ne cibum statim subsequantur, quandocunque quis ex accessione levatus est, tunc debet assumere. At, si plures accessiones eodem die veniunt, considerare oportet, paresne per omnia sint (quod vix fieri potest) an impares. Si per omnia pares sunt: post eam potius accessionem cibus dari debet, quæ non inter meridiem & vesperem desinit. Si impares sunt: considerandum est, quo distent. Nam, si altera gravior, altera levior est, post graviorem dari debet: si altera longior, altera brevior, post longiorem: si altera gravior, altera longior est, considerandum est, utra magis affligat, illa vi, an hæc tempore, & post eam dandus est. Sed plane plurimum interest, quantæ qualesque inter eas remissiones sint. Nam, si post alteram febrem motio manet, post alteram integrum corpus est; integro corpore, cibo tempus aptius est.

Si semper febricula manet, sed alterum tamen longius tempus remissionis est; id potius eligendum est, adeo ut, ubi accessiones continuantur, protinus, inclinata priore, dandus cibus sit. Etenim perpetuum est, ad quod omne consilium dirigi potest, cibum quam maxime semper ab accessione futura reducere: &, hoc salvo, dare quam integerrimo corpori. Quod non inter duas tantum, sed etiam inter plures accessiones servabitur. Sed, cum sit aptissimum, tertio quoque die cibum dare; tamen, si corpus infirmum est, quotidie dandus est: multoque magis, si continentes febres sine remissione sunt; quantoque magis corpus affligunt;

aut ſi duæ pluresve acceſſiones eodem die veniunt. Quæ res efficit, ut & a primo die protinus cibus dari quotidie debeat, ſi protinus venæ conciderunt: & ſæpius eodem die, ſi inter plures acceſſiones ſubinde vis corpori deeſt. Illud tamen in his ſervandum eſt, ut poſt eas febres minus cibi detur, poſt quas, ſi per corpus liceret, omnino non daretur. Cum vero febris inſtet, incipiat, augeatur, conſiſtat, decedat, deinde in deceſſione conſiſtat, aut finiatur; ſcire licet, optimum cibo tempus eſſe febre finita: deinde, cum deceſſio ejus conſiſtit: tertium, ſi neceſſe eſt, quandocunque decedit: cetera omnia periculoſa eſſe. Si tamen propter infirmitatem neceſſitas urget, ſatius eſſe, conſiſtente jam incremento febris, aliquid offerre, quam increſcente; ſatius eſſe, inſtante, quam incipiente: cum eo tamen, ut nullo tempore is, qui deficit, non ſit ſuſtinendus.

Neque hercule ſatis eſt, ipſas tantum febres medicum intueri, ſed etiam totius corporis habitum, & ad eum dirigere curationem; ſeu ſuperſunt vires, ſeu deſunt, ſeu quidam mali affectus interveniunt. Cum vero ſemper ægros ſecuros agere conveniat, ut corpore tantum, non etiam animo laborent: tum præcipue, ubi cibum ſumſerunt. Itaque, ſi qua ſunt, quæ exaſperatura eorum animos ſunt; optimum eſt, ea, dum ægrotant, eorum notitiæ ſubtrahere: ſi id fieri non poteſt, ſuſtinere tamen poſt cibum, poſtque ſomni tempus, & cum experrecti ſunt, tum exponere.

CAPUT VI.

Quando potiones febricitantibus dari expediat.

SED de cibo facilior quidem cum ægris ratio eſt: quorum ſæpe ſtomachus hunc reſpuit, etiamſi mens concupiſcit. De potione vero ingens pugna eſt; eoque magis, quo major febris eſt. Hæc enim ſitim accendit, & tum maxime aquam exigit, cum illa periculoſiſſima eſt. Sed docendus æger eſt, ubi febris conquieverit, protinus ſitim quoque quieturam: longioremque acceſſionem fore, ſi quod ei datum fuerit alimentum: ita celerius eum deſinere ſitire, qui non bibit. Neceſſe eſt tamen, quanto facilius etiam ſani famem, quam ſitim ſuſtinent, tanto magis ægris in potione, quam in cibo indulgere. Sed primo quidem die nullus humor dari debet: niſi ſubito ſic venæ conciderunt, ut cibus quoque dari debeat. Secundo vero, ceteriſque etiam, quibus cibus non dabitur, tamen, ſi magna ſitis urgebit, potio dari poteſt.

Ac ne illud quidem, ab Heraclide Tarentino dictum, ratione caret: ubi aut bilis ægrum, aut cruditas male habet, expedire quoque, per modicas potiones miſceri novam materiam corruptæ. Illud videndum eſt, ut, qualia tempora cibo leguntur, talia potioni quoque, ubi ſine illo datur, deligantur, aut cum ægrum dormire cupiemus: quod fere ſitis prohibet. Satis autem convenit, cum omnibus febricitantibus nimius humor alienus ſit, tum præ-

cipue esse feminis, quæ ex partu in febres inciderunt.

Sed cum tempora cibo potionique febris & remissionis ratio det, non est expeditissimum scire, quando æger febricitet, quando melior sit, quando deficiat: sine quibus dispensari illa non possunt. Venis enim maxime credimus, fallacissimæ rei; quia sæpe istæ lentiores celerioresve sunt, & ætate, & sexu, & corporum natura. Et plerumque satis sano corpore, si stomachus infirmus est, nonnunquam etiam incipiente febre, subeunt & quiescunt: ut imbecillus is videri possit, cui facile laturo gravis instat accessio. Contra sæpe eas concitat & resolvit sol, & balneum, & exercitatio, & metus, & ira, & quilibet alius animi affectus. adeo ut, cum primum medicus venit, sollicitudo ægri dubitantis, quomodo illi se habere videatur, eas moveat. Ob quam causam, periti medici est, non protinus ut venit, apprehendere manu brachium: sed primum residere hilari vultu, percontarique, quemadmodum se habeat; &, si quis ejus metus est, eum probabili sermone lenire; tum deinde ejus corpori manum admovere. Quas venas autem conspectus medici movet, quam facile mille res turbant! Altera res est, cui credimus, calor, æque fallax. Nam hic quoque excitatur æstu, labore, somno, metu, sollicitudine.

Igitur intueri quidem etiam ista oportet: sed his non omnia credere. Ac protinus quidem scire, non febricitare eum, cujus venæ naturaliter ordinatæ sunt, teporque talis est, qualis esse sanis so-

let. Non protinus autem ſub calore motuque febrem eſſe, concipere: ſed ita, ſi ſumma quoque arida inæqualiter cutis eſt; ſi calor & in fronte eſt, & ex imis præcordiis oritur; ſi ſpiritus ex naribus cum fervore prorumpit; ſi color, aut rubore, aut pallore novo mutatus eſt; ſi oculi graves, & aut perſicci, aut ſubhumidi ſunt; ſi ſudor, cum fit, inæqualis eſt; ſi venæ non æquis intervallis moventur. Ob quam cauſam medicus neque in tenebris, neque a capite ægri debet reſidere; ſed illuſtri loco adverſus eum, ut omnes notas ex vultu quoque cubantis perſpiciat.

Ubi vero febris fuit, atque decrevit, ſpectare oportet, num tempora, parteſve corporis aliæ paulum madeſcant, quæ ſudorem venturum eſſe teſtentur. Ac ſi qua ejus nota eſt, tunc demum dare potui calidam aquam; cujus ſalubris effectus eſt, ſi ſudorem per omnia membra diffundit. Hujus autem rei cauſa, continere æger ſub veſte ſatis multa manus debet, eademque crura pedeſque contegere: qua mole plerique ægros in ipſo impetu febris, potiſſimeque ubi ardens ea eſt, male habent. Si ſudare corpus cœpit, linteum tepefacere oportet, paulatimque ſingula membra detergere. At ubi ſudor omnis finitus eſt, aut, ſi is non venit, ubi quam maxime potuit, idoneus eſſe cibo æger videtur, ſub veſte leniter ungendus eſt, tum detergendus, deinde ei cibus dandus.

Cibus autem febricitantibus humidus eſt aptiſſimus, aut humori certe quam proximus: utique ex materia quam leviſſima; maximeque ſorbitio: eaque,

ſi magnæ febres fuerunt, quam tenuiſſima eſſe debet. Mel quoque deſpumatum huic recte adjicitur, quo corpus magis nutriatur: ſed id, ſi ſtomachum offendit, ſupervacuum eſt; ſicut ipſa quoque ſorbitio. Dari vero in vicem ejus poteſt, vel intrita ex aqua calida, vel alica elota, ſi firmus eſt ſtomachus, & compreſſa alvus, ex aqua mulſa; ſi vel ille languet, vel hæc profluit, ex poſca. Et primo quidem cibo ita ſatis eſt: ſecundo vero aliquid adjici poteſt, ex eodem tamen genere materiæ, vel olus, vel conchylium, vel pomum. Ac, dum febres quidem increſcunt, hic ſolus idoneus cibus eſt. Ubi vero aut deſinunt, aut levantur, ſemper quidem incipiendum eſt ab aliquo ex materia leviſſima, adjiciendum vero aliquid ex media, ratione habita ſubinde & virium hominis, & morbi.

Apponendi vero ægro varii cibi (ſicut Aſclepiades præcepit) tum demum ſunt, ubi faſtidio urgetur, neque ſatis vires ſufficiunt; ut paulum ex ſingulis deguſtando, famem vitet. At ſi neque vis, neque cupiditas deeſt, nulla varietate ſollicitandus æger eſt; ne plus aſſumat, quam concoquat. Neque verum eſt, quod ab eo dicitur, facilius concoqui cibos varios. eduntur quidem facilius: ad concoctionem autem materiæ genus & modus pertinent. Neque inter magnos dolores, neque increſcente morbo, tutum eſt, ægrum cibo impleri; ſed ubi inclinata jam in melius valetudo eſt.

Sunt aliæ quoque obſervationes in febribus neceſſariæ: atque id quidem videndum eſt, quod quidam ſolum præcipiunt, an adſtrictum corpus ſit,

an profluat. Quorum alterum ſtrangulat, quod continet, alterum digerit. Nam, ſi adſtrictum eſt, ducenda alvus eſt, movenda urina, eliciendus omni modo ſudor. In hoc genere morborum ſanguinem etiam miſiſſe, concuſſiſſe vehementibus geſtationibus corpus, in lumine habuiſſe, imperaſſe famem, ſitim, vigiliam prodeſt. Utile eſt etiam ducere in balneum, prius demittere in ſolium, tum ungere, iterum ad ſolium redire, multaque aqua fovere inguina; interdum etiam oleum in ſolio cum aqua calida miſcere; uti cibo rarius & ſerius, tenui, ſimplici, molli, calido, exiguo; maximeque oleribus, qualia ſunt, lapathum, urtica, malva; vel jure etiam concharum, muſculorumve, aut locuſtarum: neque danda caro, niſi elixa, eſt. At potio eſſe debet magis liberalis, & ante cibum, & poſt hunc, & cum hoc, ultra quam ſitis coget. Poteritque a balneo etiam pingue jus, aut dulcius dari vinum: poterit ſemel, aut bis interponi Græcum ſalſum.

Contra vero, ſi corpus profluet, ſudor coercendus, quies adhibenda erit; tenebris, ſomnoque, quandocunque volet, utendum; non niſi levi geſtatione corpus agitandum, & pro genere mali ſubveniendum. Nam, ſi venter fluit, aut ſi ſtomachus non continet, ubi febris decrevit, liberaliter oportet aquam tepidam potui dare, & vomere cogere; niſi aut fauces, aut præcordia, aut latus dolet, aut vetus morbus eſt.

Si vero ſudor exercet, duranda cutis eſt, vel nitro, vel ſale, quæ cum oleo miſcentur. At, ſi

levius id vitium eſt, oleo corpus ungendum eſt: ſi vehementius, roſa, vel melino, vel myrteo, cui vinum auſterum ſit adjectum.

Quiſquis autem fluore æger eſt, cum venit in balneum, prius ungendus, deinde in ſolium demittendus eſt. Si in cute vitium eſt, frigida quoque, quam calida aqua melius utetur. Ubi ad cibum ventum eſt, dari debet is valens, frigidus, ſiccus, ſimplex, qui quam minime corrumpi poſſit, panis toſtus, caro aſſa, vinum aſperum, vel certe ſubauſterum; ſi venter profluit, calidum; ſi ſudores nocent, vomituſve ſunt, frigidum.

CAPUT VII.

Quomodo peſtilentes febres curari debeant.

DESIDERAT etiam propriam animadverſionem in febribus peſtilentiæ caſus. In hac minime utile eſt, aut fame, aut medicamentis uti, aut ducere alvum. Si vires ſinunt, ſanguinem mittere optimum eſt; præcipueque, ſi cum dolore febris eſt. Si id parum tutum eſt, ubi febris aut tenuata eſt, aut levata, vomitu pectus purgare. Sed in hoc maturius, quam in aliis morbis, ducere in balneum opus eſt; vinum calidum, & meracius dare, & omnia glutinoſa: inter quæ quoque carnem, generis ejuſdem. Nam quo celerius ejuſmodi tempeſtates corripiunt, eo maturius auxilia, etiam cum quadam temeritate, rapienda ſunt. Quod ſi puer eſt, qui laborat, neque tantum robur ejus eſt, ut ſanguis

mitti poſſit, ſiti ei utendum eſt; ducenda alvus vel aqua vel ptiſanæ cremore; tum demum is levibus cibis nutriendus. Et ex toto non ſic pueri, ut viri, curari debent. Ergo, ut in alio quoque genere morborum, parcius in his agendum eſt; non facile ſanguinem mittere, non facile ducere alvum, non cruciare vigilia, fameve, aut nimia ſiti, non vino curare, ſatis convenit. Vomitus poſt febrem eliciendus eſt: deinde dandus cibus ex leviſſimis; tum is dormiat: poſtero quoque die, ſi febris manet, abſtineatur: tertio, ad ſimilem cibum redeat. Dandaque opera eſt, quantum fieri poteſt, ut inter opportunam abſtinentiam ciboſque opportunos, omiſſis ceteris, nutriatur.

Curatio ardentis febris.

Si vero ardens febris extorret, nulla medicamenti danda potio eſt; ſed in ipſis acceſſionibus oleo & aqua refrigerandus eſt: quæ miſcenda manu ſunt, donec albeſcant. Etiam amplo conclavi tenendus, quo multum & purum aerem trahere poſſit; neque multis veſtimentis ſtrangulandus, ſed admodum levibus tantum velandus eſt. Poſſunt etiam ſuper ſtomachum imponi folia vitis in aqua frigida tincta. Ac ne ſiti quidem nimia vexandus eſt. Alendus maturius eſt, id eſt, a die tertio, & ante cibum iiſdem perungendus. Si pituita in ſtomacho coiit, inclinata jam acceſſione, vomere cogendus eſt; & tunc dandum frigidum olus, aut pomum, ex his, quæ ſtomacho conveniunt. Si ſiccus manet ſtomachus, protinus vel ptiſanæ, vel

alicæ, vel oryzæ cremor dandus est, cum quo recens adeps cocta sit. Cum vero in summo incremento morbus est, utique non ante diem quartum, magna siti antecedente, frigida aqua copiose præstanda est, ut bibat etiam ultra satietatem; &, cum jam venter & præcordia ultra modum repleta, satisque refrigerata sunt, vomere debet. Quidam ne vomitum quidem exigunt; sed ipsa aqua frigida, tantum ad satietatem data, pro medicamento utuntur. Ubi utrumlibet factum est, multa veste operiendus est, & collocandus, ut dormiat. Fereque post longam sitim & vigiliam, post multam satietatem, post infractum calorem, plenus somnus venit; per quem ingens sudor effunditur, idque præsentissimum auxilium est: sed in his tamen, in quibus præter ardorem, nulli dolores, nullus præcordiorum tumor, nihil prohibens, vel in thorace, vel in pulmone, vel in faucibus, non ulcus, non defectio, non profluvium alvi fuit. Si quis autem in hujusmodi febre leviter tussit, is neque vehementi siti conflictari, neque bibere aquam frigidam debet; sed eo modo curandus est, quo in ceteris febribus præcipitur.

CAPUT VIII.

Curatio semitertianæ febris, quæ ἡμιτριταῖος dicitur.

At, ubi id genus tertianæ est, quod ἡμιτριταῖον medici appellant, magna cura opus est, ne id fal-

lat. Habet enim plerumque frequentiores acceſſiones deceſſioneſque, ut aliud morbi genus videri poſſit; porrigiturque febris in horas viginti quatuor, & triginta ſex, ut, quod idem eſt, non idem eſſe videatur. Et magnopere neceſſarium eſt, neque dari cibum, niſi in ea remiſſione, quæ vera eſt; &, ubi ea venit, protinus dari. Plurimique ſub alterutro curantis errore ſubito moriuntur. Ac, niſi magnopere aliqua res prohibet, inter initia ſanguis mitti debet; tum dari cibus, qui neque incitet febrem, & tamen longum ejus ſpatium ſuſtineat.

CAPUT IX.

Curatio lentarum febrium.

NONNUNQUAM etiam lentæ febres ſine ulla remiſſione corpus tenent; ac neque cibo, neque ulli remedio locus eſt. In hoc caſu medici cura eſſe debet, ut morbum mutet: fortaſſe enim curationi opportunior fiet. Sæpe igitur ex aqua frigida, cui oleum ſit adjectum, corpus ejus pertractandum eſt, quoniam interdum ſic evenit, ut horror oriatur, & fiat initium quoddam novi motus; exque eo, cum magis corpus incaluit, ſequatur etiam remiſſio. In his frictio quoque ex oleo & ſale ſalubris videtur.

At, ſi diu frigus eſt, & torpor, & jactatio corporis, non alienum eſt, in ipſa febre dare mulſi tres aut quatuor cyathos, vel cum cibo vinum bene dilutum. Intenditur enim ſæpe ex eo febris; &

major ortus calor ſimul & priora mala tollit, & ſpem remiſſionis, inque ea curationis oſtendit.

Neque hercule iſta curatio nova eſt, qua nunc quidam traditos ſibi ægros, qui ſub cautioribus medicis trahebantur, interdum contrariis remediis ſanant. Siquidem apud antiquos quoque ante Herophilum & Eraſiſtratum, maximeque poſt Hippocratem fuit Petron quidam, qui ſebricitantem hominem, ubi acceperat, multis veſtimentis operiebat, ut ſimul calorem ingentem, ſitimque excitaret. Deinde, ubi paulum remitti cœperat febris, aquam frigidam potui dabat; ac, ſi moverat ſudorem, explicuiſſe ſe ægrum judicabat: ſi non moverat, plus etiam aquæ frigidæ ingerebat, & tum vomere cogebat. Si alterutro modo febre liberaverat, protinus ſuillam aſſam, & vinum homini dabat. Si non liberaverat, decoquebat aquam ſale adjecto, eamque bibere cogebat, ut movendo ventrem purgaret.

Et intra hæc omnis ejus medicina erat. Eaque non minus grata fuit his, quos Hippocratis ſucceſſores non refecerant, quam nunc eſt his, quos Herophili vel Eraſiſtrati æmuli diu tractos non expedierunt. Neque ideo tamen non eſt temeraria iſta medicina, quia plures, ſi protinus a principiis excepit, interemit. Sed, cum eadem omnibus convenire non poſſint, fere, quos ratio non reſtituit, temeritas adjuvat. Ideoque ejuſmodi medici melius alienos ægros, quam ſuos, nutriunt. Sed eſt circumſpecti quoque hominis, & novare interdum, & augere morbum, & febres accendere; quia cura-

tionem, ubi id, quod eſt, non recipit, poteſt recipere id, quod futurum eſt.

CAPUT X.

Remedia in febribus ad capitis dolorem, & præcordiorum inflammationem, & ariditatem & ſcabritiem linguæ.

CONSIDERANDUM etiam eſt, febreſne ſolæ ſint, an alia his quoque mala accedant; id eſt, num caput doleat, num lingua aſpera, num præcordia intenta ſint. Si capitis dolores ſunt, roſam cum aceto miſcere oportet, & in id ingerere: deinde habere duo pittacia, quæ latitudinem frontis, longitudinemque æquent: ex his invicem alterum in aceto & roſa habere, alterum in fronte; aut intinctam iiſdem lanam ſuccidam imponere. Si acetum offendit, pura roſa utendum eſt. Si roſa ipſa lædit, oleo acerbo. Si iſta parum juvant, teri poteſt vel iris arida, vel nuces amaræ, vel quælibet herba ex refrigerantibus. Quorum quidlibet ex aceto impoſitum, dolorem minuit; ſed magis aliud in alio. Juvat etiam panis cum papavere injectus, vel cum roſa, ceruſſa, ſpumave argenti. Olfacere quoque vel ſerpillum, vel anethum, non alienum eſt.

At, ſi in præcordiis inflammatio & dolor eſt, primo ſuperimponenda ſunt cataplaſmata reprimentia; ne, ſi calidiora fuerint, plus eo materiæ concurrat. Deinde, ubi prima inflammatio ſe remiſit, tunc demum ad calida & humida veniendum

eſt, ut ea, quæ remanſerint, diſcutiant. Notæ vero inflammationis ſunt quatuor, rubor, & tumor, cum calore, & dolore. Quo magis erravit Eraſiſtratus, qui febrem nullam ſine hac eſſe dixit.

Ergo, ſi ſine inflammatione dolor eſt, nihil imponendum eſt. hunc enim ſtatim ipſa febris ſolvit. At, ſi neque inflammatio, neque febris, ſed tantum præcordiorum dolor eſt; protinus calidis & ſiccis fomentis uti licet. Si vero lingua ſicca eſt & ſcabra, detergenda primum penicillo eſt ex aqua calida: deinde ungenda mixtis inter ſe roſa & melle. Mel purgat, roſa reprimit, ſimulque ſicceſcere non ſinit. At ſi ſcabra non eſt, ſed arida, ubi penicillo deterſa eſt, ungi roſa debet, cui ceræ ſit paulum adjectum.

CAPUT XI.

Remedia contra frigus, quod febrem præcedit.

Solet etiam ante febres eſſe frigus; idque vel moleſtiſſimum morbi genus eſt. Ubi id exſpectatur, omni potione prohibendus æger eſt: hæc enim paulo ante data, multum malo adjicit. Item maturius veſte multa tegendus eſt. Admovenda partibus his, pro quibus metuimus, ſicca & calida fomenta: ſic, ut ne ſtatim vehementiſſimi calores incipiant, ſed paulatim increſcant. Perfricandæ quoque eæ partes manibus unctis ex vetere oleo ſunt, eique adjiciendum aliquid ex calefacientibus. Contentique medici quidam una frictione, etiam ex

quolibet oleo, ſunt. In harum febrium remiſſionibus nonnulli tres aut quatuor ſorbitionis cyathos, etiamnum ultra manente febre, dant: deinde, ea bene finita, reficiunt ſtomachum cibo frigido & leni. Ego tum hoc puto tentandum, cum parum cibus, ſemel & poſt febrem datus, prodeſt.

Sed curioſe perſpiciendum eſt, ne tempus remiſſionis decipiat. Sæpe enim in hoc quoque genere valetudinis jam minui febris videtur, & rurſus intenditur. Itaque ei remiſſioni credendum eſt, quæ etiam immoratur, & jactationem, fœtoremque quendam oris, quem ὄζην Græci vocant, minuit. Illud ſatis convenit, ſi quotidie pares acceſſiones ſunt, quotidie parvum cibum dandum: ſi impares, poſt graviorem, cibum; poſt leviorem, aquam mulſam.

CAPUT XII.

Curatio horroris in febribus.

HORROR autem eas fere febres antecedit, quæ certum habent circuitum, & ex toto remittuntur; ideoque tutiſſimæ ſunt, maximeque curationes admittunt. Nam ubi incerta tempora ſunt, neque alvi ductio, neque balneum, neque vinum, neque medicamentum aliud recte datur. Incertum eſt enim, quando febris ventura ſit. ita fieri poteſt, ut, ſi ſubito venerit, ſumma in eo pernicies ſit, quod auxilii cauſa fuit inventum. Nihilque aliud fieri poteſt, quam ut primis diebus bene abſtineatur

æger : deinde, ſub deceſſu febris ejus, quæ graviſſima eſt, cibum ſumat.

At ubi certus circuitus eſt, facilius omnia illa tentantur; quia facilius proponere nobis & acceſſionum & deceſſionum vices poſſumus. In his autem, cum veteraverunt, utilis fames non eſt. Primis tantummodo diebus ea pugnandum eſt: deinde dividenda curatio eſt, & ante horror, tum febris diſcutienda. Igitur cum primum aliquis inhorruit, & ex horrore incaluit, dare ei oportet potui tepidam aquam ſubſalſam, & vomere eum cogere : nam fere talis horror ab his oritur, quæ biliosa in ſtomacho reſederunt. Idem faciendum eſt, ſi proximo quoque circuitu æque acceſſit : ſæpe enim ſic diſcutitur. Jamque, quod genus febris ſit, ſcire licet.

Itaque ſub exſpectatione proximæ acceſſionis, quæ inſtare tertia poteſt, deducendus in balneum eſt; dandaque opera eſt, ut per tempus horroris in ſolio ſit. Si ibi quoque ſenſerit, nihilominus idem ſub exſpectatione acceſſionis quartæ faciat : ſiquidem eo quoque modo ſæpe is diſcutitur. Si nec balneum quidem profuit, ante acceſſionem allium edat, aut bibat calidam aquam cum pipere : ſiquidem ea quoque aſſumta calorem movent, qui horrorem non admittit. Deinde eo modo, quo in frigore præceptum eſt, antequam inhorreſcere poſſit, operiatur. fomentiſque protinus calidioribus totum corpus circumdare convenit, maximeque involutis exſtinctis teſtis & titionibus.

Si nihilominus horror perruperit, multo oleo

calefacto inter ipsa vestimenta perfundatur; cui æque ex calefacientibus aliquid sit adjectum: adhibeaturque frictio, quantam is sustinere poterit, maximeque in manibus & pedibus: & spiritum ipse contineat. Neque desistendum est, etiamsi horror est. sæpe enim pertinacia juvantis malum corporis vincit.

Si quid evomuit, danda aqua tepida, iterumque vomere cogendus est; utendumque eisdem est, donec horror finiatur. Sed præter hæc ducenda alvus est, si tardius horror quiescet: siquidem id quoque exonerato corpore prodest. Ultima post hæc auxilia sunt, gestatio & ambulatio. Cibus autem in ejusmodi morbis maxime dandus est, qui mollem alvum præstet; caro glutinosa; vinum, cum dabitur, austerum.

CAPUT XIII.

Curatio quotidianæ febris.

HÆC ad omnes circuitus febrium pertinent: discernendæ tamen singulæ sunt, sicut rationem habent dissimilem. Si quotidiana est, triduo primo magnopere abstinere oportet; tum cibis, altero quoque die uti. Si res inveteraverit, post febrem experiri balneum, & vinum; magisque si, horrore sublato, hæc superest.

CAPUT XIV.

Curatio tertianæ febris.

Si tertiana vero, quæ ex toto intermittit, aut quartana eſt; mediis diebus, & ambulationibus uti oportet, aliiſque exercitationibus, & unctionibus. Quidam ex antiquioribus medicis Cleophantus, in hoc genere morborum, multo ante acceſſionem, caput ægri multa calida aqua perfundebat, deinde vinum dabat. Quod, quamvis pleraque ejus viri præcepta ſecutus eſt Aſclepiades, recte tamen præteriit: eſt enim anceps.

Ipſe, ſi tertiana febris eſt, tertio die poſt acceſſionem dicit alvum duci oportere: quinto, poſt horrorem vomitum elicere; deinde poſt febrem, ſicut illi mos erat, adhuc calidis dare cibum & vinum: ſexto die, in lectulo detineri: ſic enim fore, ne ſeptimo die febris accedat. Id ſæpe fieri poſſe, veriſimile eſt. Tutius tamen eſt, hoc ipſo ordine tria remedia, vomitus, alvi ductionis, vini potus, per triduum, id eſt, die tertio, & quinto, & ſeptimo tentare: nec vinum, niſi poſt acceſſionem, die ſeptimo bibere.

Si vero primis diebus diſcuſſus morbus non eſt, inciditque in vetuſtatem, quo die febris exſpectabitur, in lectulo ſe contineat; poſt febrem perfricetur: tum, cibo aſſumto, bibat aquam; poſtero die, quo cibo vacat, & ab exercitatione unctioneque, aqua tantum contentus, conquieſcat. Et id

quidem optimum eſt. Si vero imbecillitas urgebit, & poſt febrem vinum, & medio die paulum cibi debebit aſſumere.

CAPUT XV.

Curatio quartanæ febris.

Eadem in quartana facienda ſunt. Sed cum hæc tarde admodum finiatur, niſi primis diebus diſcuſſa eſt, diligentius ab initio præcipiendum eſt, quid in ea debeat fieri. Igitur, ſi cui cum horrore febris acceſſit, eaque deſiit, eodem die & poſtero tertioque continere ſe debet, & aquam tantummodo calidam primo die poſt febrem ſumere; biduo proximo, quantum fieri poteſt, ne hanc quidem: quarto die, ſi cum horrore febris revertitur, vomere, ſicut ante præceptum eſt: deinde poſt febrem, modicum cibum ſumere, vini quadrantem. Poſtero tertioque die abſtinere, aqua tantummodo calida, ſi ſitis eſt, aſſumta. Septimo die balneo frigus prævenire, abſtinere, continere ſe debet, & aqua tantummodo calida, ſi ſitis eſt, uti: ac tum ita nono die balneo frigus prævenire, &, ſi febris redierit, ducere alvum; ubi ex eo corpus conquieverit, inunctione vehementer perfricari, eodem modo ſumere cibum & vinum, biduo proximo ſe abſtinere, frictione ſervata. Decimo tertio die rurſus balneum experiri; &, ſi poſtea febris acceſſit, æque perfricari, vinum copioſius bibere. Ac ſic proximum eſt, ut quies tot dierum, & abſtinentia cum ceteris, quæ præcipiuntur, febrem tollant.

Si vero nihilominus remanet, aliud ex toto ſequendum eſt curationis genus; idque agendum, ut, quod diu ſuſtinendum eſt, corpus facile ſuſtineat. Quo minus etiam curatio probari Heraclidis Tarentini debet, qui primis diebus ducendam alvum, deinde abſtinendum uſque in ſeptimum diem dixit. Quod ut ſuſtinere aliquis poſſit, tamen etiam febre liberatus vix refectioni valebit. adeo, ſi febris ſæpius acceſſerit, concidet. Igitur, ſi tertio decimo die morbus remanebit, balneum neque ante febrem, neque poſt eam tentandum erit, niſi interdum jam horrore diſcuſſo. Horror ipſe per eadem, quæ ſupra præſcripta ſunt, expugnandus. Deinde poſt febrem oportebit ungi, & vehementer perfricari; cibum & validum, & fortiter aſſumere; vino uti, quantum libebit: poſtero die, cum ſatis quieverit, ambulare, exerceri, ungi, perfricari fortiter; cibum accipere ſine vino: tertio die abſtinere.

Quo die vero febrem exſpectabit, ante ſurgere, & exerceri, dareque operam oportet, ut in ipſam exercitationem tempus febris incurrat: ſic enim ſæpe illa diſcutitur. At, ſi in opere occupavit, tum demum ſe recipere. In ejuſmodi valetudine medicamenta ſunt, oleum, frictio, exercitatio, cibus, vinum. Si venter adſtrictus eſt, ſolvendus eſt.

Sed hæc facile validiores faciunt. Si imbecillitas occupavit, pro exercitatione geſtatio eſt. Si ne hanc quidem ſuſtinet, adhibenda tamen frictio eſt. Si hæc quoque vehemens onerat, intra quietem, & unctionem, & cibum ſiſtendum eſt; dandaque opera eſt, ne qua cruditas in quotidianam id ma-

lum vertat. Nam quartana neminem jugulat: sed, si ex ea facta quotidiana est, in malis æger est; quod tamen, nisi culpa vel ægri vel curantis, nunquam fit.

CAPUT XVI.

Curatio duarum quartanarum.

At, si duæ quartanæ sunt, neque hæ, quas proposui, exercitationes adhiberi possunt: aut ex toto quiescere opus est, aut, si id difficile est, leviter ambulare, hinc considere, diligenter involutis pedibus & capite. Quoties febris accessit & desiit, cibum modicum sumere, & vinum; reliquo tempore, nisi imbecillitas urget, abstinere. Aut, si duæ febres pæne junguntur, post utramque cibum sumere: deinde vacuo tempore, & moveri aliquid, & post unctionem cibo uti. Cum vero vetus quartana raro, nisi vere, solvatur; utique eo tempore attendendum est, ne quid fiat, quod valetudinem impediat. Prodestque in vetere quartana, mutare subinde victus genus, a vino ad aquam, ab aqua ad vinum, a lenibus cibis ad acres, ab acribus ad lenes transire: esse radicem, deinde vomere: jureve pulli gallinacei ventrem resolvere: oleum ad frictiones adjicere, calefacientia ante accessionem sorbere, vel aceti cyathos duos, vel unum sinapis, cum tribus Græci vini salsi; vel mixta paribus portionibus, & in aqua diluta, piper, castoreum, laser, myrrham. Per hæc enim similiaque corpus agitandum est, ut moveatur ex eo statu, quo detinetur.

Si febris quievit, diu meminiſſe ejus diei convenit: eoque vitare frigus, calorem, cruditatem, laſſitudinem. Facile enim revertitur, niſi a ſano quoque aliquamdiu timetur.

CAPUT XVII.

Curatio quotidianæ febris, quæ ex quartana facta ſit.

At, ſi ex quartana, quotidiana facta eſt: cum id vitio inciderit, per biduum abſtinere oportet, veſpere frictione uti, & aquam tantummodo potui dare; tertio die ſæpe fit, ne febris accedat. Sed ſive fuit, ſive non fuit, cibus poſt acceſſionis tempus eſt dandus: &, ſi manet, per biduum abſtinentia, quanta maxima imperari corpori poteſt, & fricatione quotidie utendum eſt.

CAPUT XVIII.

De tribus inſaniæ generibus: & primo de ejus curatione, quæ a Græcis φρενῖτις dicitur.

Et febrium quidem ratio expoſita eſt. Superſunt vero alii corporis affectus, qui huic superveniunt. ex quibus eos, qui certis partibus aſſignari non poſſunt, protinus jungam. Incipiam ab inſania, primamque hujus ipſius partem aggrediar, quæ & acuta, & in febre eſt. Græci φρενῖτιν appellant.

Illud ante omnia ſcire oportet, interdum in ac-

ceſſione ægros deſipere, & loqui aliena. Quod non quidem leve eſt; neque incidere poteſt, niſi in febre vehementi, non tamen æque peſtiferum eſt. nam plerumque breve eſſe conſuevit, levatoque acceſſionis impetu, protinus mens redit. Neque id genus morbi remedium aliud deſiderat, quam quod in curanda febre præceptum eſt.

Phrenitis vero tum demum eſt, cum continua dementia eſſe incipit; aut cum æger, quamvis adhuc ſapiat, tamen quaſdam vanas imagines accipit: perfecta eſt, ubi mens illis imaginibus addicta eſt. Ejus autem plura genera ſunt: ſiquidem ex phreneticis alii hilares, alii triſtes ſunt: alii facilius continentur, & intra verba deſipiunt; alii conſurgunt, & violenter quædam manu faciunt: atque ex his ipſis, alii nihil niſi impetu peccant; alii etiam artes adhibent, ſummamque ſpeciem ſanitatis in captandis majorum operum occaſionibus præbent; ſed exitu deprehenduntur.

Ex his autem eos, qui intra verba deſipiunt, aut leviter etiam manu peccant, onerare aſperioribus coercitionibus ſupervacuum eſt. Eos vero, qui violentius ſe gerunt, vincire convenit, ne vel ſibi vel alteri noceant. Neque credendum eſt, ſi vinctus aliquis, dum levari vinculis cupit, ſanum jam ſe fingat; quamvis prudenter & miſerabiliter loquatur, quoniam is dolus inſanientis eſt.

Fere vero antiqui tales ægros in tenebris habebant, eo quod eis contrarium eſſet, exterreri; & ad quietem animi tenebras ipſas conferre aliquid judicabant. At Aſclepiades, tanquam tenebris ipſis

terrentibus, in lumine habendos esse dixit. Neutrum tamen perpetuum est. Alium enim lux, alium tenebræ magis turbant. reperiunturque, in quibus nullum discrimen deprehendi, vel hoc, vel illo modo possit. Optimum itaque est, utrumque experiri, & habere eum, qui tenebras horret, in luce; eum, qui lucem, in tenebris. At ubi nullum tale discrimen est, æger, si vires habet, loco lucido; si non habet, obscuro continendus est.

Remedia vero adhibere, ubi maxime furor urget, supervacuum est: simul enim febris quoque increscit. Itaque tum nihil nisi continendus æger est. Ubi vero res patitur, festinanter subveniendum est. Asclepiades perinde esse dixit, his sanguinem mitti, ac si trucidentur: rationem hanc secutus, quod neque insania esset, nisi febre intenta; neque sanguis, nisi in remissione ejus, recte mitteretur. Ipse in his somnum multa frictione quæsivit. Sed cum & intentio febris somnum impediat, & frictio non, nisi in remissione ejus, utilis sit: hoc quoque auxilium debuit præterire. Quid igitur est? Multa in præcipiti periculo recte fiunt, alias omittenda. Et continua quoque febris habet tempora, quibus, etsi non remittit, non tamen crescit. Estque hoc, ut non optimum, sic satis tamen secundum remediis tempus. Quod si vires ægri patiuntur, sanguis quoque mitti debet.

Nec minus deliberari potest, an alvus ducenda sit. Tum, interposito die, convenit caput ad cutem tondere: deinde aqua fovere, in qua verbenæ aliquæ decoctæ sint, vel ex reprimentibus: aut prius

ſovere, deinde tondere, & iterum fovere: ac noviſſime roſa caput nareſque implere, offerre etiam naribus rutam, ex aceto contritam, & movere ſternutamenta medicamentis in id efficacibus. Quæ tamen facienda ſunt in his, quibus vires non deſunt. Si vero imbecillitas eſt, roſa tantum caput, adjecto ſerpyllo, ſimilive aliquo, madefaciendum eſt. Utiles etiam in quibuſcunque viribus herbæ duæ ſunt, ſolanum & muralis, ſi ſimul ex utraque, ſucco expreſſo, caput impleatur. Cum ſe febris remiſerit, frictione utendum eſt: parcius tamen in his, qui nimis hilares, quam in his, qui nimis triſtes ſunt.

Adverſus omnium autem ſic inſanientium animos gerere ſe pro cujuſque natura neceſſarium eſt. Quorundam enim vani metus levandi ſunt: ſicut in homine prædivite famem timente incidit, cui ſubinde falſæ hereditates nuntiabantur. Quorundam audacia coercenda eſt: ſicut in his fit, in quibus continendis plagæ quoque adhibentur. Quorundam etiam intempeſtivus riſus objurgatione & minis prohibendus eſt. Quorundam diſcutiendæ triſtes cogitationes: ad quod ſymphoniæ, & cymbala, ſtrepituſque proficiunt. Sæpius tamen aſſentiendum, quam repugnandum eſt: paulatimque, & non evidenter, ab his, quæ ſtulte dicuntur, ad meliora mens ejus abducenda eſt. Interdum etiam elicienda ipſius intentio: ut fit in hominibus ſtudioſis literarum, quibus liber legitur, aut recte, ſi delectantur, aut perperam, ſi id ipſum eos offendit. Emendando enim convertere animum incipiunt. Quin

etiam recitare, si qua meminerunt, cogendi sunt. Ad cibum quoque quosdam non desiderantes reduxerunt hi, qui inter epulantes eos collocaverunt.

Omnibus vero sic affectis somnus & difficilis, & præcipue necessarius est. sub hoc enim plerique sanescunt. Prodest ad id, atque etiam ad mentem ipsam componendam, crocinum unguentum cum irino in caput datum. Si nihilominus vigilant, quidam somnum moliuntur potui dando aquam, in qua papaver aut hyoscyamus decocta sit: alii mandragoræ mala pulvino subjiciunt: alii vel amomum, vel sycamini lacrimam fronti inducunt. Hoc nomen apud Medicos reperio. Sed cur Græci morum συκάμινον appellant, cum mori nulla lacrima sit? Sic vero significatur lacrima arboris in Ægypto nascentis, quam ibi συκόμορον appellant. Plurimi, dedecoctis papaveris corticibus, ex ea aqua subinde spongia os & caput fovent.

Asclepiades ea supervacua esse dixit, quoniam in lethargum sæpe converterent. Præcepit autem, ut primo die, a cibo, potione, somno abstineretur: vespere ei daretur potui aqua: tum frictio admoveretur lenis, ita ut ne manum quidem, qui fricaret, vehementer imprimeret: postero deinde die, iisdem omnibus factis, vespere ei daretur sorbitio & aqua, rursusque frictio adhiberetur. Per hanc enim nos consecuturos, ut somnus accedat. Id interdum fit, & quidem adeo, ut, illo confitente, nimia fricatio etiam lethargi periculum afferat. Sed si sic somnus non accessit, tum demum illis medicamentis arcessendus est: habita scilicet eadem mo-

deratione, quæ hic quoque neceſſaria eſt; ne, quem obdormire volumus, excitare poſtea non poſſimus. Confert etiam aliquid ad ſomnum ſilanus juxta cadens; vel geſtatio poſt cibum, & noctu; maximeque lecti ſuſpenſi motus.

Neque alienum eſt, ſi neque ſanguis ante miſſus eſt, neque mens conſtat, neque ſomnus accedit, occipitio inciſo cucurbitulam admovere: quæ, quia levat morbum, poteſt etiam ſomnum facere. Moderatio autem in cibo quoque adhibenda eſt: nam neque æger implendus, ne inſaniat; neque jejunio utique vexandus eſt, ne imbecillitate in cardiacum incidat. Opus eſt autem cibo infirmo, maximeque ſorbitione, & potione aquæ mulſæ, cujus ternos cyathos bis hieme, quater æſtate dediſſe ſatis eſt.

Alterum genus inſaniæ eſt, quod ſpatium longius recipit, quia fere ſine febre incipit, leves deinde febriculas excitat: & conſiſtit in triſtitia, quam videtur bilis atra contrahere. In hac utilis detractio ſanguinis eſt. Si quid hanc prohibet, prima eſt abſtinentia: ſecunda, per album veratrum vomitumque purgatio: poſt utrumlibet, adhibenda bis die frictio eſt. Si magis valet, frequens etiam exercitatio; in jejuno vomitus; cibus, ſine vino, dandus ex media materia eſt. Quam quoties poſuero, ſcire licet, etiam ex infirmiſſima dari poſſe; dum ne ea ſola quis utatur: valentiſſima tantummodo eſſe removenda. Præter hæc, ſervanda alvus eſt quam tenerrima: removendi terrores, & potius bona ſpes afferenda: quærenda delectatio ex fabu-

lis ludisque, quibus maxime capi sanus assueverat: laudanda, si qua sunt, ipsius opera, & ante oculos ejus ponenda: leviter objurganda vana tristitia: subinde admonendus, in his ipsis rebus, quæ sollicitant, cur non potius lætitiæ, quam sollicitudinis causa sit. Si febris quoque accessit, sicut aliæ febres curanda est.

Tertium insaniæ genus est ex his longissimum, adeo ut vitam ipsam non impediat: quod robusti corporis esse consuevit. Hujus autem ipsius species duæ sunt. Nam quidam imaginibus, non mente falluntur; qualem insanientem Ajacem vel Orestem poetarum fabulæ ferunt: quidam animo desipiunt. Si imagines fallunt, ante omnia videndum est, tristes, an hilares sint. In tristitia, nigrum veratrum dejectionis causa, in hilaritate, album, ad vomitum excitandum, dari debet. Idque, si in potione non accepit, pani adjiciendum est, quo facilius fallat. Nam, si bene se purgaverit, ex magna parte morbum levabit. Ergo etiam, si semel datum veratrum parum profecerit, interposito tempore iterum dari debet. Neque ignorare oportet, leviorem esse morbum cum risu, quam serio, insanientium. Illud quoque perpetuum est in omnibus morbis, ubi ab inferiore parte purgandus aliquis est, ventrem ejus ante solvendum esse: ubi a superiore, comprimendum.

Si vero consilium insanientem fallit, tormentis quibusdam optime curatur. Ubi perperam aliquid dixit, aut fecit; fame, vinculis, plagis coercendus est. Cogendus est & attendere, & ediscere aliquid,

& meminiſſe. Sic enim fiet, ut paulatim metu cogatur conſiderare, quid faciat. Subito etiam terreri, & expaveſcere, in hoc morbo prodeſt; & fere, quidquid animum vehementer perturbat. Poteſt enim quædam fieri mutatio, cum ab eo ſtatu mens, in quo fuerat, abducta eſt. Intereſt etiam, ſi ipſe ſine cauſa ſubinde rideat, an moeſtus demiſſuſque ſit. Nam demens hilaritas terroribus his, de quibus ſupra dixi, melius curatur. Si nimia triſtitia eſt, prodeſt lenis, ſed multa bis die frictio: item ſuper caput aqua frigida infuſa, demiſſumque corpus in aquam & oleum.

Illa communia ſunt: inſanientes vehementer exerceri deberi; multa frictione uti; neque pinguem carnem, neque vinum aſſumere; cibis uti poſt purgationem, ex media materia, quam leviſſimis; non oportere eſſe vel ſolos, vel inter ignotos, vel inter eos, quos aut contemnant, aut negligant; mutare debere regiones, &, ſi mens redit, annua peregrinatione eſſe jactandos.

Raro, ſed aliquando tamen, ex metu delirium naſcitur. Quod genus inſanientium, ſpecie, ſimilique victus genere curandum eſt: præterquam quod in hoc inſaniæ genere ſolo recte vinum datur.

CAPUT XIX.

De cardiacis.

Huic morbo præcipue contrarium eſt id genus, quod καρδιακὸν a Græcis nominatur, quamvis

ſæpe ad eum phrenetici tranſeunt: ſiquidem mens in illis labat, in hoc conſtat. Id autem nihil aliud eſt, quam nimia imbecillitas corporis; quod, ſtomacho languente, immodico ſudore digeritur. Licetque protinus ſcire id eſſe, ubi venarum exigui imbecilliſque pulſus ſunt; ſudor autem ſupra conſuetudinem, & modo, & tempore, ex toto thorace, & cervicibus, atque etiam capite prorumpit, pedibus tantummodo & cruribus ſiccioribus, atque frigentibus.

Acuti id morbi genus eſt. Curatio prima eſt, ſupra præcordia imponere, quæ reprimant, cataplaſmata: ſecunda, ſudorem prohibere. Id præſtat acerbum oleum, vel roſa, vel melinum, aut myrteum. Quorum aliquo corpus leniter perungendum; ceratumque ex aliquo horum tum imponendum eſt.

Si ſudor vincit, delinendus homo eſt vel gypſo, vel argenti ſpuma, vel cimolia creta, vel etiam ſubinde horum pulvere reſpergendus. Idem præſtat pulvis ex contritis aridæ myrti vel rubi foliis, aut ex auſteri & boni vini arida fece. Pluraque ſimilia ſunt, quæ ſi deſunt, ſatis utilis eſt quilibet ex via pulvis injectus. Super hæc vero, quo minus corpus inſudet, levi veſte debet eſſe contectus, loco non calido, feneſtris patentibus, ſic ut perflatus quoque aliquis accedat.

Tertium auxilium eſt, imbecillitati jacentis cibo vinoque ſuccurrere. Cibus non multus quidem, ſed ſæpe tamen nocte ac die dandus eſt, ut nutriat, neque oneret. Is eſſe debet ex infirmiſſima mate-

ria, & ſtomacho aptus. Niſi autem neceſſe eſt, ad vinum feſtinare non oportet. Si verendum eſt, ne deficiat, tum & intrita ex hoc, & hoc ipſum auſterum quidem, ſed tamen tenue, meracum, egelidum ſubinde & liberaliter dandum eſt; adjecta polenta, ſi modo is æger parum cibi aſſumit. Idque vinum eſſe debet, neque nullarum virium, neque ingentium: recteque tota die ac nocte, vel tres heminas æger bibet; ſi vaſtius corpus eſt, plus etiam: ſi cibum non accipit, perunctum ante perfundere aqua frigida convenit, & tum dare.

Quod ſi ſtomachus reſolutus parum continet, & ante cibum, & poſt eum ſponte vomere oportet; rurſuſque poſt vomitum cibum ſumere. Si ne id quidem manſerit, ſorbere vini cyathum, interpoſitaque hora, ſumere alterum. Si id quoque ſtomachus reddiderit, totum corpus bulbis contritis ſuperillinendum eſt: qui, ubi inaruerunt, efficiunt, ut vinum in ſtomacho contineatur, exque eo toti corpori calor venisque vis redeat.

Ultimum auxilium eſt, in alvum ptiſanæ vel alicæ cremorem ex inferioribus partibus indere, ſiquidem id quoque vires tuetur. Neque alienum eſt, naribus quoque æſtuantis admovere, quod reficiat; ut eſt roſa & vinum: &, ſi qua in extremis partibus frigent, unctis & calidis manibus fovere. Per quæ ſi conſequi potuimus, ut & ſudoris impetus minuatur, & vita prorogetur, incipit jam tempus ipſum eſſe præſidio. Ubi in tuto eſſe videtur, verendum tamen eſt, ne ad eandem imbecillitatem cito recidat. Itaque, vino tantum remoto,

quotidie validiorem cibum debet aſſumere, donec ſatis virium corpori redeat.

CAPUT XX.

De lethargicis.

Alter quoque morbus eſt, aliter phrenetico contrarius. In illo difficilior ſomnus, promta ad omnem audaciam mens eſt: at in hoc marcor, & inexpugnabilis pæne dormiendi neceſſitas. λήθαργον Græci nominant. Atque id quoque genus acutum eſt, &, niſi ſuccurritur, celeriter jugulat.

Hos ægros quidam ſubinde excitare nituntur, admotis his, per quæ ſternutamenta evocantur, & his, quæ odore fœdo movent, qualis eſt pix cruda, lana ſuccida, piper, veratrum, caſtoreum, acetum, allium, cepa. Juxta etiam galbanum incendunt, aut pilos, aut cornu cervinum: ſi id non eſt, quodlibet aliud. Hæc enim cum comburuntur, odorem fœdum movent.

Tharrias vero quidam, acceſſionis eſſe id malum, dixit, levarique, cum ea deceſſit. Itaque eos, qui ſubinde excitant, ſine uſu male habere. Intereſt autem, in deceſſione expergiſcatur æger, an, cum febris non levetur, aut, levata quoque ea, ſomnus urgeat. Nam ſi expergiſcitur, adhibere ei, ut ſopito, ſupervacuum eſt. neque enim vigilando melior fit; ſed per ſe, ſi melior eſt, vigilat. Si vero continens ei ſomnus eſt, utique excitandus eſt; ſed his temporibus, quibus febris leviſſima eſt, ut

excernat aliquid, & ſumat. Excitat autem validiſſime repente aqua frigida ſuperinfuſa. Poſt remiſſionem itaque, perunctum oleo multo corpus, tribus aut quatuor amphoris totum per caput perfundendum eſt. Sed hoc utemur, ſi æqualis ægro ſpiritus erit, ſi mollia præcordia. Sin aliter hæc erunt, ea potiora, quæ ſupra comprehenſa ſunt. Et, quod ad ſomnum quidem pertinet, commodiſſima hæc ratio eſt.

Medendi autem cauſa, caput radendum; deinde poſtea fovendum eſt aqua, in qua laurus, aut ruta decocta ſit. Altero die imponendum caſtoreum, aut ruta ex aceto contrita, aut lauri baccæ, aut hedera cum roſa & aceto. Præcipueque proficit, & ad excitandum hominem, naribus admotum, & ad morbum ipſum depellendum, capiti frontive impoſitum ſinapi. Geſtatio etiam in hoc morbo prodeſt: maximeque opportune cibus datus, id eſt, in remiſſione, quanta maxima inveniri poterit. Aptiſſima autem ſorbitio eſt, donec morbus decreſcere incipiat, ſic ut, ſi quotidie gravis acceſſio eſt, hæc quotidie detur: ſi alternis, poſt graviorem, ſorbitio, poſt leviorem, mulſa aqua. Vinum quoque cum tempeſtivo cibo datum non mediocriter adjuvat.

Quod ſi poſt longas febres ejuſmodi torpor corpori acceſſit, cetera eadem ſervanda ſunt. Ante acceſſionem autem, tribus quatuorve horis caſtoreum, ſi venter adſtrictus eſt, cum ſcammonea mixtum, ſi non eſt, per ſe ipſum cum aqua dandum eſt. Si præcordia mollia ſunt, cibis utendum eſt

plenioribus: si dura, in iisdem sorbitionibus subsistendum; imponendumque est præcordiis, quod simul & reprimat & emolliat.

CAPUT XXI.

De hydropicis.

SED hic quidem acutus est morbus. Longus vero fieri potest eorum, quos aqua inter cutem male habet, nisi primis diebus succurritur; ὕδρωπα Græci vocant. Atque ejus tres species sunt. Nam modo, ventre vehementer intento, creber intus, ex motu spiritus, sonus est: modo corpus inæquale est, tumoribus aliter aliterque per totum id orientibus: modo intus in uterum aqua contrahitur; &, moto corpore, ita movetur, ut impetus ejus conspici possit. Primum τυμπανίτην: secundum, λευκοφλεγματίαν, vel ὑποσάρκα: tertium, ἀσκίτην Græci nominant. Communis tamen omnium est humoris nimia abundantia; ob quam ne ulcera quidem in his ægris facile sanescunt. Sæpe vero hoc malum per se incipit: sæpe alteri vetusto morbo, maximeque quartanæ, supervenit.

Facilius in servis, quam in liberis tollitur. quia, cum desideret famem, sitim, mille alia tædia, longamque patientiam, promtius iis succurritur, qui facile coguntur, quam quibus inutilis libertas est. Sed ne hi quidem, qui sub alio sunt, si ex toto sibi temperare non possunt, ad salutem perducuntur. Ideoque non ignobilis medicus, Chrysippi discipu-

lus, apud Antigonum regem, amicum quendam ejus, notæ intemperantiæ, mediocriter eo morbo implicitum, negavit poſſe ſanari. Cumque alter medicus Epirotes Philippus ſe ſanaturum polliceretur; reſpondit, illum ad morbum ægri reſpicere; ſe, ad animum. Neque eum res fefellit. Ille enim, cum ſumma diligentia non medici tantummodo, ſed etiam regis cuſtodiretur, tamen malagmata ſua devorando, bibendoque ſuam urinam, in exitium ſeſe præcipitavit.

Inter initia tamen, non difficillima curatio eſt, ſi imperata ſunt corpori, quies, ſitis, inedia. At ſi malum inveteraverit, non ſine magna moleſtia diſcutitur. Metrodorum tamen, Epicuri diſcipulum, referunt, cum hoc morbo tentaretur, neque æquo animo ferret neceſſariam ſitim, ubi diu abſtinuerat, ſolitum bibere, deinde evomere. Quod, ſi redditur, quidquid receptum eſt, multum tædio demit: ſi a ſtomacho retentum eſt, morbum auget. ideoque in quolibet tentandum non eſt.

Sed ſi febris quoque eſt, hæc in primis ſubmovenda eſt per eas rationes, per quas huic ſuccurri poſſe propoſitum eſt. Si ſine febre æger eſt, tum demum ad ea veniendum eſt, quæ ipſi morbo mederi ſolent. Atque hic quoque, quæcunque ſpecies eſt, ſi nondum nimis occupavit, iiſdem auxiliis opus eſt. Multum ambulandum, currendum aliquando, & ſuperiores maxime partes ſic perfricandæ, ut calorem in cutem evocet: inter quæ, ſpiritum ipſe contineat. Evocandus eſt ſudor, non exercitatione tantummodo, ſed etiam in arena calida,

vel laconico, vel clibano, ſimilibuſque aliis: maximeque utiles ſunt naturales, & ſiccæ ſudationes, quales ſuper Bajas habemus in myrtetis. Balneum, atque omnis humor alienus eſt. Jejuno recte catapotia dantur, facta ex duabus abſinthii, myrrhæ tertia parte.

Cibus eſſe debet ex media quidem materia, ſed tamen generis durioris. Potio non ultra danda eſt, quam ut vitam ſuſtineat: optimaque eſt, quæ urinam movet. Sed id ipſum moliri cibo, quam medicamento melius eſt. Si tamen res coget, ex his aliquid, quæ id præſtent, erit decoquendum, eaque aqua potui danda. Videntur autem hanc facultatem habere, iris, nardum, crocum, cinnamomum, amomum, caſſia, myrrha, balſamum, galbanum, ladanum, œnanthe, panaces, cardamomum, hebenus, cupreſſi ſemen, uva taminia, quam σταφίδα ἀγρίαν Græci nominant, abrotanum, roſæ folia, acorum, amaræ nuces, tragoriganum, ſtyrax, coſtum, junci quadrati & rotundi ſemen; illud κύπειρον, hoc σχοῖνον Græci vocant. quæ quoties poſuero, non quæ hic naſcuntur, ſed, quæ inter aromata afferuntur, ſignificabo. Primo tamen, quæ leniſſima ex his ſunt, id eſt, roſæ folia, vel nardi ſpica, tentanda ſunt. Vinum quoque utile eſt auſterum, ſed quam tenuiſſimum.

Commodum eſt etiam, lino quotidie ventrem metiri, &, qua comprehendit alvum, notam imponere: poſtero quoque die videre, ſi plenius corpus ſit, an extenuetur. id enim, quod tenuatur, medicinam ſentit. Neque alienum eſt, metiri & po-

tionem ejus, & urinam. nam ſi plus humoris excernitur, quam aſſumitur, ita demum ſecundæ valetudinis ſpes eſt. Aſclepiades in eo, qui ex quartana in hydropa deciderat, ſe abſtinentia bidui, & frictione uſum; tertio die, jam & febre, & aqua liberato, cibum & vinum dediſſe, memoriæ prodidit. Hactenus communiter de omni ſpecie dici poteſt: ſi vehementius malum eſt, diducenda ratio curandi eſt.

Ergo, ſi inflatio, & ex ea dolor creber eſt, utilis quotidianus, aut alterno quoque die poſt cibum, vomitus eſt. Fomentis ſiccis calidiſque utendum eſt. Si per hæc dolor non finitur, neceſſariæ ſunt ſine ferro cucurbitulæ. Si ne per has quidem tormentum tollitur, incidenda cutis eſt, & tum his utendum. Ultimum auxilium eſt, ſi cucurbitulæ nihil profuerunt, per alvum infundere copioſe aquam calidam, eamque recipere. Quin etiam quotidie ter quaterve opus eſt uti frictione vehementi, cum oleo & quibuſdam calefacientibus. Sed in hac frictione a ventre abſtinendum eſt. Imponendum vero in eum crebrius ſinapi, donec cutem erodat; ferramentiſque candentibus pluribus locis venter exulcerandus eſt, & ſervanda ulcera diutius. Utiliter etiam ſcilla cocta delinitur cutis. Sed diu poſt has inflationes abſtinendum eſt ab omnibus inflantibus.

At, ſi id vitium eſt, cui λευκοφλεγματία nomen eſt, eas partes, quæ tument, ſubjicere ſoli oportet; ſed non nimium, ne febricula incidat: ſi is vehementior eſt, caput velandum eſt, utendumque frictione, madefactis tantum manibus aqua, cui ſal

& nitrum & olei paulum ſit adjectum; ſic, ut aut pueriles aut muliebres manus adhibeantur, quo mollior earum tactus ſit. Idque ſi vires patiuntur, ante meridiem, tota hora; poſt meridiem, ſemihora fieri oportet. Utilia ſunt etiam cataplaſmata, quæ reprimunt; maximeque, ſi corpora teneriora ſunt. Incidendum quoque eſt ſuper talum, quatuor fere digitis, ex parte interiore; qua per aliquot dies frequens humor feratur: atque ipſos tumores incidere altis plagis oportet: concutiendumque corpus eſt multa geſtatione, atque, ubi inductæ vulneribus cicatrices ſunt, adjiciendum & exercitationibus eſt & cibis, donec corpus ad priſtinum habitum revertatur. Cibus valens eſſe debet, & glutinoſus, maximeque caro. Vinum, ſi per ſtomachum licet, dulcius; ſed ita, ut invicem biduo triduove, modo aqua, modo id bibatur. Prodeſt etiam lactucæ marinæ, quæ grandis juxta mare naſcitur, ſemen, cum aqua potui datum. Si valens eſt, qui id accipit, ei ſcilla cocta, ſicut ſupra dixi, delinitur. Auctoreſque multi ſunt, inflatis veſicis pulſandos tumores eſſe.

Si vero id morbi genus eſt, quo in uterum multa aqua contrahitur, ambulare, ſed magis modice oportet; malagma, quod digerat, impoſitum habere; idque ipſum ſuperimpoſito triplici panno, faſcia, non nimium tamen vehementer, adſtringere, quod a Tharria profectum, ſervatum eſſe a pluribus video. Si jecur, aut lienem affectum eſſe, manifeſtum eſt, ficum pinguem contuſam, adjecto melle, ſuperponere. Si per talia auxilia venter non

ſiccatur, ſed humor nihilominus abundat, celeriori via ſuccurrere, ut is per ventrem ipſum emittatur. Neque ignoro, Eraſiſtrato diſplicuiſſe hanc curandi viam; morbum enim hunc jocinoris putavit: ideoque non ita illum eſſe ſanandum; fruſtraque aquam emitti, quæ, vitiato illo, ſubinde naſcatur. Sed primum, non hujus viſceris unius hoc vitium eſt. Nam & ſplene affecto, & in totius corporis malo habitu fit. Deinde, ut inde cœperit, tamen aqua niſi emittitur, quæ contra naturam ibi ſubſtitit, & jocinori, & ceteris interioribus partibus nocet. Convenitque, corpus nihilominus eſſe curandum. Neque enim ſanat emiſſus humor, ſed medicinæ locum facit, quam intus incluſus impedit. Ac ne illud quidem in controverſiam venit, quin non omnes in hoc morbo ſic curari poſſint; ſed juvenes robuſti, qui vel ex toto carent febre, vel certe ſatis liberales intermiſſiones habent. Nam quorum ſtomachus corruptus eſt, quive ex atra bile huc deciderunt, quique malum corporis habitum habent, idonei huic curationi non ſunt. Cibus autem, quo die primum humor emiſſus eſt, ſupervacuus eſt, niſi ſi vires deſunt. Inſequentibus diebus, & his vinum meracius quidem, ſed non ita multum dari debet, paulatimque revocandus æger eſt ad exercitationes, frictiones, ſolem, ſudationes, navigationes, & idoneos cibos, donec ex toto convaleſcat. Balneum rarum res amat, & frequentiorem in jejuno vomitum. Si æſtas eſt, in mari natare commodum eſt. Ubi convaluit aliquis, diu tamen alienus ei veneris uſus eſt.

CAPUT XXII.

De tabe, & ejus speciebus & curationibus.

DIUTIUS sæpe & periculosius tabes eos male habet, quos invasit. Atque hujus quoque plures species sunt. Una est, qua corpus non alitur, &, naturaliter semper aliquibus decedentibus, nullis vero in eorum locum subeuntibus, summa macies oritur; &, nisi occurritur, tollit. ἀτροφίαν hanc Græci vocant. Ea duabus fere de causis incidere consuevit. Aut enim nimio timore aliquis minus, aut aviditate nimia plus, quam debet, assumit: ita vel, quod deest, infirmat; vel, quod superat, corrumpitur.

Altera species est, quam Græci καχεξίαν appellant: ubi malus corporis habitus est; ideoque omnia alimenta corrumpuntur. Quod fere fit, cum longo morbo vitiata corpora, etiamsi illo vacant, refectionem tamen non accipiunt; aut cum malis medicamentis corpus affectum est; aut, cum diu necessaria defuerunt; aut, cum insitatos & inutiles cibos aliquis assumsit, aliquidve simile incidit. Huic, præter tabem, illud quoque nonnunquam accidere solet, ut per assiduas pustulas, aut ulcera, summa cutis exasperetur, vel aliquæ corporis partes intumescant.

Tertia est, longeque periculosissima species, quam Græci φθίσιν nominaverunt. Oritur fere a capite: inde in pulmonem destillat. Huic exulce-

ratio accedit, & febricula levis fit; quæ etiam, cum quievit, tamen & repetit. Frequens tuſſis eſt, pus exſcreatur; interdum cruentum aliquid. Quidquid exſcreatum eſt, ſi in ignem impoſitum eſt, mali odoris eſt. Itaque, qui de morbo dubitant, hac nota utuntur.

Cum hæc genera tabis ſint, animadvertere primum oportet, quid ſit, in quo laboratur. Deinde, ſi tantummodo non ali corpus apparet, cauſam ejus attendere; &, ſi cibi minus aliquis, quam debet, aſſumit, adjicere: ſed paulatim, ne ſi corpus inſuetum ſubita multitudine oneraverit, concoctionem impediat. Si vero plus juſto quis aſſumere ſolitus eſt, abſtinere uno die; deinde ab exiguo cibo incipere; quotidie adjicere, donec ad juſtum modum perveniat. Præter hæc convenit ambulare locis quam maxime frigidis, ſole vitato: per manus quoque exerceri. Si infirmior eſt, geſtari, ungi, perfricari, ſi poteſt, maxime per ſe ipſum, ſæpius eodem die, & ante cibum, & poſt eum, ſic ut interdum oleo quædam adjiciantur calefacientia, donec inſudet. Prodeſtque jejuno prehendere per multas partes cutem, & attrahere, ut relaxetur; aut, impoſita reſina, & abducta, ſubinde idem facere. Utile eſt etiam interdum balneum, ſed poſt cibum exiguum. Atque in ipſo ſolio recte cibi aliquid aſſumitur: aut ſi ſine hoc frictio fuit, poſt eam protinus. Cibi vero eſſe debent ex his, qui facile concoquuntur, qui maxime alunt. Ergo vini quoque, ſed auſteri, neceſſarius uſus; movenda urina.

At ſi malus corporis habitus eſt, primum abſtinendum eſt; deinde alvus ducenda; tum paulatim cibi dandi, adjectis exercitationibus, unctionibus, frictionibus. Utilius his frequens balneum eſt, ſed jejunis; etiam uſque ad ſudorem. Cibis vero opus eſt copioſis, variis, boni ſucci, quique etiam minus facile corrumpantur, vino auſtero. Si nihil reliqua proficiunt, ſanguis mittendus eſt; ſed paulatim, quotidieque pluribus diebus, cum eo, ut cetera quoque eodem modo ſerventur.

Quod ſi mali plus eſt, & vera phthiſis eſt, inter initia protinus occurrere neceſſarium eſt: neque enim facile is morbus, cum inveteraverit, evincitur. Opus eſt, ſi vires patiuntur, longa navigatione; cœli mutatione ſic, ut denſius, quam id eſt, ex quo diſcedit æger, petatur. Ideoque aptiſſime Alexandriam ex Italia itur. Fereque id poſſe inter principia corpus pati debet, cum hic morbus ætate firmiſſima maxime oriatur, id eſt, ab anno duodevigeſimo ad annum quintum & trigeſimum. Si id imbecillitas non ſinit, nave tamen non longe geſtari commodiſſimum eſt. Si navigationem aliqua res prohibet, lectica, vel alio modo corpus movendum eſt: tum a negotiis abſtinendum eſt, omnibuſque rebus, quæ ſollicitare animum poſſunt: ſomno indulgendum: cavendæ deſtillationes, ne, ſi quid cura levarit, exaſperent; & ob id vitanda cruditas, ſimulque ſol & frigus: os obtegendum, fauces velandæ, tuſſicula ſuis remediis finienda: &, quamdiu quidem febricula incurſat, huic interdum abſtinentia, interdum etiam tempeſtivis cibis

medendum: eoque tempore bibenda aqua. Lac quoque, quod in capitis doloribus, & in acutis febribus, & per eas facta nimia siti, ac sive præcordia tument, sive biliosa urina est, sive sanguis fluxit, pro veneno est; in phthisi tamen, sicut in omnibus longis difficilibusque febriculis, recte dari potest.

Quod si febris aut nondum incursat, aut jam remisit, recurrendum est ad modicas exercitationes, maximeque ambulationes, item lenes frictiones. Balneum alienum est. Cibus esse debet primo acer, ut allium, porrum, idque ipsum ex aceto, vel ex eodem intubus, ocimum, lactuca: dein lenis, ut sorbitio ex ptisana, vel ex alica, vel ex amylo, lacte adjecto. Idem oryza quoque, &, si nihil aliud est, far præstat. Tum invicem modo his cibis, modo illis utendum est: adjiciendaque quædam ex media materia, præcipueque vel ex aprugna cerebellum, vel pisciculus, & his similia. Farina etiam cum sevo ovillo caprinove mixta, deinde incocta, pro medicamento est. Vinum assumi debet lene austerum.

Hactenus non magna mole pugnatur. Si vehementior noxa est, ac neque febricula, neque tussis quiescit, tenuarique corpus apparet, validioribus auxiliis opus est. Exulcerandus est ferro candenti, uno loco sub mento, altero in gutture, duobus ad mammam utramque; item sub imis ossibus scapularum, quas ὠμοπλάτας Græci vocant, sic, ne sanescere ulcera sinamus, nisi tussi finita: cui per se quoque medendum esse, manifestum est. Tunc ter quaterque die vehementer extremæ partes perfri-

candæ: thorax levi manu pertractandus: post cibum intermittenda hora, & perfricanda crura, brachiaque. Interpositis denis diebus, demittendus æger in solium est, in quo sit aqua calida & oleum. Ceteris diebus bibenda aqua: tum & vinum, si tussis non est, potui frigidum dandum: si vero est, egelidum. Utile est etiam in remissionibus quotidie cibos dari: frictiones gestationesque similiter adhiberi: itemque acria quarto, aut quinto die sumere, interdum herbam sanguinalem ex aceto, vel plantaginem esse. Medicamentum est etiam vel plantaginis succus per se, vel marrubium ex melle concoctum; ita ut illius cyathus sorbeatur, hujus cochleare plenum paulatim delingatur; vel inter se mixta, & incocta resinæ terebinthinæ pars dimidia, butyri & mellis pars altera. Præcipua tamen ex his omnibus sunt victus, vehiculum, & navis, & sorbitio. Alvus cita utique vitanda est. Vomitus in hoc morbo si frequens est, perniciosus est, maximeque sanguinis. Qui meliusculus esse cœpit, adjicere debet exercitationes, frictiones, cibos: deinde ipse se, suppresso spiritu, perfricare; diu abstinere a vino, balneo, venere.

CAPUT XXIII.

De comitialis morbi curationibus.

INTER notissimos morbos est etiam is, qui comitialis, vel major nominatur. Homo subito concidit, ex ore spumæ moventur, deinde interposito

tempore ad ſe redit, & per ſe ipſum conſurgit. Id genus ſæpius viros, quam feminas, occupat; ac ſolet quidem etiam longum eſſe, uſque ad mortis diem, & vitæ non periculoſum. Interdum tamen cum recens eſt, hominem conſumit; & ſæpe eum, ſi remedia non ſuſtulerunt, in pueris veneris, in puellis menſtruorum initium tollit. Modo cum diſtentione membrorum aut nervorum prolabitur aliquis: modo ſine illa.

Quidam hos quoque iiſdem, quibus lethargicos, excitare conantur: quod admodum ſupervacuum eſt: &, quia ne lethargicus quidem his ſanatur; &, quia, cum poſſit ille nunquam expergiſci atque ita fame interire, hic ad ſe utique revertitur.

Ubi concidit aliquis, ſi nulla nervorum diſtentio acceſſit, utique ſanguis mitti debet: ſi acceſſit, non utique mittendus eſt, niſi alia quoque hortantur. Neceſſarium autem eſt, ducere alvum, vel nigro veratro purgare, vel utrumque facere, ſi vires patiuntur: tunc caput tondere, oleoque & aceto perungere; cibum poſt diem tertium, ſimul cum tranſit hora, qua concidit, dare. Neque ſorbitiones autem his, aliique molles & faciles cibi, neque caro, minimeque ſuilla convenit; ſed mediæ materiæ: nam & viribus opus eſt, & cruditates cavendæ ſunt. Cum quibus fugere oportet ſolem, balneum, ignem, omniaque calefacientia: item, frigus, vinum, venerem, loci præcipitis conſpectum, omniumque terrentium, vomitum, laſſitudinem, ſollicitudines, negotia omnia. Ubi tertio die cibus datus eſt, intermittere quartum, & invi-

cem alterum quemque; eademque hora cibi ſervata, donec quatuordecim dies tranſeant. Quos ubi morbus exceſſit, acuti vim depoſuit: ac ſi manet, curandus jam ut longus eſt.

Quod ſi non, quo die primum id incidit, medicus acceſſit; ſed is, qui cadere conſuevit, ei traditus eſt; protinus eo genere victus habito, qui ſupra comprehenſus eſt, exſpectandus eſt dies, quo prolabatur; utendumque tum vel ſanguinis miſſione, vel ductione alvi, vel nigro veratro, ſicut præceptum eſt. Inſequentibus deinde diebus, per eos cibos, quos propoſui, vitatis omnibus, quæ cavenda dixi, nutriendus eſt.

Si per hæc morbus finitus non fuerit, confugiendum erit ad album veratrum; ac ter quoque aut quater eo utendum, non ita multis interpoſitis diebus; ſic tamen, ne iterum unquam ſumat, niſi conciderit. Mediis autem diebus vires ejus erunt nutriendæ; quibuſdam, præter ea, quæ ſupra ſcripta ſunt, adjectis. Ubi mane experrectus eſt, corpus ejus leviter ex oleo vetere cum capite, excepto ventre, permulceatur: tum ambulatione quam maxime longa & recta utatur: poſt ambulationem loco tepido vehementer & diu, ac non minus ducenties, niſi infirmus erit, perfricetur: deinde per caput multa aqua frigida perfundatur: paulum cibi aſſumat; conquieſcat; rurſus ante noctem ambulatione utatur; iterum vehementer perfricetur, ſic ut neque venter, neque caput contingatur: poſt hæc cœnet, interpoſitiſque tribus aut quatuor diebus, uno aut altero acria aſſumat.

Si ne per hæc quidem fuerit liberatus, caput radatur; ungatur oleo vetere, adjecto aceto & nitro; perfundatur aqua salsa; bibat jejunus ex aqua castoreum; nulla aqua, nisi decocta, potionis causa utatur. Quidam, jugulati gladiatoris calido sanguine epoto, tali morbo se liberarunt. Apud quos miserum auxilium tolerabile miserius malum fecit. Quod ad medicum vero pertinet, ultimum est, juxta talum, ex utroque crure paulum sanguinis mittere: occipitium incidere, & cucurbitulas admovere: ferro candente in occipitio quoque & infra, qua summa vertebra cum capite committitur, adurere duobus locis, ut per ea perniciosus humor evadat. Quibus si finitum malum non fuerit, prope est, ut perpetuum sit. Ad levandum id, tantummodo utendum erit exercitatione multa, frictione, cibisque his, qui supra comprehensi sunt: præcipueque vitanda omnia, quæ ne fierent, excepimus.

CAPUT XXIV.

De regii morbi curatione.

ÆQUE notus est morbus, quem interdum arquatum, interdum regium nominant. Quem Hippocrates ait, si post septimum diem febricitante ægro supervenit, tutum esse, mollibus tantummodo præcordiis substantibus. Diocles ex toto, si post febrem oritur, etiam prodesse; si post hunc febris, occidere. Color autem eum morbum detegit, maxime oculorum, in quibus, quod album esse de-

bet, ſit luteum. Soletque accedere & ſitis, & dolor capitis, & frequens ſingultus, & præcordiorum dextra parte durities; &, ubi corporis vehemens motus eſt, ſpiritus difficultas, membrorumque reſolutio: atque, ubi diutius manet morbus, totum corpus cum pallore quodam inalbeſcit.

Primo die abſtinere ægrum oportet: ſecundo ducere alvum: tum, ſi febris eſt, eam victus genere diſcutere: ſi non eſt, ſcammoneam potui dare, vel cum aqua betam albam contritam, vel cum aqua mulſa nuces amaras, abſinthium, aniſum, ſic, ut pars hujus minima ſit. Aſclepiades aquam quoque ſalſam, & quidem per biduum, purgationis cauſa bibere cogebat, iis, quæ urinam movent, rejectis. Quidam, ſuperioribus omiſſis, per hæc, & per eos cibos, qui extenuant, idem ſe conſequi dicunt.

Ego utique, ſi ſatis virium eſt, validiora; ſi parum, imbecilliora auxilia præfero. Si purgatio fuit, poſt eam triduo primo modice cibum oportet aſſumere ex media materia, & vinum bibere Græcum ſalſum, ut reſolutio ventris maneat: tum altero triduo validiores cibos, & carnis quoque aliquid eſſe, intraque aquam manere: deinde ad ſuperius genus victus reverti, cum eo, ut magis ſatietur; omiſſo Græco vino bibere nigrum auſterum; atque ita per hæc variare, ut interdum acres quoque cibos interponat, interdum ad ſalſum vinum redeat. Per omne vero tempus utendum eſt exercitatione, frictione, &, ſi hiems eſt, balneo; ſi æſtas, frigidis natationibus: lecto etiam, & conclavi cultiore, clauſo loco, ut & ludis, laſcivia,

per quæ mens exhilaretur: ob quæ regius morbus dictus videtur. Malagma quoque, quod digerat, ſuper præcordia datum prodeſt; vel arida ibi ficus impoſita, ſi jecur aut lienis affectus eſt.

CAPUT XXV.

De elephantiæ curatione.

IGNOTUS autem pæne in Italia, frequentiſſimus in quibuſdam regionibus is morbus eſt, quam ἐλεφαντίασιν Græci vocant; iſque longis annumeratur. Totum corpus afficitur ita, ut oſſa quoque vitiari dicantur. Summa pars corporis crebras maculas crebroſque tumores habet. Rubor earum paulatim in atrum colorem convertitur. Summa cutis inæqualiter craſſa, tenuis, dura, molliſque, quaſi ſquamis quibuſdam exaſperatur, corpus emacreſcit, os, ſuræ, pedes intumeſcunt. Ubi vetus morbus eſt, digiti in manibus pedibuſque ſub tumore conduntur; febricula oritur, quæ facile tot malis obrutum hominem conſumit.

Protinus ergo inter initia ſanguis per biduum mitti debet; aut nigro veratro venter ſolvi. Adhibenda tum, quanta ſuſtineri poteſt, inedia eſt: paulum deinde vires reficiendæ, & ducenda alvus: poſt hæc, ubi corpus levatum eſt, utendum eſt exercitatione, præcipueque curſu: ſudor primum labore ipſius corporis, deinde etiam ſiccis ſudationibus evocandus: frictio adhibenda: moderandumque inter hæc, ut vires conſerventur: balneum

rarum esse debet: cibus sine pinguibus, sine glutinosis, sine inflantibus. Vinum, præterquam primis diebus, recte datur. Corpus contrita plantago & illita optime tueri videtur.

CAPUT XXVI.

De attonitis & eorum curatione.

ATTONITOS quoque raro videmus, quorum & corpus & mens stupet. Fit interdum ictu fulminis, interdum morbo. ἀποπληξίαν hunc Græci appellant. His sanguis mittendus est. Veratro quoque albo, vel alvi ductione utendum. Tum adhibendæ frictiones; & ex media materia minime pingues cibi; quidam etiam acres: & a vino abstinendum.

CAPUT XXVII.

De resolutione nervorum, quæ apoplexia vel paralysis dicitur.

AT resolutio nervorum frequens ubique morbus est. Sed interdum tota corpora, interdum partes infestat. Veteres auctores illud ἀποπληξίαν, hoc παράλυσιν nominaverunt. nunc utrumque παράλυσιν appellari video. Solent autem, qui per omnia membra vehementer resoluti sunt, celeriter rapi. ac si correpti non sunt, diutius quidem vivunt; sed raro tamen ad sanitatem perveniunt; & plerumque miserum spiritum trahunt, memoria quoque amissa.

In partibus vero nunquam acutus, sæpe longus, fere insanabilis morbus est.

Si omnia membra vehementer resoluta sunt, sanguinis detractio vel occidit, vel liberat. Aliud curationis genus vix unquam sanitatem restituit; sæpe mortem tantum differt; vitam interim infestat. Post sanguinis missionem, si non redit & motus & mens, nihil spei superest: si redit, sanitas quoque prospicitur.

At, ubi pars resoluta est, providet malo corporis, vel sanguis missus, vel alvus ducta. Cetera eadem in utroque casu facienda sunt. Siquidem vitare præcipue convenit frigus; paulatimque ad exercitationes revertendum est, sic, ut ingrediatur ipse protinus, si potest. Si id crurum imbecillitas prohibet, vel gestetur, vel motu lecti concutiatur: tum id membrum, quod deficit, si potest, per se; si minus, per alium moveatur, & vi quadam ad consuetudinem suam redeat. Prodest etiam torpentis membri summam cutem exasperasse, vel urticis cæsam, vel imposito sinapi, sic, ut, ubi rubere cœperit corpus, hæc removeantur. Scilla quoque contrita, bulbique contriti cum ture recte imponuntur. Neque alienum est, resina cutem tertio quoque die diutius vellere; pluribus etiam locis aliquando sine ferro, cucurbitulas admovere. Unctioni vero aptissimum est vetus oleum, vel nitrum aceto & oleo mixtum. Quin etiam fovere aqua calida marina; vel, si ea non est, tamen salsa, magnopere necessarium est. At, si quo loco vel naturales, vel etiam manufactæ tales natationes sunt,

iis potiſſimum utendum eſt; præcipueque in his agitanda membra, quæ maxime deficiunt. ſi id non eſt, balneum tamen prodeſt. Cibus eſſe debet ex media materia, maximeque ex venatione: potio, ſine vino, aquæ calidæ. Si tamen vetus morbus eſt, interponi quarto vel quinto die purgationis cauſa vinum Græcum ſalſum prodeſt. Poſt cœnam utilis vomitus eſt.

De dolore nervorum.

Interdum vero etiam nervorum dolor oriri ſolet. In hoc caſu non vomere, non medicamentis urinam movere, non ſine exercitatione ſudores, ut quidam præcipiunt, expedit. Bibenda aqua eſt bis die. In lectulo leniter ſatis diu corpus perfricandum eſt, deinde retento ſpiritu; ab ipſa exercitatione potius ſuperiores partes movendæ: balneo raro utendum: mutandum ſubinde peregrinationibus cœlum. Si dolor eſt, ea ipſa pars ſine oleo, nitro ex aqua perungenda eſt; deinde involvenda, & ſubjicienda pruna lenis, & ſulphur; atque ita id ſuffumigandum; idque aliquamdiu faciendum, ſed jejuno, cum bene jam concoxerit. Cucurbitulæ quoque ſæpe dolenti parti admovendæ ſunt, pulſanduſque leviter inflatis veſicis bubulis is locus eſt. Utile eſt etiam ſevum miſcere cum hyoſcyami & urticæ contritis ſeminibus, ſic, ut omnium par modus ſit, idque imponere: fovere aqua, in qua ſulphur decoctum ſit. Utriculi quoque recte imponuntur aqua calida repleti, aut bitumen cum hordeacea farina mixtum. Atque in ipſo potiſſimum

dolore, utendum gestatione vehementi est. quod in aliis doloribus pessimum est.

De tremore nervorum.

Tremor autem nervorum æque vomitu medicamentisque urinam moventibus intenditur. Inimica etiam habet balnea, assasque sudationes. Bibenda aqua est: acri ambulatione utendum, item unctionibus, frictionibusque, maxime per se ipsum: pila, similibusque superiores partes dimovendæ: cibo quolibet utendum, dummodo concoctioni utique studeatur. Secundum cibum, curis abstinendum: rarissima venere utendum est. Si quando quis in eam prolapsus est, tum oleo leniter diuque in lectulo perfricari manibus puerilibus potius, quam virilibus, debet.

De suppurationibus internis.

Suppurationes autem, quæ in aliqua iteriori parte oriuntur, ubi notæ fuerint, primum id agere oportet per ea cataplasmata, quæ reprimunt, ne coitus inutilis materiæ fiat: deinde, si hæc victa sunt, per ea malagmata, quæ digerunt, dissipetur. Quod si consecuti non sumus, sequitur, ut evocetur: deinde, ut maturescat. omnis tum vomicæ finis est, ut rumpatur. Indiciumque est, pus vel alvo vel ore redditum. Sed nihil facere oportet, quo minus, quidquid est puris, excedat. Utendum maxime sorbitionibus est, & aqua calida. Ubi pus ferri desiit, transeundum ad faciles quidem, sed tamen validiores & frigidos cibos, frigidamque

aquam ſic, ut ab egelidis tamen initium fiat. primoque cum melle quædam edenda, ut nuclei pinei, vel Græcæ nuces, vel avellanæ. Poſtea ſubmovendum id ipſum, quo maturius induci cicatrix poſſit. Medicamentum eo tempore ulceri eſt, ſuccus aſſumtus vel porri vel marrubii, & omni cibo porrum ipſum adjectum. Oportebit autem uti in his partibus, quæ non afficiuntur, frictionibus, item ambulationibus lenibus. Vitandumque erit, ne vel luctando, vel currendo, vel alia ratione ſaneſcentia ulcera exaſperentur. In hoc enim morbo perniciofus, ideoque omni modo cavendus ſanguinis vomitus eſt.

A. CORN. CELSI
MEDICINÆ
LIBER QUARTUS.

CAPUT I.

De humani corporis interioribus ſedibus.

HACTENUS reperiuntur ea genera morborum, quæ in totis corporibus ita ſunt, ut iis certæ ſedes aſſignari non poſſint: nunc de his dicam, quæ ſunt in partibus. Facilius autem omnium interiorum morbi curationeſque in notitiam venient, ſi prius eorum ſedes breviter oſtendero.

Caput igitur, eaque, quæ in ore ſunt, non lingua tantummodo palatoque terminantur, ſed etiam, quatenus oculis noſtris expoſita ſunt. In dextra ſiniſtraque circa guttur venæ grandes, quæ σφαγίτιδες nominantur; itemque arteriæ, quas καρωτίδας vocant, ſurſum procedentes ultra aures feruntur. Atque in ipſis cervicibus glandulæ poſitæ ſunt, quæ interdum cum dolore intumeſcunt. Deinde duo itinera incipiunt: alterum, aſperam arteriam nominant; alterum, ſtomachum. Arteria exterior ad

pulmonem: ſtomachus interior ad ventriculum fertur. illa ſpiritum, hic cibum recipit. Quibus cum diverſæ viæ ſint, qua coeunt, exigua in arteria ſub ipſis faucibus lingua eſt: quæ, cum ſpiramus, attollitur; cum cibum potionemque aſſumimus, arteriam claudit. Ipſa autem arteria, dura & cartilaginoſa, in gutture aſſurgit; ceteris partibus reſidit. Conſtat ex circulis quibuſdam, compoſitis ad imaginem earum vertebrarum, quæ in ſpina ſunt: ita tamen, ut ex parte exteriore aſpera; ex interiore, ſtomachi modo lævis ſit. eaque deſcendens ad præcordia cum pulmone committitur. Is ſpongioſus, ideoque ſpiritus capax, & a tergo ſpinæ ipſi junctus, in duas fibras, ungulæ bubulæ modo, dividitur. Huic cor annexum eſt, natura muſculoſum, in pectore ſub ſiniſteriore mamma ſitum; duoſque quaſi ventriculos habet. At ſub corde atque pulmone, tranſverſum ex valida membrana ſeptum eſt, quod a præcordiis uterum diducit, æque nervoſum; multis etiam venis per id diſcurrentibus; a ſuperiore parte, non ſolum inteſtina, ſed jecur quoque lienemque diſcernit. Hæc viſcera proxime, ſed infra tamen poſita, dextra ſiniſtraque ſunt. Jecur a dextra parte ſub præcordiis ab ipſo ſepto ortum, intrinſecus cavum, extrinſecus gibbum eſt. quod prominens leviter ventriculo inſidet, & in quatuor fibras dividitur. Ex inferiore vero parte ei fel inhæret. At lien in ſiniſtra, non eidem ſepto, ſed inteſtino innexus eſt, natura mollis & rarus, longitudinis craſſitudiniſque modicæ; iſque paulum a coſtarum regione in uterum excedens, ex maxi-

ma parte ſub his conditur. atque hæc quidem juncta ſunt. Renes vero diverſi: qui lumbis ſub imis coſtis inhærent, a parte earum rotundi, ab altera reſimi; qui & venoſi ſunt, & ventriculos habent, & tunicis ſuper conteguntur. Ac viſcerum quidem hæ ſedes ſunt. Stomachus vero, qui inteſtinorum principium eſt, nervoſus a ſeptima ſpinæ vertebra incipit, ac circa præcordia cum ventriculo committitur. Ventriculus autem, qui receptaculum cibi eſt, conſtat ex duobus tergoribus. iſque inter lienem & jecur poſitus eſt; utroque ex his paulum ſuper eum ingrediente. Suntque etiam membranulæ tenues, per quas inter ſe tria iſta connectuntur, junguntur que ei ſepto, quod tranſverſum eſſe, ſupra poſui. Inde ima ventriculi pars paulum in dexteriorem partem converſa, in ſummum inteſtinum coarctatur. Hanc juncturam πυλωρὸν Græci vocant, quoniam portæ modo in inferiores partes ea, quæ excreturi ſumus, emittit. Ab ea jejunum inteſtinum incipit, non ita implicitum. cui tale vocabulum eſt, quia nunquam, quod accipit, continet; ſed protinus in inferiores partes tranſmittit. Inde tenue inteſtinum eſt, in ſinus vehementer implicitum: orbes vero ejus per membranulas ſinguli cum inferioribus connectuntur; qui in dexteriorem partem converſi, & e regione dexterioris coxæ finiti, ſuperiores tamen partes magis complent. Deinde id inteſtinum cum craſſiore altero tranſverſo committitur; quod a dextra parte incipiens, in ſiniſteriorem pervium & longum eſt, in dexteriorem non eſt; ideoque cæcum nominatur. At id, quod

pervium eſt, late fuſum atque ſinuatum, minuſque quam ſuperiora inteſtina nervoſum, ab utraque parte huc atque illuc volutum, magis tamen ſiniſteriores inferioreſque partes tenens, contingit jecur atque ventriculum: deinde cum quibuſdam membranulis a ſiniſtro rene venientibus jungitur; atque hinc dextra recurvatum in ima dirigitur, qua excernit; ideoque id ibi rectum inteſtinum nominatur. Contegit vero univerſa hæc omentum, ex inferiore parte læve & ſtrictum, ex ſuperiore mollius. Cui adeps quoque innaſcitur; quæ ſenſu, ſicut cerebrum quoque & medulla, caret. At a renibus ſingulæ venæ, colore albæ, ad veſicam feruntur; οὐρητῆρας Græci vocant, quod per eas inde deſcendentem urinam in veſicam diſtillare concipiunt. Veſica autem in ipſo ſinu nervoſa & duplex, cervice plena atque carnoſa, jungitur per venas cum inteſtino, eoque oſſe, quod pubi ſubeſt: ipſa ſoluta atque liberior eſt; aliter in viris atque in feminis poſita. Nam in viris juxta rectum inteſtinum eſt, potius in ſiniſtram partem inclinata: in feminis ſuper genitale earum poſita eſt, ſupraque elapſa, ab ipſa vulva ſuſtinetur. Tum in maſculis iter urinæ ſpatioſius & compreſſius a cervice hujus deſcendit ad colem: in feminis brevius & plenius, ſuper vulvæ cervicem ſe oſtendit. Vulva autem in virginibus quidem admodum exigua eſt: in mulieribus vero, niſi ubi gravidæ ſunt, non multo major, quam ut manu comprehendatur. Ea, recta continuataque cervice, quem canalem vocant, contra mediam alvum orſa, inde paulum ad dexteriorem coxam

convertitur; deinde ſuper rectum inteſtinum progreſſa, iliis feminæ latera ſua innectit. Ipſa autem ilia inter coxas & pubem imo ventre poſita ſunt. A quibus ac pube abdomen ſurſum verſus ad præcordia pervenit; ab exteriore parte, evidenti cute; ab interiore lævi membrana incluſum; quæ omento jungitur; περιτόναιος autem a Græcis nominatur.

CAPUT II.

De curationibus morborum, qui naſcuntur a capite.

His veluti in conſpectum quendam, quatenus ſcire curanti neceſſarium eſt, adductis, remedia ſingularum laborantium partium exſequar, orſus a capite: ſub quo nomine nunc ſignifico eam partem, quæ capillo tegitur: nam oculorum, aurium, dentium dolor, & ſi quis ſimilis eſt, alias erit explicandus.

De capitis dolore.

In capite autem interdum acutus & peſtifer morbus eſt, quam κεφαλαίαν Græci vocant. Cujus notæ ſunt, horror validus, nervorum reſolutio, oculorum caligo, mentis alienatio, vomitus, ſic ut vox ſupprimatur; vel ſanguinis ex naribus curſus, ſic ut corpus frigeſcat, anima deficiat. Præter hæc, dolor intolerabilis, maxime circa tempora, vel occipitium. Interdum autem in capite longa imbecillitas, ſed neque gravis, neque periculoſa, per hominis ætatem eſt. Interdum gravior dolor, ſed bre-

vis, neque tamen mortiferus; qui vel vino, vel cruditate, vel frigore, vel igne, aut ſole contrahitur. Hique omnes dolores modo in febre, modo ſine hac ſunt; modo in toto capite, modo in parte; interdum ſic, ut oris quoque proximam partem excrucient. Præter hæc etiam invenitur genus, quod poteſt longum eſſe: ubi humor cutem inflat, eaque intumeſcit, & prementi digito cedit: ὑδροκέφαλον Græci appellant.

Ex his id, quod ſecundo loco poſitum eſt, dum leve eſt, qua ſit ratione curandum, dixi, cum perſequerer ea, quæ ſani homines in imbecillitate partis alicujus facere deberent. Quæ vero auxilia ſint capitis, ubi cum febre dolor eſt, eo loco explicitum eſt, quo febrium curatio expoſita eſt. nunc de ceteris dicendum eſt.

Ex quibus id, quod acutum eſt, & id, quod ſupra conſuetudinem intenditur, idque, quod ex ſubita cauſa, etſi non peſtiferum, tamen vehemens eſt, primam curationem habet, qua ſanguis mittatur. Sed id, niſi intolerabilis eſt dolor, ſupervacuum eſt. Satiuſque eſt, abſtinere a cibo; ſi fieri poteſt, etiam a potione: ſi non poteſt, aquam bibere. Si poſtero die dolor remanet, alvum ducere, ſternutamenta evocare, nihil aſſumere, niſi aquam. Sæpe enim dies unus aut alter totum dolorem hac ratione diſcutit, utique, ſi ex vino vel cruditate origo eſt.

Si vero in his auxilii parum eſt, tonderi oportet ad cutem: deinde conſiderandum eſt, quæ cauſa dolorem excitarit. Si calor, aqua frigida multa per-

fundere caput expedit; ſpongiam concavam imponere, ſubinde ex aqua frigida expreſſam; ungere roſa & aceto, vel potius his tinctam lanam ſuccidam imponere, aliaque refrigerantia cataplaſmata. At ſi frigus nocuit, caput oportet perfundere aqua calida marina, vel certe ſalſa, aut in qua laurus decocta ſit; tum caput vehementer perfricare; deinde calido oleo implere, veſte velare. quidam etiam id devinciunt: alii cervicalibus veſtimentiſque onerant, & ſic levantur: alios calida cataplaſmata adjuvant. Ergo etiam, ubi cauſa incognita eſt, videre oportet, refrigerantia magis, an calefacientia leniant, & his uti, quæ experimentum approbarit.

At ſi parum cauſa diſcernitur, perfundere caput, primum aqua calida, ſicut ſupra præceptum eſt, vel ſalſa, vel ex lauro decocta, tum frigida poſca. Illa in omni vetuſto capitis dolore communia ſunt: ſternutamenta excitare, inferiores partes vehementer perfricare, gargarizare his, quæ ſalivam movent, cucurbitulas temporibus & occipitio admovere, ſanguinem ex naribus detrahere, reſina ſubinde tempora pervellere, & impoſito ſinapi exulcerare ea, quæ male habent, ante linteolo ſubjecto, ne vehementer arrodat; candentibus ferramentis, ubi dolor eſt, ulcera excitare; cibum permodicum cum aqua ſumere: ubi levatus eſt dolor, in balneum ire, ibi multa aqua, prius calida, deinde frigida per caput perfundi. Si diſcuſſus ex toto dolor eſt, etiam ad vinum reverti; ſed poſtea ſemper, antequam quidquam aliud, aquam bibere.

Diſſimile eſt id genus, quod humorem in caput contrahit. In hoc tonderi ad cutem neceſſarium eſt: deinde imponere ſinapi, ſic ut exulceret. ſi id parum profuit, ſcalpello utendum eſt. Illa cum hydropicis communia ſunt, ut exerceatur, inſudet, vehementer perfricetur, cibis potionibuſque utatur urinam præcipue moventibus.

De morbo, qui circa faciem naſcitur.

Circa faciem vero morbus innaſcitur, quem Græci κυνικὸν σπασμὸν nominant. Is cum acuta fere febre oritur. Os cum motu quodam pervertitur, ideoque nihil aliud eſt, quam diſtentio oris. Accedit crebra coloris in facie totoque corpore mutatio: ſomnus in promtu eſt.

In hoc ſanguinem mittere optimum eſt. Si finitum eo malum non eſt, ducere alvum. Si ne ſic quidem diſcuſſum eſt, albo veratro vomitum movere. Præter hæc neceſſarium eſt vitare ſolem, laſſitudinem, vinum. Sed ſi diſcuſſum iis non eſt, utendum eſt curſu, & frictione in eo, quod læſum eſt, leni & multa; in reliquis partibus breviore, ſed vehementi. Prodeſt etiam movere ſternutamenta, caput radere, idque perfundere aqua calida, vel marina, vel certe ſalſa, ſic ut ei quoque ſulphur adjiciatur: poſt perfuſionem iterum perfricari, ſinapi manducare; eodemque tempore affectis oris partibus ceratum, integris idem ſinapi, donec arrodat, imponere. Cibus aptiſſimus ex media materia eſt.

De resolutione linguæ.

At si lingua resoluta est, quod interdum per se, interdum ex morbo aliquo fit, sic ut sermo hominis non explicetur; oportet gargarizare ex aqua, in qua vel thymum, vel hyssopum, vel nepeta decocta sit; aquam bibere; caput, & os, & ea, quæ sub mento sunt, & cervicem vehementer perfricare; lasere linguam ipsam linere; manducare, quæ sunt acerrima, id est, sinapi, allium, cepam; magna vi luctari, ut verba exprimantur; exerceri retento spiritu, caput sæpe aqua frigida perfundere, nonnunquam multam esse radiculam, deinde vomere.

De destillatione ac gravedine.

Destillat autem humor ex capite interdum in nares, quod leve est; interdum in fauces, quod pejus est; interdum etiam in pulmonem, quod pessimum est. Si in nares destillaverit, tenuis per has pituita profluit, caput leviter dolet, gravitas ejus sentitur, frequentia sternutamenta sunt. Si in fauces, has exasperat, tussiculam movet. Si in pulmonem, præter sternutamenta & tussim, est etiam capitis gravitas, lassitudo, sitis, æstus, biliosa urina.

Aliud autem (quamvis non multum distans) malum, gravedo est. Hæc nares claudit, vocem obtundit, tussim siccam movet. Sub eadem salsa est saliva, sonant aures, venæ moventur in capite, turbida urina est. Hæc omnia κορύζας Hippocrates nominat. Nunc video apud Græcos in gravedine hoc nomen servari: destillationes, καταστagμοὺς appel-

lari. Hæc autem & brevia, &, si neglecta sunt, longa esse consuerunt. Nihil pestiferum est, nisi quod pulmonem exulcerat.

Ubi aliquid ejusmodi sentimus, protinus abstinere a sole, balneo, vino, venere debemus. Inter quæ unctione, & assueto cibo nihilominus uti licet. Ambulatione tantum non acri, sed recta utendum est, & post eam caput atque os supra quinquagies perfricandum. Raroque fit, ut si biduo, vel certe triduo nobis temperavimus, id vitium non levetur. Quo levato, si in destillatione crassa facta pituita est, vel in gravedine, nares magis patent, balneo utendum est, multaque aqua prius calida, post egelida, fovendum os, caputque; deinde cum cibo pleniore vinum bibendum. At, si æque tenuis die quarto pituita est, vel nares æque clausæ videntur, assumendum est vinum aminæum, austerum; deinde rursus biduo aqua, post quæ ad balneum, & ad consuetudinem revertendum est.

Neque tamen illis ipsis diebus, quibus aliqua omittenda sunt, expedit tanquam ægros agere: sed cetera omnia quasi sanis facienda sunt, præterquam si diutius aliquem, & vehementius ista sollicitare consueverunt. huic enim quædam curiosior observatio necessaria est. Igitur huic, si in nares vel in fauces destillavit, præter ea, quæ supra retuli, protinus primis diebus multum ambulandum est, perfricandæ vehementer inferiores partes, levior frictio adhibenda thoraci erit, levior capiti, demenda assueto cibo pars dimidia, sumenda ova, amylum, similiaque, quæ pituitam faciunt crassiorem, siti,

quanta maxima ſuſtineri poteſt, pugnandum eſt. Ubi per hæc idoneus aliquis balneo factus, eoque uſus eſt, adjiciendus eſt cibo piſciculus, aut caro; ſic tamen, ne protinus juſtus modus cibi ſumatur: vino meraco copioſius utendum eſt.

At, ſi in pulmonem quoque deſtillat, multo magis & ambulatione & frictione opus eſt, eademque adhibita ratione in cibis. Si non ſatis illi proficiunt, acrioribus utendum eſt, magis ſomno indulgendum, abſtinendumque a negotiis omnibus; aliquando, ſed ſerius, balneum tentandum.

In gravedine autem, primo die quieſcere, neque eſſe, neque bibere, caput velare, fauces lana circumdare: poſtero die ſurgere, diu abſtinere a potione, aut, ſi res coegerit, non ultra heminam aquæ aſſumere: tertio die panis non ita multum ex parte interiore cum piſciculo, vel levi carne ſumere, aquam bibere: ſi quis ſibi temperare non potuerit, quo minus pleniore victu utatur, vomere: ubi in balneum ventum eſt, multa aqua calida caput & os fovere uſque ad ſudorem, tum ad vinum redire. Poſt quæ vix fieri poteſt, ut idem incommodum maneat. ſed, ſi manſerit, utendum erit cibis frigidis, aridis, levibus, humore quam minimo, ſervatis frictionibus exercitationibuſque, quæ in omni tali genere valetudinis neceſſariæ ſunt.

CAPUT III.

De cervicis morbis.

A capite tranſitus ad cervicem eſt; quæ gravibus admodum morbis obnoxia eſt. Neque tamen alius importunior acutiorque morbus eſt, quam is, qui quodam rigore nervorum, modo caput ſcapulis, modo mentum pectori annectit, modo rectam & immobilem cervicem intendit. Priorem Græci ὀπισθότονον, inſequentem ἐμπροσθότονον, ultimum τέτανον appellant: quamvis minus ſubtiliter quidam indiſcretis his nominibus utuntur. Ea ſæpe intra quartum diem tollunt: ſi hunc evaſerunt, ſine periculo ſunt.

Eadem omnia ratione curantur; idque convenit. Sed Aſclepiades utique mittendum ſanguinem credidit. Quod quidam vitandum eſſe dixerunt, eo quod maxime tum corpus calore egeret; iſque eſſet in ſanguine. Verum hoc quidem falſum eſt. neque enim natura ſanguinis eſt, ut utique caleat; ſed ex his, quæ in homine ſunt, is celerrime vel caleſcit, vel refrigeſcit. Mitti vero necne debeat, ex his intelligi poteſt, quæ de ſanguinis miſſione præcepta ſunt. Utique autem recte datur caſtoreum, & cum hoc piper, vel laſer. Deinde opus eſt fomento humido & calido. Itaque plerique aqua calida multa cervices ſubinde perfundunt. Id in præſentia allevat; ſed opportuniores nervos frigori reddit. quod utique vitandum eſt.

Utilius igitur eſt, cerato liquido primum cervi-

cem perungere; deinde admovere veſicas bubulas vel utriculos oleo calido repletos, vel ex farina calidum cataplaſma, vel piper rotundum cum ficu contuſum. Utiliſſimum tamen eſt, humido ſale fovere. quod quomodo fieret, jam oſtendi. Ubi eorum aliquid factum eſt, admovere ad ignem, vel ſi æſtas eſt, in ſole ægrum oportet: maximeque oleo vetere; ſi id non eſt, Syriaco; ſi ne id quidem eſt, adipe quam vetuſtiſſima cervicem, & ſcapulas, & ſpinam perfricare.

Frictio cum omnibus in homine vertebris utilis ſit, tum iis præcipue, quæ in collo ſunt. Ergo die nocteque, interpoſitis tamen quibuſdam temporibus, hoc remedio utendum eſt: dum id intermittitur, imponendum malagma aliquod ex calefacientibus. Cavendum vero & præcipue frigus. ideoque in eo conclavi, in quo cubabit æger, ignis continuus eſſe debebit, maximeque tempore antelucano, quo præcipue frigus intenditur. Neque inutile erit, caput attonſum habere, idque irino vel cyprino calido madefacere, & ſuperimpoſito pileo velare: nonnunquam etiam in calidum oleum totum deſcendere, vel in aquam calidam, in qua fœnum græcum decoctum ſit, & adjecta olei pars tertia. Alvus quoque ducta ſæpe ſuperiores partes reſolvit.

Si vero etiam vehementius dolor crevit, admovendæ cervicibus cucurbitulæ ſunt, ſic ut cutis incidatur. Eædem aut ferramentis aut ſinapi adurendæ. Ubi levatus eſt dolor, moverique cervix cœpit, ſcire licet, cedere remediis morbum. Sed diu vitandus cibus, quiſquis mandendus eſt. Sorbitio-

nibus utendum, itemque ovis ſorbilibus, aut hapalis mollibuſve; jus aliquod aſſumendum. Id ſi bene proceſſerit, jamque ex toto recte ſe habere cervices videbuntur, incipiendum erit a pulticula, vel intrita bene madida. Celerius tamen etiam panis mandendus, quam vinum guſtandum: ſiquidem hujus uſus præcipue periculoſus; ideoque in longum tempus differendus eſt.

CAPUT IV.

De faucium morbis: & primum de angina.

UT hoc autem morbi genus circa totam cervicem; ſic alterum, æque peſtiferum acutumque, in faucibus eſſe conſuevit. Noſtri anginam vocant: apud Græcos nomen, prout ſpecies eſt. Interdum enim neque rubor, neque tumor ullus apparet; ſed corpus aridum eſt, vix ſpiritus trahitur, membra ſolvuntur. id συνάγχην vocant. Interdum lingua fauceſque cum rubore intumeſcunt, vox nihil ſignificat, oculi vertuntur, facies pallet, ſingultuſque eſt. ὡς συνάγχη vocatur. Illa communia ſunt; æger non cibum devorare, non potionem poteſt; ſpiritus ejus includitur. Levius eſt, ubi tumor tantummodo & rubor eſt, cetera non ſequuntur. id παρασυνάγχην appellant.

Quidquid eſt, ſi vires patiuntur, ſanguis mittendus eſt, etſi non abundat: ſecundum eſt, ducere alvum. Cucurbitula quoque recte ſub mento, & circa fauces admovetur; ut id, quod ſtrangulat,

evocet. Opus eſt deinde fomentis humidis. nam ſicca ſpiritum elidunt. Ergo admovere ſpongias oportet: quæ melius in calidum oleum, quam in calidam aquam ſubinde dimittuntur. Efficaciſſimuſque eſt hic quoque, ſalis calidi ſuccus. Tum commodum eſt, hyſſopum, vel nepetam, vel thymum, vel abſinthium, vel etiam furfures, aut ficus aridas, cum aqua mulſa decoquere, eaque gargarizare: poſt hæc palatum ungere vel felle taurino, vel eo medicamento, quod ex moris eſt. Polline etiam piperis id recte reſpergitur.

Si per hæc parum proficitur, ultimum eſt, incidere ſatis altis plagis ſub ipſis maxillis ſupra collum, & in palato citra uvam, vel eas venas, quæ ſub lingua ſunt; ut per ea vulnera morbus erumpat. Quibus ſi non fuerit æger adjutus, ſcire licet, malo victum eſſe. Si vero his morbus levatus eſt, jamque fauces & cibum & ſpiritum capiunt, facilis ad bonam valetudinem recurſus eſt. Atque interdum natura quoque adjuvat, ſi ex anguſtiore ſede vitium tranſit in latiorem. Itaque rubore & tumore in præcordiis orto, ſcire licet fauces liberari.

Quidquid autem eas levarit, incipiendum eſt ab humidis, maximeque aqua mulſa decocta: deinde aſſumendi molles & non acres cibi ſunt, donec fauces ad priſtinum habitum revertantur. Vulgo audio, ſi quis pullum hirundinis ederit, angina toto anno non periclitari. Servatumque eum ex ſale, cum is morbus urget, comburi, carbonemque ejus contritum in aquam mulſam, quæ potui datur, in-

friari, & prodesse. Id cum idoneos auctores ex populo habeat, neque habere quidquam periculi possit, quamvis in monumentis medicorum non legerim, tamen inserendum huic operi meo credidi.

De difficultate spirandi.

Est etiam circa fauces malum, quod apud Græcos aliud atque aliud nomen habet, prout se intendit. Omne in difficultate spirandi consistit: sed hæc dum modica est, neque ex toto strangulat, δύσπνοια appellatur: cum vehementior est, ut spirare æger sine sono & anhelatione non possit, ἄσθμα: cum accessit id quoque, ne nisi recta cervice spiritus trahatur, ὀρθόπνοια. Ex quibus id, quod primum est, potest diutius trahi: duo insequentia acuta esse consuerunt. His communia sunt; quod propter angustias, per quas spiritus evadit, sibilum elidit; dolor in pectore præcordiisque est, interdum etiam in scapulis, isque modo decedit, modo revertitur; ad hæc tussicula accedit.

Auxilium est, nisi aliquid prohibet, in sanguinis detractione. Neque id satis est, sed lac caprinum calidum jejuno dandum; &, si non febrit, venter solvendus est. Liquanda alvus, interdum etiam ducenda, quibus extenuatum corpus incipit spiritum trahere commodius. Caput autem etiam in lecto sublime habendum est: thorax fomentis, cataplasmatisque calidis, aut siccis, aut etiam humidis adjuvandus est; & postea vel malagma superimponendum, vel certe ceratum ex cyprino, vel irino unguento. Sumenda deinde jejuno potui mulsa

aqua, cum qua vel hyſſopus cocta, vel contrita capparis radix ſit. Datur etiam utiliter aut nitrum, aut naſturtium, alliumve frictum, deinde contritum & cum melle mixtum: ſimulque coquuntur mel, galbanum, reſina terebinthina, &, ubi coierunt, ex his, quod fabæ magnitudinem habet, quotidie ſub lingua liquatur. Aut ſulphuris ignem non experti P. & quadrans, abrotani P. in vini cyatho teruntur, idque tepefactum ſorbetur. Eſt etiam non vana opinio, vulpinum jecur, ubi ſiccum & aridum factum eſt, contundi oportere, polentamque ex eo potioni aſpergi; vel ejuſdem pulmonem quam recentiſſimum aſſum, ſed ſine ferro coctum, edendum eſſe. Præter hæc, ſorbitionibus & lenibus cibis utendum eſt: interdum vino tenui auſtero: nonnunquam vomitu. Proſunt etiam, quæcunque urinam augent; ſed nihil magis, quam ambulatio lenta pæne uſque ad laſſitudinem; frictio multa, præcipue inferiorum partium, vel in ſole, vel ad ignem, & per ſe ipſum, & per alios, uſque ad ſudorem.

De faucium exulceratione.

In interiore vero faucium parte interdum exulceratio eſſe conſuevit. In hac plerique extrinſecus cataplaſmatis calidis, fomentiſque humidis utuntur: volunt etiam vaporem calidum ore recipi. per quæ molliores alii partes eas fieri dicunt, oportunioreſque vitio jam hærenti. Sed, ſi bene ſic vitari morbus poteſt, tuta illa præſidia: ſi metus ejus eſt, ſupervacua ſunt. Utique autem perfricare fauces

periculosum est. exulcerat enim. Neque utilia sunt, quæ urinæ movendæ sunt apta: quia possunt, dum transeunt, ibi quoque pituitam extenuare; quam supprimi melius est.

Asclepiades multarum rerum, quas ipsi quoque secuti sumus, auctor bonus, acetum ait quam acerrimum esse sorbendum. hoc enim sine ulla noxa comprimi ulcera. Sed id supprimere sanguinem potest; ulcera ipsa sanare non potest. Melius huic rei lycium est; quod idem quoque æque probat: vel porri, vel marrubii succus, vel nuces græcæ cum tragacantho contritæ & cum passo mixtæ, vel lini semen contritum & cum dulci vino mixtum. Exercitatio quoque ambulandi currendique necessaria est. Frictio a pectore vehemens toti inferiori parti adhibenda.

Cibi vero esse debent neque nimium acres, neque asperi; mel, lenticula, tragum, lac, ptisana, pinguis quoque caro, præcipueque porrum, & quidquid cum hoc mixtum est. Potionis quam minimum esse convenit. Aqua dari potest, vel pura, vel in qua malum cydoneum, palmulæve decoctæ sunt. Gargarizationes quoque lenes: sin hæ parum proficiunt, reprimentes utiles sunt.

Hoc genus neque acutum est, & potest esse non longum: curationem tamen maturam, ne vehementer & diu lædat, desiderat.

De tussi.

Tussis vero fere propter faucium exulcerationem molesta est: quæ multis modis contrahitur. Itaque,

illis restitutis, ipsa finitur. Solet tamen interdum per se quoque male habere: & vix, cum vetus facta est, eliditur. ac modo arida est, modo pituitam citat.

Oportet autem hyssopum altero quoque die bibere: spiritu retento currere, sed minime in pulvere: ac lectione uti vehementi; quæ primo impeditur a tussi, post eam vincit: tum ambulare: deinde per manus quoque exerceri, & pectus diu perfricare. Post hæc quam pinguissimæ ficus uncias tres, super prunam incoctas, esse.

Præter hæc, si humida est, prosunt frictiones validæ, cum quibusdam calefacientibus, sic, ut caput quoque siccum vehementer perfricetur: item cucurbitulæ pectori admotæ; sinapi ex parte exteriore faucibus impositum, donec leviter exulceret; potio ex menta, nucibusque græcis & amylo; primoque assumtus panis aridus, deinde aliquis cibus lenis.

At, si sicca tussis est, cum ea vehementissime urget, adjuvat vini austeri cyathus assumtus; dum ne amplius id, interposito tempore aliquo, quam ter aut quater fiat: item laseris quam optimi paulum devorare opus est; porri vel marrubii succum assumere; scillam delingere; acetum ex ea, vel certe acre sorbere, aut cum spica allii contriti duos vini cyathos.

Utilis etiam in omni tussi est peregrinatio, navigatio longa, loca maritima, natationes. Cibus interdum mollis, ut malva, ut urtica: interdum acer, ut lac cum allio coctum. Sorbitiones, quibus laser sit adjectum, aut in quibus porrum incoctum ta-

buerit. Ovum quoque ſorbile, ſulphure adjecto. Potus primum aqua calida, deinde invicem aliis diebus hæc, aliis vero vinum.

De ſanguinis ſputo.

Magis terreri poteſt aliquis, cum ſanguinem exſpuit. ſed id modo minus, modo plus periculi habet. Exit enim modo ex gingivis, modo ex ore. & quidem ex hoc interdum etiam copioſe, ſed ſine tuſſi, ſine ulcere, ſine gingivarum ullo vitio; ita ut nihil exſcreetur. Verum ut ex naribus, ſic ex ore aliquando prorumpit. Atque interdum ſanguis profluit, interdum ſimile aquæ quiddam, in qua caro recens lota eſt. Nonnunquam autem is a ſummis faucibus fertur, modo exulcerata ea parte, modo non exulcerata; ſed aut ore venæ alicujus adaperto, aut tuberculis quibuſdam natis, ex hiſque ſanguine erumpente. Quod ubi incidit, neque lædit potio aut cibus, neque quidquam, ut ex ulcere, exſcreatur. Aliquando, gutture & arteriis exulceratis, frequens tuſſis ſanguinem quoque extundit. Interdum etiam fieri ſolet, ut aut ex pulmone, aut ex pectore, aut ex latere, aut ex jocinore feratur. Sæpe feminæ, quibus ſanguis per menſtrua non reſpondet, hunc exſpuunt. Auctoreſque medici fuerunt, vel exeſa parte aliqua ſanguinem exire, vel rupta, vel ore alicujus venæ patefacto. Primam διάβρωσιν, ſecundam ῥηγμοχασμὸν, tertiam ἀναστόμωσιν appellant. Ultima minime nocet; prima graviſſime. Ac ſæpe quidem evenit, uti ſanguinem pus ſequatur.

Interdum autem, qui ſanguinem ipſum ſuppreſſit, ſatis ad valetudinem profuit. Sed ſi ſecuta ulcera ſunt, ſi pus, ſi tuſſis eſt, prout ſedes ipſa eſt, ita varia & periculoſa genera morborum ſunt. Si vero ſanguis tantum fluit, expeditius & remedium & finis eſt. Neque ignorari oportet, eis, quibus fluere ſanguis ſolet, aut quibus ſpina dolet, coxæve, aut poſt curſum vehementem vel ambulationem, dum febris abſit, non eſſe inutile ſanguinis mediocre profluvium : idque per urinam redditum ipſam quoque laſſitudinem ſolvere. Ac ne in eo quidem terribile eſſe, qui ex ſuperiore loco decidit : ſi tamen in ejus urina nihil novabit. Neque vomitum hujus afferre periculum, etiam cum repetit, ſi ante confirmare & implere corpus licuit : & ex toto nullum nocere, qui in corpore robuſto, neque nimius eſt, neque tuſſim aut calorem movet. Hæc pertinent ad univerſum. nunc ad ea loca, quæ propoſui, veniam.

Si ex gingivis exit, portulacam manducaſſe ſatis eſt. Si ex ore, continuiſſe eo merum vinum : ſi parum id proficit, acetum. Si inter hæc quoque graviter erumpit, quia conſumere hominem poteſt, commodiſſimum eſt, impetum ejus, admota occipitio cucurbitula, ſic ut cutis quoque incidatur, avertere. Si id mulieri, cui menſtrua non feruntur, evenit, eandem cucurbitulam, inciſis inguinibus ejus, admovere.

At; ſi ex faucibus, interioribuſve partibus proceſſit, & metus major eſt, & cura major adhibenda. Sanguis mittendus eſt; &, ſi nihilominus ex

ore processit, iterum tertioque, & quotidie paulum aliquid: protinus autem debet sorbere vel acetum, vel etiam cum ture plantaginis aut porri succum; imponendaque extrinsecus supra id, quod dolet, lana succida ex aceto est, & id spongia subinde refrigerandum. Erasistratus horum crura quoque & femora brachiaque pluribus locis deligabat. Id Asclepiades adeo non prodesse, ut etiam inimicum esset, proposuit. Sed id sæpe commode respondere experimenta testantur.

Neque tamen pluribus locis deligari necesse est: sed sat est infra inguina, & super talos, summosque humeros, etiam brachia. Tum, si febris urget, danda est sorbitio; & potui aqua, in qua aliquid ex his, quæ alvum adstringunt, decoctum sit. At, si abest febris, vel elota alica, vel panis ex aqua frigida, & molle quoque ovum dari potest; potui, vel idem, quod supra scriptum est, vel vinum dulce, vel aqua frigida. sed sic bibendum erit, ut sciamus, huic morbo sitim prodesse.

Præter hæc necessaria sunt quies, securitas, silentium. Caput hujus quoque cubantis sublime esse debet, recteque tondetur. Facies sæpe aqua frigida fovenda est. At inimica sunt vinum, balneum, venus, in cibo oleum, acria omnia, item calida fomenta, conclave calidum & inclusum, multa vestimenta corpori injecta, etiam frictiones, nisi ubi bene sanguis conquievit. Tum vero incipiendum est a brachiis, cruribusque; a thorace abstinendum. In hoc casu per hiemem, locis maritimis; per æstatem, mediterraneis opus est.

CAPUT V.

De ſtomachi morbis.

FAUCIBUS ſubeſt ſtomachus; in quo plura longa vitia incidere conſuerunt. Nam modo ingens calor, modo inflatio hunc, modo inflammatio, modo exulceratio afficit. Interdum pituita, interdum bilis oritur. Frequentiſſimumque eſt ejus malum, quo reſolvitur: neque ulla re magis aut afficitur, aut corpus afficit.

Ut diverſa autem vitia ejus, ſic etiam remedia ſunt. Ubi exæſtuat, aceto cum roſa extrinſecus ſubinde fovendus eſt; imponenduſque pulvis cum oleo; & ea cataplaſmata, quæ ſimul & reprimunt, & molliunt. Potui, niſi quid obſtat, gelida aqua præſtanda.

Si inflatio eſt, proſunt admotæ cucurbitulæ; neque incidere cutem neceſſe eſt: proſunt ſicca & calida fomenta, ſed non vehementiſſima. Interponenda abſtinentia eſt. Utilis in jejunio potio eſt abſinthii, aut hyſſopi, aut rutæ. Exercitatio primo levis, deinde major adhibenda eſt; maximeque, quæ ſuperiores partes moveat. quod genus in omnibus ſtomachi vitiis aptiſſimum eſt. Poſt exercitationem opus eſt unctione, frictione; balneo quoque nonnunquam, ſed rarius; interdum alvi ductione. Cibis deinde calidis, neque inflantibus: eodemque modo calidis potionibus, primo aquæ; poſt, ubi reſedit inflatio, vini auſteri. Illud quoque in omnibus ſtomachi vitiis præcipiendum eſt, ut, quo mo-

do ſe quiſque æger refecerit, eodem ſanus utatur; nam redit huic imbecilitas ſua, niſi iiſdem defenditur bona valetudo, quibus reddita eſt.

At ſi inflammatio aliqua eſt, quam fere tumor & dolor ſequitur, prima ſunt quies, & abſtinentia; lana ſulphurata circumdata; in jejunio abſinthium. Si ardor ſtomachum urget, aceto cum roſa ſubinde fovendus eſt: deinde cibis quidem utendum eſt modicis; imponenda vero extrinſecus, quæ ſimul & reprimunt & molliunt: deinde, his detractis, utendum calidis ex farina cataplaſmatis, quæ reliquias digerant: interdum alvus ducenda: adhibenda exercitatio, & cibus plenior.

At, ſi exulceratio ſtomachum infeſtat, eadem fere facienda ſunt, quæ in faucibus exulceratis præcepta ſunt. Exercitatio, frictio inferiorum partium adhibenda. Adhibendi lenes & glutinoſi cibi, ſed citra ſatietatem. Omnia acria atque acida removenda. Vino, ſi febris non eſt, dulci, aut ſi id inflat, certe leni utendum: ſed neque præfrigido, neque nimis calido.

Si vero pituita ſtomachus impletur, neceſſarius modo in jejunio, modo poſt cibum vomitus eſt. Utilis exercitatio, geſtatio, navigatio, frictio. Nihil edendum, bibendumque, niſi calidum; vitatis tantum his, quæ pituitam contrahere conſuerunt.

Moleſtius eſt, ſi ſtomachus bile vitioſus eſt. Solent autem hi, qui ſic tentantur, interpoſitis quibuſdam diebus, hanc, & quidem, quod peſſimum eſt, atram vomere. His recte alvus ducitur: potiones ex abſinthio dantur; neceſſaria geſtatio, naviga-

tio, &, ſi fieri poteſt, ex nauſea vomitus: vitanda cruditas: ſumendi cibi faciles & ſtomacho non alieni, vinum auſterum.

Vulgatiſſimum vero peſſimumque ſtomachi vitium eſt reſolutio, id eſt, cum cibi non tenax eſt, ſoletque deſinere ali corpus, ac ſic tabe conſumi. Huic generi inutiliſſimum balneum eſt. Lectiones, exercitationeſque ſuperioris partis neceſſariæ, item unctiones, frictioneſque: hinc perfundi frigida, atque in eadem natare, canalibus ejuſdem ſubjicere etiam ſtomachum ipſum, & magis etiam a ſcapulis id, quod contra ſtomachum eſt: conſiſtere in frigidis, medicatiſque fontibus, quales Cutiliarum Sumbruinarumque ſunt, ſalutare eſt. Cibi quoque aſſumendi ſunt frigidi, qui potius difficulter coquuntur, quam facile vitiantur. Ergo plerique, qui nihil aliud concoquere poſſunt, bubulam coquunt. Ex quo colligi poteſt, neque avem, neque venationem, neque piſcem dari debere, niſi generis durioris. Potui quidem aptiſſimum eſt vinum frigidum, vel certe bene calidum meracum, potiſſimum Rheticum, vel Allobrogicum, aliudve, quod & auſterum & reſina conditum eſt: ſi id non eſt, quam aſperrimum, maximeque Signinum.

Si cibus non continetur, danda aqua, & eliciendus plenior vomitus eſt; iterumque dandus cibus, & tum admovendæ duobus infra ſtomachum digitis cucurbitulæ, ibique duabus aut tribus horis continendæ ſunt. Si ſimul & vomitus, & dolor eſt, imponenda ſupra ſtomachum eſt lana ſuccida, vel ſpongia ex aceto, vel cataplaſma, quod refrigeret,

Perfricanda vero non diu, ſed vehementer brachia, & crura, & calefacienda.

Si plus doloris eſt, infra præcordia quatuor digitis cucurbitula utendum eſt : protinus dandus panis ex poſca frigida. Si non continuit, poſt vomitum lene aliquid ex his, quæ non aliena ſtomacho ſint. Si ne id quidem tenuit, ſinguli cyathi vini, ſingulis interpoſitis horis, donec ſtomachus conſiſtat. Valens etiam medicamentum eſt, radiculæ ſuccus : valentius, acidi punici mali, cum pari modo ſucci, qui ex dulci punico malo eſt, adjecto etiam intubi ſucco, & mentæ, ſed hujus minima parte; quibus tantundem, quantum in his omnibus eſt, aquæ frigidæ quam optime miſcetur. Id enim plus quam vinum ad comprimendum ſtomachum poteſt. Supprimendus autem vomitus eſt, qui per ſe venit, etſi nauſea eſt.

Sed ſi coacuit intus cibus, aut computruit, quorum utrumlibet ructus oſtendit, ejiciendus eſt; protinuſque, cibis aſſumtis iiſdem, quos proxime poſui, ſtomachus reſtituendus. Ubi ſublatus eſt præſens metus, ad ea redeundum eſt, quæ ſupra præcepta ſunt.

CAPUT VI.

De laterum doloribus.

STOMACHUS lateribus cingitur; atque in his quoque vehementes dolores eſſe conſuerunt. Eorum initium vel ex frigore, vel ex ictu, vel ex ni-

mio curſu, vel ex morbo eſt. Sed interdum id malum intra dolorem eſt: iſque modo tarde, modo celeriter ſolvitur. interdum ad perniciem quoque procedit; oriturque acutus morbus, qui πλευριτικὸς a Græcis nominatur. Huic dolori lateris, febris & tuſſis accedit: & per hanc exſcreatur, ſi tolerabilis morbus eſt, pituita; ſi gravis, ſanguis. Interdum etiam ſicca tuſſis eſt, quæ nihil emolitur. idque primo vitio gravius, ſecundo tolerabilius eſt.

Remedium vero eſt magni & recentis doloris, ſanguis miſſus. At, ſive levior, ſive vetuſtior caſus eſt, vel ſupervacuum, vel ſerum id auxilium eſt; confugiendumque ad cucurbitulas eſt, ante ſumma cute inciſa. Recte etiam ſinapi ex aceto ſuper pectus imponitur, donec ulcera puſtulaſque excitet; & tum medicamentum, quod humorem illuc citet. Præter hæc, circumdare primum oportet latus hapſo lanæ ſulphuratæ: deinde, cum paulum inflammatio ſe remiſit, ſiccis & calidis fomentis uti. Ab his tranſitus ad malagmata eſt.

Si vetuſtior dolor remanet, noviſſime reſina impoſita diſcutitur. Utendum cibis potionibuſque calidis: vitandum frigus. Inter hæc tamen non alienum eſt extremas partes oleo & ſulphure perfricare. Si levata tuſſis eſt, leni lectione uti: jamque & acres cibos, & vinum meracius aſſumere. Quæ ita a medicis præcipiuntur. Attamen ſine his ruſticos noſtros epota ex aqua trixago ſatis adjuvare dicitur.

Hæc in omni lateris dolore communia ſunt: plus negotii eſt, ſi acutus quoque morbus is factus eſt. In hoc, præter ea, quæ ſupra poſita ſunt, hæc

animadvertenda ſunt: ut cibus ſit quam maxime tenuis & lenis, præcipueque ſorbitio, eaque ex ptiſana potiſſimum, aut jus, in quo porrus cum pullo gallinaceo coctus ſit: idque non niſi tertio quoque die detur: ſi tamen per vires licebit: potui vero aqua mulſa, in qua hyſſopum, aut ruta decocta ſit. Quæ quibus temporibus danda ſint, ex ratione vel adauctæ, vel levatæ febris apparebit, ſic, ut in remiſſione quam maxima dentur: cum eo tamen, ut ſciamus, non eſſe ejus generis tuſſi aridas fauces committendas. ſæpe enim, ubi nihil eſt, quod exſcreetur, continuatur, & ſtrangulat. Ob quam cauſam dixi etiam pejus id genus eſſe tuſſis, quod nihil, quam quod pituitam moveret. Sed hic vinum ſorbere, ut ſupra præcepimus, morbus ipſe non patitur: in vicem ejus, cremor ptiſanæ ſumendus eſt.

Ut his autem in ipſo morbi fervore ſuſtinendus æger eſt, ſic, ubi paulum is ſe remiſit, alimenta pleniora, & vini quoque aliquid dari poteſt; dum nihil detur, quod aut refrigeret corpus, aut fauces aſperet. Si in refectione quoque manſerit tuſſis, intermittere oportebit uno die; poſteroque, cum cibo vini paulo plus aſſumere. Atque, invaleſcente quoque tuſſi, tum non erit alienum, ut ſupra quoque poſitum eſt, vini cyathos ſorbere. ſed in hoc genere valetudinis, dulce, vel certe lene commodius eſt. Si malum inveteravit, athletico victu corpus firmandum eſt.

CAPUT VII.

De viſcerum morbis : & primo , de pulmone.

A compagine vero corporis ad viſcera tranſeundum eſt; & inprimis ad pulmonem veniendum. Ex quo vehemens & acutus morbus oritur, quem περιπνευμονικὸν Græci vocant. Ejus hæc conditio eſt. Pulmo totus afficitur. hunc caſum ejus ſubſequitur tuſſis, bilem vel pus trahens; præcordiorum totiuſque pectoris gravitas, ſpiritus difficultas, magnæ febres, continua vigilia, cibi faſtidium, tabes. Id genus morbi plus periculi, quam doloris, habet.

Oportet, ſi ſatis validæ vires ſunt, ſanguinem mittere: ſin minores, cucurbitulas ſine ferro præcordiis admovere. Tum ſi ſatis valet, geſtando ægrum, digerere: ſi parum, intra domum tantum dimovere. Potionem autem hyſſopi dare, cui ficus arida ſit incocta; aut aquam mulſam, in qua vel hyſſopum, vel ruta decocta ſit. Frictione uti diutiſſime in ſcapulis, proxime ab his in brachiis, & pedibus, & cruribus, leviter contra pulmonem; idque bis quotidie facere.

Quod ad cibum vero pertinet, huic nec ſalſis opus eſt, neque acribus, neque amaris, neque alvum adſtringentibus, ſed paulo lenioribus. Ergo primis diebus danda eſt ſorbitio ptiſanæ, vel alicæ, vel oryzæ, cum qua recens adeps cocta ſit. Cum hac, ſorbile ovum, nuclei pinei : ex melle, panis, vel elota alica ex aqua mulſa. Potui deinde non

ſolum pura aqua, ſed etiam mulſa egelida; aut, ſi æſtas eſt, & frigida; niſi quid obſtat. Hæc autem altero quoque die, increſcente morbo dare ſatis eſt.

Ubi incremento conſtitit, quantum res patitur, ab omnibus abſtinendum eſt, præterquam aqua egelida. Si vires deſunt, adjuvandæ ſunt aqua mulſa. Proſuntque adverſus dolores impoſita calida fomenta, vel ea, quæ ſimul & reprimunt & emolliunt. Prodeſt impoſitus ſuper pectus ſal bene contritus, cum cerato mixtus; quia leviter cutem erodit, eoque impetum materiæ, qua pulmo vexatur, evocat. Utile etiam aliquod malagma eſt ex his, quæ materiam trahunt. Neque alienum eſt, dum premit morbus, clauſis feneſtris ægrum continere: ubi paulum levatus eſt, ter aut quater die, feneſtris aliquantum apertis, parvum aerem recipere. Deinde in refectione pluribus diebus a vino abſtinere; geſtatione, frictione uti; ſorbitionibus, & prioribus cibis adjicere, ex oleribus porrum; ex carne ungulas, & ſumma trunculorum, atque piſciculos, ſic, ut diu nihil niſi molle & lene ſumatur.

CAPUT VIII.

De hepaticis.

ALTERIUS quoque viſceris morbus, id eſt, jocinoris, æque modo longus, modo acutus eſſe conſuevit. ἡπατικὸν Græci vocant. Dextra parte ſub præcordiis vehemens dolor eſt: idemque ad latus dextrum, & ad jugulum, humerumque partis ejuſ-

dem pervenit: nonnunquam manus quoque dextra torpet: horror validus eſt. Ubi male eſt, bilis evomitur: interdum ſingultus prope ſtrangulat. Et hæc quidem acuti morbi ſigna ſunt. Longioris vero, ubi ſuppuratio in jocinore eſt; dolorque modo finitur, modo intenditur; dextra parte præcordia dura ſunt, & tument; poſt cibum major difficultas eſt: accedit maxillarum quædam reſolutio. Ubi inveteravit malum, venter & crura pedeſque intumeſcunt; pectus atque humeri, circaque jugulum utrumque extenuatur.

Initio ſanguinem mittere optimum eſt: tum venter ſolvendus eſt; ſi non poteſt aliter, per nigrum veratrum. Imponenda extrinſecus cataplaſmata; primum quæ reprimant; deinde calida, quæ diducant; quibus recte iris vel abſinthium adjicitur: poſt hæc, malagma. Dandæ vero ſorbitiones ſunt, omneſque cibi & calidi, & qui non multum alant, & fere qui pulmonis quoque dolori conveniunt; præterque eos, qui urinam movent, potioneſque ad id efficaces. Utilia in hoc morbo ſunt thymum, ſatureja, hyſſopum, nepeta, amaracum, ſeſamum, lauri baccæ, pini flos, herba ſanguinalis, mentha, ex malo cotoneo medium, columbæ jecur recens & crudum. Ex quibus quædam per ſe eſſe, quædam adjicere vel ſorbitioni vel potioni licet; ſic tamen, ut parce aſſumantur. Neque alienum eſt, abſinthium contritum ex melle & pipere, ejuſque catapotium quotidie devorare. Abſtinendum utique eſt ab omnibus frigidis. neque enim res ulla magis jecur lædit. Frictionibus utendum in extre-

mis partibus. Vitandus omnis labor, omnis vehementior motus: ne ſpiritus quidem diutius continendus eſt. Ira, trepidatio, pondus, jactus, curſus, inimica ſunt. Perfuſio corporis multa prodeſt ex aqua, ſi hiems eſt, calida; ſi æſtas, tepida: item liberalis unctio, & in balneo ſudor.

Si vero jecur vomica laborat, eadem facienda ſunt, quæ in ceteris interioribus ſuppurationibus. Quidam etiam contra id ſcalpello aperiunt, & ipſam vomicam adurunt.

CAPUT IX.

De lienoſis.

At lienis, ubi affectus eſt, intumeſcit, ſimulque cum eo pars ſiniſtra; eaque dura eſt, & prementi renititur; venter intentus eſt: aliquis etiam cruribus tumor eſt. Ulcera aut omnino non ſaneſcunt, aut certe cicatricem vix recipiunt. In intenta ambulatione, curſuque, dolor, & quædam difficultas eſt.

Hoc vitium quies auget. itaque exercitatione & labore opus eſt: habita tamen ratione, ne febrem iſta, ſi nimium proceſſerint, excitent. Unctiones, frictioneſque, & ſudores neceſſarii ſunt. Dulcia omnia inimica ſunt: item lac & caſeus. Acida autem maxime conveniunt. Ergo acetum acre per ſe ſorbere, & magis etiam, quod ſcilla conditum eſt, expedit. Edenda ſunt ſalſamenta, vel oleæ ex muria dura; lactucæ in aceto tinctæ; intubique & betæ

ex eodem; & ſinapi, aſparagus, armoracia, & paſtinaca: de carnibus vero ungulæ, roſtra, aves macræ, ejuſdem generis venatio. Potui vero jejuno dari debet abſinthium aquæ incoctum: at poſt cibum aqua a ferrario fabro, in qua candens ferrum ſubinde tinctum ſit. hæc enim vel præcipue lienem coercet. quod animadverſum eſt in his animalibus, quæ apud hos fabros educata exiguos lienes habent. Poteſt etiam dari vinum tenue, auſterum; omniaque in cibis & potionibus, quæ urinæ movendæ ſunt: præcipueque ad id valet vel trifolii ſemen, vel cuminum, vel apium, vel ſerpyllum, vel cythiſus, vel portulaca, vel nepeta, vel thymum, vel hyſſopum, vel ſatureja. hæc enim inde commodiſſime videntur humorem deducere. Lienis quoque bubulus utiliter eſui datur: præcipueque eruca & naſturtium lienem extenuant. Imponenda quoque extrinſecus ſunt, quæ levent. fit ex unguento & palmulis, quod μυροβάλανον Græci vocant: fit ex lini & naſturtii ſemine, quo vinum & oleum adjicitur: fit ex cupreſſo viridi, & arida ficu: fit ex ſinapi, cui ſevi hircini a renibus quarta pars ponderis adjicitur, teriturque in ſale, & protinus imponitur. Multiſque modis huic rei cappari aptum eſt. Nam & ipſum cum cibo aſſumere, & muriam ejus cum aceto ſorbere commodum eſt. Quin etiam extrinſecus radicem contritam, vel corticem ejus cum furfuribus, aut ipſum cappari cum melle contritum imponere expedit. Malagmata quoque huic rei aptantur.

CAPUT X.

De renum morbis.

At renes ubi affecti sunt, diu male habent. Pejus est, si frequens biliosus vomitus accedit. Oportet conquiescere: cubare molliter: solvere alvum; si aliter non respondet, etiam ducere: sæpe desidere in aqua calida: neque cibum, neque potionem frigidam assumere: abstinere ab omnibus salsis, acribus, acidis, pomis: bibere liberaliter: adjicere modo cibo, modo potioni piper, porrum, ferulam, album papaver. quæ maxime inde urinam movere consuerunt.

Auxilio quoque his exulceratis sunt, si adhuc ulcera purganda sunt, cucumeris semina detractis corticibus sexaginta, nuclei ex pinu silvestri duodecim, anisi quod tribus digitis sumi possit, croci paulum, contrita & in duas mulsi potiones divisa. Si vero dolor tantum levandus est, ejusdem cucumeris semina triginta, iidem nuclei viginti, nuces græcæ quinque, croci paululum, contrita & cum lacte potui data. At super quoque recte quædam malagmata injiciuntur; maximeque ea, quæ humori extrahendo sunt.

CAPUT XI.

De inteſtinorum morbis : & primo de cholera.

A viſceribus ad inteſtina veniendum eſt; quæ ſunt & acutis & longis morbis obnoxia. Primoque facienda mentio eſt choleræ; quia commune id ſtomachi atque inteſtinorum vitium videri poteſt. Nam ſimul & dejectio & vomitus eſt : præterque hæc inflatio eſt, inteſtina torquentur, bilis ſupra infraque erumpit, primum aquæ ſimilis, deinde ut in ea recens caro lota eſſe videatur, interdum alba, nonnunquam nigra, vel varia. Ergo eo nomine morbum hunc χολέραν Græci nominarunt. Præter ea vero, quæ ſupra comprehenſa ſunt, ſæpe etiam crura manuſque contrahuntur, urget ſitis, anima deficit. quibus concurrentibus, non mirum eſt, ſi ſubito quis moritur. Neque tamen ulli morbo minori momento ſuccurritur.

Protinus ergo, ubi iſta cœperunt, aquæ tepidæ quam plurimum bibere oportet, & vomere. Vix unquam ea ſine vomitu ſumitur : ſed etiamſi non incidit, miſcuiſſe tamen novam materiam corruptæ prodeſt; parſque ſanitatis eſt, vomitum eſſe ſuppreſſum. Si id incidit, protinus ab omni potione abſtinendum eſt. Si vero tormina ſunt, oportet frigidis & humidis fomentis ſtomachum fovere : vel, ſi venter dolet, iiſdem egelidis, ſic ut venter ipſe mediocriter calentibus juvetur. Quod ſi vehementer & vomitus, & dejectio, & ſitis vexant, &

adhuc ſubcruda ſunt, quæ vomuntur, nondum vino maturum tempus eſt: aqua, neque ea ipſa frigida, ſed potius egelida danda eſt. admovendumque naribus eſt pulegium ex aceto, vel polenta vino aſperſa, vel mentha ſecundum naturam eſt.

At cum diſcuſſa cruditas eſt, tum magis verendum eſt, ne anima deficiat. Ergo tum confugiendum eſt ad vinum. Id eſſe oportet tenue, odoratum, & cum aqua frigida mixtum, vel polenta adjecta, vel infracto pane; quem ipſum quoque aſſumere expedit: quotieſque aliquid aut ſtomachus, aut venter effudit, toties per hæc vires reſtituere. Eraſiſtratus primo tribus vini guttis, aut quinis aſpergendam potionem eſſe dixit; deinde paulatim merum adjiciendum. Is, ſi & ab initio vinum dedit, & metum cruditatis ſecutus eſt, non ſine cauſa fecit: ſi vehementem infirmitatem adjuvari poſſe tribus guttis putavit, erravit.

At ſi inanis eſt homo, & crura ejus contrahuntur, interponenda potio abſinthii eſt. Si extremæ partes corporis frigent, ungendæ ſunt calido oleo, cui ceræ paulum ſit adjectum; calidiſque fomentis nutriendæ. Si ne ſub his quidem quies facta eſt, extrinſecus contra ventriculum ipſum cucurbitula admovenda eſt, aut ſinapi ſuperimponendum. Ubi is conſtitit, dormire oportet: poſtero die utique a potione abſtinere: die tertio in balneum ire: paulatim ſe cibo reficere; ſomnoque, quiſquis facile acquieſcit; vitetque laſſitudinem, & frigora. Si poſt ſuppreſſam choleram febricula manet, alvum duci neceſſarium eſt; tum cibis vinoque utendum

eſt. Sed hic quidem morbus & acutus eſt, & inter inteſtina ſtomachumque verſatur ſic, ut, cujus potiſſimum partis ſit, non facile dici poſſit.

CAPUT XII.

De cœliaco ventriculi morbo.

IN ipſius vero ventriculi porta conſiſtit is, qui & longus eſſe conſuevit, & κοιλιακὸς a Græcis nominatur. Sub hoc venter indureſcit, dolorque ejus eſt: alvus nihil reddit, ac ne ſpiritum quidem tranſmittit: extremæ partes frigeſcunt: difficulter ſpiritus redditur.

Commodiſſimum eſt inter initia calida cataplaſmata toti ventri imponere, ut dolorem leniant. Poſt cibum vomere, atque ita ventrem exinanire. Proximis deinde diebus cucurbitulas ſine ferro ventri & coxis admovere. Ventrem ipſum liquare dato lacte, & vino ſalſo, frigido; ſi tempus anni patitur, etiam viridibus ficis; ſic tamen, ne quis aut cibus, aut humor univerſus detur, ſed paulatim. Ergo per intervalla temporis ſat eſt cyathos binos ternoſve ſumere, & cibum pro portione hujus: commodeque facit cyatho lactis cyathus aquæ mixtus, & ſic datus. Cibique inflantes & acres utiliores ſunt: adeo ut lacti quoque recte contritum allium adjiciatur.

Procedente vero tempore, opus eſt geſtari; maximeque navigare; perfricari ter aut quater die ſic, ut nitrum oleo miſceatur; perfundi aqua calida poſt

cibum; deinde ſinapi imponere per omnia membra, excepto capite, donec arrodantur & rubeant; maximeque ſi corpus durum & virile eſt. paulatim deinde faciendus eſt tranſitus ad ea, quæ ventrem comprimunt. Aſſa caro danda, valens, & quæ non facile corrumpatur: potui vero, pluvialis aqua decocta; ſed quæ per binos ternoſve cyathos bibatur.

Si vetus vitium eſt, oportet laſer quam optimum ad piperis magnitudinem devorare: altero quoque die vinum vel aquam bibere; interdum interpoſito cibo, ſingulos vini cyathos ſorbere: ex inferiori parte infundere aquam pluvialem egelidam; maximeque, ſi dolor in imis partibus remanet.

CAPUT XIII.

De tenuioris inteſtini morbo.

INTER ipſa vero inteſtina conſiſtunt duo morbi: quorum alter in tenuiore, alter in pleniore eſt. Prior acutus eſt: inſequens eſſe longus poteſt. Diocles Caryſtius tenuioris inteſtini morbum χόρδαψον, plenioris εἰλεὸν nominavit. A pleriſque video nunc illum priorem εἰλεὸν, hunc κολικὸν nominari. Sed prior modo ſupra umbilicum, modo ſub umbilico dolorem movet. Fit in alterutro loco inflammatio: nec alvus, nec ſpiritus infra tranſmittitur. Si ſuperior pars affecta eſt, cibus: ſi inferior, ſtercus per os redditur. Si utrumlibet vetus eſt, adjicitur periculo vomitus bilioſus, mali odoris, aut varius, aut niger.

Remedium eſt, ſanguinem mittere; vel cucurbitulas pluribus locis admovere, non ubique cute inciſa: id enim duobus aut tribus locis ſatis eſt: ex ceteris ſpiritum evocare abunde eſt. Tum animadvertere oportet, quo loco malum ſit. ſolet enim contra id tumere. Et ſi ſupra umbilicum eſt, alvi ductio utilis non eſt. Si infra eſt, alvum ducere, ut Eraſiſtrato placuit, optimum eſt; & ſæpe id auxilii ſatis eſt. Ducitur autem percolato ptiſanæ cremore, cum oleo & melle ſic, ut præterea nihil adjiciatur. Si nihil tumet, duas manus imponere oportet ſupra ſummum ventrem, paulatimque deducere. invenietur enim mali locus; qui neceſſe eſt renitatur; & ex eo demum deliberari poterit, ducenda, necne alvus ſit.

Illa communia ſunt: calida cataplaſmata admovere, eaque imponere a mammis uſque ad inguina, & ſpinam; ac ſæpe mutare: brachia, cruraque perfricare: demittere totum hominem in calidum oleum. Si dolor non quieſcit, etiam in alvum ex parte inferiore tres aut quatuor cyathos calidi olei dare. Ubi per hæc conſecuti ſumus, ut jam ex inferiore parte ſpiritus tranſmittatur, offerre potui mulſum tepidum non multum: (nam ante magna cura vitandum eſt, ne quid bibat:) ſi id commode ceſſit, adjicere ſorbitionem.

Ubi dolor & febricula quierunt, tum demum uti cibo pleniore; ſed neque inflante, neque duro, neque valido, ne inteſtina adhuc imbecilla lædantur. potui vero nihil præterquam puram aquam. Nam ſive quid vinolentum, ſive acidum eſt, id huic

morbo alienum eſt. Ac poſtea quoque vitare oportet balneum, ambulationem, geſtationem, ceteroſque corporis motus. Nam facile id malum redire conſuevit; & ſive cum frigus ſubit, ſive aliqua jactatio, niſi bene jam confirmatis inteſtinis, revertitur.

CAPUT XIV.

De morbo inteſtini plenioris.

Is autem morbus, qui in inteſtino pleniore eſt, in ea maxime parte eſt, quam cæcam eſſe propoſui. Vehemens fit inflatio, vehementes dolores, dextra magis parte: inteſtinum, quod verti videtur, prope ſpiritum elidit. In pleriſque poſt frigora cruditateſque oritur, deinde quieſcit; & per ætatem ſæpe repetens ſic cruciat, ut vitæ ſpatio nihil demat.

Ubi is dolor cœpit, admovere ſicca & calida fomenta oportet; ſed primo lenia, deinde validiora; ſimulque frictione ad extremas partes, id eſt, crura brachiaque materiam revocare. Si diſcuſſum non eſt, qua dolet, cucurbitulas ſine ferro defigere. Eſt etiam medicamentum ejus rei cauſa comparatum, quod κολικὸν nominatur. Id ſe reperiſſe Caſſius gloriabatur. magis prodeſt potui datum. ſed impoſitum quoque extrinſecus, digerendo ſpiritum, dolorem levat.

Niſi finito vero tormento, recte neque cibus neque potio aſſumitur. Quo victu ſit utendum iis,

qui hoc genere tentantur, jam mihi dictum est. Confectio medicamenti, quod κολικὸν nominatur, ex his constat. Costi, anisi, castorei, singulorum P. * III. petroselini P. * IV. piperis longi, & rotundi, singulorum P. * V. papaveris lacrimæ, junci rotundi, myrrhæ, nardi, singulorum P. * VI. quæ melle excipiuntur. Id autem & devorari potest, & ex aqua calida sumi.

CAPUT XV.

De torminibus.

PROXIMA his inter intestinorum mala tormina esse consueverunt. δυσεντερία Græce vocatur. Intus intestina exulcerantur: ex his cruor manat; isque modo cum stercore aliquo semper liquido, modo cum quibusdam quasi mucosis excernitur; interdum simul quædam carnosa descendunt. Frequens dejiciendi cupiditas, dolorque in ano est. Cum eodem dolore exiguum aliquid emittitur: atque eo quoque tormentum intenditur; idque post tempus aliquod levatur, exiguaque requies est, somnus interpellatur, febricula oritur, longoque tempore id malum, cum inveteraverit, aut tollit hominem, aut, etiamsi finitur, excruciat.

Oportet inprimis conquiescere; siquidem omnis agitatio exulcerat: deinde jejunum sorbere vini cyathum, cui contrita radix quinquefolii sit adjecta: imponere cataplasmata super ventrem, quæ reprimunt; quod in superioribus ventris morbis non ex-

pedit: quotiesque desidit, subluere aqua calida, in qua decoctæ verbenæ sint: portulacam vel coctam, vel ex dura muria edisse; cibos potionesque eas, quæ adstringunt alvum.

Si vetustior morbus est, ex inferioribus partibus tepidum infundere vel ptisanæ cremorem, vel lac, vel adipem liquatam, vel medullam cervinam, vel oleum, vel cum rosa butyrum, vel cum eadem album crudum ex ovis, vel aquam, in qua lini semen decoctum sit; vel, si somnus non accedit, vitellos cum aqua, in qua rosæ floris folia cocta sint. Levant enim dolorem hæc, & mitiora ulcera efficiunt; maximeque utilia sunt, si cibi quoque secutum fastidium est. Themison muria dura quam asperrima sic utendum memoriæ prodidit.

Cibi vero esse debent, qui leniter ventrem adstringant. Et ea, quæ urinam moveant, si id consecuta sunt, in aliam partem humorem avertendo, prosunt: si non sunt consecuta, noxam augent. itaque nisi in quibus promte id facere consuerunt, non sunt adhibenda. Potui, si febricula est, aqua pura calida, vel ea, quæ ipsa quoque adstringat, dari debet: si non est, vinum lene, austerum. Si pluribus diebus nihil remedia alia juverunt, vetusque jam vitium est, aquæ bene frigidæ potio assumta ulcera adstringit, & initium secundæ valetudinis facit. Sed ubi venter suppressus est, protinus ad calidam potionem revertendum est.

Solet autem interdum etiam putris sanies, pessimique odoris descendere: solet interdum purus sanguis profluere. Si superius vitium est, alvus aqua

mulſa duci debet; tum deinde eadem infundi, quæ ſupra comprehenſa ſunt. Valenſque eſt etiam adverſus ulcera inteſtinorum, minii gleba cum ſalis hemina contrita: ſi minus, mixta his aqua in alvum datur. At, ſi ſanguis profluit, cibi potioneſque eſſe debent, quæ adſtringant.

CAPUT XVI.

De lævitate inteſtinorum.

Ex torminibus interdum inteſtinorum lævitas oritur; qua continere nihil poſſunt, & quidquid aſſumtum eſt, imperfectum protinus reddunt. Id interdum ægros trahit, interdum præcipitat.

In hoc utique adhibere oportet comprimentia; quo facilius tenendi aliquid inteſtinis vis ſit. Ergo & ſuper pectus ponatur ſinapi; exulcerataque cute, malagma, quod humorem evocet: & ex verbenis docoćta in aqua deſideat; & cibos potioneſque aſſumat, quæ alvum adſtringunt, & frigidis utatur perfuſionibus.

Oportet tamen proſpicere, ne, ſimul his omnibus admotis, vitium contrarium per immodicas inflationes oriatur. Paulatim ergo firmari inteſtina debebunt, aliquibus quotidie adjectis. Et cum in omni fluore ventris, tum in hoc præcipue neceſſarium eſt, non quoties libet deſidere, ſed quoties neceſſe eſt, ut hæc ipſa mora in conſuetudinem ferendi oneris inteſtina deducat.

Alterum quoque, quod æque ad omnes ſimiles

affectus pertinet, in hoc maxime servandum est; ut, cum pleraque utilia insuavia sint, qualis est plantago, & rubi, & quidquid malicorio mixtum est, ea potissimum ex his dentur, quæ maxime æger volet. Deinde, si omnia ista fastidiet, ad excitandam cibi cupiditatem, interponatur aliquid minus utile, sed magis gratum. Exercitationes & frictiones huic quoque morbo necessariæ sunt: & cum his sol, ignis, balneum, vomitus, ut Hippocrati visum est; etiam albo veratro, si cetera parum proficient, evocatus.

CAPUT XVII.

De lumbricis alvum occupantibus.

NONNUNQUAM autem lumbrici quoque occupant alvum; hique modo ex inferioribus partibus, modo fœdius ore redduntur. Atque interdum latos eos, qui pejores sunt; interdum teretes videmus.

Si lati sunt, aqua potui dari debet, in qua lupinum, aut cortex mori decoctus sit; aut cui adjectum sit contritum vel hyssopum, vel piperis acetabulum, scammoneæ paulum. Vel etiam pridie, cum multum allium ederit, vomat. Posteroque die mali punici tenues radiculas colligat, quantum manu comprehendet; easque contusas in aquæ tribus sextariis decoquat, donec tertia pars supersit; huic adjiciat nitri paulum, & jejunus bibat. Interpositis deinde tribus horis, duas potiones sumat aut aquæ, vel muriæ duræ sic adjectæ; tum desideat, subjecta calida aqua in pelve.

Si vero teretes ſunt, qui pueros maxime exercent, & eadem dari poſſunt, & quædam leviora; ut contritum ſemen urticæ, aut braſſicæ, aut cumini cum aqua, vel mentha cum eadem, vel abſinthium decoctum, vel hyſſopum ex aqua mulſa, vel naſturtii ſemen cum aceto contritum. Ediſſe etiam & lupinum, & allium prodeſt; vel in alvum oleum ſubter dediſſe.

CAPUT XVIII.

De teneſmo, inteſtinorum morbo.

Est autem aliud levius omnibus proximis, de quibus ſupra dictum eſt, quod τεινεσμὸν Græci vocant. Id neque acutis neque longis morbis annumerari debet, cum & facile tollatur, neque unquam per ſe jugulet. In hoc æque atque in torminibus frequens deſidendi cupiditas eſt; æque dolor, ubi aliquid excernitur. Deſcendunt autem pituitæ muciſque ſimilia; interdum etiam leviter ſubcruenta; ſed his interponuntur nonnunquam ex cibo quoque recte cocta.

Deſidere oportet in aqua calida; ſæpiuſque ipſum anum nutrire. cui plura medicamenta idonea ſunt: butyrum cum roſa; acacia ex aceto liquata; emplaſtrum id, quod τετραφάρμακον Græci vocant, roſa liquatum; alumen lana circumdatum, & ita appoſitum. eademque ex inferiore parte indita, quæ torminum auxilia ſunt: eædem verbenæ decoctæ, ut inferiores partes foveantur. Alternis vero diebus

aqua, alternis leve & austerum vinum bibendum est. Potio esse debet egelida & frigidæ propior: ratio victus talis, qualem ad tormina supra præcepimus.

CAPUT XIX.

De ventris fluxu.

LEVIOR etiam, dum recens, dejectio est, ubi & liquida alvus, & sæpius, quam ex consuetudine, fertur, atque interdum tolerabilis dolor est, interdum gravissimus; idque pejus est. Sed uno die fluere alvum sæpe pro valetudine est: atque etiam pluribus, dum febris absit, & intra septimum diem id conquiescat. Purgatur enim corpus, &, quod intus læsurum erat, utiliter effunditur. Verum spatium periculosum est. interdum enim tormina ac febriculas excitat, viresque consumit.

Primo die quiescere satis est; neque impetum ventris prohibere. Si per se desiit, balneo uti, paulum cibi capere: si mansit, abstinere non solum a cibo, sed etiam a potione. Postero die, si nihilominus liquida alvus est, æque conquiescere; paulum adstringentis cibi sumere. Tertio die in balneum ire; vehementer omnia præter ventrem perfricare; ad ignem lumbos, scapulasque admovere; cibis uti, sed ventrem contrahentibus; vino non multum meraco. Si postero quoque fluet, plus edisse, sed vomere etiam. Ex toto, donec conquiescat, contra siti, fame, vomitu niti. Vix enim fieri potest, ut, post hanc animadversionem, alvus non contrahatur.

Alia via eſt, ubi velis ſupprimere, cœnare, deinde vomere: poſtero die lecto conquieſcere, veſperi ungi, ſed leniter: deinde panis circa ſelibram ex vino aminæo mero ſumere; tum aſſum aliquid, maximeque avem; & poſtea vinum idem bibere aqua pluviali mixtum, idque uſque ad quintum diem facere, iterumque vomere. Frigidam autem aſſidue potionem eſſe debere, contra priores auctores Aſclepiades affirmavit, & quidem quam frigidiſſimam. Ego experimentis quemque in ſe credere debere exiſtimo, calida potius, an frigida utatur.

Interdum autem evenit, ut id pluribus diebus neglectum, curari difficilius poſſit. A vomitu oportet incipere: deinde poſtero die veſperi tepido loco ungi; cibum modicum aſſumere, vinum meracum quam aſperrimum; impoſitam ſuper ventrem habere cum cerato rutam. In hoc autem affectu corporis neque ambulatione, neque frictione opus eſt: vehiculo ſediſſe, vel magis etiam equo, prodeſt. neque enim ulla res magis inteſtina confirmat.

Si vero etiam medicamentis utendum eſt, aptiſſimum eſt id, quod ex pomis fit. Vindemiæ tempore in grande vas conjicienda ſunt pira atque mala ſilveſtria. ſi ea non ſunt, pira Tarentina viridia, vel Signina, mala Scandiana, vel Amerina, myrrhapia: hiſque adjicienda ſunt cotonea, & cum ipſis corticibus ſuis punica, ſorba, &, quibus magis utimur, etiam torminalia, ſic ut hæc tertiam ollæ partem teneant: tum deinde ea muſto implenda eſt; coquendumque id, donec omnia, quæ indita ſunt,

liquata, in unitatem quandam coeant. Id gustui non insuave est: &, quandocunque opus est, assumtum leniter, sine ulla stomachi noxa, ventrem tenet. duo aut tria cochlearia uno die sumsisse, satis est. Alterum valentius genus: myrti baccas legere, ex his vinum exprimere, id decoquere, ut decima pars remaneat, ejusque cyathum sorbere. Tertium, quod quandoque fieri potest, malum punicum excavare, exemtisque omnibus seminibus, membranas, quæ inter ea fuerunt, iterum conjicere: tum infundere cruda ova, rudiculaque miscere: deinde malum ipsum super prunam imponere; quod, dum humor intus est, non aduritur: ubi siccum esse cœpit, removere oportet, extractumque cochleari, quod intus est, edisse. Hoc, aliquibus adjectis, majus momentum habet. Itaque etiam in piperatum conjicitur, misceturque cum sale & pipere, esturque ex his. Edenda est pulticula etiam, cum qua paulum ex favo vetere coctum sit. Et lenticula cum malicorio cocta, rubique cacumina in aqua decocta, & ex oleo atque aceto assumta, efficacia sunt. Atque ea aqua, in qua vel palmulæ, vel malum cotoneum, vel arida sorba, vel rubi decocti sunt, potata. quod genus significo, quoties potionem dandam esse dico, quæ adstringat. Tritici quoque hemina in vino aminæo austero decoquitur; idque triticum jejuno ac sitienti datur; superque id vinum id sorbetur. quod jure valentissimis medicamentis annumerari potest. Atque etiam potui datur vinum Signinum, vel resinatum austerum, vel quodlibet austerum. Contunditurque cum corticibus, semi-

nibusque suis punicum malum, vinoque tali misceatur: idque vel merum sorbet aliquis, vel bibit mixtum. Sed medicamentis uti, nisi in vehementibus malis, supervacuum est.

CAPUT XX.

De vulvæ morbo.

Ex vulva quoque feminis vehemens malum nascitur: proximeque ab stomacho, vel afficitur hæc, vel corpus afficit. Interdum etiam sic exanimat, ut tanquam comitiali morbo prosternat. Distat tamen hic casus, eo quod neque oculi vertuntur, nec spumæ profluunt, nec nervi distenduntur: sopor tantum est. Idque quibusdam feminis crebro revertens perpetuum est.

Ubi incidit, si satis virium est, sanguis missus adjuvat: si parum est, cucurbitulæ tamen defigendæ sunt in inguinibus. Si diutius aut jacet aut alioqui jacere consuevit, admovere oportet naribus exstinctum ex lucerna linamentum, vel aliud ex his, quæ fœdioris esse odoris retuli, quod mulierem excitet. Idemque aquæ frigidæ perfusio efficit. Adjuvatque ruta contrita cum melle, vel ex cyprino ceratum, vel quodlibet calidum & humidum cataplasma, naturalibus pube tenus impositum. Inter hæc etiam perfricare coxas, & poplites oportet.

Deinde, ubi ad se rediit, circumcidendum vinum est in totum annum, etiamsi casus idem non revertitur. Frictione quotidie utendum totius qui-

dem corporis, præcipue vero ventris, & poplitum. Cibus ex media materia dandus. Sinapi super imum ventrem tertio quoque aut quarto die imponendum, donec corpus rubeat.

Si durities manet, mollire commode videtur solanum in lac demissum, deinde contritum, & cera alba atque medulla cervina cum irino; aut sevum taurinum vel caprinum cum rosa mixtum. Dandum potui etiam vel castoreum est, vel git, vel anethum. Si parum pura est, purgetur junco quadrato. Si vero vulva exulcerata est, ceratum ex rosa fiat: etiam recens suilla adeps, & ex ovis album misceatur, idque apponatur; vel album ex ovo cum rosa mixtum, adjecto, quo facilius consistat, contritæ rosæ pulvere. Dolens vero ea sulphure suffumigari debet.

At, si purgatio nimia mulieri nocet, remedio sunt cucurbitulæ, cute incisa, inguinibus vel etiam sub mammis admotæ. Si maligna purgatio est, subjicienda sunt * coercentia. Id faciunt etiam albæ olivæ, & nigrum papaver cum melle assumtum, & gummi cum trito semine apii liquatum, & cum cyatho passi datum.

Præter hæc, in omnibus vesicæ doloribus idoneæ potiones sunt, quæ ex odoribus fiunt, id est, spica nardi, croco, cinnamomo, casia, similibusque. Idemque etiam decocta lentiscus præstat. Si tamen intolerabilis dolor est, & sanguis profluit, etiam sanguinis detractio apta est; aut certe coxis admotæ cucurbitulæ cute incisa.

De urinæ nimia profuſione.

At cum urina ſuper potionum modum etiam ſine dolore profluens maciem & periculum facit, ſi tenuis eſt, opus eſt exercitatione & frictione, maximeque in ſole, vel ad ignem. Balneum rarum eſſe debet, neque longa in eo mora: cibus comprimens: vinum auſterum meracum; per æſtatem, frigidum; per hiemem, egelidum; ſed tantum, quantum minimum ſit. Infima alvus quoque vel ducenda vel lacte purganda eſt. Si craſſa urina eſt, vehementior eſſe debet & exercitatio, & frictio: longior in balneo mora: cibis opus eſt teneris: vinum idem. In utroque morbo vitanda omnia ſunt, quæ urinam movere conſuerunt.

CAPUT XXI.

De ſeminis nimia ex naturalibus profuſione.

EST etiam circa naturalia vitium, nimia profuſio ſeminis, quod ſine venere, ſine nocturnis imaginibus ſic fertur, ut, interpoſito ſpatio, tabe hominem conſumat.

In hoc affectu ſalutares ſunt vehementes frictiones, perfuſiones, natationeſque quam frigidiſſimæ: neque cibi, nec potio, niſi frigida aſſumta. Oportet autem vitare cruditates, omnia inflantia: nihil ex his aſſumere, quæ contrahere ſemen videntur; qualia ſunt, ſiligo, ſimila, ova, alica, amylum, omnis caro glutinoſa, piper, eruca, bulbi, nuclei

pinei. Neque alienum eſt, fovere inferiores partes aqua, decocta ex verbenis comprimentibus, ex iiſdem aliqua cataplaſmata imo ventri inguinibuſque circumdare; præcipueque ex aceto rutam. vitare etiam oportet, ne ſupinus obdormiat.

CAPUT XXII.

De coxarum morbis.

SUPEREST, ut ad extremas partes corporis veniam, quæ articulis inter ſe conſeruntur. Initium a coxis faciam. Harum ingens dolor eſſe conſuevit: iſque hominem ſæpe debilitat, & quoſdam non dimittit. Eoque id genus difficillime curatur, quod fere poſt longos morbos vis peſtifera huc ſe inclinat: quæ ut illas partes liberat, ſic hanc ipſam quoque affectam prehendit.

Fovendum primum aqua calida eſt: deinde utendum calidis cataplaſmatis. Maxime prodeſſe videtur, aut cum hordeacea farina, aut cum ficu ex aqua decocta mixtus capparis cortex conciſus; vel lolii farina ex vino diluto cocta, & mixta cum arida fæce. quæ quia refrigeſcunt, imponere noctu malagmata commodius eſt. Inulæ quoque radix contuſa, & poſtea ex vino auſtero cocta, & late ſuper coxam impoſita, inter valentiſſima auxilia eſt. Si iſta non ſolverunt, ſale calido & humido utendum eſt.

Si ne ſic quidem finitus dolor eſt, aut tumor ei accedit, inciſa cute admovendæ ſunt cucurbitulæ:

movenda urina: alvus, ſi compreſſa eſt, ducenda. Ultimum eſt, & in veteribus quoque morbis efficaciſſimum, tribus aut quatuor locis ſuper coxam, cutem candentibus ferramentis exulcerare. Sed frictione quoque utendum eſt, maxime in ſole, & eodem die ſæpius, quo facilius ea, quæ coeundo nocuerunt, digerantur. Eaque, ſi nulla exulceratio eſt, etiam ipſis coxis: ſi eſt, ceteris partibus adhibenda eſt. Cum vero ſæpe aliquid exulcerandum candenti ferramento ſit, ut materia inutilis evocetur, illud perpetuum eſt, non, ut primum fieri poteſt, hujus generis ulcera ſanare; ſed ea trahere, donec id vitium, cui per hæc opitulamur, conquieſcat.

CAPUT XXIII.

De genuum dolore.

Coxis proxima genua ſunt. in quibus ipſis nonnunquam dolor eſſe conſuevit. In iiſdem cataplaſmatis cucurbituliſque præſidium eſt: ſicut etiam, cum in humeris, aliiſve commiſſuris dolor aliquis exortus eſt. Equitare ei, cui genua dolent, inimiciſſimum omnium eſt. Omnes autem ejuſmodi dolores, ubi inveteraverunt, vix citra uſtionem finiuntur.

CAPUT XXIV.

De manuum & pedum articulorumque vitiis.

IN manibus pedibusque articulorum vitia frequentiora longioraque sunt. Quæ in podagricis chiragricisve esse consuerunt, ea raro vel castratos, vel pueros ante feminæ coitum, vel mulieres, nisi quibus menstrua suppressa sunt, tentant.

Ubi sentire cœperunt, sanguis mittendus est. id enim inter initia statim factum, sæpe annuam, nonnunquam perpetuam valetudinem bonam præstat. Quidam etiam, cum asinino lacte epoto se eluissent, in perpetuum hoc malum evaserunt. Quidam, cum toto anno a vino, mulso, venere sibi temperassent, securitatem totius vitæ consecuti sunt. idque utique post primum dolorem servandum est, etiamsi quievit. Quod si jam consuetudo ejus facta est, potest quidem aliquis esse securior his temporibus, quibus dolor se remisit: majorem vero curam adhibere debet his, quibus id revertitur. quod fere vere autumnove fieri solet.

Cum vero dolor non urget, mane gestari debet; deinde ferri, inambulatione levi se dimovere, &, si podagra est, interpositis temporibus exiguis, invicem modo sedere, modo ingredi; tum, antequam cibum capiat, sine balneo, loco calido leviter perfricari, sudare, perfundi aqua egelida: deinde cibum sumere ex media materia, interpositis rebus urinam moventibus, quotiesque plenior est, evomere.

Ubi dolor vehemens urget, intereſt, ſine tumore is ſit, an tumor cum calore, an tumor jam etiam occaluerit. Nam; ſi tumor nullus eſt, calidis fomentis opus eſt. Aquam marinam, vel muriam duram fervefacere oportet, deinde in pelvem conjicere, &, cum jam homo pati poteſt, pedes demittere ſuperque pallam dare, & veſtimento tegere; paulatim deinde juxta labrum ipſum ex eadem aqua leviter infundere, ne calor intus deſtituat; ac deinde noctu cataplaſmata calefacientia imponere, maximeque hibiſci radicem ex vino coctam. Sin vero tumor calorque eſt, utiliora ſunt refrigerantia, recteque in aqua quam frigidiſſima articuli continentur; ſed neque quotidie, neque diu fiat, ne nervi indureſcant. Imponendum vero eſt cataplaſma, quod refrigeret: neque tamen in hoc ipſo diu permanendum; ſed ad ea tranſeundum, quæ ſic reprimunt, ut emolliant.

Si major eſt dolor, papaveris cortices in vino coquendi, miſcendique cum cerato ſunt, quod ex roſa factum ſit: vel ceræ & adipis ſuillæ tantundem una liquandum, deinde his vinum miſcendum; atque ubi, quod ex eo impoſitum eſt, incaluit, detrahendum, & ſubinde aliud imponendum eſt.

Si vero tumores etiam occaluerunt, & dolent; levat ſpongia, quæ impoſita ſubinde ex oleo, vel aceto, vel aqua frigida exprimitur; aut pari portione inter ſe mixta, pix, cera, alumen. Sunt etiam plura idonea manibus pedibuſque malagmata. Quod ſi nihil ſuperimponi dolor patitur, id, quod ſine tumore eſt, fovere oportet ſpongia, quæ in aquam

calidam demittatur, in qua vel papaveris cortex, vel cucumeris ſilveſtris radix decocta ſit; tum inducere articulis crocum cum ſucco papaveris & ovillo lacte.

At ſi tumor eſt, foveri quidem debet aqua egelida, in qua lentiſcus, aliave ex reprimentibus verbena decocta ſit: induci vero medicamentum ex nucibus amaris cum aceto tritis; aut ex ceruſſa, cui contritæ herbæ muralis ſuccus ſit adjectus. Lapis etiam, qui carnem exedit, quem σαρκοφάγον Græci vocant, exciſus ſic, ut pedes capiat, demiſſos eos, cum dolent, retentoſque ibi levare conſuevit. Ex quo in Aſia lapidi Aſio gratia eſt.

Ubi dolor & inflammatio ſe remiſerunt, (quod intra dies quadraginta fit, niſi vitium hominis acceſſit) modicis exercitationibus, abſtinentia, unctionibus lenibus utendum eſt ſic, ut etiam acopo, vel liquido cerato cyprino articuli perfricentur. Equitare podagricis quoque alienum eſt.

Quibus vero articulorum dolor certis temporibus revertitur, hos ante & curioſo victu cavere oportet, ne inutilis materia corpori ſuperſit: & crebriore vomitu, &, ſi quis ex corpore metus eſt, vel alvi ductione uti, vel lacte purgari. Quod Eraſiſtratus in podagricis expulit: ne in inferiores partes factus curſus pedes repleret: cum evidens ſit, omni purgatione non ſuperiora tantummodo, ſed etiam inferiora exinaniri.

CAPUT XXV.

De refectione convalescentium a morbo.

Ex quocunque autem morbo quis convalescit, si tarde confirmatur, vigilare prima luce debet; nihilominus in lecto conquiescere: circa tertiam horam leviter unctis manibus corpus permulcere. Deinde delectationis causa, quantum juvat, ambulare, circumcisa omni negotiosa cogitatione vel actione. Tum gestari diu: multa frictione uti: loca, cœlum, cibos sæpe mutare. Ubi triduo quatriduove vinum bibit, uno aut etiam altero die interponere aquam. Per hæc enim fiet, ne in vitia tabem inferentia incidat, & ut mature vires suas recipiat. Cum vero ex toto convaluerit, periculose vitæ genus subito mutabit, & inordinate aget. Paulatim ergo debebit, omissis his legibus, eo transire, ut arbitrio suo vivat.

A. CORN. CELSI
MEDICINÆ
LIBER QUINTUS.

PRÆFATIO.

Dixi de his malis corporis, quibus victus ratio maxime ſubvenit. nunc tranſeundum eſt ad eam medicinæ partem, quæ magis medicamentis pugnat. His multum antiqui auctores tribuerunt, & Eraſiſtratus, & hi, qui ſe ἐμπειρικοὺς nominaverunt; præcipue tamen Herophilus, deductique ab illo viri; adeo ut nullum morbi genus ſine his curarent. Multaque etiam de facultatibus medicamentorum memoriæ prodiderunt, qualia ſunt vel Zenonis, vel Andreæ, vel Apollonii, qui Mys cognominatus eſt. Horum autem uſum ex magna parte Aſclepiades non ſine cauſa ſuſtulit; &, cum omnia fere medicamenta ſtomachum lædant, malique ſucci ſint, ad ipſius victus rationem potius omnem curam ſuam tranſtulit. Verum, ut illud in pleriſque morbis utilius eſt, ſic multa admodum corporibus noſtris incidere conſuerunt, quæ ſine medicamentis ad ſanitatem pervenire non poſſunt. Illud ante omnia ſcire convenit, quod omnes medicinæ partes ita innexæ

ſunt, ut ex toto ſeparari non poſſint; ſed ab eo nomen trahant, a quo plurimum petunt. Ergo ut illa, quæ victu curat, aliquando medicamentum adhibet; ſic illa, quæ præcipue medicamentis pugnat, adhibere etiam rationem victus debet; quæ multum admodum in omnibus malis corporis proficit. Sed cum omnia medicamenta proprias facultates habeant, ac ſæpe ſimplicia opitulentur, ſæpe mixta; non alienum videtur ante proponere & nomina, & vires, & mixturas eorum: quo minor ipſam curationem exſequentibus mora ſit.

CAPUT I.

De ſimplicibus facultatibus quarumcunque rerum, ex quibus medicamenta fiunt: & primo de his, quæ ſanguinem ſuppriment.

SANGUINEM ſupprimunt, atramentum ſutorium, quod Græci χάλκανθον appellant, chalcitis, acacia, & ex aqua lycium, tus, aloe, gummi, plumbum combuſtum, porrum, herba ſanguinalis, creta vel cimolia vel figularis, miſy, frigida aqua, vinum, acetum, alumen, melinum, ſquama & ferri & æris; atque hujus quoque duæ ſpecies ſunt, alia tantum æris, alia rubri æris.

CAPUT II.

Quæ vulnus glutinent.

GLUTINANT vulnus, myrrha, tus, gummi, præcipueque acanthinum, psyllium, tragacantha, cardamomum, bulbi, lini semen, nasturtium, ovi album, gluten, ichthyocolla, vitis alba, contusæ cum testis suis cochleæ, mel coctum, spongia vel ex aqua frigida, vel ex vino, vel ex aceto expressa: ex iisdem lana succida; si levis plaga est, etiam aranea.

Reprimunt, alumen & scissile, quod σχιστὸν vocatur, & liquidum, melinum, auripigmentum, ærugo, chalcitis, atramentum sutorium.

CAPUT III.

Quæ concoquant, & moveant pus.

CONCOQUUNT & movent pus, nardum, myrrha, costus, balsamum, galbanum, propolis, styrax, turis & fuligo & cortex, bitumen, pix, sulphur, resina, sevum, adeps, oleum.

CAPUT IV.

Quæ aperiant vulnera.

VULNERA aperiunt tanquam ora in corporibus; quod ἀναστομοῦν Græce dicitur, cinnamomum, balsamum, panaces, juncus quadratus, pulegium, flos albæ violæ, bdellium, galbanum, resina terebinthi-

na & pinea, propolis, oleum vetus, piper, pyrethrum, chamæpitys, uva taminia, ſulphur, alumen, rutæ ſemen.

CAPUT V.

Quæ purgent.

Purgant, ærugo, auripigmentum, quod ἀρσενικὸν a Græcis nominatur, (huic autem & ſandarachæ in omnia eadem vis, ſed validior eſt) ſquama æris, pumex, iris, balſamum, ſtyrax, tus, turis cortex, reſina, & pinea, & terebinthina liquida, œnanthe, lacerti ſtercus, ſanguis columbæ, & palumbi, & hirundinis, ammoniacum, bdellium (quod in omnia idem, quod ammoniacum, poteſt; ſed valentius eſt) abrotonum, ficus arida, coccum Gnidium, ſcobis eboris, omphacium, radicula, coagulum, ſed maxime leporinum, (cui eadem, quæ ceteris coagulis, facultas, ſed utique validior eſt) fel taurinum, vitellus crudus, cornu cervinum, gluten, mel crudum, miſy, chalcitis, crocum, uva taminia, ſpuma argenti, galla, ſquama æris, lapis hæmatites, minium, coſtum, ſulphur, pix cruda, ſevum, adeps, oleum, ruta, porrum, lenticula, ervum.

CAPUT VI.

Quæ rodant.

Rodunt, alumen liquidum, ſed magis rotundum, ærugo, chalcitis, miſy, ſquama æris, ſed ma-

gis rubri, æs combustum, sandaracha, minium sinopicum, galla, balsamum, myrrha, turis cortex, galbanum, resina terebinthina humida, piper utrumque, sed rotundum magis, cardamomum, auripigmentum, calx, nitrum, & spuma ejus, apii semen, narcissi radix, omphacium, alcyonium, oleum ex amaris nucibus, allium, mel crudum, vinum, lentiscus, squama ferri, fel taurinum, scammonea, uva taminia, cinnamomum, styrax, cicutæ semen, resina, narcissi semen, sal, nuces amaræ, oleumque earum, atramentum sutorium, chrysocolla, veratrum, cinis.

CAPUT VII.

Quæ exedant corpus.

Exedunt corpus, acaciæ succus, hebenus, ærugo, squama æris, chrysocolla, cinis Cyprius, nitrum, cadmia, spuma argenti, hypocistis, diphryges, sal, auripigmentum, sulphur, eruca, sandaracha, salamandra, alcyonium, æris flos, chalcitis, atramentum sutorium, ochra, calx, galla, alumen, lac caprifici, vel lactucæ marinæ, quæ τιθύμαλλος a Græcis nominatur, fel, turis fuligo, spodium, lenticula, mel, oleæ folia, marrubium, lapis hæmatites, & Phrygius, & Asius, & scissilis, misy, vinum, acetum.

CAPUT VIII.

Quæ adurant.

ADURUNT, auripigmentum, atramentum ſutorium, chalcitis, miſy, ærugo, calx, charta combuſta, ſal, ſquama æris, fæx combuſta, myrrha, ſtercus & lacerti, & columbæ, & palumbi, & hirundinis, piper, coccum Gnidium, allium, diphryges, lac utrumque, (quod proximo capite ſupra comprehenſum eſt) veratrum & album & nigrum, cantharides, corallium, pyrethrum, tus, ſalamandra, eruca, ſandaracha, uva taminia, chryſocolla, ochra, alumen ſciſſile, ovillum ſtercus, œnanthe.

CAPUT IX.

Quæ cruſtas ulceribus inducant.

EADEM fere cruſtas ulceribus tanquam igne aduſtis inducunt, ſed præcipue chalcitis, utique ſi cocta eſt, flos æris, ærugo, auripigmentum, miſy, & id quoque magis coctum.

CAPUT X.

Quæ cruſtas ulceribus reſolvant.

CRUSTAS vero has reſolvit, farina triticea cum ruta, vel porro, aut lenticula, cui mellis aliquid adjectum eſt.

CAPUT XI.

Quæ discutiant ea, quæ in aliqua parte corporis coierunt.

AD discutienda vero ea, quæ in corporis parte aliqua coierunt, maxime possunt, abrotonum, helenium, amaracus, alba viola, mel, lilium, sampsucus, cyperus, lac, sertula campana, serpyllum, cupressus, cedrus, iris, viola purpurea, narcissus, rosa, crocum, prasium, juncus quadratus, nardum, cinnamomum, casia, ammoniacum, cera, resina, uva taminia, spuma argenti, styrax, ficus arida, tragoriganus, lini & narcissi semen, bitumen, sordes ex gymnasio, pyrites lapis, aut molaris, crudus vitellus, amaræ nuces, sulphur.

CAPUT XII.

Quæ evocent, & educant.

EVOCAT & educit, ladanum, alumen rotundum, hebenus, lini semen, omphacium, fel, chalcitis, bdellium, resina terebinthina & pinea, propolis, ficus arida decocta, stercus columbæ, pumex, farina lolii, grossi in aqua cocti, elaterium, lauri baccæ, nitrum, sal.

CAPUT XIII.

Quæ exaſperata lævent.

LÆVAT id, quod exaſperatum eſt, ſpodium, hebenus, gummi, ovi album, lac, tragacanthum.

CAPUT XIV.

Quæ carnem nutriant, & ulcus impleant.

CARNEM alit, & ulcus implet, reſina pinea, ochra Attice, mel, aſteriace, cera, butyrum.

CAPUT XV.

Quæ molliant.

MOLLIUNT, æs combuſtum, terra Eretria, nitrum, papaveris lacrima, ammoniacum, bdellium, cera, ſevum, adeps, oleum, ficus arida, ſeſamum, ſertula campana, narciſſi & radix & ſemen, roſæ folia, coagulum, vitellus crudus, amaræ nuces, medulla omnis, ſtimmi, pix, cochlea cocta, cicutæ ſemen, plumbi recrementum, σκωρίαν μολύβδου Græci vocant, panaces, cardamomum, galbanum, reſina, uva taminia, ſtyrax, iris, balſamum, ſordes ex gymnaſio, ſulphur, butyrum, ruta.

CAPUT XVI.

Quæ cutem purgent.

Cutem purgat mel, ſed magis, ſi eſt cum galla; vel ervo, vel lenticula, vel marrubio, vel iride, vel ruta, vel nitro, vel ærugine.

CAPUT XVII.

De mixturis ſimplicium rerum; & de ratione ponderum.

Expositis ſimplicibus facultatibus, dicendum eſt, quemadmodum miſceantur, quæ ex his fiant. Miſcentur autem varie, neque hujus ullus modus eſt, cum ex ſimplicibus alia demantur, alia adjiciantur; iiſdemque ſervatis, ponderum ratio mutetur. Itaque, cum facultatum materia non ita multiplex ſit, innumerabilia mixturarum genera ſunt; quæ comprehendi ſi poſſent, tamen eſſet ſupervacuum. Nam & iidem effectus intra paucas compoſitiones ſunt, & mutare eas cuilibet, cognitis facultatibus, facile eſt. Itaque contentus his ero, quas accepi velut nobiliſſimas. In hoc autem volumine eas explicabo, quæ vel deſiderari in prioribus potuerunt, vel ad eas curationes pertinent, quas protinus hic comprehendam; ſic, ut tamen, quæ magis communia ſunt, ſimul jungam. Si qua ſingulis, vel etiam paucis accommodata ſunt, in ipſorum locum differam.

Sed & antea ſciri volo, in uncia pondus de-

nariorum ſeptem eſſe. Unius deinde denarii pondus dividi a me in ſex partes, id eſt, ſex uncias, ut idem in uncia denarii habeam, quod Græci habent in eo, quem ὀβολὸν appellant. Is ad noſtra pondera relatus paulo plus dimidio ſcrupulo facit.

Quid malagma, & emplaſtrum, & paſtillus inter ſe differant.

Malagmata vero, atque emplaſtra, paſtillique, quos τροχίσκους Græci vocant, cum plurima eadem habeant; differunt eo, quod malagmata maxime ex floribus eorumque etiam ſurculis, emplaſtra paſtilliqne magis ex quibuſdam metallicis fiunt. Deinde malagmata contuſa abunde molleſcunt; nam ſuper integram cutem injiciuntur: laborioſe vero conteruntur ea, ex quibus emplaſtra paſtillique fiunt, ne lædant vulnera, cum impoſita ſunt. Inter emplaſtrum autem & paſtillum hoc intereſt, quod emplaſtrum utique liquati aliquid accipit: in paſtillo tantum arida medicamenta aliquo humore junguntur. Tum emplaſtrum hoc modo fit. Arida medicamenta per ſe teruntur: deinde mixtis his inſtillatur aut acetum, aut ſi quis alius non pinguis humor acceſſurus eſt; & ea rurſus ex eo teruntur. Ea vero, quæ liquari poſſunt, ad ignem ſimul liquantur; & ſi quid olei miſceri debet, tum infunditur. Interdum etiam aridum aliquod ex oleo prius coquitur. Ubi facta ſunt, quæ ſeparatim fieri debuerunt, in unum omnia miſcentur. At paſtilli hæc ratio eſt. Arida medicamenta contrita humore non pingui, ut vino vel aceto, coguntur, & rurſus

coacta, inarescunt: atque, ubi utendum est, ejusdem generis humore diluuntur. Tum emplastrum imponitur, pastillus illinitur, aut alicui molliori, aut cerato miscetur.

CAPUT XVIII.

De malagmatis.

1. *Malagma adversus calidas podagras.*

His cognitis, primum malagmata subjiciam; quæ fere non sunt refrigerandi, sed calefaciendi causa reperta. Est tamen, quod refrigerare possit, ad calidas podagras aptum. Habet gallæ & immaturæ & alterius, coriandri seminis, cicutæ, lacrimæ aridæ, gummi, singulorum plenum acetabulum, cerati eloti, quod πεπλυμένον Græci vocant, selibram. Reliqua fere calefaciunt. Sed quædam digerunt materiam, quædam extrahunt, quæ ἐπισπαστικὰ vocantur: pleraque certis magis partibus membrorum accommodata sunt.

2. *Malagma ad materiam extrahendam.*

Si materia extrahenda est, ut in hydropico, in lateris dolore, in incipiente abscessu, in suppuratione quoque mediocri, aptum est id, quod habet resinæ aridæ, nitri, ammoniaci, galbani, singulorum P. * ceræ P. * Aut in quo hæc sunt: æruginis rasæ, turis, singulorum P. II. * ammoniaci salis P. VI. * squamæ æris, ceræ, singulorum P.

VIII. * resinæ aridæ P. XII. * aceti cyathus. Idem præstat cumini farina cum struthio, & melle P. II.*

3. *Malagma ad jecur dolens.*

Si jecur dolet, id in quo est balsami lacrimæ P. XII. * costi, cinnamomi, casiæ corticis, myrrhæ, croci, junci rotundi, balsami seminis, iridis illyricæ, cardamomi, amomi, nardi, singulorum P. XVI. * Quibus adjicitur nardinum unguentum, donec cerati crassitudo sit. Et hujus quidem recentis usus est: si vero servandum est, resinæ terebinthinæ P. XVI. * ceræ P. X * ex vino leni contunduntur, & cum eo miscentur.

4. *Malagma ad lienem.*

At, si lienis torquet, glandis, quam μυροβάλανον Græci vocant, cortex & nitrum paribus portionibus contunduntur, resperganturque aceto quam acerrimo: ubi cerati crassitudinem habet, linteo, antea in aqua frigida madefacto, illinitur, & sic imponitur, supraque farina hordeacea injicitur: sed manere ibi non amplius sex horis debet, ne lienem consumat: satiusque est id bis, aut ter fieri.

5. *Malagma commune pluribus.*

Commune autem & jocinori, & lieni, & abscessibus, & strumæ, parotidibus, articulis, calcibus quoque suppurantibus, aut aliter dolentibus, etiam concoctioni ventris, Lysias composuit ex his: opopanacis, galbani, resinæ, singulorum P. II. * ammoniaci, bdellii, ceræ, sevi taurini, iridis

aridæ P. IV. * cachryos acetabulo, piperis granis quadraginta. quæ contrita irino unguento temperantur.

6. *Malagma ad laterum dolores.*

Ad laterum autem dolores compoſitio eſt Apollophanis: in qua ſunt reſinæ terebinthinæ, turis fuliginis, ſingulorum P. IV. * bdellii, ammoniaci, iridis: ſevi aut vitulini, aut caprini a renibus, viſci, ſingulorum P. IV. * Hæc autem eadem omnem dolorem levant, dura emolliunt, mediocriter calefaciunt.

7. *Ad idem Andreæ.*

Ad idem latus Andreæ quoque malagma eſt, quod etiam reſolvit, humorem educit, pus maturat, ubi id maturum eſt, cutem rumpit, & ad cicatricem perducit. Prodeſt impoſitum minutis majoribuſque abſceſſibus: item articulis, ideoque & coxis, & pedibus dolentibus: item ſi quid in corpore colliſum eſt, reficit: præcordia quoque dura & inflata emollit: oſſa extrahit: ad omnia denique valet, quæ adjuvare calor poteſt. Id habet ceræ P. XI. * viſci, ſycamini, quam alias ſycomorum vocant, lacrimæ, ſingulorum P. I. * piperis & rotundi, & longi, ammoniaci thymiamatis, bdellii, iridis Illyricæ, cardamomi, amomi xylobalſami, turis maſculi, myrrhæ, reſinæ aridæ, ſingulorum P. X. * pyrethri, cocci Gnidii, ſpumæ nitri, ſalis ammoniaci, radicis ariſtolochiæ Creticæ, cucumeris agreſtris radicis, reſinæ terebinthinæ liquidæ, ſin-

gulorum P. xx. * quibus adjicitur unguenti irini, quantum ſatis eſt ad ea mollienda, atque cogenda.

8. *Malagma ad reſolvenda, quæ adſtricta ſunt; & mollienda, quæ dura ſunt; & digerenda, quæ coeunt.*

Præcipuum vero eſt ad reſolvenda, quæ adſtricta ſunt, mollienda, quæ dura ſunt, digerenda, quæ coeunt, id, quod ad Polyarchum auctorem refertur. Habet junci quadrati, cardamomi, turis fuliginis, amomi, ceræ, reſinæ liquidæ, pares portiones.

9. *Aliud malagma ad eadem.*

Aliud ad eadem Nilei: crocomagmatis, quod quaſi recrementum ejus eſt, P. iv. * ammoniaci thymiamatis, ceræ, ſingulorum P. xxx. * ex quibus duo priora ex aceto teruntur, cera cum roſa liquatur, & tum omnia junguntur.

10. *Malagma Moſchi ad molliendum.*

Proprie etiam dura mollit id, quod Moſchi eſſe dicitur. Habet galbani unciam, turis fuliginis P. iii. * ceræ, ammoniaci thymiamatis trientes, picis aridæ P. ii. * aceti heminas tres.

11. *Malagma Medi ad digerenda, quæ coeunt.*

Fertur etiam ad digerenda, quæ coeunt, ſub auctore Medo: quod habet ceræ P. iii. * panacis P. * ſemis, ſquamæ æris, aluminis rotundi, item ſciſſilis, ſingulorum P. i. * plumbi combuſti P. i. * & ſemis.

12. *Malagma Panthemi ad eadem.*

Ad eadem Panthemus utebatur, calcis P. * ſemis, ſinapis contriti, item fœni græci, aluminis, ſingulorum P. I. * ſevi bubuli P. II. * & ſemis.

13. *Malagma ad ſtrumas.*

Ad ſtrumam multa malagmata invenio. Credo autem, quo pejus id malum eſt, minuſque facile diſcutitur, eo plura eſſe tentata; quæ in perſonis varie reſponderunt. Andreas auctor eſt, ut hæc miſceantur: urticæ ſeminis P. I. * piperis rotundi, bdellii, galbani, ammoniaci thymiamatis, reſinæ aridæ, ſingulorum P. IV. * reſinæ liquidæ, ceræ, pyrethri, piperis longi: lactucæ marinæ ſeminis, ſulphuris ignem non experti, quod ἄπυρον vocatur, pares portiones.

14. *Aliud Miconis ad idem.*

Hoc autem Miconis eſt: fæcis aridæ aceti, ſpumæ nitri, ſalis ammoniaci, ſinapis, cardamomi, radicis cucumeris ſilveſtris, reſinæ, ſingulorum P. IV. * Quæ ex leni vino contunduntur.

15. *Aliud malagma ad idem valens.*

Expeditius ad idem fit, quod habet viſci, felini ſtercoris, reſinæ, ſulphuris ignem non experti pares portiones. Et in quo eſt ſulphuris P. I. * lapidis, quem pyriten vocant, P. IV. * cumini acetabulum. Item in quo eſt lapidis ejuſdem pars una, ſulphuris duæ partes, reſinæ terebinthinæ partes tres.

16. *Malagma ad ſtrumam, & phymata.*

Arabis autem cujuſdam eſt ad ſtrumam, & orientia tubercula, quæ φύματα vocantur, quod hæc digerit. Habet myrrhæ, ſalis ammoniaci, turis, reſinæ & liquidæ & aridæ, crocomagmatis, ceræ, ſingulorum P. I. * lapidis ejus, quem πυρίτην vocant, P. IV. * quibus quidam adjiciunt ſulphuris P. II. *

17. *Malagma ad ſtrumam, & tubera, & καρκινώδη.*

Eſt etiam proficiens in ſtruma; & in his tuberibus, quæ difficulter concoquuntur; & in his, quæ καρκινώδη vocantur, quod ex his conſtat: ſulphuris P. II. * nitri P. IV. * myrrhæ P. VI. * fuliginis turis P. * ſemis, ſalis ammoniaci P. III. * ceræ P. I. *

18. *Malagma Protarchi ad parotidas, & favum, & mala ulcera.*

Protarchus autem ad παρωτίδας eaque tubercula, quæ μελικηρίδες, id eſt favi, vel φύματα nominantur, item mala ulcera, pumicis, reſinæ pineæ liquidæ, turis fuliginis, ſpumæ nitri, iridis, ſingulorum P. VIII. * cum ceræ P. IX. * miſcebat, hiſque olei cyathum & dimidium adjiciebat.

19. *Malagma adverſus panum, & phymata.*

At adverſus panum, tum primum orientem, quod φύγεθλον Græci vocant, & omne tuberculum, quod φῦμα nominatur, miſcetur ochra, quæ Attice nominatur, cum duabus partibus ſimilæ, hiſque, dum contunduntur, ſubinde mel inſtillatur, donec malagmatis craſſitudo ſit.

20. *Malagma adverſus phymata.*

Diſcutit etiam omne tuberculum, quod φῦμα vocatur, id, quod habet calcis, ſpumæ nitri, piperis rotundi, ſingulorum P. I. * galbani P. II. * ſalis P. IV. * quæ excipiuntur cerato ex roſa facto.

21. *Malagma ad ſupprimendum omne, quod abſcedit.*

Supprimitque omne, quod abſcedit, id, in quo eſt galbani, fabæ freſſæ, ſingulorum P. I. * myrrhæ, turis, corticis ex radice capparis, ſingulorum P. IV. * Satiſque omnia abſcedentia digerit murex combuſtus, & bene contritus, aceto ſubinde adjecto.

22. *Malagma ad ſanguinem ſupprimendum.*

At, ſi plus ſatis ſanguis ſubit, recte imponitur, quod adverſus phymata quoque poteſt. Conſtat ex his: bdellii, ſtyracis, ammoniaci, galbani, reſinæ & aridæ & liquidæ pineæ; item ex lentiſci, turis, iridis, ſingulorum P. II. *

23. *Malagma ad carcinodas & phymata lenienda.*

Carcinodes vero & phymata commode his leniuntur: galbani, viſci, ammoniaci, reſinæ terebinthinæ ſingulorum P. I. * ſevi taurini P. * ſemis, fæcis combuſtæ quam maxima portione, dum id ſiccius non faciat, quam eſſe malagma oportet.

24. *Malagma ad livorem faciei contuſæ.*

Quod ſi facie contuſa livor ſubcruentus eſt, hæc compoſitio nocte & die impoſita tollit. Ariſtolo-

chiæ, thapſiæ, ſingulorum P. II. * bdellii, ſtyracis, ammoniaci thymiamatis, galbani, reſinæ aridæ, & ex lentiſco liquidæ, turis maſculi, iridis Illyricæ, ceræ, ſingulorum P. IV. * Item faba quoque impoſita proficit.

25. *Malagmata ἀναστομωτικὰ ad aperiendum.*

Sunt etiam quædam malagmata, quæ ἀναστομωτικὰ Græci vocant, quoniam aperiendi vim habent. Quale eſt, quod ex his conſtat: piperis longi, ſpumæ nitri, ſingulorum P. II. * eryſimi P. IV. * quæ cum melle miſcentur. Idoneaque etiam ſtrumæ aperiendæ ſunt ejus generis. Vehementiuſque ex his eſt id, quod habet calcis P. IV. * piperis grana ſex, nitri, ceræ, ſingulorum P. X. * mellis P. III. * olei heminam.

26. *Miconis malagma, ad reſolvendum aperiendumque ac purgandum.*

Miconis quoque eſt, quod reſolvit, aperit, purgat. Habet alcyonium, ſulphur, nitrum, pumicem, paribus portionibus; quibus tantum picis & ceræ adjicitur, ut fiat cerati craſſitudo.

27. *Malagma ad oſſa & nervos.*

Ad oſſa autem Ariſtogenis, fit ex his: ſulphuris P. I. * reſinæ terebinthinæ, nitri ſpumæ, & ex ſcilla partis interioris, plumbi eloti, ſingulorum P. II. * turis fuliginis P. VIII. * ficus aridæ quam pinguiſſimæ, ſevi taurini, ſingulorum P. VIII. * ceræ P. XII. * iridis Macedonicæ P. VI. * ſeſami fricti ace-

tabulum. maximeque nervis & articulis malagma hoc convenit.

28. *Malagma Euthyclei ad articulos, & ad omnem dolorem.*

Igitur Euthyclei eſt, & ad articulos, & ad omnem dolorem, & ad veſicæ, & ad recenti cicatrice contractos articulos, quas ἀγκύλας Græci nominant, conveniens. Quod habet fuliginis turis acetabulum, reſinæ tantundem, galbani ſine ſurculis ſeſcunciam, ammoniaci, bdellii, ſingulorum P. * ceræ P. * ſemis. Aliud item fit, quod habet iridis, ammoniaci, galbani, nitri, ſingulorum P. XIV. * reſinæ liquidæ P. VI. * ceræ P. XVI. *

29. *Malagma Soſagoræ ad dolores articulorum.*

Ad dolores articulorum Soſagoræ: plumbi combuſti, papaveris lacrimæ, corticis hyoſcyami, ſtyracis, peucedani, ſevi, reſinæ, ceræ pares portiones.

30. *Chryſippi malagma, ad idem valens.*

Chryſippi: reſinæ liquidæ, ſandarachæ, piperis, ſingulorum P. XII. * quibus ceræ paululum adjicitur.

31. *Cteſiphontis malagma ad idem valens, & ad parotidas, & phymata, & ſtrumam.*

Cteſiphontis: ceræ Creticæ, reſinæ terebinthinæ, nitri quam ruberrimi, ſingulorum P. * ſemis, olei cyathi tres. Sed id nitrum ante per triduum, inſtillata aqua teritur, & cum ſextario ejus incoquitur, donec omnis humor conſumatur. Poteſt vero ea

compoſitio etiam ad parotidas, phymata, ſtrumam, omnemque coitum humoris emolliendum.

32. *Malagma ad articulos.*

Ad articulos, fici quoque aridæ partem nepetæ mixtam; vel uvam taminiam ſine ſeminibus cum pulegio recte aliquis imponit.

33. *Malagma Ariſtonis, adverſus podagras, & recentia phymata, & omnes dolores.*

Eadem podagræ præſidio ſunt. Sed ad eam fit Ariſtonis quoque, quod habet nardi, cinnamomi, caſiæ, chamæleontis, junci rotundi, ſingulorum P. VIII. * ſevi caprini ex irino liquati P. XX. iridis P. I. * quæ in aceto quam acerrimo jacere per XX dies debet. Idem autem etiam recentia phymata doloreſque omnes diſcutit.

34. *Theoxeni malagma ad pedum dolores.*

At Theoxenus ad pedum dolores, ſevi a renibus partem tertiam, ſalis partes duas miſcebat, hiſque membranulam illitam imponebat; tum ſuperinjiciebat ammoniacum thymiama in aceto liquatum.

35. *Numenii malagma ad podagram, ceteroſque articulos induratos.*

At Numenius podagram, ceteroſque articulos induratos hoc molliebat: abrotoni, roſæ aridæ, papaveris lacrimæ, ſingulorum P. III. * reſinæ terebinthinæ P. IV. * turis, ſpumæ nitri, ſingulorum P. VIII. iridis, ariſtolochiæ, ſingulorum P. XII. *

ceræ P. III.* quibus adjicitur cedri cyathus unus, olei laurini cyathi tres, olei acerbi ſextarius.

36. *Dexii malagma, ſi quando callus in articulis increvit.*

Si quando autem in articulis callus increvit, Dexius docuit imponere, calcis P. IV. * ceruſſæ P. VIII. * reſinæ pineæ P. XX. * piperis grana XXX. ceræ P. II. * Quibus, dum contunduntur, hemina vini lenis inſtillatur.

CAPUT XIX.

De emplaſtris.

EX emplaſtris autem nulla majorem uſum præſtant, quam quæ cruentis protinus vulneribus injiciuntur. ἔναιμα Græci vocant. Hæc enim reprimunt inflammationem, niſi magna vis eam cogit; atque illius quoque impetum minuunt; tum glutinant vulnera, quæ id patiuntur, & cicatricem iiſdem inducunt. Conſtant autem ex medicamentis non pinguibus, ideoque ἀλίπαντα a Græcis nominantur.

1. *Barbarum emplaſtrum nigrum, quod cruentis protinus vulneribus injicitur.*

Optimum ex his eſt, quod Barbarum vocatur. Habet æruginis raſæ P. XII. * ſpumæ argenti P. XX. * aluminis, picis aridæ, reſinæ pineæ aridæ, ſingulorum P. I. * quibus adjiciuntur olei & aceti ſingulæ heminæ.

2. *Choacon emplaſtrum nigrum, ad idem valens.*

Alterum ad idem, quod Choacon vocant, habet

ſpumæ argenti P. x. * reſinæ aridæ tantundem. ſed ſpuma prius ex tribus olei heminis coquitur. His duobus emplaſtris color niger eſt. qui fere talis fit, ex pice atque reſina: at ex bitumine nigerrimus; ex ærugine, aut æris ſquama, viridis; ex minio ruber; ex cerusſa, albus.

3. *Baſilicon emplaſtrum nigrum ad idem.*

Paucæ admodum compoſitiones ſunt, in quibus aliquid mixturæ varietas novat. Ergo id quoque nigrum eſt, quod βασιλικὸν nominatur. Habet opopanacis P. I. galbani P. II. * picis, & reſinæ, ſingulorum P. x. * olei dimidium cyathum.

4. *Smaragdinum emplaſtrum ad idem.*

At, quod perviride eſt, ſmaragdinum appellatur: in quo ſunt reſinæ pineæ P. III. * ceræ P. I. * æruginis P. * ſemis, turis fuliginis P. II. * olei tantundem, & aceti, quo fuligo & ærugo in unum cogantur.

5. *Emplaſtrum rufum ad idem.*

Eſt etiam coloris fere rufi, quod celeriter ad cicatricem vulnera perducere videtur. Habet turis P. I. * reſinæ P. II. * ſquamæ æris P. III. * ſpumæ argenti P. xx. * ceræ P. c. * olei heminam.

6. Παρακολλητικὸν *emplaſtrum ad idem.*

Præterea eſt, quod παρακολλητικὸν a glutinando vocant. Conſtat ex his: bituminis, aluminis ſciſſilis P. IV. * ſpumæ argenti P. IV. * & olei veteris hemina.

7. *Cephalicum emplaſtrum Philotæ, capiti conveniens.*

Præterea ſunt quædam generis ejuſdem, quæ, quia capitibus fractis maxime conveniunt, κεφαλικὰ a Græcis nominantur. Philotæ compoſitio habet terræ Eretriæ, chalcitidis, ſingulorum P. IV. * myrrhæ, æris combuſti, ſingulorum P. X. * ichthyocollæ P. VI. * æruginis raſæ, aluminis rotundi, miſyos crudi, ariſtolochiæ, ſingulorum P. VIII. * ſquamæ æris P. XX. * turis maſculi P. II. * ceræ P. I. * roſæ, & olei acerbi, ternos cyathos, aceti quantum ſatis eſt, dum arida ex eo conteruntur.

8. *Emplaſtrum viride ad idem valens.*

Aliud ad idem viride. Æris combuſti, ſquamæ æris, myrrhæ, ichthyocollæ, ſingulorum P. VI. * miſyos crudi, æruginis raſæ, ariſtolochiæ, aluminis rotundi, ſingulorum P. VIII. * ceræ P. VI. * olei hemina, aceti quod ſatis ſit.

9. *Tetrapharmacum emplaſtrum, ad pus movendum.*

Puri autem movendo non aliud melius, quam quod expeditiſſimum eſt. Τετραφάρμακον a Græcis nominatur. Habet pares portiones ceræ, picis, reſinæ, ſevi taurini; ſi id non eſt, vitulini.

10. *Enneapharmacum emplaſtrum, ad pus movendum, & ad purgandum valens.*

Alterum ad idem, ἐννεαφάρμακον nominatur; quod magis purgat. Conſtat ex novem rebus, cera, melle, ſevo, reſina, myrrha, roſa, medulla vel cer-

vina, vel vitulina, vel bubula, œſypo, butyro: Quorum quoque pondera paria miſcentur.

11. *Emplaſtra, quibus utriuſque rei facultas eſt.*

Sunt autem quædam emplaſtra, quibus utriuſque rei facultas eſt. quæ, niſi ſingula habenda ſunt, meliora ſunt; ſed in copia rejicienda ſunt; his potius adhibitis, quæ id proprie, quod eo tempore opus eſt, conſequuntur. Exempli cauſa duo proponam.

Attalum emplaſtrum ad vulnera.

Eſt igitur ad vulnera Attalum: quod habet ſquamæ æris P. VI. * turis fuliginis. P. XV. * ammoniaci tantundem, reſinæ terebinthinæ liquidæ P. XXV. * ſevi taurini tantundem, aceti heminas tres, olei ſextarium.

Judæi emplaſtrum, fracto capiti accommodatum.

At inter ea, quæ fracto capiti accommodantur, habent quidam id, quod ad auctorem Judæum refertur. Conſtat ex his: ſalis P. IV. * ſquamæ æris rubri, æris combuſti, ſingulorum P. XII. * ammoniaci thymiamatis, turis fuliginis, reſinæ aridæ, ſingulorum P. VI. * reſinæ Colophoniacæ, ceræ, ſevi vitulini curati, ſingulorum P. XX. * additur aceti ſeſquicyathus, olei minus cyatho. Τεθεραπευμένα Græci appellant, quæ curata vocamus; cum ex ſevo puta omnes membranulæ diligenter exemtæ ſunt, aut ex alio medicamento.

12. *Emplaſtra ἐπισπαστικά.*

Sunt etiam quædam emplaſtra nobilia ad extrahendum. quæ ipſa quoque ἐπισπαστικὰ nominantur. Quale eſt, quod, quia lauri baccas habet, διὰ δαφνίδων appellatur. In eo eſt, reſinæ terebinthinæ P. x. * nitri, ceræ, picis aridæ, baccarum lauri, ſingulorum P. xx. * olei paulum. Quoties autem baccam, aut nucem, aut ſimile aliquid poſuero, ſcire oportebit, antequam expendatur, ei ſummam pelliculam eſſe demendam.

13. *Aliud, διὰ δαφνίδων, ad extrahendum, & pus movendum.*

Aliud eo nomine, quod puri quoque movendo eſt. Sevi vitulini, ammoniaci thymiamatis, picis, ceræ, nitri, baccarum lauri, reſinæ aridæ, ariſtolochiæ, pyrethri, pares portiones.

14. *Philocratis emplaſtrum, ad extrahendum, & pus movendum.*

Præter hæc, eſt Philocratis: quod habet ſalis ammoniaci P. VII. * ariſtolochiæ P. VIII. * ceræ, reſinæ terebinthinæ, fuliginis turis, ſingulorum P. XV. * ſpumæ argenti P. XXXII. * Quibus, ut pus quoque moveant, iridis P. III. * galbani P. VI. * adjiciuntur.

15. *Ῥυπῶδες emplaſtrum, ad extrahendum.*

Optimum tamen ad extrahendum eſt id, quod a ſimilitudine ſordium ῥυπῶδες Græci appellant. Ha-

bet myrrhæ, croci, iridis, propolis, bdellii, capitulorum punici mali, aluminis & ſciſſilis & rotundi, miſyos, chalcitidis, atramenti ſutorii cocti, panacis, ſalis ammoniaci, viſci, ſingulorum P. IV. * ariſtolochiæ P. VIII. * ſquamæ æris P. XVI. * reſinæ terebinthinæ P. LXXV. * ceræ, & ſevi vel taurini vel hircini, ſingulorum P. C. *

16. *Emplaſtrum Hecatæi, ad extrahendum.*

Hecatæo quoque auctore emplaſtrum generis ejuſdem fit ex his: galbani P. II. * fuliginis turis P. IV. * picis P. VI. * ceræ, & reſinæ terebinthinæ, ſingulorum P. VIII. * quibus paulum irini unguenti miſcetur.

17. *Alexandrinum emplaſtrum viride, ad extrahendum.*

Valenſque ad idem emplaſtrum viride Alexandrinum eſt. Habet aluminis ſciſſilis P. VIII. * ſalis ammoniaci P. VII. * ſquamæ æris P. XVI * myrrhæ, turis, ſingulorum P. XVIII. * ceræ P. CL. reſinæ Colophoniacæ aut pineæ P. CXC. * olei heminam, aceti ſextarium.

18. *De emplaſtris exedentibus.*

Quædam autem ſunt emplaſtra exedentia, quæ σηπτικὰ Græci vocant. quale eſt id, quod habet reſinæ terebinthinæ, fuliginis turis, ſingulorum P. II. * ſquamæ æris P. I. * ladani P. II. * aluminis tantundem, ſpumæ argenti P. IV. *

19. *Emplastrum, quod exest corpus, ossa resolvit, & supercrescentem carnem coercet.*

Exest etiam vehementer corpus, atque ossa quoque resolvit, & supercrescentem carnem coercet id, quod habet spumæ argenti, squamæ æris, uncias singulas; nitri ignem non experti, lapidis Asii, aristolochiæ P. sextantes, ceræ, resinæ terebinthinæ, turis, olei veteris, atramenti sutorii, salis ammoniaci P. semis, æruginis rasæ P. bessem, aceti scillitici heminam, vini aminæi tantundem.

20. *Emplastra adversus morsus, & alia recentiora vulnera.*

Emplastrum Diogenis nigrum.

Sunt etiam adversus morsus quædam accommodata; quale est Diogenis nigrum: quod habet bituminis, ceræ, resinæ pineæ aridæ, singulorum P. XX. * spumæ argenti P. C. * olei sextarium. Aut in quo sunt squamæ æris P. IV. * cerussæ, & æruginis rasæ, singulorum P. VIII. * ammoniaci P. XII. * ceræ, resinæ pineæ, singulorum P. XXV. * spumæ argenti P. C. * olei sextarium. Aut in quo sunt squamæ æris P. XIV. galbani P. VI * cerussæ, & æruginis rasæ, singulorum P. VIII. * ammoniaci P. XII. ceræ, resinæ pineæ, singulorum P. LV. * ex quibus spuma argenti concoquitur.

21. *Ephesium emplastrum rubrum, ad idem valens.*

Rubrum quoque emplastrum, quod Ephesium vocatur, huc aptum est. Habet resinæ terebinthi-

næ P. II.* galbani P. IV.* minii ſinopici P. VI. * turis fuliginis P. VI. * ceræ P. VIII. * ſpumæ argenti P. LVI. * olei veteris heminam.

22. *Aliud emplaſtrum, ad idem valens.*

Item id, quod ex his conſtat; ſquamæ æris, turis fuliginis, ſingulorum P. IV. * galbani P. VI. * ſalis ammoniaci P. XII. z * ceræ P. XXV. * olei tribus heminis. Hæc autem aliis quoque recentioribus vulneribus recte imponuntur.

23. *λευκὰ emplaſtra, non gravibus vulneribus accommodata, & maxime ſenilibus.*

Sunt etiam alba lenia, λευκὰ Græci vocant, fere non gravibus vulneribus accommodata, præcipueque ſenilibus. Quale eſt, quod habet ceruſſæ P. LII. * ſevi vitulini curati, & ceræ, ſingulorum P. LVIII. * olei heminas tres, ex quibus ea ceruſſa coquitur.

24. *Elephantinum emplaſtrum.*

Aliud, quod habet ceruſſæ P. XX. * ceræ P. LV. * olei heminam, aquæ ſextarium. Quæ quoties adjiciuntur ceruſſæ vel ſpumæ argenti, ſcire licet, illa ex his coquenda eſſe. Eſt autem ea percandida compoſitio, quæ ſupra poſita eſt, ideoque elephantina nominatur.

25. *Lenia emplaſtra.*

Lenia quoque quædam emplaſtra ſunt, quas λιπαρὰς fere Græci nominant; ut id, quod habet minii P. IV. * ſpumæ argenti P. XXV. * ceræ, &

adipis suillæ, singulorum P. xxxv. * vitellos quatuor.

26. *Emplastrum lene.*

Alia compositio generis ejusdem: ceræ, resinæ terebinthinæ, singulorum P. v. * cerussæ P. viii.* spumæ argenti, plumbi recrementi, (σκωρίαν μολύβδου Græci vocant) singulorum P. x. * cicini olei, & myrtei, singulorum heminæ.

27. *Archagathi emplastrum lene.*

Tertia, quæ ad auctorem Archagathum refertur: misyos cocti, æris combusti, singulorum P. iv.* cerussæ coctæ P. viii. resinæ terebinthinæ P. x. * spumæ argenti P. vi. *

28. *Emplastra ejusdem generis, ad leniendum apta.*

Etiamnum generis ejusdem: spumæ argenti, ceræ, adipis suillæ, singulorum P. xxvii. * vitelli cocti quatuor, rosæ hemina. Aut cerati ex oleo myrteo facti partes tres, adipis suillæ pars quarta, paulum ex plumbi recremento. Aut: spumæ argenti selibra, ex olei hemina, & aquæ marinæ altera, cocta donec bullire desierit, cui paulum ceræ sit adjectum. Aut: pares portiones ceræ, sevi, stibii, spumæ argenti, cerussæ.

CAPUT XX.

De pastillis.

Et primo de his, qui ad recentia vulnera glutinanda, sanandaque apti sunt.

PASTILLI quoque facultates diversas habent. Sunt enim ad recentia vulnera glutinanda sanandaque apti. Qualis est, qui habet chalcitidis, misyos, spumæ nitri, floris æris, gallæ, aluminis scissilis modice cocti, singulorum P. I. * æris combusti, capitulorum mali punici, singulorum P. III. * Hunc oportet diluere aceto, ac sic, ubi vulnus glutinandum est, illinire. At, si nervosus aut musculosus is locus est, commodius est cerato miscere, sic ut illius octo partes, nona hujus sit.

1. *Alius pastillus ad glutinanda vulnera.*

Alius ad idem. Constat ex his: bituminis, aluminis scissilis, singulorum P. I. * æris combusti P. IV. * spumæ argenti P. XI. * olei sextario.

2. *De sphragide pastillo, quem Polybus confecit ad glutinandum vulnus.*

Sed longe Polybi celeberrimus est: σφραγὶς autem nominatur. Qui habet aluminis scissilis P. IV. * atramenti sutorii P. II. * myrrhæ P. V. * aloes tantundem, capitulorum punici mali, fellis taurini, singulorum P. VI. * quæ contrita vino austero excipiuntur.

3. *Paſtillus ad ulcera ſordida, & nigritiem in auribus, naribus, & in obſcœnis partibus, inflammationeſque eorum.*

Ad ulcera ſordida, & nigritiem in auribus, naribus, obſcœnis partibus, inflammationeſque eorum: chryſocollæ P. I. * atramenti ſutorii, aluminis ſciſſilis, ſingulorum P. II. * halicacabi corticis P. IV. * minii P. VI. * ſpumæ argenti P. XII. * ceruſſæ P. XVI. * quæ ex aceto & coguntur, &, ubi utendum eſt, diluuntur.

4. *Paſtillus Andronis ad uvam inflammatam, ad naturalia ſordida, etiam cancro laborantia.*

Andronis vero eſt ad uvam inflammatam, ad naturalia ſordida, etiam cancro laborantia: gallæ, atramenti ſutorii, myrrhæ, ſingulorum P. I. * ariſtolochiæ, aluminis ſciſſilis, ſingulorum P. II. * capitulorum punici mali P. XXV. * ex paſſo coactorum, &, cum uſus exigit, aceto vel vino dilutorum, prout valentius aut lenius vitium eſt, cui medendum eſt.

5. *Paſtillus ad fiſſa ani, vel ora venarum fundentia ſanguinem, vel cancrum.*

Proprie autem ad ani fiſſa, vel ora venarum fundentia ſanguinem, vel cancrum: æruginis P. II. * myrrhæ P. IV. * gummi P. VIII. turis P. XII. * ſtibii, lacrimæ papaveris, acaciæ, ſingulorum P. XVI. * quæ ex vino & teruntur, & in ipſo uſu deliquantur.

6. Paſtillus ad expellendum calculum cum urina.

Expellere autem ex veſica cum urina calculum videtur hæc compoſitio : caſiæ, croci, myrrhæ, coſti, nardi, cinnamomi, dulcis radicis, balſami, hyperici pares portiones conteruntur ; deinde vinum lene inſtillatur, & paſtilli fiunt, qui ſinguli habeant P. I. * hique ſinguli quotidie mane jejuno dantur.

CAPUT XXI.

De peſſis.

HÆC tria compoſitionum genera, id eſt, quæ in malagmatis, emplaſtris paſtilliſque ſunt, maximum præcipueque varium uſum præſtant. Sed alia quoque utilia ſunt : ut ea, quæ feminis ſubjiciuntur. Πεσσοὺς Græci vocant. Eorum hæc proprietas eſt ; medicamenta compoſita molli lana excipiuntur, eaque lana naturalibus conditur.

1. Ad ſanguinem evocandum.

Ad ſanguinem autem evocandum, cauneis duabus adjicitur nitri P. I. * aut allii ſemen conteritur, adjicitur myrrhæ paululum, & unguento ſuſino miſcetur. Aut cucumeris ſilveſtris pars interior ex lacte muliebri diluitur.

2. Ad vulvam molliendam.

Ad vulvam molliendam, ovi vitellus, & fœnum Græcum, & roſa, & crocum temperantur. Aut ela-

terii P. III. * ſalis tantundem, uvæ taminiæ P. VI * melle excipiuntur.

3. *Alia peſſi compoſitio, ad idem valens.*

Aut Boetho auctore, croci, reſinæ terebinthinæ, ſingulorum P. IV. myrrhæ P. III. * roſæ P. I. *. ſevi vitulini P. III. * ceræ P. II. * miſcentur.

4. *Ad inflammationes vulvæ Numenii peſſus.*

Optima autem adverſus inflammationes vulvæ Numenii compoſitio eſt, quæ habet croci P. III. * ceræ P. I. * butyri P. VIII. * adipis anſerinæ P. XII. * vitellos coctos duos, roſæ minus cyatho.

5. *Ad ejiciendum e vulva infantem mortuum.*

Si vero infans intus deceſſit, quo facilius ejiciatur, malicorium ex aqua terendum, eoque utendum eſt.

6. *Si mulier vitio locorum concidit, qua curatione utendum ſit.*

Si concidere vitio locorum mulier ſolet, cochleæ cum teſtis ſuis comburendæ, conterendæque, deinde his mel adjiciendum eſt.

7. *Si mulier non comprehendit.*

Si non comprehendit, adeps leonina ex roſa mollienda eſt.

CAPUT XXII.

De medicamentis, quibus aridis utimur.

1. *Ad carnem supercrescentem exedendam.*

QUÆDAM autem mixturæ medicamentorum sunt, quibus aridis neque coactis utimur sic, ut inspergamus; aut cum aliquo liquido mixta illinamus: quale est, ad carnem supercrescentem exedendam, quod habet squamæ æris, fuliginis turis, singulorum P. I. * æruginis P. II. * Hæc autem eadem cum melle purgant ulcera; cum cera, implent. Misy quoque & galla, si paribus portionibus misceantur, corpus consumunt: eaque vel arida inspergere licet, vel excepta cadmia illinire.

2. *Ad putrem carnem continendam, ne ultra serpat; eamque leniter exedendam, plures compositiones.*

Putrem vero carnem continet, neque ultra serpere patitur, & leniter exest, mel vel cum lenticula, vel cum marrubio, vel cum oleæ foliis, ante ex vino decoctis. Item sertula campana in mulso cocta, deinde contrita. Aut calx cum cerato. Aut amaræ nuces cum allio, sic ut hujus pars tertia sit, paulumque his croci adjiciatur. Aut quod habet spumæ argenti P. VI. * cornu bubuli combusti P. XII. * olei myrtei, & vini cyathos ternos. Aut quod ex his constat: floris punici mali, atramenti sutorii, aloes, singulorum P. II. * aluminis scissilis, turis, singulorum P. IV. * gallæ P. VIII. * aristolo-

chiæ P. x. * Vehementius idem facit, etiam adurendo, auripigmentum cum chalcitide, & aut nitro, aut calce, aut charta combusta. Item sal cum aceto. Vel ea compositio, quæ habet chalcitidis, capitulorum mali punici, aloes, singulorum P. II. *. aluminis scissilis, turis, singulorum P. IV. * gallæ P. VIII. * aristolochiæ P. X. *. mellis quantum satis sit ad ea cogenda. Vel cantharidum, sulphuris, singulorum P. I. * lolii P. III. * quibus adjicitur picis liquidæ quantum satis est ad jungendum. Vel chalcitis quoque cum resina & ruta mixta: aut cum eadem resina diphryges: aut uva taminia cum pice liquida. Idem vero possunt fæces vini combustæ, & calcis & nitri pares portiones. Vel aluminis scissilis P. I. turis, sandarachæ, nitri, singulorum P. I. * gallæ P. VIII. * aristolochiæ P. X. * mellis quantum satis est.

3. *Hieræ compositio.*

Est etiam Hieræ compositio, quæ habet myrrhæ, chalcitidis, singulorum P. II. * aloes, turis, aluminis scissilis, singulorum P. IV. * aristolochiæ, gallæ immaturæ, singulorum P. VIII. * malicorii contriti P. XX. *

4. *Judæi compositio.*

Est & Judæi: in qua sunt calcis partes duæ, nitri quam ruberrimi pars tertia: quæ urina impuberis pueri coguntur, donec strigmenti crassitudo sit. Sed subinde is locus, cui id illinitur, madefaciendus est.

5. *Jollæ compositio.*

At Jollas, chartæ combustæ, sandarachæ, singulorum P. I. * calcis P. II. P. auripigmenti tantundem miscebat.

6. *Ad sanguinis profluvia vel ex membrana cerebri, vel aliis locis; & ad cancrum, & ad inducendam cicatricem, & ad coercendam carnem increscentem.*

Si vero ex membrana, quæ super cerebrum est, profluit sanguis, vitellus combustus & contritus inspergi debet. Si ex alio loco sanguinis profluvium est, auripigmenti, squamæ æris, singulorum P. I. * sandarachæ P. II. * marmoris cocti P. IV. * inspergi debent. Eadem cancro quoque obsistunt. Ad inducendam cicatricem, squamæ æris, turis fuliginis, singulorum P. II. * calcis P. IV. * Eadem increscentem quoque carnem coercent.

7. *Timæi compositio ad ignem sacrum, vel cancrum.*

Timæus autem ad ignem sacrum, vel ad cancrum his utebatur: myrrhæ P. II. * turis, atramenti sutorii, singulorum P. III. * sandarachæ, auripigmenti, squamæ æris, singulorum P. IV. * gallæ P. VI. * cerussæ combustæ P. VIII. * Eadem vel arida inspersa, vel melle excepta idem præstant.

8. *Ad sternutamenta excitanda.*

Sternutamenta vero & albo veratro, vel struthio conjecto in nares excitantur, vel his mixtis: piperis, veratri albi, singulorum P. * III. castorei P. I. * spumæ nitri P. II. * struthii P. III.

9. *Gargarizationes quibus fieri debeant.*

Gargarizationes autem aut lævandi causa fiunt, aut reprimendi, aut evocandi. Lævant, lac, cremor vel ptisanæ, vel furfurum. Reprimit aqua, in qua vel lenticula, vel rosa, vel rubus, vel cotoneum malum, vel palmulæ decoctæ sunt. Evocant, sinapi, piper.

CAPUT XXIII.

De antidotis, & quibus malis opitulentur.

ANTIDOTA raro, sed præcipue interdum necessaria sunt, quia gravissimis casibus opitulantur. Ea recte quidem dantur collisis corporibus vel per ictus, vel ubi ex alto deciderunt, vel in viscerum, laterum, faucium, interiorumque partium doloribus. Maxime autem desideranda sunt adversus venena, vel per morsus, vel per cibos, aut potiones nostris corporibus inserta.

1. *Compositio antidoti.*

Unum est, quod habet lacrimæ papaveris P. * z. acori, malobathri P. v. * iridis Illyricæ, gummi, singulorum P. II. * anisi P. III. * nardi Gallici, foliorum rosæ aridorum, cardamomi, singulorum P. IV. * petroselini P. * III. z. trifolii P. v. * casiæ nigræ, silis, bdellii, balsami seminis, piperis albi, singulorum P. * z. styracis P. * v. z. myrrhæ, opopanacis, nardi Syri, turis masculi, hypocistidis succi, singulorum P. VI. * castorei P. VI. * costi,

piperis albi, galbani, resinæ terebinthinæ, croci, floris junci rotundi, singulorum P. VI. * z. dulcis radicis P. VIII. * z. quæ vel melle vel passo excipiuntur.

2. *Aliud antidotum Ambrosia nominatum, quod Zopyrus Ptolemæo regi composuit.*

Alterum, quod Zopyrus regi Ptolemæo dicitur composuisse, atque Ambrosiam nominasse, ex his constat: costi, turis masculi, singulorum P. V. * piperis albi P. * z. floris junci rotundi P. II. * cinnamomi P. III. * casiæ nigræ P. IV. * croci Cilicii P. * IV. z. myrrhæ, quam stacten nominant, P. V. * nardi Indici P. * V. z. quæ singula contrita melle cocto excipiuntur: deinde, ubi utendum est, id, quod Ægyptiæ fabæ magnitudinem impleat, in potione vini diluitur.

3. *Antidotum Mithridatis.*

Nobilissimum autem est Mithridatis, quod quotidie sumendo rex ille dicitur adversus venenorum pericula tutum corpus suum reddidisse. In quo hæc sunt: costi P. * z. acori P. V. * hyperici, cumini, sagapeni, acaciæ succi, iridis Illyricæ, cardamomi, singulorum P. II. * anisi P. III. * nardi Gallici, gentianæ radicis, aridorum rosæ foliorum singulorum P. IV. * papaveris lacrimæ, petroselini, singulorum P. * IV. z. casiæ, sileris, lolii, piperis longi, singulorum P. VI. * styracis P. * V. z. castorei, turis, hypocistidis succi, myrrhæ, opopanacis, singulorum P. VI. * malobathri folii P. VI. * floris junci

rotundi, reſinæ terebinthinæ, galbani, dauci Cretici ſeminis, ſingulorum P. * v. z. nardi, opobalſami, ſingulorum P. * vi. z. thlaſpis P. * vi. radicis Ponticæ P. vii. * croci, zinziberis, cinnamomi, ſingulorum P. * viii. Hæc contrita melle excipiuntur, & adverſus venenum, quod magnitudinem nucis Græcæ impleat, ex vino datur. In ceteris autem affectibus corporis pro modo eorum, vel quod Ægyptiæ fabæ, vel ervi magnitudinem impleat, ſatis eſt.

CAPUT XXIV.

De acopis.

1. *Acopum nervis utile.*

ACOPA quoque utilia nervis ſunt. Quale eſt, quod habet floris junci rotundi P. ii. * zz. coſti, junci quadrati, lauri baccarum, ammoniaci, cardamomi, ſingulorum P. * iv. z. myrrhæ, æris combuſti, ſingulorum P. vii. * iridis Illyricæ, ceræ, ſingulorum P. iv. * Alexandrini calami, junci rotundi, aſpalathi, xylobalſami, ſingulorum P. xviii. * ſevi P i. * unguenti irini cyathum.

2. *Acopum Elæodes, nervis utile.*

Alterum, quod ἐλαιῶδες vocant, hoc modo fit: ceræ P. * z. olei tantundem, reſinæ terebinthinæ ad nucis juglandis magnitudinem, ſimul incoquuntur: deinde infuſa in mortario teruntur, inſtillaturque ſubinde quam optimi mellis acetabulum, tum irini unguenti, & roſæ terni cyathi.

3. Ἔγχριστα *ad ulcera purganda & implenda.*

Ἔγχριστα autem Græci vocant liquida, quæ illinuntur. Quale eſt, quod fit ad ulcera purganda & implenda, maxime inter nervos, paribus portionibus inter ſe mixtis, butyri, medullæ vitulinæ, ſevi vitulini, adipis anſerinæ, ceræ, mellis, reſinæ terebinthinæ, roſæ, olei cicini. Quæ ſeparatim omnia liquantur, deinde liquida miſcentur, & tum ſimul teruntur. Et hoc quidem magis purgat: magis vero emollit, ſi pro roſa cyprus infunditur.

4. *Ad ſacrum ignem.*

Ad ſacrum ignem: ſpumæ argenti P. VI. * cornu bubuli combuſti P. II. * conteruntur, adjiciturque invicem vinum, & id, quod ſpecialiter ſil vocatur, & myrteum, donec utriuſque terni cyathi conficiantur.

CAPUT XXV.

De catapotiis.

1. *Catapotium ad ſomnum arceſſendum, & levationem doloris, & ſimul ad concoquendum.*

CATAPOTIA quoque multa ſunt, variiſque de cauſis fiunt. Ἀνώδυνα vocant, quæ ſomno dolorem levant. Quibus uti, niſi nimia neceſſitas urget, alienum eſt. Sunt enim ex vehementibus medicamentis, & ſtomacho alienis. Poteſt tamen etiam ad concoquendum, quod habet papaveris lacrimæ, galbani,

ſingulorum P. I. * myrrhæ, caſtorei, piperis, ſingulorum P. II. * Ex quibus, quod ervi magnitudinem habet, ſatis eſt devoraſſe.

2. *Catapotium valentius ad ſomnum.*

Alterum, ſtomacho pejus, ad ſomnum valentius, ex his fit: mandragoræ P. * z. apii ſeminis, item hyoſcyami ſeminis, ſingulorum P. IV. * quæ ex vino teruntur. Unum autem ejuſdem magnitudinis, quæ ſupra poſita eſt, abunde eſt ſumſiſſe.

3. *Catapotium ad plurimos dolores per ſomnum leniendos.*

Sive autem capitis dolores, ſive ulcera, ſive lippitudo, ſive dentes, ſive ſpiritus difficultas, ſive inteſtinorum tormenta, ſive inflammatio vulvæ eſt, ſive coxa, ſive jecur, aut lienis, aut latus torquet, ſive vitio locorum aliqua prolabitur & obmuteſcit, occurrit dolori per quietem ejuſmodi catapotium. Silis, acori, rutæ ſilveſtris ſeminis, ſingulorum P. II. * caſtorei, cinnamomi, ſingulorum P. II. * papaveris lacrimæ, panacis radicis, mandragoræ malorum aridorum, junci rotundi floris, ſingulorum P. II. * piperis grana LVI. Hæc per ſe contrita, rurſus inſtillato ſubinde paſſo, ſimul omnia teruntur, donec craſſitudo ſordium fiat. Ex eo paulum aut devoratur, aut aqua diluitur, & potui datur.

4. *Catapotium aliud ad multa valens.*

Quin etiam ſilveſtris papaveris, cum jam ad excipiendam lacrimam maturum eſt, manipulus, qui

manu comprehendi poteſt, in vas demittitur, & ſuperinfunditur aqua, quæ id contegat, atque ita coquitur. Ubi jam bene manipulus is coctus eſt, ibidem expreſſus projicitur; & cum eo humore paſſum pari menſura miſcetur, infervetque, donec craſſitudinem ſordium habeat. Cum infrixit, catapotia ex eo fiunt, ad noſtræ fabæ magnitudinem, habentque uſum multiplicem. Nam & ſomnum faciunt, vel per ſe aſſumta, vel ex aqua data: & aurium dolores levant, adjectis exiguo modo rutæ ſucco, ac paſſo: & tormina ſupprimunt ex vino liquata: & inflammationem vulvæ coercent, mixta cerato ex roſa facto, cum paulum his croci quoque acceſſit: & ex aqua fronti inducta, pituitam in oculos decurrentem tenent.

5. *Catapotium ad inducendum ſomnum, quem vulva dolens prohibuit.*

Item, ſi vulva dolens ſomnum prohibet, croci P. II. * aniſi, myrrhæ, ſingulorum P. I. * papaveris lacrimæ P. IV. * cicutæ ſeminis P. VIII. * miſcentur, excipiunturque vino veteri, &, quod lupini magnitudinem habet, in tribus cyathis aquæ diluitur. Id tamen in febre periculoſe datur.

6. *Ad jecur ſanandum.*

Ad ſanandum jecur, nitri P. * z. croci, myrrhæ, nardi Gallici, ſingulorum P. I. * melle excipiuntur, daturque, quod Ægyptiæ fabæ magnitudinem habeat.

7. *Ad finiendos dolores lateris.*

Ad lateris dolores finiendos, piperis, aristolochiæ, nardi, myrrhæ pares portiones.

8. *Ad thoracis dolores finiendos.*

Ad thoracis, nardi P. I. * turis, casiæ, singulorum P. III. * myrrhæ, cinnamomi, singulorum P. VI. * croci P. VIII. * resinæ terebinthinæ quadrans, mellis heminæ tres.

9. *Catapotium Athenionis ad tussim.*

Ad tussim, Athenionis: myrrhæ, piperis, singulorum P. I. * castorei, papaveris lacrimæ, singulorum P. I. * Quæ separatim contusa postea junguntur, & ad magnitudinem fabæ nostræ, bina catapotia mane, bina noctu dormituro dantur.

10. *Catapotium Heraclidis Tarentini ad tussim & somnum.*

Si tussis somnum prohibet, ad utrumque Heraclidis Tarentini: croci P. I. * cinnamomi, castorei, papaveris lacrimæ, singulorum P. I. * myrrhæ, piperis longi, costi, galbani, singulorum P. * z.

11. *Catapotium ad purganda ulcera in faucibus tussientibus.*

Quod si purganda sunt ulcera in faucibus tussientibus: panacis, myrrhæ, resinæ terebinthinæ, singulorum P. V. * galbani P. * z. hyssopi P. * z. conterenda sunt, hisque hemina mellis adjicienda, & quod digito excipi potest, devorandum est.

12. *Colice Cassii medici.*

Colice vero Cassii ex his constat: croci, anisi, castorei, singulorum P. III. * petroselini P. IV. * piperis & longi, & rotundi, singulorum P. V. * papaveris lacrimæ, junci rotundi, myrrhæ, nardi, singulorum P. VI. * quæ melle excipiuntur. Id autem & devorari potest, & ex aqua calida sumi.

13. *Ad infantem mortuum aut secundas expellendas.*

Infantem vero mortuum, aut secundas expellit aquæ potio, cui salis ammoniaci P. I. * aut cui dictamni Cretici P. I. * adjectum est.

14. *Laborantibus ex partu quid dari debeat.*

Ex partu laborantibus, erysimum ex vino tepido jejunis dari debet.

15. *Ad adjuvandam vocem.*

Vocem adjuvat, turis P. I. in duobus cyathis vini datum.

16. *Adversus difficultatem urinæ.*

Adversus urinæ difficultatem: piperis longi, castorei, myrrhæ, galbani, papaveris lacrimæ, croci, costi, unciæ singulæ, styracis, resinæ terebinthinæ pondo sextantes, mel, absinthii cyathus. Ex quibus ad magnitudinem fabæ Ægyptiæ & mane & cœnato dari debet.

17. *Arteriaces compositio quomodo fiat.*

Arteriace vero hoc modo fit: casiæ, iridis, cin-

namomi, nardi, myrrhæ, turis, ſingulorum P. I. * croci P. I. * piperis grana XXX. ex paſſi tribus ſextariis decoquuntur, donec mellis craſſitudo his fiat. Aut croci, myrrhæ, turis, ſingulorum P. I. * conjiciuntur in paſſi eundem modum, eodemque modo decoquuntur. Aut ejuſdem paſſi heminæ tres uſque eo coquuntur, donec extracta inde gutta indureſcat, & adjicitur tritæ caſiæ P. I. *

CAPUT XXVI.

De quinque generibus noxarum corporis.

Cum facultates medicamentorum propoſuerim; genera, in quibus noxa corpori eſt, proponam. Ea quinque ſunt. Cum quid extrinſecus læſit, ut in vulneribus. Cum quid intra ſe ipſum corruptum eſt, ut in cancro. Cum quid innatum eſt, ut in veſica calculus. Cum quid increvit, ut vena, quæ intumeſcens in varicem convertitur. Cum quid deeſt, ut cum curta pars aliqua eſt. Ex his alia ſunt, in quibus plus medicamenta, alia in quibus plus manus proficit. Ergo, dilatis his, quæ præcipue ſcalpellum & manum poſtulant, nunc de his dicam, quæ maxime medicamentis egent. Dividam autem hanc quoque curandi partem, ſicut priorem; & ante dicam de his, quæ in quamlibet partem corporis incidunt: tum de his, quæ certas partes infeſtant. Incipiam a vulneribus.

1. *De vulneribus, quæ per tela inferuntur.*

In his autem ante omnia ſcire medicus debet,

quæ insanabilia sint, quæ difficilem curationem habeant, quæ promtiorem. Est enim prudentis hominis, primum eum, qui servari non potest, non attingere, nec subire speciem ejus, ut occisi, quem sors ipsius peremit. Deinde, ubi gravis metus sine certa tamen desperatione est, indicare necessariis periclitantis, in difficili rem esse: ne, si victa ars malo fuerit, vel ignorasse, vel fefellisse videatur. Sed ut hæc prudenti viro conveniunt: sic rursus histrionis est, parvam rem attollere, quo plus præstitisse videatur. Obligarique æquum est confessione promtæ rei, quo curiosius etiam circumspiciat, ne, quod per se exiguum est, majus curantis negligentia fiat.

2. *Quæ vulnera insanabilia sint.*

Servari non potest, cui basis cerebri, cui cor, cui stomachus, cui jocinoris portæ, cui in spina medulla percussa est; cuique aut pulmo medius, aut jejunum, aut tenuius intestinum, aut ventriculus, aut renes vulnerati sunt; cuive circa fauces grandes venæ, vel arteriæ præcisæ sunt.

3. *Quæ vulnera difficilem curationem habeant.*

Vix autem ad sanitatem perveniunt, quibus ulla parte pulmo, aut jocinoris crassum, aut membrana, quæ continet cerebrum, aut lienis, aut vulva, aut vesica, aut ullum intestinum, aut septum transversum vulneratum est. Hi quoque in præcipiti sunt, in quibus usque ad grandes intusque conditas venas in alis vel poplitibus mucro desedit. Periculosa

etiam vulnera sunt, ubicunque venæ majores sunt, quoniam exhaurire hominem profusione sanguinis possunt. Idque evenit non in alis tantum, atque poplitibus; sed etiam in his venis, quæ ad anum testiculosque perveniunt. Præter hæc malum vulnus est, quodcunque in alis, vel feminibus, vel inanibus locis, vel in articulis, vel inter digitos est. Item quodcunque musculum, aut nervum, aut arteriam, aut membranam, aut os, aut cartilaginem læsit.

4. *Quæ vulnera tutiorem curationem habeant.*

Tutissimum omnium, quod in carne est. Et hæc quidem loco vel pejora, vel meliora sunt. Modo vero periculum facit, quodcunque magnum est.

5. *Observationes in vulneris genere & figura.*

Aliquid etiam in vulneris genere figuraque est. Nam pejus est, quod etiam collisum, quam quod tantum discissum est: adeo ut acuto quoque, quam retuso telo, vulnerari commodius sit. Pejus etiam vulnus est, ex quo aliquid excisum est; ex quove caro alia parte abscissa, alia dependet. Pessima, quæ plaga in orbem est: tutissima, quæ lineæ modo recta est. Quo deinde propius huic illive figuræ vulnus est, eo vel deterius, vel tolerabilius est.

6. *Ætatis observatio, & corporis, & vitæ, & temporis.*

Quin etiam confert aliquid & ætas, & corpus, & vitæ propositum, & anni tempus: quia facilius sanescit puer vel adolescens, quam senior; valens,

quam infirmus; neque nimis tenuis, neque nimis plenus, quam si alterum ex his est; integri habitus, quam corrupti; exercitatus, quam iners; sobrius & temperans, quam vino venerique deditus. Opportunissimumque curationi tempus vernum est; aut certe neque fervens, neque frigidum. siquidem vulnera & nimius calor & nimium frigus infestant; maxime tamen horum varietas: ideoque perniciosissimus autumnus est.

7. *Signa eorum, quæ intus læsa sunt.*

Sed pleraque ex vulneribus oculis subjecta sunt: quorundam ipsæ sedes indices sunt, quas alio loco demonstravimus, cum positus interiorum partium ostendimus. Verumtamen, quia quædam vicina sunt, interest quoque, vulnus in summa parte sit, an penitus penetraverit, necessarium est notas subjicere, per quas, quid intus ictum sit, scire possimus; & ex quibus vel spes, vel desperatio oriatur.

8. *Signa percussi cordis.*

Igitur, corde percusso, sanguis multus fertur, venæ languescunt, color pallidissimus, sudores frigidi, malique odoris, tanquam in rorato corpore oriuntur: extremisque partibus frigidis matura mors sequitur.

9. *Signa pulmonis icti.*

Pulmone vero icto, spirandi difficultas est: sanguis ex ore spumans, ex plaga rubens, simulque etiam spiritus cum sono fertur: in vulnus inclinari

juvat : quidam ſine ratione conſurgunt. Multi, ſi in ipſum vulnus inclinati ſunt, loquuntur : ſi in aliam partem, obmuteſcunt.

10. *Signa jocinoris vulnerati.*

Jocinoris autem vulnerati notæ ſunt : multus ſub dextra parte præcordiorum profuſus ſanguis : ad ſpinam reducta præcordia ; in ventrem cubandi dulcedo ; punctiones, doloreſque uſque ad jugulum, junctumque ei latum ſcapularum os, intenti. quibus nonnunquam etiam bilioſus vomitus accedit.

11. *Signa percuſſorum renum.*

Renibus vero percuſſis, dolor ad inguina teſticuloſque deſcendit : difficulter urina redditur ; eaque aut eſt cruenta, aut cruor fertur.

12. *Signa vulnerati lienis.*

At, liene icto, ſanguis niger a ſiniſtra parte prorumpit : præcordia cum ventriculo ab eadem parte indureſcunt : ſitis ingens oritur : dolor ad jugulum, ſicut jocinore vulnerato, venit.

13. *Signa percuſſæ vulvæ.*

At, cum vulva percuſſa eſt, dolor inguinibus, & coxis, & femoribus eſt : ſanguinis pars per vulnus, pars per naturale deſcendit : vomitus bilis inſequitur. Quædam obmuteſcunt ; quædam mente labuntur ; quædam, ſui compotes, nervorum oculorumque dolore urgeri ſe confitentur ; morienteſque tandem eadem, quæ corde vulnerato, patiuntur.

14. *Signa percuſſi cerebri, vel membranæ ejus.*

Sin cerebrum membranave ejus vulnus accepit, ſanguis per nares, quibuſdam etiam per aures exit; fereque bilis vomitus inſequitur: quorundam ſenſus obtunduntur, appellatique ignorant: quorundam trux vultus eſt: quorundam oculi, quaſi reſoluti, huc atque illuc moventur: fereque tertio, vel quinto die delirium accedit. Multorum etiam nervi diſtenduntur. Ante mortem autem plerique faſcias, quibus caput deligatum eſt, lacerant, ac nudum vulnus frigori objiciunt.

15. *Signa ſtomachi percuſſi.*

Ubi ſtomachus autem percuſſus eſt, ſingultus, & bilis vomitus inſequitur: ſi quid cibi vel potionis aſſumtum eſt, id redditur cito: venarum motus elangueſcunt: ſudores tenues oriuntur; per quos extremæ partes frigeſcunt.

16. *Signa jejuni inteſtini, & ventriculi vulnerati, & aliorum inteſtinorum.*

Communes vero jejuni inteſtini & ventriculi vulnerati notæ ſunt. Nam cibus & potio per vulnus exeunt: præcordia indureſcunt: nonnunquam bilis per os redditur. Inteſtino tantum ſedes inferior eſt. Cetera inteſtina icta vel ſtercus, vel odorem ejus exhibent.

17. *Signa percuſſæ medullæ, quæ in ſpina eſt.*

Medulla vero, quæ in ſpina eſt, diſcuſſa, nervi

ſolvuntur, aut diſtenduntur: ſenſus intercidit: interpoſito tempore aliquo ſine voluntate inferiores partes vel ſemen, vel urinam, vel etiam ſtercus excernunt.

18. *Signa ſepti tranſverſi percuſſi.*

At, ſi ſeptum tranſverſum percuſſum eſt, præcordia ſurſum contrahuntur, ſpina dolet, ſpiritus rarus eſt, ſanguis ſpumans fertur.

19. *Signa veſicæ vulneratæ.*

Veſica vero vulnerata, dolent inguina: quod ſuper pubem eſt, intenditur: pro urina, ſanguis; aut ex ipſo vulnere urina deſcendit: ſtomachus afficitur. itaque aut bilem vomunt, aut ſingultiunt: frigus, & ex eo mors ſequitur.

20. *De ſanguine, & ſanie, & pure, & eorum ſpeciebus: quandoque meliora, deteriorave ſint.*

His cognitis, etiamnum quædam alia noſcenda ſunt, ad omnia vulnera ulceraque, de quibus dicturi ſumus, pertinentia. Ex his autem exit ſanguis, ſanies, pus. Sanguis omnibus notus eſt. Sanies eſt tenuior hoc, varie craſſa, & glutinoſa, & colorata. Pus craſſiſſimum albidiſſimumque, glutinoſius & ſanguine & ſanie. Exit autem ſanguis ex vulnere recenti, aut jam ſaneſcente. Sanies eſt inter utrumque tempus. Pus ex ulcere jam ad ſanitatem ſpectante. Rurſus & ſanies & pus quaſdam ſpecies Græcis nominibus diſtinctas habent. Eſt enim quædam ſanies, quæ vel ἰχὼρ, vel μελίκηρα nominatur. Eſt

pus, quod ἐλαιῶδες appellatur. Ἰχὼρ tenuis, subalbidus, ex malo ulcere exit, maximeque ubi, nervo læso, inflammatio secuta est. Μελίκηρα crassior est, glutinosior, & subalbida, mellique albo subsimilis. Fertur hæc quoque ex malis ulceribus, ubi nervi circa articulos læsi sunt; & inter hæc loca, maximeque ex genibus. Ἐλαιῶδες tenue, subalbidum, quasi unctum, colore atque pinguitudine oleo albo non dissimile apparet in magnis ulceribus sanescentibus. Malus est autem sanguis, nimium aut tenuis, aut crassus; colore vel lividus, vel niger; aut pituita mixtus, aut varius. Optimus calidus, rubens, modice crassus, non glutinosus. Itaque protinus ejus vulneris expedita magis curatio est, ex quo sanguis bonus fluxit. Itemque postea spes in his major est, ex quibus melioris generis quæque proveniunt. Sanies igitur mala est, multa, nimis tenuis, livida, aut pallida, aut nigra, aut glutinosa, aut mali odoris, aut quæ & ipsum ulcus, & junctam ei cutem erodit. Melior est non multa, modice crassa, subrubicunda, aut subalbida. Ἰχὼρ autem pejor est multus, crassus, sublividus aut subpallidus, glutinosus, ater, calidus, mali odoris. Tolerabilior est subalbidus, qui cetera omnia contraria prioribus habet. Melicera autem mala est, multa, & percrassa: melior, quæ & tenuior, & minus copiosa est. Pus inter hæc optimum est. Sed id quoque pejus est, multum, tenue, dilutum; magisque, si ab initio tale est: itemque, si colore sero simile, si pallidum, si lividum, si fæculentem. Præter hæc, si male olet, nisi tamen locus hunc odorem excitat. Melius est,

quo minus eſt, quo craſſius, quo albidius: itemque, ſi læve eſt, ſi nihil olet, ſi æquale eſt. Modo tamen, convenire & magnitudini vulneris, & tempori debet. Nam plus ex majore, plus nondum ſolutis inflammationibus naturaliter fertur. Ἐλαιῶδες quoque pejus eſt multum, & parum pingue: quo minus autem, quoque id ipſum pinguius, eo melius eſt.

21. *Curatio adverſus profuſionem ſanguinis in vulneribus.*

Quibus exploratis, ubi aliquis ictus eſt, qui ſervari poteſt, protinus proſpicienda duo ſunt: ne ſanguinis profuſio, neve inflammatio interimat. Si profuſionem timemus (quod ex ſede vulneris, & magnitudine ejus, & ex impetu ruentis ſanguinis intelligi poteſt) ſiccis linamentis vulnus implendum eſt, ſupraque imponenda ſpongia ex aqua frigida expreſſa, ac manu ſuper comprimenda. Si parum ſic ſanguis conquieſcit, ſæpius linamenta mutanda ſunt. Et, ſi ſicca parum valent, aceto madefacienda ſunt. Id vehemens ad ſanguinem ſupprimendum eſt: ideoque quidam id vulneri infundunt. Sed alius rurſus metus ſubeſt, ne, nimis valenter ibi retenta materia, magnam inflammationem poſtea moveat. Quæ res efficit, ut neque rodentibus medicamentis, neque adurentibus, & ob id ipſum inducentibus cruſtam, ſit utendum, quamvis pleraque ex his ſanguinem ſupprimunt: ſed, ſi ſemel ad ea decurritur, his potius, quæ mitius idem efficiunt. Quod ſi illa quoque profluvio vincuntur, venæ, quæ ſanguinem fundunt, apprehendendæ,

circaque id, quod ictum est, duobus locis deligandæ intercidendæque sunt, ut & in se ipsæ coeant, & nihilominus ora præclusa habeant. Ubi ne id quidem res patitur, possunt ferro candenti aduri. Sed etiam satis multo sanguine effuso ex eo loco, quo neque nervus, neque musculus est, ut puta in fronte, vel superiore capitis parte, commodissimum tamen est, cucurbitulam admovere a diversa parte, ut illuc sanguinis cursus revocetur.

22. *Curationes adversus vulnerum inflammationem.*

Et adversus profusionem quidem in his auxilium est: adversus inflammationem autem, in ipso sanguinis cursu. Ea timeri potest, ubi læsum est vel os, vel nervus, vel cartilago, vel musculus, aut ubi parum sanguinis pro modo vulneris fluxit. Ergo quoties quid tale erit, sanguinem mature supprimere non oportebit; sed pati fluere, dum tutum erit, adeo ut, si parum fluxisse videbitur, mitti quoque ex brachio debeat; utique, si corpus juvenile, & robustum, & exercitatum est: multoque magis, si id vulnus ebrietas præcessit. Quod si musculus læsus videbitur, præcidendus erit. nam percussus, mortiferus est: præcisus, sanitatem recipit.

23. *De glutinatione vulnerum.*

Sanguine autem vel suppresso, si nimius erumpit; vel exhausto, si per se parum fluxit; longe optimum est, vulnus glutinari. Potest autem id, quod vel in cute, vel etiam in carne est; si nihil ei præterea mali accedit. Potest caro, alia parte de-

pendens, alia inhærens; ſi tamen etiamnum integra eſt, ſi conjunctione corporis fovetur.

In his vero, quæ glutinantur, duplex curatio eſt. Nam ſi plaga in molli parte eſt, ſui debet: maximeque, ſi diſciſſa auris ima eſt, vel imus naſus, vel frons, vel bucca, vel palpebra, vel labrum, vel circa guttur cutis, vel venter. Si vero in carne vulnus eſt, hiatque, neque in unum oræ facile attrahuntur, ſutura quidem aliena eſt: imponendæ vero fibulæ ſunt (ἀγκτῆρας Græci nominant) quæ oras, paulum tamen, contrahant, quo minus lata poſtea cicatrix ſit.

Ex his autem colligi poteſt, id quoque, quod alia parte dependens, alia inhærebit, ſi alienatum adhuc non eſt, ſuturam, an fibulam poſtulet. Ex quibus neutra ante debet imponi, quam intus vulnus purgatum eſt: ne quid ibi concreti ſanguinis relinquatur. Id enim & in pus vertitur, & inflammationem movet, & glutinari vulnus prohibet. Ne linamentum quidem, quod ſupprimendi ſanguinis cauſa inditum eſt, inibi relinquendum eſt. nam id quoque inflammat.

Comprehendi vero ſutura, vel fibula, non cutem tantum, ſed etiam aliquid ex carne, ubi ſuberit hæc, oportebit; quo valentius hæreat, neque cutem abrumpat. Utraque optima eſt ex acia molli, non nimis torta, quo mitius corpori inſidat. Utraque neque nimis rara, neque nimis crebra injicienda eſt. Si nimis rara eſt, non continet: ſi nimis crebra eſt, vehementer afficit; quia, quo ſæpius acus corpus tranſivit, quoque plura loca injectum vin-

culum mordet, eo majores inflammationes oriuntur; magisque æstate. Neutra etiam vim ullam desiderat: sed ea hactenus utilis est, qua cutis ducentem quasi sua sponte subsequitur. Fere tamen fibulæ latius vulnus esse patiuntur: sutura oras jungit, quæ ne ipsæ quidem inter se contingere ex toto debent; ut si quid intus humoris concreverit, sit qua emanet. Si quod vulnus neutrum horum recipit, id tamen purgari debet.

Deinde omni vulneri primo imponenda est spongia ex aceto expressa. Si sustinere aliquis aceti vim non potest, vino utendum est. Levis plaga juvatur etiam, si ex aqua frigida expressa spongia imponitur. Sed ea, quocunque modo imposita est, dum madet, prodest: itaque ut inarescat, non est committendum. Licetque sine peregrinis, & conquisitis, & compositis medicamentis vulnus curare. Sed si quis huic parum confidit, imponere medicamentum debet, quod sine sevo compositum sit ex his, quæ cruentis vulneribus apta esse proposui: maximeque si caro est, Barbarum: si nervi, vel cartilago, vel aliquid ex eminentibus, quales aures, vel labra sunt, Polybi sphragidem. Alexandrinum quoque viride nervis idoneum est: eminentibusque partibus ea, quam Græci ῥύπτουσαν vocant.

Solet etiam, colliso corpore, exigua parte findi cutis. Quod ubi incidit, non alienum est, scalpello latius aperire; nisi musculi nervique juxta sint, quos incidi non expedit. ubi satis diductum est, medicamentum imponendum est. At, si id, quod collisum est, quamvis parum diductum est, latius ta-

men aperiri propter nervos aut muſculos non licet; adhibenda ſunt ea, quæ humorem leniter extrahant; præcipueque ex his id, quod ῥυπῶδες vocari propoſui. Non alienum eſt e iam, ubicunque vulnus eſt grave, impoſitum, quo id juvetur, inſuper circumdare lanam ſuccidam ex aceto & oleo: vel cataplaſma, ſi mollis is locus eſt, quod leniter reprimat; ſi nervoſus, aut muſculoſus, quod emolliat.

24. *Quomodo vulnus ligari conveniat.*

Faſcia vero ad vulnus deligandum lintea aptiſſima eſt: eaque lata eſſe debet, ut ſemel injecta non vulnus tantum, ſed paulum utrinque etiam oras ejus comprehendat. Si ab altera parte caro magis receſſit, ab ea melius attrahitur: ſi æque ab utraque, tranſverſe comprehendere oras debet; aut ſi id vulneris ratio non patitur, media primum injicienda eſt, ut tum in utramque partem ducatur. Sic autem deliganda eſt, ut & contineat, neque adſtringat. quod non continetur, elabitur: quod nimis adſtrictum eſt, cancro periclitatur. Hieme ſæpius faſcia circuire debet: æſtate, quoties neceſſe eſt. Tum extrema pars ejus inferioribus acu aſſuenda eſt. nam nodus vulnus lædit; niſi tamen longe eſt.

Illo neminem decipi decet, ut propriam viſcerum curationem requirat, de quibus ſupra poſui. Nam plaga ipſa curanda extrinſecus, vel ſutura, vel alio medicinæ genere eſt. In viſceribus nihil movendum eſt; niſi, ſi quid ex jocinore, aut liene, aut pulmone dumtaxat extremo dependeat,

praecidatur. Alioqui vulnus interius ea victus ratio eaque medicamenta ſanabunt, quæ cuique viſceri convenire ſuperiore libro propoſui.

25. *Quomodo vulnerato agendum ſit.*

His ita primo die ordinatis, homo in lecto collocandus eſt: iſque, ſi grave vulnus eſt, abſtinere, quantum vires patiuntur, ante inflammationem, a cibo debet: bibere, donec ſitim finiat, aquam calidam; vel, ſi æſtas eſt, neque febris, neque dolor eſt, etiam frigidam. Adeo tamen nihil perpetuum eſt, ſed ſemper pro viribus corporis æſtimandum, ut imbecillitas etiam cibum protinus facere neceſſarium poſſit; tenuem ſcilicet, & exiguum, qui tantum ſuſtineat. multique etiam ex profluvio ſanguinis intermorientes ante ullam curationem vino reficiendi ſunt; quod alioqui inimiciſſimum vulneri eſt.

26. *De notis vulnerum.*

Nimis vero intumeſcere vulnus, periculoſum: nihil intumeſcere, periculoſiſſimum eſt. illud indicium eſt magnæ inflammationis: hoc, emortui corporis. Protinuſque, ſi mens homini conſiſtit, ſi nulla febris acceſſit, ſcire licet, mature vulnus ſanum fore. Ac ne febris quidem terrere debet, ſi in magno vulnere, dum inflammatio eſt, permanet. Illa pernicioſa eſt, quæ vel levi vulneri ſupervenit, vel ultra tempus inflammationis durat, vel delirium movet: vel ſi nervorum rigor aut diſtentio, quæ ex vulnere orta eſt, ea non finitur.

Vomitus quoque biliosus non voluntarius, vel protinus, ut percussus est aliquis, vel dum inflammatio manet, malum signum est in his dumtaxat, quorum vel nervi, vel etiam nervosi loci vulnerati sunt. Sponte tamen vomere, non alienum est; præcipue his, quibus in consuetudine fuit: sed neque protinus post cibum, neque jam inflammatione orta, neque cum in superioribus partibus plaga est.

27. *De curationibus vulnerum.*

Biduo sic vulnere habito, tertio die id aperiendum, detergendaque sanies ex aqua frigida est, eademque rursus injicienda sunt. Quinto jam die, quanta inflammatio futura est, se ostendit. Quo die, rursus detecto vulnere, considerandus color est. Quod si lividus, aut pallidus, aut varius, aut niger est; scire licet, malum vulnus esse. idque, quandocunque animadversum est, terrere nos potest. Album, aut rubicundum esse vulnus, commodissimum est. Item cutis dura, crassa, dolens, periculum ostendit. Bona signa sunt, ubi hæc sine dolore, tenuis, & mollis est. Sed si glutinatur vulnus, aut leviter intumuit, eadem sunt imponenda, quæ primo fuerunt.

Si gravis inflammatio est, neque glutinandi spes est, ea, quæ pus moveant. Aquæ quoque calidæ necessarius usus est, ut & materiam digerat, & duritiam emolliat, & pus citet. Ea sic temperanda est, ut manu contingenti jucunda sit; & usque eo adhibenda, donec aliquid minuisse ex tumore, calorem-

que ulceri magis naturalem reddidiffe videatur. Poft id fomentum, fi late plaga non patet, imponi protinus emplaftrum debet, maximeque, fi grande vulnus eft, tetrapharmacum: fi in articulis, digitis, locis cartilaginofis, ῥυπῶδες. At fi latius hiat, illud emplaftrum liquari ex irino unguento oportet, eoque illita linamenta difponi per plagam: deinde emplaftrum fupra dari, & fuper id lanam fuccidam; minufque etiam, quam primo, fafciæ adftringendæ funt.

28. *Curationes propriæ articulorum.*

Proprie quædam in articulis vifenda funt. In quibus fi præcifi nervi funt, qui continebant, debilitas ejus partis fequitur. Si id dubium eft, & ex acuto telo plaga eft, ea tranfverfa, commodior eft: fi ex retufo & gravi eft, nullum in figura difcrimen eft: at vifendum eft, pus fupra articulum, an infra nafcatur. Si fub eo nafcitur, albumque & craffum diu fertur, nervum præcifum effe credibile eft: magifque, quo majores dolores inflammationefque, & quo maturius excitatæ funt. Quamvis autem non abfciffus nervus eft; tamen, fi circa durus tumor diu permanet, neceffe eft, & diuturnum ulcus effe, & fano quoque eo, tumorem permanere: futurumque eft, ut tarde membrum id vel extendatur, vel contrahatur. Major tamen in extendendo mora eft, ubi recurvato articulo curatio adhibita eft, quam in recurvando eo, quod rectum continuerimus. Collocari quoque membrum, quod ictum eft, ratione certa debet.

Si glutinandum eſt, ut ſuperius ſit : ſi in inflammatione eſt, ut in neutram partem inclinatum ſit : ſi jam pus profluit, ut devexum ſit.

Optimum etiam medicamentum, quies eſt. Moveri, & ambulare, niſi ſanis, alienum eſt. Minus tamen periculoſum his eſt, qui in capite vel brachiis, quam qui in inferioribus partibus vulnerati ſunt. Minime ambulatio convenit, femine, aut crure, aut pede laborante. Locus, in quo cubabit, tepidus eſſe debebit. Balneum quoque, dum parum vulnus purum eſt, inter res infeſtiſſimas eſt. Nam id & humidum & ſordidum reddit. Ex quibus ad cancrum tranſitus eſſe conſuevit. Levis frictio recte adhibetur; ſed his partibus, quæ longius abſunt a vulnere.

29. *Vulnus quomodo purgandum eſt.*

Inflammatione finita, vulnus purgandum eſt. Id optime faciunt tincta in melle linamenta; ſupraque id emplaſtrum vel τετραφάρμακον vel ἐννεαφάρμακον dandum eſt. Tum demum vero purum ulcus eſt, cum rubet, ac nimium neque ſiccum, neque humidum eſt. At, quodcunque ſenſu caret; quod non naturaliter ſentit; quod nimium aut aridum, aut humidum eſt; quod aut pallidum, aut albidum, aut lividum, aut nigrum eſt; id purum non eſt.

30. *Quomodo vulnus implendum eſt.*

Purgato, ſequitur, ut impleatur; jamque calida aqua eatenus neceſſaria eſt, ut ſanies removeatur. Lanæ ſuccidæ ſupervacuus uſus eſt : lota melius

circumdatur. Ad implendum autem vulnus proficiunt quidem etiam medicamenta aliqua: itaque ea adhiberi non alienum eſt; ut butyrum cum roſa, exigua mellis parte; aut cum eadem parte mellis, aut cum eadem roſa, τετραφάρμακον; aut ex roſa linamenta. Plus tamen proficit balneum rarum; cibi boni ſucci, vitatis omnibus acribus; ſed jam plenioribus. nam & avis, & venatio, & ſuilla elixa dari poteſt. Vinum omnibus, dum febris, dum inflammatio eſt, alienum eſt: itemque uſque ad cicatricem, ſi nervi, muſculive vulnerati ſunt; etiam, ſi alte caro. At, ſi plaga in ſumma cute generis tutioris eſt, poteſt non pervetus, modice tamen datum, ad implendum quoque proficere. Si quid molliendum eſt, quod in nervoſis locis muſculoſiſque neceſſarium eſt, cerato quoque ſuper vulnus utendum eſt. At, ſi caro ſupercrevit, modice reprimit ſiccum linamentum; vehementius, ſquama æris. Si plus eſt, quod tolli opus eſt, adhibenda ſunt etiamnum vehementiora, quæ corpus exedant. Cicatricem, poſt omnia hæc, commode inducit lycium ex paſſo aut lacte dilutum; vel etiam per ſe impoſitum ſiccum linamentum.

31. *De ulceribus, quæ extrinſecus per vulnera incidunt, curationibuſque eorum.*

Hic ordo felicis curationis eſt. Sed quædam tamen periculoſa incidere conſuerunt. Interdum enim vetuſtas ulcus occupat, induciturque ei callus, & circum oræ craſſæ livent. Poſt quæ, quidquid me-

dicamentorum ingeritur, parum proficit; quod fere negligenter curato ulceri supervenit.

Interdum vel ex nimia inflammatione, vel ob æstus immodicos, vel ob nimia frigora, vel quia nimis vulnus adstrictum est, vel quia corpus aut senile, aut mali habitus est, cancer occupat. Id genus a Græcis diductum in species est; nostris vocabulis non est. Omnis autem cancer non solum id corrumpit, quod occupavit, sed etiam serpit: deinde aliis aliisque signis discernitur. Nam modo super inflammationem rubor ulcus ambit, isque cum dolore procedit; ἐρυσίπελας Græci nominant: modo ulcus nigrum est, quia caro ejus corrupta est; idque vehementius, etiam putrescendo intenditur. Ubi vulnus humidum est, & ex nigro ulcere humor pallidus fertur, malique odoris est, corruptæ caruncula, interdum etiam nervi ac membranæ, resolvuntur, specillumque demissum descendit aut in latus, aut deorsum, eoque vitio nonnunquam os quoque afficitur. Modo oritur ea, quam Græci γάγγραιναν appellant.

Priores in qualibet parte corporis fiunt: hæc in prominentibus membris, id est, inter ungues, & alas, vel inguina; fereque in senibus, vel his, quorum corpus mali habitus est. Caro in ulcere vel nigra, vel livida est, sed sicca & arida; proximaque cutis, plerumque subnigris pustulis impletur; deinde ei proxima, vel pallida, vel livida, fereque rugosa & sine sensu est; ulterior in inflammatione est; omniaque ea simul serpunt: ulcus, in locum pustulosum: pustulæ, in eum, qui pallet, aut

livet: pallor aut livor, in id, quod inflammatum est: inflammatio, in id, quod integrum est, transit. Inter hæc deinde febris acuta oritur, ingensque sitis: quibusdam etiam delirium accedit: alii, quamvis mentis suæ compotes sunt, balbutiendo tamen vix sensus suos explicant: incipit affici stomachus: fit fœdi spiritus ipse odoris. Atque initium ejus quidem mali recipit curationem: ubi vero penitus insedit, insanabile est. plurimique sub frigido sudore moriuntur.

32. *Curatio veteris ulceris.*

Ac pericula quidem vulnerum hæc sunt. Vetus autem ulcus scalpello concidendum est, excidendæque ejus oræ, &, quidquid super eas livet, æque incidendum. Si varicula intus est, quæ his sanari prohibet, ea quoque excidenda. Deinde, ubi sanguis emissus, novatumque vulnus est, eadem curatio adhibenda, quæ in recentibus vulneribus exposita est. Si scalpello aliquis uti non vult, potest sanare id emplastrum, quod ex ladano fit: & cum ulcus sub eo exesum est, id, quo cicatrix inducitur.

33. *Curatio erysipelarum.*

Id autem, quod ἐρυσίπελας vocari dixi, non solum vulneri supervenire, sed sine hoc quoque oriri consuevit: atque interdum periculum majus affert; utique, si circa cervices aut caput constitit.

Oportet, si vires patiuntur, sanguinem mittere, deinde imponere simul reprimentia & refrigerantia; maximeque cerussam solani succo, aut cimoliam

cretam aqua pluviali exceptam; aut ex eadem aqua subactam farinam cupresso adjecta, aut, si tenerius corpus est, lenticulam. Quidquid impositum est, betæ folio contegendum est, & super linteolum frigida aqua madens imponendum. Si per se refrigerantia parum proderunt, miscenda erunt hoc modo: sulphuris P. I. * cerussæ, croci, singulorum P. X. * eaque cum vino conterenda sunt, & id his illinendum: aut, si durior locus est, solani folia contrita suillæ adipi miscenda sunt, & illita linteolo superinjicienda.

At, si nigrities est, neque dum serpit, imponenda sunt, quæ carnem putrem lenius exedunt; repurgatumque ulcus sic, ut cetera, nutriendum est. Si magis putre est, jamque procedit ac serpit, opus est vehementius erodentibus. Si ne hæc quidem evincunt, aduri locus debet, donec nullus ex eo humor feratur. nam quod sanum est, siccum est, cum aduritur. Post ustionem putris ulceris, superponenda sunt, quæ crustas a vivo resolvant; Græci eas ἐσχάρας vocant. Ubi exciderunt, purgandum ulcus, maxime melle & resina est. Sed aliis quoque purgari potest, quibus purulenta curantur, eodemque modo ad sanitatem perducendum est.

34. *Curatio gangrænæ.*

Gangrænam vero, si nondum plane tenet, sed adhuc incipit, curare non difficillimum est; utique in corpore juvenili: & magis etiam, si musculi integri sunt; si nervi vel læsi non sunt, vel leviter affecti sunt; neque ullus magnus articulus

nudatus eſt; aut carnis in eo loco paulum eſt, ideoque non multum, quod putreſceret, fuit; conſiſtitque eo loco vitium; quod maxime fieri in digito poteſt. In ejuſmodi caſu primum eſt, ſi vires patiuntur, ſanguinem mittere. Deinde, quidquid aridum eſt, & intentione quadam proximum quoque locum male habet, uſque ad ſanum corpus concidere.

Medicamenta vero, dum malum ſerpit, adhibenda nulla ſunt, quæ pus movere conſuerunt; ideoque ne aqua quidem calida. Gravia quoque, quamvis reprimentia, aliena ſunt: ſed his quam leviſſimis opus eſt. ſuperque ea, quæ inflammata ſunt, utendum eſt refrigerantibus. Si nihilo magis malum conſtitit, uri id, quod eſt inter integrum ac vitiatum locum, debet.

Præcipueque in hoc caſu petendum, non a medicamentis ſolum, ſed etiam a victus ratione præſidium eſt. Neque enim id malum, niſi corrupti vitioſique corporis eſt. Ergo primo, niſi imbecillitas prohibet, abſtinentia utendum. Deinde danda, quæ per cibum potionemque alvum, ideoque etiam corpus adſtringant; ſed ea levia. Poſtea, ſi vitium conſtitit, imponi ſuper vulnus eadem debent, quæ in putri ulcere præſcripta ſunt. Ac tum quoque plenioribus cibis uti licebit ex media materia; ſed tamen non niſi alvum, corpuſque ſiccantibus: aqua vero pluviali frigida. Balneum, niſi jam certa fiducia redditæ ſanitatis eſt, alienum eſt: ſiquidem emollitum in eo vulnus cito rurſus eodem malo afficitur. Solent vero nonnunquam nihil omnia au-

xilia proficere, ac nihilominus serpere sub his cancer. Inter quæ miserum, sed unicum, auxilium est, ut cetera pars corporis tuta sit, membrum, quod paulatim emoritur, abscindere.

35. *Curatio vulnerum, ubi quid collisum est, aut detritum, aut infixum.*

Hæ gravissimorum vulnerum curationes sunt. Sed ne illa quidem negligenda, ubi, integra cute, interior pars collisa est; aut ubi derasum, attritumve aliquid est; aut ubi surculus corpori infixus est; aut ubi tenue, sed altum vulnus insedit.

In primo casu commodissimum est malicorium ex vino coquere, interioremque ejus partem conterere, & cerato miscere ex rosa facto, idque superponere: deinde, ubi cutis ipsa exasperata est, inducere lene medicamentum, quale λιπαρὰ est.

Deraso vero, detritoque, imponendum est emplastrum τετραφάρμακον, minuendusque cibus & vinum subtrahendum. Neque id, quia non habebit altiores ictus, contemnendum erit: siquidem ex ejusmodi casibus sæpe cancri fiunt. Quod si levius id erit, & in parte exigua, contenti esse poterimus eodem leni medicamento.

Surculum vero, si fieri potest, oportet vel manu, vel etiam ferramento ejicere. Si vel præfractus est, vel altius descendit, quam ut ita fieri possit, medicamento evocandus est. Optime autem educit superimposita arundinis radix; si tenera est, protinus contrita; si jam durior, ante in mulso decocta. cui semper mel adjiciendum est, aut aristolochia

cum eodem melle. Peſſima ex ſurculis, arundo eſt, quia aſpera eſt. Eademque offenſa etiam in filice eſt. Sed uſu cognitum eſt, utramque adverſus alteram medicamentum eſſe, ſi contrita ſuperimpoſita eſt. Facit autem idem in omnibus ſurculis, quodcunque medicamentum extrahendi vim habet. Idem altis tenuibuſque vulneribus aptiſſimum eſt. Priori rei Philocratis; huic Hecatæi emplaſtrum maxime convenit.

36. *Quomodo cicatrix vulneri inducenda, purgandaque ſit.*

Ubi vero in quolibet vulnere ventum ad inducendum cicatricem eſt (quod perpurgatis jam, repletiſque ulceribus neceſſarium eſt) primum ex aqua frigida linamentum, dum caro alitur: deinde, cum jam continenda eſt, ſiccum imponendum eſt, donec cicatrix inducatur: tum deligari ſuper album plumbum oportet, quo & reprimitur cicatrix, & colorem maxime ſano corpori ſimilem accipit. Idem radix ſilveſtris cucumeris præſtat. Idem compoſitio, quæ habet elaterii P. I. * ſpumæ argenti P. II. * unguenti pondo IV. * quæ excipiuntur reſina terebinthina, donec emplaſtri craſſitudo ex omnibus fiat. Ac nigras quoque cicatrices leniter purgant, paribus portionibus mixta, ærugo, plumbum elotum, eademque reſina cocta; ſive eo ungitur cicatrix, quod in facie fieri poteſt; ſive id ut emplaſtrum imponitur, quod in aliis partibus commodius eſt.

At, ſi vel excrevit cicatrix, vel concava eſt,

ſtultum eſt, decoris cauſa, rurſus & dolorem & medicinam ſuſtinere: alioquin res utrique ſuccurri patitur. Siquidem utraque cicatrix exulcerari ſcalpello poteſt. Si medicamentum aliquis mavult, idem efficiunt compoſitiones hæ, quæ corpus exedunt. Cute exulcerata, ſuper eminentem carnem exedentia medicamenta conjicienda ſunt: ſuper concavam, implentia; donec utrumque ulcus ſanæ cuti æquetur, & tum cicatrix inducatur.

CAPUT XXVII.

De vulneribus, quæ per morſus inferuntur, eorumque curationibus.

DIXI de his vulneribus, quæ maxime per tela inferuntur. Sequitur, ut de his dicam, quæ morſu fiunt, interdum hominis, interdum ſimiæ, ſæpe canis, nonnunquam ferorum animalium, aut ſerpentium. Omnis autem fere morſus habet quoddam virus.

Itaque, ſi vehemens vulnus eſt, cucurbitula admovenda eſt: ſi levius, protinus emplaſtrum injiciendum, præcipueque Diogenis. ſi id non eſt, quodlibet ex his, quæ adverſus morſus propoſui. ſi ea non ſunt, viride Alexandrinum: ſi ne id quidem eſt, quodlibet non pingue ex his, quæ recentibus vulneribus accommodantur. Sal quoque his, præcipueque ei, quod canis fecit, medicamentum eſt, ſi aridus vulneri imponitur, ſuperque id duobus digitis verberatur. exſaniat enim. Ac ſalſamentum quoque recte ſuper id vulnus deligatur.

2. *Curatio adverſus rabioſi canis morſum.*

Utique autem, ſi rabioſus canis fuit, cucurbitula virus ejus extrahendum eſt. Deinde, ſi locus neque nervoſus, neque muſculoſus eſt, vulnus id adurendum eſt. Si uri non poteſt, ſanguinem homini mitti non alienum eſt. Tum uſto quidem vulneri ſuperimponenda, quæ ceteris uſtis ſunt. Ei vero, quod expertum ignem non eſt, ea medicamenta, quæ vehementer exedunt. Poſt quæ nullo novo magiſterio, ſed jam ſupraposito ulcus erit implendum, & ad ſanitatem perducendum. Quidam poſt rabioſi canis morſum protinus in balneum mittunt; ibique patiuntur deſudare, dum vires corporis ſinunt, vulnere adaperto, quo magis ex eo quoque virus diſtillet: deinde multo meracoque vino excipiunt. quod omnibus venenis contrarium eſt. Idque cum ita per triduum factum eſt, tutus eſſe homo a periculo videtur.

Solet autem ex eo vulnere, ubi parum occurſum eſt, aquæ timor naſci. ὑδροφοβίαν Græci appellant. Miſerrimum genus morbi: in quo ſimul æger & ſiti & aquæ metu cruciatur. quo oppreſſis in anguſto ſpes eſt. Sed unicum tamen remedium eſt, necopinantem in piſcinam non ante ei proviſam projicere, &, ſi natandi ſcientiam non habet, modo merſum bibere pati, modo attollere; ſi habet, interdum deprimere, ut invitus quoque aqua ſatietur. ſic enim ſimul & ſitis, & aquæ metus tollitur. Sed aliud periculum excipit, ne infirmum corpus in aqua frigida vexatum, nervorum diſtentio abſumat. Id ne

incidat, a piſcina protinus in oleum calidum demittendus eſt. Antidotum autem (præcipue id, quod primo loco poſui; ubi id non eſt, aliud) ſi nondum æger aquam horret, potui ex aqua dandum eſt: &, ſi amaritudine offenditur, mel adjiciendum eſt: &, ſi jam is morbus occupavit, per catapotia ſumi poteſt.

3. *Curationes communes adverſus omnes morſus ſerpentium.*

Serpentium quoque morſus non nimium diſtantem curationem deſiderant: quamvis in ea multum antiqui variarunt, ut in ſingula anguium genera ſingula medendi genera præciperent: atque aliis alia; ſed in omnibus eadem maxime proficiunt. Igitur in primis ſuper vulnus id membrum deligandum eſt: non tamen nimium vehementer, ne torpeat. Dein venenum extrahendum eſt. Id cucurbitula optime facit. Neque alienum eſt, ante ſcalpello circa vulnus incidere, quo plus vitiati jam ſanguinis extrahatur. Si cucurbitula non eſt, (quod tamen vix incidere poteſt) tum quodlibet ſimile vas, quod idem poſſit. Si ne id quidem eſt, homo adhibendus eſt, qui vulnus exſugat.

Neque hercules ſcientiam præcipuam habent hi, qui Pſylli nominantur; ſed audaciam uſu ipſo confirmatam. Nam venenum ſerpentis, ut quædam etiam venatoria venena, quibus Galli præcipue utuntur, non guſtu, ſed in vulnere nocent. Ideoque colubra ipſa tuto eſtur: ictus ejus occidit. & ſi, ſtupente ea, (quod per quædam medicamenta cir-

culatores faciunt) in os digitum quis indidit, neque percuſſus eſt, nulla in ea ſaliva noxa eſt. Ergo quiſquis, exemplum Pſylli ſecutus, id vulnus exſuxerit, & ipſe tutus erit, & tutum hominem præſtabit. Illud interea ante debebit attendere, ne quod in gingivis, palatove, aliave parte oris ulcus habeat. Poſt hæc is homo loco calido collocandus eſt ſic, ut id, quod percuſſum erit, in inferiorem partem inclinetur.

Si neque qui exſugat, neque cucurbitula eſt, ſorbere oportet jus anſerinum, vel ovillum, vel vitulinum, & vomere. Vivum autem gallinaceum pullum per medium dividere, & protinus calidum ſuper vulnus imponere ſic, ut pars interior corpori jungatur. Facit id etiam hœdus agnuſve diſciſſus, & calida ejus caro ſtatim ſuper vulnus impoſita. Emplaſtra quoque, quæ ſupra comprehenſa ſunt. Aptiſſimumque eſt, vel Epheſium, vel id, quod ei ſubjectum eſt. Præſenſque in aliquo antidoto præſidium eſt. Sin id non eſt, neceſſarium eſt exſorbere portionem meri vini cum pipere; vel quidlibet aliud, quo calor movendus eſt, ne humorem intus coire patiatur. nam maxima pars venenorum frigore interimit. Omnia etiam urinam moventia, quia materiam extenuant, utilia ſunt.

4. *Speciales curationes adverſus ictus ſerpentium: & primo adverſus ictum aſpidis.*

Hæc adverſus omnes ictus ſunt communia: uſus tamen ipſe docuit, eum, quem aſpis percuſſit, acetum potius bibere debere. Quod demonſtraſſe dici-

tur caſus cujuſdam pueri, qui cum ab hac ictus eſſet, & partim ob ipſum vulnus, partim ob immodicos æſtus ſiti premeretur, ac locis ſiccis alium humorem non reperiret, acetum, quod forte ſecum habebat, ebibit, & liberatus eſt. Credo, quoniam id, quamvis refrigerandi vim habet, tamen habet etiam diſſipandi. Quo fit, ut terra reſperſa eo ſpumet. Eadem ergo vi veriſimile eſt ſpiſſeſcentem quoque intus humorem hominis ab eo diſcuti, & ſic dari ſanitatem.

5. *Adverſus ictum ſcorpionis.*

In quibuſdam etiam aliis ſerpentibus certa quædam auxilia ſatis nota ſunt. Nam ſcorpio ſibi ipſe pulcherrimum medicamentum eſt. Quidam contritum cum vino bibunt. Quidam eodem modo contritum ſuper vulnus imponunt. Quidam ſuper prunam eo impoſito, vulnus ſuffumigant, undique veſte circumdata, ne is fumus dilabatur; tum carbonem ejus ſuper vulnus deligant. Bibere autem oportet herbæ ſolaris (quam ἡλιοτρόπιον Græci vocant) ſemen, vel certe folia ex vino. Super vulnus vero etiam furfures ex aceto, vel ruta ſilvatica recte imponitur, vel cum melle ſal toſtus. Cognovi tamen medicos, qui ab ſcorpione ictis nihil aliud, quam ex brachio ſanguinem miſerunt.

6. *Adverſus aranei & ſcorpionis ictum.*

Ad ſcorpionis etiam, & ad aranei ictum, allium cum ruta recte miſcetur, ex oleoque contritum ſuperimponitur.

7. *Adverſus ceraſtis, & dipſadis, & hæmorrhoidis ictum.*

At, ſi ceraſtes, aut dipſas, aut hæmorrhois percuſſit, aſphodeli, quod Ægyptiæ fabæ magnitudinem æquet, arefactum, in duas potiones dividendum eſt ſic, ut ei rutæ paulum adjiciatur. Trifolium quoque & mentaſtrum, & cum aceto panaces æque proficiunt. Coſtumque & caſia, & cinnamomum recte per potionem aſſumuntur.

8. *Adverſus cherſydri ictum, & ceraſtis.*

Adverſus cherſydri vero ictum, panaces, aut laſer, quod ſit ſcrupulorum P. II. * vel porri ſuccus cum hemina vini ſumendus eſt, & edenda multa ſatureja. Imponendum autem ſuper vulnus ſtercus caprinum ex aceto coctum; aut ex eodem hordeacea farina; aut ruta, vel nepeta, cum ſale contrita, melle adjecto. Quod in eo quoque vulnere, quod ceraſtes fecit, æque valet.

9. *Adverſus phalangii ictum.*

Ubi vero phalangium nocuit, præter eam curationem, quæ manu redditur, ſæpe homo demittendus in ſolium eſt, danduſque ei myrrhæ & uvæ taminiæ par modus ex paſſi hemina; vel radiculæ ſemen, aut lolii radix ex vino; & ſuper vulnus furfures ex aceto cocti, imperandumque, ut is conquieſcat.

10. *Adversus ictus Italorum anguium, qui minus terribiles peregrinis sunt.*

Verum hæc genera ſerpentium & peregrina, & aliquanto magis peſtifera ſunt; maximeque æſtuoſis gignuntur locis. Italia frigidioreſque regiones hac quoque parte ſalubritatem habent, quod minus terribiles angues edunt. Adverſus quos ſatis proficit herba betonica, vel cantabrica, vel centaurion, vel agrimonia, vel trixago, vel perſonata, vel marinæ paſtinacæ, ſingulæ binæve tritæ, & cum vino potui datæ, & ſuper vulnus impoſitæ. Illud ignorari non oportet, omnis ſerpentis ictum & jejuni & jejuno magis nocere. ideoque pernicioſiſſimi ſunt, cum incubant: utiliſſimumque eſt, ubi ex anguibus metus eſt, non ante progredi, quam quis aliquid aſſumſit.

11. *Remedium generale adverſus omnia venena, vel in cibo, vel in potione aſſumta.*

Non tam facile his opitulari eſt, qui venenum, vel in cibo, vel in potione ſumſerunt. Primum, quia non protinus ſentiunt, ut ab angue icti: ita ne ſuccurrere quidem ſtatim ſibi poſſunt. Deinde, quia noxa non a cute, ſed ab interioribus partibus incipit. Commodiſſimum eſt tamen, ubi primum ſenſit aliquis, protinus oleo multo epoto vomere. Deinde, ubi præcordia exhauſit, bibere antidotum: ſi id non eſt, vel merum vinum.

12. *Specialia remedia adverſus quædam venena: & primo adverſus cantharidas.*

Sunt tamen quædam remedia propria adverſus quædam venena, maximeque leviora. Nam ſi cantharidas aliquis ebibit, panaces cum lacte contuſa, vel galbanum vino adjecto dari, vel lac per ſe debet.

13. *Adverſus cicutam.*

Si cicutam, vinum merum calidum cum ruta quamplurimum ingerendum eſt; deinde is vomere cogendus: poſteaque laſer ex vino dandum. Iſque, ſi febre vacat, in calidum balneum mittendus: ſi non vacat, ungendus ex calefacientibus eſt. Poſt quæ quies ei neceſſaria eſt.

14. *Adverſus hyoſcyamum.*

Si hyoſcyamum, fervens mulſum bibendum eſt, aut quodlibet lac, maxime tamen aſininum.

15. *Adverſus ceruſſam.*

Si ceruſſam, jus malvæ, vel juglandis ex vino contritæ, maxime proſunt.

16. *Adverſus ſanguiſugam, ſi epota eſt, & lac, quod intus coiit.*

Si ſanguiſuga epota eſt, acetum cum ſale bibendum eſt. Si lac intus coiit, aut paſſum, aut coagulum, aut cum aceto laſer.

17. *Adverſus fungos inutiles.*

Si fungos inutiles quis aſſumſerit, radicula aut

e poſca, aut cum ſale & aceto edenda eſt. Ipſi vero hi & ſpecie quidem diſcerni poſſunt ab utilibus, & coƈturæ genere idonei fieri. Nam ſive ex oleo inferbuerunt, ſive piri ſurculus cum his inferbuit, omni noxa vacant.

18. *De aduſtis corporis locis, & quomodo curari debeant.*

Aduſtis quoque locis extrinſecus vis infertur; itaque ſequi videtur, ut de his dicam. Hæc autem optime curantur foliis aut lilii, aut linguæ caninæ, aut betæ in vetere vino oleoque decoƈtis. Quorum quodlibet protinus impoſitum ad ſanitatem perducit. Sed dividi quoque curatio poteſt in ea, quæ mediocriter exedentia reprimentiaque, primo & puſtulas prohibeant, & ſummam pelliculam exaſperent: deinde ea, quæ lenia ad ſanitatem perducant. Ex prioribus eſt lenticulæ cum melle farina; vel myrrha cum vino; vel creta cimolia cum turis cortice contrita, & aqua coaƈta, atque, ubi uſus neceſſitas incidit, aceto diluta. Ex inſequentibus, quælibet λιπαρά. Sed idonea maxime eſt, quæ vel plumbi recrementum, vel vitellos habet.

Eſt etiam illa aduſtorum curatio, dum inflammatio eſt, impoſitam habere cum melle lenticulam: ubi ea declinavit, farinam cum ruta, vel porro, vel marrubio, donec cruſtæ cadant: tum ervum cum melle, aut irim, aut reſinam terebinthinam, donec ulcus purum ſit: noviſſime ſiccum linamentum,

CAPUT XXVIII.

De interioribus ulceribus, quæ, aliqua corporum parte corrupta, naſcuntur.

1. *De carbunculo.*

AB his, quæ extrinſecus incidunt, ad ea veniendum eſt, quæ interius, corrupta aliqua corporum parte, naſcuntur. Ex quibus non aliud carbunculo pejus. Ejus hæ notæ ſunt. Rubor eſt, ſuperque eum non nimium puſtulæ eminent, maxime nigræ, interdum ſublividæ, aut pallidæ. In his ſanies eſſe videtur: infra color niger eſt. Ipſum corpus aridum, & durius, quam naturaliter oportet. Circaque quaſi cruſta eſt; eaque inflammatione cingitur. Neque in eo loco levari cutis poteſt, ſed inferiori carni quaſi affixa eſt. Somnus urget. Nonnunquam horror, aut febris oritur, aut utrumque. Idque vitium ſubteractis quaſi quibuſdam radicibus ſerpit; interdum celerius, interdum tardius. Supra quoque, procedens inalbeſcit; dein lividum fit; circumque exiguæ puſtulæ oriuntur. Et ſi circa ſtomachum fauceſve incidit, ſubito ſpiritum ſæpe elidit.

Nihil melius eſt, quam protinus adurere. Neque id grave eſt. nam non ſentit; quoniam ea caro mortua eſt. Finiſque adurendi eſt, dum ex omni parte ſenſus doloris eſt. Tum deinde vulnus, ſicut cetera aduſta, curandum eſt. Sequitur enim ſub medicamentis erodentibus cruſta: quæ undique a viva carne diducta, trahit ſecum, quidquid corruptum erat;

purusque jam sinus curari potest implentibus. At, si in summa cute vitium est, possunt succurrere quædam vel exedentia tantum, vel etiam adurentia. Vis pro magnitudine adhibenda est. Quodcunque vero medicamentum impositum est, si satis proficiet, protinus a viva corruptam partem resolvet.

Certaque esse fiducia potest fere, si undique vitiosa caro excedat, qua hujusce rei medicamen exest: si id non fit, medicamentumque malo vincitur, utique ad ustionem properandum est. Sed in ejusmodi casu abstinendum a cibo, a vino est. Aquam liberaliter bibere expedit. Magisque ea servanda sunt, si febricula quoque accessit.

2. *De carcinomate.*

Non idem periculum καρκίνωμα affert, nisi imprudentia curantis agitatum est. Id vitium fit maxime in superioribus partibus, circa faciem, nares, aures, labra, mammas feminarum. Et in jecore, aut splene hoc nascitur. Circa locum aliqua quasi puncta sentiuntur: isque immobilis, inæqualiter tumet; interdum etiam torpet. Circa eum inflatæ venæ quasi recurvantur: hæque pallent, aut livent: nonnunquam etiam in quibusdam delitescunt. Tactusque is locus, aliis dolorem affert, in aliis eum non habet. Et nonnunquam sine ulcere durior aut mollior est, quam esse naturaliter debet. Nonnunquam iisdem omnibus ulcus accedit. Interdumque nullam habet proprietatem: interdum simile his est, quæ vocant Græci κονδυλώματα, aspredine quadam & magnitudine sua: colorque ejus ruber est, aut lenticulæ

ſimilis. Neque tuto ſecatur. nam protinus aut reſolutio nervorum, aut diſtentio inſequitur. Sæpe homo ictus obmuteſcit, atque ejus anima deficit. Quibuſdam etiam, ſi id ipſum preſſum eſt, quæ circa ſunt, intenduntur & intumeſcunt. Ob quæ peſſimum id genus eſt. Fereque primum id fit, quod κακόηθες a Græcis nominatur. Deinde ex eo id καρκίνωμα, quod ſine ulcere eſt. Deinde ulcus. Ex eo, thymium.

Tolli nihil, niſi κακόηθες, poteſt: reliqua curationibus irritantur, & quo major vis adhibita eſt, eo magis. Quidam uſi ſunt medicamentis adurentibus; quidam ferro aduſſerunt: quidam ſcalpello exciderunt. neque ulli unquam medicina profuit: ſed aduſta, protinus concitata ſunt, & increverunt, donec occiderent. Exciſa etiam, poſt inductam cicatricem, tamen reverterunt, & cauſam mortis attulerunt. Cum interim plerique nullam vim adhibendo, qua tollere id malum tentent, ſed imponendo tantum lenia medicamenta, quæ quaſi blandiantur, quo minus ad ultimam ſenectutem perveniant, non prohibentur. Diſcernere autem cacoethes, quod curationem recipit, a carcinomate, quod non recipit, nemo ſcire poteſt, niſi tempore & experimento.

Ergo, ubi primum id vitium notatum eſt, imponi debent medicamenta adurentia. Si levatur malum, minuunturque ejus indicia, procedere curatio poteſt & ad ſcalpellum, & ad uſtionem. Si protinus irritatum eſt, ſcire licet, jam carcinoma eſſe; removendaque ſunt omnia acria, omnia vehementia. Sed, ſi ſine ulcere is locus durus eſt, imponi ficum quam pinguiſſimam, aut ῥυπῶδες emplaſtrum ſatis

eſt. Si ulcus æquale eſt, ceratum ex roſa injiciendum eſt, adjiciendusque ei pulvis ex contrita teſta, ex qua faber ferrarius tingere candens ferrum ſolitus eſt. Si id nimium ſupercrevit, tentanda ſquama æris eſt (quæ leniſſima ex adurentibus eſt) eatenus, ne quid eminere patiatur: ſed ita, ſi nihil exacerbavit: ſin minus, eodem cerato contenti eſſe debebimus.

3. *De theriomate.*

Eſt etiam ulcus, quod θηρίωμα Græci vocant. Id & per ſe naſcitur, & interdum ulceri ex alia cauſa facto ſupervenit. Color eſt vel lividus, vel niger: odor fœdus: multus, & muco ſimilis humor. Ipſum ulcus neque tactum, neque medicamentum ſentit: prurigine tantum movetur. at circa dolor eſt, & inflammatio. Interdum etiam febris oritur. Nonnunquam ex ulcere ſanguis erumpit. Atque id quoque malum ſerpit. Quæ omnia ſæpe intenduntur, fitque ex his ulcus, quod ἕρπητα ἐσθιόμενον Græci vocant; quia celeriter ſerpendo, penetrandoque uſque ad oſſa, corpus vorat. Id ulcus inæquale eſt, cœno ſimile; ineſtque multus humor glutinoſus; odor intolerabilis; majorque, quam pro modo ulceris, inflammatio. Utrumque, ſicut omnis cancer, fit maxime in ſenibus; vel his, quorum corpora mali habitus ſunt.

Curatio utriuſque eadem eſt: ſed in majore malo major vis neceſſaria. Ac primum, a victus ratione ordinandum eſt: ut quieſcat in lectulo: ut primis diebus a cibo abſtineat: aquam quamplurimam aſſumat. Alvus quoque ei ducatur. Dein, poſt inflam-

mationem, cibum boni ſucci capiat, vitatis omnibus acribus: potionis quantum volet, ſic, ut interdiu quidem aqua contentus ſit: in cœna etiam vini auſteri aliquid bibat. Non æque tamen fame in his, quos ἕρπης urgebit, atque in his, qui θηρίωμα adhuc habebunt, utendum erit. Et victus quidem talis neceſſarius eſt.

Super ulcus vero inſpergenda eſt arida aloe, œnanthe, &, ſi parum proficiet, chalcitis. Ac, ſi quis nervus, exeſa carne, nudatus eſt, contegendus ante linteolo eſt, ne ſub eo medicamento aduratur. Si validioribus etiamnum remediis opus eſt, ad eas compoſitiones veniendum eſt, quæ vehementius adurunt. Quidquid autem inſpergitur, averſo ſpecillo infundi debet. Superdanda cum melle ſunt vel linamenta, vel oleæ folia ex vino decocta, vel marrubium: eaque linteolo contegenda in aqua frigida madefacto, dein bene expreſſo. Circaque, qua tumor ex inflammatione eſt, imponenda, quæ reprimant, cataplaſmata. Si ſub his nihil proficitur, ferro locus aduri debet; diligenter nervis, ſi qui apparent, ante contectis. Aduſtum vel medicamentis vel ferro corpus, primum purgandum, deinde implendum eſſe, apparere cuilibet ex prioribus poteſt.

4. *De ſacro igne.*

Sacer quoque ignis malis ulceribus annumerari debet. Ejus duæ ſpecies ſunt. Alterum eſt ſubrubicundum, aut mixtum rubore atque pallore; exaſperatumque per puſtulas continuas, quarum nulla altera major eſt, ſed plurimæ perexiguæ. In his ſem-

X 3

per fere pus, & sæpe rubor, cum calore est: serpitque id nonnunquam, sanescente eo, quod primum vitiatum est: nonnunquam etiam exulcerato, ubi, ruptis pustulis, ulcus continuatur, humorque exit, qui esse inter saniem & pus videri potest. Fit maxime in pectore, aut lateribus, aut eminentibus partibus, præcipueque in plantis. Alterum autem est in summæ cutis exulceratione, sed sine altitudine, latum, sublividum, inæqualiter tamen; mediumque sanescit, extremis procedentibus: ac sæpe id, quod jam sanum videbatur, iterum exulceratur. At circa, proxima cutis, quæ vitium receptura est, tumidior & durior est, coloremque habet ex rubro subnigrum. Atque hoc quoque malo fere corpora seniora tentantur, aut quæ mali habitus sunt; sed in cruribus maxime.

Omnis autem sacer ignis, ut minimum periculum habet ex his, quæ serpunt; sic prope difficillime tollitur. Medicamentum ejus fortissimum est, uno die febris, quæ humorem noxium absumat. Pus, quo crassius & albidius est, eo periculi minus est. Prodest etiam infra os ulcerum cædi, quo plus puris exeat, & id, quo ibi corruptum corpus est, extrahatur. Sed tamen, si febricula accessit, abstinentia, lectulo, alvi ductione opus est. In omni vero sacro igni, neque lenibus & glutinosis cibis, neque salsis & acribus utendum est; sed his, quæ inter utrumque sunt: qualis est panis sine fermento, piscis, hœdus, aves, exceptoque apro, omnis fere venatio. Si non est febricula, & gestatio utilis est, & ambulatio, & vinum austerum, & balneum. Atque

in hoc quoque genere potio magis liberalis esse, quam cibus, debet.

Ipsa autem ulcera, si mediocriter serpunt, aqua calida: si vehementius, vino calido fovenda sunt. Deinde acu pustulæ, quæcunque sunt, aperiendæ. Tum imponenda ea, quæ putrem carnem exedant. Ubi inflammatio sublata, ulcusque purgatum est, imponi lene medicamentum debet. In altero autem genere, possunt proficere mala cotonea in vino cocta, atque contrita: potest emplastrum vel Hieræ, vel τετραφάρμακον, cui quinta pars turis adjecta sit: potest nigra hedera ex vino austero cocta; ac, si celeriter malum serpit, non aliud magis proficit. Purgato ulcere, quod in summa cute esse proposui, satis ad sanitatem eadem lenia medicamenta proficient.

5. *De chironio ulcere.*

Chironium autem ulcus appellatur, quod & magnum est, & habet oras duras, callosas, tumentes. Exit sanies non multa, sed tenuis: odor malus. neque in ulcere, neque in ejus tumore ulla est inflammatio: dolor modicus est. Nihil serpit, ideoque nullum periculum affert; sed non facile sanescit. Interdum tenuis cicatrix inducitur, deinde iterum rumpitur, ulcusque renovatur. Fit maxime in pedibus & cruribus.

Super id imponi debet, quod & lene aliquid, & vehemens, & reprimens habeat. Quale ejus rei causa fit ex his: squamæ æris, plumbi eloti combusti, singulorum P. VI. * cadmiæ, ceræ, singulorum P.

VIII. * rosæ quantum satis est ad ceram simul cum eis molliendam.

6. *De ulceribus, quæ ex frigore in pedibus & manibus oriuntur.*

Fiunt etiam ex frigore hiberno ulcera, maxime in pueris, & præcipue pedibus, digitisque eorum, nonnunquam etiam in manibus. Rubor cum inflammatione mediocri est. Interdum pustulæ oriuntur, deinde exulceratio. Dolor autem modicus: prurigo major est. Nonnunquam humor exit, sed non multus; qui referre vel pus, vel saniem videtur.

In primis multa calida aqua fovendum est, in qua rapa decocta; aut si ea non sunt, aliquæ verbenæ ex reprimentibus. Si nondum adapertum ulcus est, æs, quam maxime calidum quis pati potest, admovendum est. Si jam exulceratio est, imponi debet alumen, æqua portione cum ture contritum, cum vino adjecto; aut malicorium in aqua coctum, deinde contritum. Si summa detracta pellicula est, hic quoque melius lenia medicamenta proficiunt.

7. *De struma.*

Struma quoque est tumor, in quo subter concreta quædam ex pure & sanguine quasi glandulæ oriuntur. Quæ vel præcipue fatigare medicos solent, quoniam & febres movent, nec unquam facile maturescunt; &, sive ferro, sive medicamentis curantur, plerumque iterum juxta cicatrices ipsas resurgunt; multoque post medicamenta sæpius. qui-

bus id quoque accedit, quod longo ſpatio detinent. Naſcuntur maxime in cervice; ſed etiam in alis, & inguinibus, & in lateribus. In mammis quoque feminarum ſe reperiſſe, chirurgus Meges auctor eſt.

Propter hæc & album veratrum recte datur, atque etiam ſæpius, donec ea digerantur. Et medicamenta imponuntur, quæ humorem vel educant, vel diſſipent; quorum ſupra mentio facta eſt. Adurentibus quoque quidam utuntur, quæ exedunt, cruſtaque eum locum adſtringunt: tunc vero ut ulcus curant. Quæcunque autem ratio curandi eſt, corpus, puro ulcere, exercendum atque alendum eſt, donec ad cicatricem perveniat. Quæ cum medici doceant, quorundam ruſticorum experimento cognitum, quem ſtruma male habet, eum, ſi anguem edit, liberari.

8. *De furunculo.*

Furunculus vero, eſt tuberculum acutum cum inflammatione, & dolore; maximeque ubi jam in pus vertitur. Qui ubi adapertus eſt, & exiit pus, ſubter apparet pars carnis in pus verſa, pars corrupta ſubalbida, ſubrubra; quem ventriculum quidam furunculi nominant. In eo nullum periculum eſt, etiamſi nulla curatio adhibeatur: matureſcit enim per ſe, atque erumpit. Sed dolor efficit, ut potior medicina ſit, quæ maturius liberet.

Proprium ejus medicamentum galbanum eſt. ſed alia quoque ſupra comprehenſa ſunt. Si cetera deſunt, imponi debet, primum, non pingue empla-

ſtrum, ut id reprimat: deinde, ſi non repreſſit, quodlibet puri movendo accommodatum. ſi ne id quidem eſt, vel reſina, vel fermentum. Expreſſo pure, nulla ultra curatio neceſſaria eſt.

9. *De phymate.*

Phyma vero nominatur tuberculum furunculo ſimile, ſed rotundius & planius, ſæpe etiam majus. Nam furunculus ovi dimidii magnitudinem raro explet, nunquam excedit. Phyma etiam latius patere conſuevit: ſed inflammatio dolorque ſub eo minores ſunt. Ubi divulſum eſt, pus eodem modo apparet: ventriculus, qui in furunculo, non invenitur: verum omnis corrupta caro in pus vertitur. Id autem in pueris & ſæpius naſcitur, & facilius tollitur: in juvenibus rarius oritur, & difficilius curatur. Ubi ætas induravit, ne naſcitur quidem. Quibus vero medicamentis diſcuteretur, ſupra propoſitum eſt.

10. *De phygethlo.*

Φύγεϑλον autem eſt tumor, non altus, ſed latus, in quo quiddam puſtulæ ſimile eſt. Dolor diſtentioque vehemens eſt, & major quam pro magnitudine tumoris: interdum etiam febricula. idque tarde matureſcit, neque magnopere in pus convertitur. Fit maxime aut in cervice, aut in alis, aut in inguinibus. Panum, ad ſimilitudinem figuræ, noſtri vocant. Atque id ipſum quo medicamento tolleretur, ſupra demonſtravi.

11. *De abſceſſibus.*

Sed cum omnes hi nihil niſi minuti abſceſſus ſint, generale nomen trahit latius vitium, totum ad ſuppurationem ſpectans. Idque fere fit aut poſt febres, aut poſt dolores partis alicujus, maximeque eos, qui ventrem infeſtarunt. Sæpiuſque oculis expoſitum eſt, ſiquidem latius aliquid intumeſcit ad ſimilitudinem ejus, quod φῦμα vocari propoſui, rubetque cum calore, & paulo poſt etiam cum duritia, magiſque nocenter adoleſcit, & ſitim vigiliamque exprimit. Interdum tamen nihil horum in cute deprehendi poteſt; maximeque, ubi altius pus movetur: ſed cum ſiti vigiliaque ſentiuntur intus aliquæ punctiones. Et, quod de ſubito durius non eſt, melius eſt: &, quamvis non rubet, coloris tamen aliter mutati eſt. quæ ſigna jam pure oriente naſcuntur: tumor ruborque multo ante incipiunt.

Sed, ſi locus mollis eſt, avertendus is materiæ aditus eſt per cataplaſmata, quæ ſimul & reprimunt, & refrigerant: qualia & alias & paulo ante in eryſipelate propoſui. Si jam durior eſt, ad ea veniendum eſt, quæ digerant, & reſolvant: qualis eſt ficus arida contuſa: aut fæx mixta cum cerato, quod ex adipe ſuilla coactum ſit; aut cucumeris radix, cui ex farina duæ partes adjectæ ſint, ante ex mulſo decoctæ. Licet etiam miſcere æquis portionibus ammoniacum, galbanum, propolim, viſcum, ponduſque adjicere myrrhæ dimidio minus, quam in prioribus ſingulis erit. Atque emplaſtra quoque & malagmata idem efficiunt, quæ ſupra explicui.

Quod per hæc diſcuſſum non eſt, neceſſe eſt, maturefcat. Idque quo celerius fiat, imponenda eſt farina hordeacea, ex aqua cocta, cui & olerum aliquid recte miſcetur. Eadem autem hæc in minoribus quoque abſceſſibus, quorum nomina proprietateſque ſupra reddidi, recte fiunt. Eademque omnium curatio: tantum modo diſtat. Crudum eſt autem, in quo major quaſi venarum motus eſt, & gravitas, & ardor, & diſtentio, & dolor, & rubor, & durities; &, ſi major abſceſſus eſt, horror, atque etiam febricula permanet: penituſque condita ſuppuratione pro his, quæ alibi cutis oſtendit, punctiones ſunt. Ubi iſta ſe remiſerunt, jamque is locus prurit, & aut ſublividus, aut ſubalbidus eſt, matura ſuppuratio eſt. Ex qua, ubi vel per ipſa medicamenta, vel etiam ferro aperta eſt, pus debet emitti. Tum, ſi qua in alis, vel inguinibus ſunt, ſine linamento nutrienda ſunt. In ceteris quoque partibus, ſi una plaga exigua eſt, ſi mediocris ſuppuratio fuit, ſi non alte penetravit, ſi febris non eſt, ſi valet corpus, æque linamenta ſupervacua ſunt. In reliquis, parce tamen, nec, niſi magna plaga eſt, imponi debent. Commode vero mel ſuper linamenta, vel ſine his imponitur lenticula ex melle, aut malicorium ex vino coctum. quæ & per ſe & mixta idonea ſunt.

Si qua circa duriora ſunt, ad ea mollienda, vel malva contrita, vel fœni Græci linive ſemen ex paſſo coctum ſuperdandum eſt. Quidquid deinde impoſitum eſt, non adſtringi, ſed modice deligari debet. Illo neminem decipi decet, ut in hoc genere

cerato utatur. Cetera, quæ pertinent ad purgandum ulcus, ad implendum, ad cicatricem inducendam conveniunt, quæ in vulneribus expoſita ſunt.

12. *De fiſtulis.*

Nonnunquam autem ex ejuſmodi abſceſſibus, & ex aliis ulcerum generibus, fiſtulæ oriuntur. Id nomen eſt ulceri alto, anguſto, calloſo. Fit in omni fere parte corporis: habetque quædam in ſingulis locis propria. Prius de communibus dicam. Genera igitur fiſtularum plura ſunt. ſiquidem aliæ breves ſunt, aliæ altius penetrant: aliæ rectæ intus feruntur, aliæ multoque plures tranſverſæ: aliæ ſimplices ſunt, aliæ duplices tripliceſve; quæ ab uno ore orſæ intus tres fiunt, aut etiam in plures ſinus dividuntur: aliæ rectæ, aliæ flexæ, & tortuoſæ ſunt: aliæ intra carnem deſinunt, aliæ ad oſſa aut cartilaginem penetrant; aut, ubi neutrum horum ſubeſt, ad interiora perveniunt; aliæ deinde facile, aliæ cum difficultate curantur, atque etiam quædam inſanabiles reperiuntur.

Expedita curatio eſt in fiſtula ſimplici, recenti, intra carnem. Adjuvatque ipſam corpus, ſi juvenile, ſi firmum eſt. Inimica contraria his ſunt: itemque, ſi fiſtula os, vel cartilaginem, vel nervum, vel muſculos læſit; ſi articulum occupavit; ſi vel ad veſicam, vel ad pulmonem, vel ad vulvam, vel ad grandes venas arteriaſve, vel ad inania, ut guttur, ſtomachum, thoracem penetravit. Ad inteſtina quoque eam tendere, ſemper periculoſum, ſæpe peſtiferum eſt. Quibus multum mali accedit,

ſi corpus vel ægrum, vel ſenile, vel mali habitus eſt.

Ante omnia autem demitti ſpecillum in fiſtulam convenit; ut, quo tendat, & quam alte perveniat, ſcire poſſimus; ſimul etiam protinus humida, an ſiccior ſit: quod, extracto ſpecillo, patet. Si vero os in vicino eſt, id quoque diſci poteſt, ſi jam necne eo fiſtula penetrarit, & quatenus nocuerit. Nam, ſi molle eſt, quod ultimo ſpecillo contingitur, intra carnem adhuc vitium eſt: ſi magis id renititur, ad os ventum eſt. Ibi deinde ſi labitur ſpecillum, nondum caries eſt: ſi non elabitur, ſed æquali innititur, caries quidem, verum adhuc levis eſt: ſi inæquale quoque & aſperum ſubeſt, vehementius os exeſum eſt. At cartilago ubi ſubhæſit, ipſa ſedes docet: perventumque eſſe ad eam, ex reniſu patet.

Sed ex his quidem colliguntur fiſtularum ſedes, ſpatia, noxæ. Simplices vero hæ ſint, an in plures partes diducantur, cognoſci poteſt ex modo puris. Cujus ſi plus fertur, quam quod ſimplici ſpatio convenit, plures ſinus eſſe manifeſtum eſt. Cumque fere juxta ſint caro, & nervus, & aliqua nervoſa, quales fere tunicæ membranæque ſunt, genus quoque puris docebit, num plures ſinus intus diverſa corporis genera perroſerint. Siquidem ex carne pus læve, album, copioſius fertur: at ex nervoſo loco, coloris quidem ejuſdem, ſed tenuius & minus: ex nervo, pingue & oleo non diſſimile. Denique etiam corporis inclinatio docet, num in plures partes fiſtulæ penetrarint, quia ſæpe, cum quis aliter decubuit, aliterque membrum colloca-

vit, pus ferri, quod jam desierat, iterum incipit; testaturque, non solum alium sinum esse, ex quo descendat, sed etiam in aliam corporis partem eum tendere.

Sed si in carne & recens & simplex est; ac neque rugosa, neque cava sede; neque in articulo, sed in eo membro, quod per se immobile, non nisi cum toto corpore movetur, satis proficiet emplastrum, quod recentibus vulneribus imponitur, dum habeat vel salem, vel alumen, vel squamam æris, vel æruginem, vel ex metallicis aliquid. Exque eo collyrium fieri debet altera parte tenuius, altera paulo plenius. Idque ea parte, qua tenuius est, antecedente demitti oportet in fistulam, donec purus sanguis se ostendat. quæ in omnibus fistularum collyriis perpetua sunt. Idem deinde emplastrum in linteolo superimponendum; supraque injicienda spongia est, in acetum ante demissa: solvique quinto die satis est. Genusque victus adhibendum est, quo carnem ali docui.

Ac, si longius a præcordiis fistula est, ex intervallo jejunum radiculas edisse, deinde vomere, necessarium est.

Vetustate callosa fit fistula. Callus autem neminem fallit, quia durus est, & aut albus, aut pallidus. Sed tum validioribus medicamentis opus est. Quale est, quod habet papaveris lacrimæ P. I. * gummi P. III. * cadmiæ P. IV. * atramenti sutorii P. VIII. * ex quibus aqua coactis collyrium fit. Aut in quo sunt gallæ P. I. * æruginis, sandarachæ, aluminis Ægyptii, singulorum P. I. * atramenti su-

torii combusti P. II. * Aut quod constat ex chalcitide, & e saxo calce; quibus auripigmenti dimidio minus, quam in singulis prioribus est, adjicitur, eaque melle cocto excipiuntur. Expeditissimum autem est ex præcepto Megetis, æruginis rasæ P. II. * conterere, deinde ammoniaci thymiamatis P. II. * aceto liquare, eoque infuso æruginem cogere. Idque ex primis medicamentis est. Sed, ut hæc maximi effectus sunt, si cui ista non adsunt, facile tamen est callum quibuslibet adurentibus medicamentis erodere: satisque est vel papyrum intortum, vel aliquid ex penicillo in modum collyrii adstrictum eo illinere. Scilla quoque cocta & mixta cum calce, callum exest.

Si quando vero longior & transversa fistula est, demisso specillo, contra principium hujus incidi commodissimum est, & collyrium utrinque, quod volueris, demitti.

At si duplicem esse fistulam vel multiplicem existimamus, sic tamen ut brevis, intraque carnem sit, collyrio uti non debemus; quod unam partem curet, reliquas omittat: sed eadem medicamenta arida in calamum scriptorium conjicienda sunt, isque ori fistulæ aptandus, inspirandumque, ut ea medicamenta intus compellantur. Aut eadem ex vino liquanda, vel, si sordidior fistula est, ex mulso, si callosior, ex aceto sunt; atque intus infundendum. Quidquid inditum est, superponenda sunt, quæ refrigerent & reprimant. nam fere, quæ circa fistulam sunt, habent aliquid inflammationis. Neque alienum est, ubi quis resolverit, antequam rur-

ſus alia medicamenta conjiciat, per oricularium clyſterem fiſtulam eluere; ſi plus puris fertur, vino; ſi callus durior eſt, aceto; ſi jam purgatur, mulſo, vel aqua, in qua ervum coctum ſit, ſic ut huic quoque mellis paulum adjiciatur.

Fere vero fit, ut ea tunica, quæ inter foramen & integram carnem eſt, victa medicamentis tota exeat, infraque ulcus purum fit. Quod ubi contigit, imponenda glutinantia ſunt; præcipueque ſpongia melle cocto illita. Neque ignoro, multis placuiſſe linamentum in modum collyrii compoſitum, tinctum melle, implendi cauſa demitti. ſed celerius id glutinatur, quam impletur. Neque verendum eſt, ne purum corpus puro corpori junctum non coeat, adjectis quoque medicamentis ad id efficacibus; cum ſæpe exulceratio digitorum, niſi magna cura proſpeximus, ſaneſcendo in unum eos jungat.

13. *De ulceris genere, quod μελικηρία nominatur.*

Eſt etiam ulceris genus, quod a favi ſimilitudine μελικηρὶς a Græcis nominatur. Idque duas ſpecies habet. Alterum ſubalbidum, furunculo ſimile; ſed majus, & cum dolore majore. Quod, ubi matureſcit, habet foramina; per quæ fertur humor glutinoſus, & purulentus; nec tamen ad juſtam maturitatem pervenit. Si diviſum eſt, multo plus intus corrupti, quam in furunculo, apparet, altiuſque deſcendit. Raro fit niſi in capillis.

Alterum eſt minus, ſuper corpus eminens, durum, latum, ſubviride, ſubpallidum, magis exulceratum: ſiquidem ad ſingulorum pilorum radices

foramina ſunt, per quæ fertur humor glutinoſus, ſubpallidus, craſſitudinem mellis, aut viſci referens, interdum olei. Si inciditur, viridis intra caro apparet. Dolor autem, & inflammatio ingens eſt, adeo ut acutam quoque febrem movere conſuerint.

Super id, quod minus crebris foraminibus exaſperatum eſt, recte imponitur & ficus arida, & lini ſemen in mulſo coctum, & emplaſtra ac malagmata materiam educentia, aut quæ proprie huc pertinentia ſupra poſui.

Super alterum, & ea medicamenta, & farina ex mulſo cocta, ſic ut ei dimidium reſinæ terebinthinæ miſceatur; & ficus in mulſo decocta, cui paulum hyſſopi contriti ſit adjectum; & uvæ taminiæ pars quarta fico adjecta. Quod ſi parum in utrolibet genere medicamenta proficiunt, totum ulcus uſque ad ſanam carnem excidi oportet. Ulcere ablato, ſuper plagam medicamenta danda ſunt; primum, quæ pus citent; deinde, quæ purgent, tum quæ impleant.

14. *De acrochordone, & thymio, & myrmeciis, & clavo.*

Sunt vero quædam verrucis ſimilia; quorum diverſa nomina, ut vitia ſunt. Ἀκροχορδόνα Græci vocant, ubi ſub cute coit aliquid durius, & interdum paulo aſperius, coloris ejuſdem; infra tenue, ad cutem latius. Idque modicum eſt, quia raro fabæ magnitudinem excedit. Vix unum tantum eodem tempore naſcitur; ſed fere plura, maximeque in pueris: eaque nonnunquam ſubito deſinunt, non-

nunquam mediocrem inflammationem excitant. ſunt, quæ etiam in pus convertuntur.

Θύμιον nominatur, quod ſuper corpus quaſi verrucula eminet, ad cutem tenue, ſupra latius, ſubdurum, & in ſummo peraſperum. Id, qua ſummum, colorem floris thymi repræſentat; unde ei nomen eſt; ibique facile finditur, & cruentatur; nonnunquam aliquantum ſanguinis fundit: fereque circa magnitudinem fabæ Ægyptiæ eſt, raro majus, interdum perexiguum. Modo autem unum, modo plura naſcuntur, vel in talis, vel palmis, vel inferioribus pedum partibus: peſſima tamen in obſcœnis ſunt: maximeque ibi ſanguinem fundunt.

Μυρμήκια autem vocantur humiliora thymio durioraque. quæ radices altius exigunt, majoremque dolorem movent, infra lata, ſuper autem tenuia, minus ſanguinis mittunt: magnitudine vix unquam lupini modum excedunt. Naſcuntur ea quoque aut in palmis, aut in inferioribus partibus pedum.

Clavus autem nonnunquam quidem etiam alibi, ſed in pedibus tamen maxime naſcitur; præcipue autem ex contuſo, quamvis interdum aliter: doloremque, etiamſi non alias, tamen ingredienti movet.

Et his acrochordon, ſive thymium ſæpe etiam per ſe finiuntur; &, quo minora ſunt, eo magis. Myrmecia & clavi ſine curatione vix unquam deſinunt. Acrochordon, ſi exciſa eſt, nullam radiculam relinquit, ideoque ne renaſcitur quidem. Thymio clavoque exciſis, ſubter rotunda radicula naſcitur, quæ penitus deſcendit ad carnem: eaque re-

licta idem rurſus exigit. Myrmecia latiſſimis radicibus inhærent: ideoque ne excidi quidem ſine magna exulceratione poſſunt. Clavum ſubinde deradere, commodiſſimum eſt. nam ſine ulla vi ſic emolleſcit. ac, ſi ſanguinis quoque aliquid emiſſum eſt, ſæpe emoritur. Tollitur etiam, ſi quis eum circumpurgat, deinde imponit reſinam, cui miſcuit pulveris paulum, quem ex lapide molari contrito fecit. Cetera vero genera medicamentis adurenda ſunt. Aliiſque id, quod ex fæce vini; myrmeciis id, quod ex alumine & ſandaracha fit, aptiſſimum. Sed ea, quæ circa ſunt, foliis contegi debent, ne ipſa quoque exulcerentur. deinde poſtea lenticula imponi ſolet. Tollit thymium etiam ficus in aqua cocta.

15. *De puſtularum generibus.*

At puſtulæ maxime vernis temporibus oriuntur. Earum plura genera ſunt. Nam modo circa totum corpus partemve aſpredo quædam fit, ſimilis iis puſtulis, quæ ex urtica, vel ex ſudore naſcuntur: ἐξανθήματα Græci vocant. eæque modo rubent, modo colorem cutis non excedunt. Nonnunquam plures, ſimiles varis oriuntur, nonnunquam majores puſtulæ, lividæ, aut pallidæ, aut nigræ, aut aliter naturali colore mutato: ſubeſtque his humor. Ubi hæ ruptæ ſunt, infra quaſi exulcerata caro apparet. φλυκταίναι ἑλκώδεις Græce nominantur. Fiunt vel ex frigore, vel ex igni, vel ex medicamentis.

Φλυζάκιον autem paulo durior puſtula eſt, ſubalbida, acuta. ex qua ipſa quod exprimitur, humidum eſt. Ex puſtulis vero nonnunquam etiam ul-

cuſcula fiunt, aut aridiora, aut humidiora: & modo tantum cum prurigine, modo etiam cum inflammatione ac dolore; exitque aut pus, aut ſanies, aut utrumque. Maximeque id evenit in ætate puerili: raro, in medio corpore: ſæpe, in eminentibus partibus.

Peſſima puſtula eſt, quæ ἐπινυκτὶς vocatur. Ea colore vel ſublivida, vel ſubnigra, vel alba eſſe conſuevit. Circa hanc autem vehemens inflammatio eſt; &, cum adaperta eſt, reperitur intus exulceratio mucoſa, colore humori ſuo ſimilis. Dolor ex ea ſupra magnitudinem ejus eſt: neque enim ea faba major eſt. Atque hæc quoque oritur in eminentibus partibus, & fere noctu. unde nomen quoque a Græcis ei ἐπινυκτὶς eſt impoſitum.

In omni vero puſtularum curatione primum eſt, multum ambulare, atque exerceri: ſi quid iſta prohibet, geſtari. Secundum eſt, cibum minuere: abſtinere ab omnibus acribus & extenuantibus. eademque nutrices facere oportet, ſi lactens puer ita affectus eſt. Præter hæc, is, qui jam robuſtus eſt, ſi puſtulæ minutæ ſunt, deſudare in balneo debet; ſimulque ſuper eas nitrum inſpergere; oleoque vinum miſcere, & ſic ungi; tum deſcendere in ſolium. Si nihil ſic proficitur, aut ſi majus puſtularum genus occupavit, imponenda lenticula eſt; detractaque ſumma pellicula, ad medicamenta lenia tranſeundum. Ἐπινυκτὶς poſt lenticulam, recte herba quoque ſanguinali, vel viridi coriandro curatur.

Ulcera ex puſtulis facta tollit ſpuma argenti cum ſemine fœni Græci mixta ſic, ut his invicem roſa

atque intubi ſuccus adjiciatur, donec mellis craſſitudo fiat. Proprie ad eas puſtulas, quæ infantes male habent, lapidis, quem πυρίτην Græci vocant, P. VIII. * cum quinquaginta amaris nucibus miſcetur, adjiciunturque olei cyathi tres. Sed prius ungi ex ceruſſa puſtulæ debent, tum hoc illini.

16. *De ſcabie.*

Scabies vero eſt durior cutis rubicundior. ex qua puſtulæ oriuntur, quædam humidiores, quædam ſicciores. Exit ex quibuſdam ſanies; fitque ex his continuata exulceratio pruriens; ſerpitque in quibuſdam cito. Atque in aliis quidem ex toto deſinit, in aliis vero certo tempore anni revertitur. Quo aſperior eſt, quoque prurit magis, eo difficilius tollitur. Itaque eam, quæ talis eſt, ἀγρίαν Græci appellant, id eſt feram.

In hac quoque victus ratio eadem, quæ ſupra, neceſſaria eſt. Medicamentum autem ad incipientem hanc idoneum eſt, quod fit ex ſpodii, croci, æruginis, ſingulorum P. I. * piperis albi, omphacii, ſingulorum P. I. * cadmiæ P. VIII. * At, ubi jam exulceratio eſt, id, quod fit ex ſulphuris P. I. * ceræ P. IV. * picis liquidæ hemina, olei ſextariis duobus, quæ ſimul incoquuntur, dum craſſitudo mellis fiat. Eſt etiam, quod ad Protarchum auctorem refertur. Habet hoc farinæ lupinorum ſextarium, nitri cyathos quatuor, picis liquidæ heminam, reſinæ humidæ ſelibram, aceti cyathos tres. Crocum quoque, lycium, ærugo, myrrha, cinis, æquis portionibus recte miſcentur, & ex paſſo coquuntur. Idque

omnem pituitam ubique ſuſtinet. At, ſi nihil aliud eſt, amurca ad tertiam partem decocta, vel ſulphur pice liquida mixtum, ſicut de pecoribus propoſui; hominibus quoque ſcabie laborantibus opitulantur.

17. *De impetiginis ſpeciebus.*

Impetiginis vero ſpecies ſunt quatuor. Minime mala eſt, quæ ſimilitudine ſcabiem repræſentat. nam & rubet, & durior eſt, & exulcerata eſt, & rodit. Diſtat autem ab ea, quia magis exulcerata eſt, & varis ſimiles puſtulas habet; videnturque eſſe in ea quaſi bullulæ quædam, ex quibus interpoſito tempore, quaſi ſquamulæ reſolvuntur, certioribuſque hæc temporibus revertitur.

Alterum genus pejus eſt, ſimile papulæ feræ, ſed aſperius rubicundiuſque, figuras varias habens ſquamulæ ex ſumma cute decidunt, roſio major eſt, celerius & latius procedit, certioribuſque etiam nonnunquam priori temporibus & fit, & deſinit. Rubrica cognominatur.

Tertia etiamnum deterior eſt. nam & craſſior eſt, & durior, & magis tumet; in ſumma cute finditur, & vehementius rodit. Ipſa quoque ſquamoſa, ſed nigra procedit late, & tarde eminus ſerpit; in temporibus aut oritur, aut deſinit; neque ex toto tollitur. Nigræ cognomen eſt.

Quartum genus eſt, quod curationem omnino non recipit, diſtans colore. nam ſubalbidum eſt, & recenti cicatrici ſimile; ſquamulaſque habet pallidas, quaſdam ſubalbidas, quaſdam lenticulæ ſimiles: quibus demtis, nonnunquam profluit ſanguis.

Alioqui vero humor ejus albidus eſt, cutis dura atque fiſſa eſt, proceditque latius.

Hæc vero omnia maxime genera oriuntur in pedibus, & manibus; atque ungues quoque infeſtant. Medicamentum non aliud valentius eſt, quam quod ad ſcabiem quoque pertinere ſub auctore Protarcho retuli. Serapion autem, nitri P. II. * ſulphuris P. IV. * excipiebat reſina copioſa, eoque utebatur.

18. *De papulis.*

Papularum vero duo genera ſunt. Altera eſt, in qua per minimas puſtulas cutis exaſperatur, & rubet, leviterque roditur, medium habet pauxillo lævius: tarde ſerpit. idque vitium maxime rotundum incipit, eademque ratione in orbem procedit. Altera autem eſt, quam ἀγρίαν, id eſt, feram, Græci appellant. In qua ſimiliter quidem, ſed magis cutis exaſperatur, exulceraturque, ac vehementius & roditur, & rubet, interdum etiam pilos remittit.

Quæ minus rotunda eſt, difficilius ſaneſcit: niſi ſublata eſt, in impetiginem vertitur. Sed levis papula etiam, ſi jejuna ſaliva quotidie defricatur, ſaneſcit. Major commodiſſime murali herba tollitur, ſi ſuper eadem trita eſt. Ut vero ad compoſita medicamenta veniamus, idem illud Protarchi tanto valentius in his eſt, quanto minus in his vitii eſt. Alterum ad idem, Miconis: nitri rubri, turis, ſingulorum P. I. * cantharidum purgatarum P. II. * ſulphuris ignem non experti tantundem, reſinæ terebinthinæ liquidæ P. XX. * farinæ lolii ſext. III. git cyathos tres, picis crudæ ſext. unum.

19. *De vitiliginis speciebus, id est, de alpho, & melane, & leuce.*

Vitiligo quoque, quamvis per se nullum periculum affert, tamen fœda est, & ex malo corporis habitu fit. Ejus tres species sunt. Ἄλφος vocatur, ubi color albus est, fere subasper & non continuus, ut quædam quasi guttæ dispersæ esse videantur. Interdum etiam latius, & cum quibusdam intermissionibus serpit. Μέλας colore ab hoc differt, quia niger est, & umbræ similis. cetera eadem sunt. Λεύκη habet quiddam simile alpho, sed magis albida est, & altius descendit; in eaque albi pili sunt, & lanugini similes. Omnia hæc serpunt: sed in aliis celerius, in aliis tardius. Alphos & melas in quibusdam variis temporibus & oriuntur & desinunt. Leuce, quem occupavit, non facile dimittit.

Priora curationem non difficillimam recipiunt: ultimum vix unquam sanescit; ac, si quid ei vitio demtum est, tamen non ex toto sanus color redditur. Utrum autem aliquod horum sanabile sit, an non sit, experimento facile colligitur. Incidi enim cutis debet, aut acu pungi. si sanguis exit, quod fere fit in duobus prioribus, remedio locus est: si humor albidus, sanari non potest. Itaque ab hoc quidem abstinendum est.

Super id vero, quod curationem recipit, imponenda lenticula mixta cum sulphure & ture, sic, ut ea contrita ex aceto sit. Aliud ad idem, quod ad Irenæum auctorem refertur. Alcyonium, nitrum, cuminum, fici folia arida paribus portionibus con-

tunduntur, adjecto aceto. His in ſole vitiligo perungitur: deinde non ita multo poſt, ne nimis erodatur, eluitur. Proprie quidam, Micone auctore, eos, quos alphos vocari dixi, hoc medicamento perungunt: ſulphuris P. II. * nitri P. IV. * myrrhæ aridæ contritæ acetabulum miſcent, deinde in balneo ſuper vitiliginem inſpergunt farinam ex faba, tum hæc inducunt. Hi vero, quos melanas vocari dixi, curantur, cum ſimul contrita ſunt alcyonium, tus, hordeum, faba, eaque ſine oleo in balneo ante ſudorem inſperguntur. Tum genus id vitiliginis defricatur.

A. CORN. CELSI MEDICINÆ LIBER SEXTUS.

CAPUT I.

De vitiis ſingularum corporis partium.

DIXI de his vitiis, quæ, per totum corpus orientia, medicamentorum auxilia deſiderant. nunc ad ea veniam, quæ non niſi in ſingulis partibus incidere conſueverunt, orſus a capite.

De capillis fluentibus.

In hoc igitur capillis fluentibus maxime quidem ſæpe radendo ſuccurritur. Adjicit etiam vim quandam ad continendum, ladanum cum oleo mixtum. Nunc de his capillis loquor, qui poſt morbum fere fluunt. Nam, quo minus caput quibuſdam ætate nudetur, ſuccurri nullo modo poteſt.

CAPUT II.

De porrigine.

PORRIGO autem eſt, ubi inter pilos quædam quaſi ſquamulæ ſurgunt, eæque a cute reſolvuntur; & interdum madent, multo ſæpius ſiccæ ſunt. Idque evenit modo ſine ulcere, modo exulcerato loco; huic

quóque modo malo odore, modo nullo accedente. Fereque id in capillo fit, rarius in barba, aliquando etiam in fupercilio. Ac neque fine aliquo corporis vitio nafcitur, neque ex toto inutile eft. Nam bene integro capite, non exit: ubi aliquod in eo vitium eft, non incommodum eft, fummam cutem potius fubinde corrumpi, quam id, quod nocet, in aliam partem magis neceffariam verti.

Commodius eft ergo fubinde pectendo repurgare, quam id ex toto prohibere. Si tamen ea res nimium offendit, quod humore fequente fieri poteft, magifque, fi is etiam mali odoris eft, caput fæpe radendum eft; dein id fuper adjuvandum aliquibus ex leviter reprimentibus; quale eft nitrum cum aceto, vel ladanum cum myrteo & vino, vel myrobalanum cum vino. Si parum per hæc proficitur, vehementioribus uti licet; cum eo, ut fciamus, utique in recenti vitio id inutile effe.

CAPUT III.

De fycofi.

EST etiam ulcus, quod a fici fimilitudine σύκωσις a Græcis nominatur. Caro excrefcit. Et id quidem generale eft. Sub eo vero duæ fpecies funt. Alterum ulcus durum & rotundum eft: alterum humidum & inæquale. Ex duro exiguum quiddam & glutinofum exit: ex humido plus, & mali odoris. Fit vero utrumque in iis partibus, quæ pilis conteguntur: fed quidem id, quod callofum & ro-

tundum eſt, maxime in barba; id vero, quod humidum, præcipue eſt in capillo.

Super utrumque oportet imponere elaterium, aut lini ſemen contritum & aqua coactum, aut ficum in aqua decoctam, aut emplaſtrum tetrapharmacum ex aceto ſubactum. Terra quoque Eretria ex aceto liquata recte illinitur.

CAPUT IV.

De areis.

AREARUM quoque duo genera ſunt. Commune utrique eſt, quod, emortua ſumma pellicula, pili primum extenuantur; deinde excidunt: ac, ſi ictus is locus eſt, ſanguis exit liquidus, & mali odoris: increſcitque utrumque in aliis celeriter, in aliis tarde. Pejus eſt, quod denſam cutem, & ſubpinguem, & ex toto glabram fecit. Sed ea, quæ ἀλωπεκία nominatur, ſub qualibet figura dilatatur. Fit & in capillo, & in barba. Id vero, quod a ſerpentis ſimilitudine ὀφίασις appellatur, incipit ab occipitio: duorum digitorum latitudinem non excedit: ad aures duobus capitibus ſerpit, quibuſdam etiam ad frontem, donec ſe duo capita in priorem partem committant. Illud vitium in qualibet ætate eſt: hoc fere in infantibus. Illud vix unquam ſine curatione: hoc per ſe ſæpe finitur.

Quidam hæc genera arearum ſcalpello exaſperant. quidam illinunt adurentia ex oleo; maximeque chartam combuſtam. quidam reſinam terebinthinam cum thapſia inducunt. Sed nihil melius eſt, quam

novacula quotidie radere: qua cum paulatim summa pellicula excisa est, adaperiuntur pilorum radiculæ. Neque ante oportet desistere, quam frequentem pilum nasci apparuerit. Id autem, quod subinde raditur, illini atramento scriptorio satis est.

CAPUT V.

De varis, & lenticulis, & ephelide.

PÆNE ineptiæ sunt, curare varos, & lenticulas, & ephelidas: sed eripi tamen feminis cura cultus sui non potest. Ex his autem, quæ supra proposui, vari lenticulæque vulgo notæ sunt; quamvis rarior ea species est, quam ξένιον Græci vocant, cum sit ea lenticula rubicundior, & inæqualior. Ἐφηλὶς vero a plerisque ignoratur: quæ nihil est, nisi asperitas quædam & durities mali coloris. Cetera non nisi in facie: lenticulæ etiam in alia parte nonnunquam nasci solent. de qua per se scribere alio loco, visum operæ pretium non est.

Sed vari commodissime tolluntur imposita resina, cui non minus quam ipsa est, aluminis scissilis, & paulum mellis adjectum est. Lenticulam tollunt galbanum & nitrum, cum pares portiones habent, contritaque ex aceto sunt, donec ad mellis crassitudinem venerint. His corpus illinendum, &, interpositis pluribus horis, mane eluendum est, oleoque leviter ungendum.

Ephelidem tollit resina, cui tertia pars salis fossilis & paulum mellis adjectum est. Ad omnia vero

ista, atque etiam ad colorandas cicatrices, potest ea compositio, quæ ad Tryphonem patrem auctorem refertur. In ea pares portiones sunt myrobalani, crocomagmatis, cretæ cimoliæ subcæruleæ, nucum amararum, farinæ hordei atque ervi, struthii albi, sertulæ campanæ seminis. quæ omnia contrita, melle quam amarissimo coguntur, illitumque a vespere usque mane eluitur.

CAPUT VI.

De oculorum morbis & primo de his, qui lenibus medicamentis curantur.

SED hæc quidem mediocria sunt. Ingentibus vero & variis casibus oculi nostri patent. Qui cum magnam partem ad vitæ simul & usum & dulcedinem conferant, summa cura tuendi sunt.

Protinus autem orta lippitudine, quædam notæ sunt, ex quibus, quid eventurum sit, colligere possimus. Nam, si simul & lacrima & tumor & crassa pituita cœperint; si ea pituita lacrimæ mixta est; neque lacrima calida est, pituita vero alba & mollis, tumor non durus; longæ valetudinis metus non est. At si lacrima multa & calida, pituitæ paulum, tumor modicus, idque in uno oculo est; longum id, sed sine periculo, futurum est. Idque lippitudinis genus minime cum dolore est; sed vix ante vigesimum diem tollitur: nonnunquam per duos menses durat; sed quandoque finitur, si pituita alba & mollis esse incipit, lacrimæque miscetur.

Aut, si simul hæ utrumque oculum invaserunt, potest esse brevior, sed periculum ulcerum est. Pituita autem sicca & arida dolorem quidem movet, sed maturius desinit; nisi quid exulceravit.

Tumor magnus, si sine dolore est, & siccus, sine ullo periculo est: si siccus quidem, sed cum dolore est, fere exulcerat; & nonnunquam ex eo casu fit, ut palpebra cum oculo glutinetur. Ejusdem exulcerationis timor in palpebris pupillisve est; ubi, super magnum dolorem, lacrimæ salsæ calidæque eunt; aut etiam si, tumore jam finito, diu lacrima cum pituita profluit.

Pejus etiamnum est, ubi pituita pallida aut livida est, lacrima calida aut multa profluit, caput calet, a temporibus ad oculos dolor pervenit, nocturna vigilia urget. siquidem sub his oculus plerumque rumpitur, votumque est, ut tantum exulceretur. Intus ruptum oculum febricula juvat. Si foras jam ruptus procidit, sine auxilio est. Si de nigro aliquid albidum factum est, diu manet. At, si asperum, & crassum est, etiam post curationem vestigium aliquod relinquit.

Curari vero oculos sanguinis detractione, medicamento, balneo, fotu, vino, vetustissimus auctor Hippocrates memoriæ prodidit. Sed eorum tempora & causas parum explicuit: in quibus Medicinæ summa est. Neque minus in abstinentia & alvi ductione sæpe auxilii est. Hos igitur interdum inflammatio occupat: ubi cum tumore in his dolor est; sequiturque pituitæ cursus, nonnunquam copiosior vel acrior, nonnunquam utraque parte

moderatior. In ejuſmodi caſu prima omnium ſunt quies & abſtinentia. Ergo primo die, loco obſcuro cubare debet ſic, ut a ſermone quoque abſtineat: nullum cibum aſſumere; ſi fieri poteſt, ne aquam quidem; ſin minus, certe quam minimum ejus.

Quod ſi graves dolores ſunt, commodius ſecundo die; ſi tamen res urget, etiam primo ſanguis mittendus eſt; utique ſi in fronte venæ tument, ſi firmo corpori materia ſupereſt. Si vero minor impetus, minus acrem curationem requirit: alvum non niſi ſecundo tertiove die duci oportet. At modica inflammatio neutrum ex his auxilium deſiderat: ſatiſque eſt, uti quiete & abſtinentia.

Neque tamen in lippientibus longum jejunium neceſſarium eſt, ne pituita tenuior atque acrior fiat: ſed ſecundo die dari debet id, quod leviſſimum videri poteſt ex his, quæ pituitam faciunt craſſiorem; qualia ſunt ova ſorbilia: ſi minor vis urget, pulticula quoque, aut panis ex lacte. Inſequentibus diebus, quantum inflammationi detrahetur, tantum adjici cibis poterit; ſed generis ejuſdem: utique ut nihil ſalſum, nihil acre, nihil ex his, quæ extenuant, ſumatur; nihil potui præter aquam. Et victus quidem ratio talis maxime neceſſaria eſt.

Protinus autem primo die, croci P. I. * & farinæ candidæ quam tenuiſſimæ P. II. * excipere oportet ovi albo, donec mellis craſſitudinem habeat: idque in linteolum illinere, & fronti agglutinare, ut, compreſſis venis, pituitæ impetum cohibeat. Si crocum non eſt, tus idem facit. Linteolo an lana excipiatur, nihil intereſt. Superinungi vero oculi

debent ſic, ut croci quantum tribus digitis comprenhendi poteſt, ſumatur, myrrhæ ad fabæ, papaveris lacrimæ ad lenticulæ magnitudinem, eaque cum paſſo conterantur, & ſpecillo ſuper oculos inducantur. Aliud ad idem: myrrhæ P. I. * mandragoræ ſucci P. II. * papaveris lacrimæ P. II. * foliorum roſæ, cicutæ ſeminis, ſingulorum P. III. * acaciæ P. IV. * gummi P. VIII. * Et hæc quidem interdiu: noctu vero, quo commodior quies veniat, non alienum eſt, ſuperimponere candidi panis interiorem partem ex vino ſubactam. nam & pituitam reprimit, &, ſi quid lacrimæ proceſſit, abſorbet, & oculum glutinari non patitur.

Si grave id & durum, propter magnum oculorum dolorem, videtur, ovi & album & vitellus in vas defundendum eſt, adjiciendumque eo mulſi paulum, idque digito permiſcendum; ubi facta unitas eſt, demitti debet lana mollis bene carpta, quæ id excipiat, ſuperque oculos imponi. Ea res & levis eſt, & refrigerando pituitam coercet, & non exareſcit, & glutinari oculum non patitur. Farina quoque hordeacea cocta, & cum malo cotoneo cocto mixta, commode imponitur. Neque ab ratione abhorret, etiam penicillo potiſſimum uti expreſſo, ſi levior impetus eſt, ex aqua; ſi major, ex poſca. Priora faſcia deliganda ſunt, ne per ſomnum cadant: at hoc ſuperimponi ſatis eſt, quia & reponi ab ipſo ægro commode poteſt: &, cum inaruit, iterum madefaciendum eſt. Si tantum mali eſt, ut ſomnum diu prohibeat, eorum aliquid dandum eſt, quæ ἀνώδυνα Græci vocant: ſatiſque eſt puero, quod

ervi; viro, quod fabæ magnitudinem impleat. In ipſum vero oculum primo die, niſi modica inflammatio eſt, nihil recte conjicitur: ſæpe enim potius concitatur eo pituita, quam minuitur. A ſecundo die, gravi quoque lippitudini per indita medicamenta recte ſuccurritur, ubi vel jam ſanguis miſſus, vel alvus ducta eſt; aut, ubi neutrum neceſſarium eſſe, manifeſtum eſt.

2. *De diverſis oculorum collyriis.*

Multa autem multorum auctorum collyria ad id apta ſunt; noviſque etiam nunc mixturis temperari poſſunt; cum lenia medicamenta, & modice reprimentia, facile & varie miſceantur. Ego nobiliſſima exſequar.

3. *Philonis collyrium.*

Eſt igitur Philonis, quod habet cerusſæ elotæ, ſpodii, gummi, ſingulorum P. I. * papaveris lacrimæ combuſtæ P. I. * Illud ſcire oportet, hæc quoque omnia medicamenta, ſingula primum per ſe teri, deinde mixta iterum, adjecta paulatim vel aqua, vel alio humore; gummi cum quaſdam alias facultates habeat, hoc maxime præſtare, ut, ubi collyria facta inaruerunt, glutinata ſint, neque frientur.

4. *Dionyſii collyrium.*

Dionyſii vero collyrium eſt: papaveris lacrimæ combuſtæ, donec tenereſcat P. I. * turis combuſti, gummi, ſingulorum P. II. * ſpodii P. IV. *.

5. *Cleonis collyrium.*

Cleonis nobile admodum : papaveris lacrimæ frictæ P. I. * croci P. I. * gummi P. * V. quibus, cum teruntur, adjicitur rosæ succus. Aliud ejusdem valentius : squamæ æris, quod στόμωμα appellant, P. I. * croci P. II. * spodii P. IV. * plumbi & eloti, & combusti P. I. * gummi tantundem. Ejus aliud quoque ad idem est, maxime ubi multa pituita profluit : castorei P. * I. aloes P. * I. croci P. * I. myrrhæ P. * II. lycii P. III. * cadmiæ curatæ P. VIII. * stibis tantundem, acaciæ succi P. XII. * quod, cum gummi miscuit, in pyxidicula servatur. Theodotus vero huic compositioni adjecit papaveris lacrimæ combustæ P. * I. æris combusti & eloti P. II. * nucleorum palmarum combustorum P. X. * gummi P. XII. *

6. *Theodoti collyrium, acharistum appellatum.*

At ipsius Theodoti, quod a quibusdam ἀχάριστον nominatur, ejusmodi est : castorei, nardi Indici, singulorum P. I. * lycii P. II. * papaveris lacrimæ tantundem ; myrrhæ P. II. * croci, cerussæ elotæ, aloes, singulorum P. III. * cadmiæ botryodis elotæ, æris combusti, singulorum P. VIII. * gummi P. XVIII. * acaciæ succi P. XX. * stibis tantundem, quibus aqua pluvialis adjicitur.

7. *Cythion vel tephrion collyrium.*

Præter hæc, ex frequentissimis collyriis est id, quod quidam cythion, quidam a cinereo colore tephrion appellant. Habet amyli, tragacanthæ, acaciæ succi, gummi, singulorum P. I. * papaveris

lacrimæ P. II. * ceruſſæ elotæ P. IV. * ſpumæ argenti elotæ P. VIII. quæ æque ex aqua pluviali conteruntur.

8. *Euelpidis collyrium, trygodes nominatum.*

Euelpides autem, qui ætate noſtra maximus fuit ocularius medicus, utebatur eo, quod ipſe compoſuerat, Τρυγῶδες nominabat. Habet autem hoc, caſtorei P. II. * lycii, nardi, papaveris lacrimæ, ſingulorum P. I. * croci, myrrhæ, aloes, ſingulorum P. IV. * æris combuſti P. VIII. * cadmiæ, & ſtibis, ſingulorum P. XII. * acaciæ ſucci P. XXVI. * gummi tantundem.

Quo gravior vero quæque inflammatio eſt, eo magis leniri medicamentum debet, adjecto vel albo ovi, vel muliebri lacte. At, ſi neque medicus, neque medicamentum præſto eſt, ſæpius utrumlibet horum in oculos penicillo ad id ipſum facto infuſum, id malum lenit. Ubi vero aliquis relevatus eſt, jamque curſus pituitæ conſtitit, reliquias fortaſſe leviores futuras diſcutiunt balneum & vinum. Igitur lavari debet leviter, ante ex oleo perfricatus, diutiuſque in cruribus & feminibus; multaque calida aqua fovere oculos; deinde per caput prius calida, tum egelida perfundi: a balneo cavere, ne quo frigore afflatuve lædatur: poſt hæc cibo paulo pleniore, quam ex eorum dierum conſuetudine, uti; vitatis tamen omnibus pituitam extenuantibus: vinum bibere lene, ſubauſterum, modice vetus; neque effuſe, neque timide, ut neque cruditas ex eo, & tamen ſomnus fiat, lenianturque intus latentia

acria. Sed, ſi quis in balneo ſenſit majorem oculorum perturbationem, quam attulerat (quod incidere his ſolet, qui, manente adhuc pituitæ curſu, feſtinarunt) quamprimum diſcedere debet: nihil eo die vini aſſumere; cibi minus etiam, quam pridie. deinde cumprimum ſatis pituita ſubſtitit, iterum ad uſum balnei redire.

Solet tamen evenire nonnunquam, ſive tempeſtatum vitio, ſive corporis, ut pluribus diebus neque dolor, neque inflammatio, & minime pituitæ curſus finiatur. Quod ubi incidit, jamque ipſa vetuſtate res matura eſt, ab his eiſdem auxilium petendum eſt, id eſt, balneo ac vino. Hæc enim ut in recentibus malis aliena ſunt, quia concitare ea poſſunt, & accendere; ſic in veteribus, quæ nullis aliis auxiliis ceſſerunt, admodum efficacia eſſe conſuerunt: videlicet hic quoque, ut alibi, cum ſecunda vana fuerint, contrariis adjuvantibus. Sed ante tonderi ad cutem convenit: deinde in balneo aqua calida quamplurima caput atque oculos fovere: tum utrumque penicillo detergere, & ungere caput irino unguento; continereque in lectulo ſe, donec omnis calor, qui conceptus eſt, finiatur, deſinatque ſudor, qui neceſſario in capite collectus eſt. Tum ad idem cibi vinique genus veniendum eſt ſic, uti potiones meracæ ſint; obtegendumque caput, & quieſcendum. Sæpe enim poſt hæc gravis ſomnus, ſæpe ſudor, ſæpe alvi dejectio pituitæ curſum finit. Si levatum eſt malum (quod aliquando ſerius fit) per plures dies idem fieri oportet, donec ex toto ſanitas reſtituatur. Si diebus eiſdem alvus nihil red-

dit, ducenda eſt, quo magis ſuperiores partes leventur.

Nonnunquam autem ingens inflammatio tanto impetu erumpit, ut oculos e ſua ſede propellat. προπτωσιν id, quoniam oculi procidunt, Græci appellant. Iis utique, ſi vires patiuntur, ſanguinem mitti: ſi id fieri non poteſt, alvum duci, longioremque inediam induci, neceſſarium eſt. Opus autem leniſſimis medicamentis eſt. Ideoque Cleonis collyrio quidam, quod ex duobus ante poſitum eſt, utuntur. Sed optimum eſt Nilei: neque de ullo magis inter omnes auctores convenit.

9. *Nilei collyrium, omnium optimum.*

Id habet nardi Indici, papaveris lacrimæ, ſingulorum P. * gummi P. I. * croci P. II. * foliorum roſæ recentium P. IV. * quæ vel aqua pluviatili, vel vino leni ſubauſtero coguntur. Neque alienum eſt, malicorium, vel ſertulam campanam ex vino coquere, deinde conterere: aut myrrham nigram cum roſæ foliis miſcere: aut hyoſcyami folia cum ovi vitello cocti: aut farinam cum acaciæ ſucco, vel paſſo, aut mulſo. Quibus ſi folia quoque papaveris adjiciuntur, aliquanto valentiora ſunt. Horum aliquo præparato, penicillo fovere oculos oportet, ex aqua calida expreſſo, in qua ante vel myrti vel roſæ folia decocta ſint: deinde, ex illis aliquid imponi. Præter hæc, ab occipitio inciſa cute, cucurbitula admovenda eſt.

Quod ſi per hæc reſtitutus oculus in ſedem ſuam non eſt, eodemque modo prolapſus permanet, ſcire

oportet, lumen esse amissum: deinde futurum, ut aut indurescat is, aut in pus vertatur. Si suppuratio se ostendit, ab eo angulo, qui tempori propior est, incidi oculus debet; ut, effuso pure, & inflammatio ac dolor finiatur, & intus tunicæ residant, quo minus fœda postea facies sit. Utendum deinde vel iisdem collyriis est ex lacte aut ovo; vel croco, cui album ovi misceatur. At, si induruit, & sic emortuus est, ne in pus verteretur; quatenus fœde prominebit, excidendum erit sic, ut hamo summa tunica apprehendatur; deinde infra id scalpellus incidat: tum eadem medicamenta erunt conjicienda, donec omnis dolor finiatur. Iisdem medicamentis in eo quoque oculo utendum est, qui primum procidit, deinde per plura loca fissus est.

10. *De carbunculis oculorum.*

Solent etiam carbunculi ex inflammatione nasci, nonnunquam in ipsis oculis, nonnunquam in palpebris: & in his ipsis, modo ab interiore, modo ab exteriore parte. In hoc casu alvus ducenda est: cibus minuendus: lac potui dandum; ut acria, quæ læserunt, leniantur. Quod ad cataplasmata & medicamenta pertinet, his utendum, quæ adversus inflammationes proposita sunt. Atque hic quoque Nilei collyrium optimum est. Si tamen carbunculus in exteriore palpebræ parte est, ad cataplasmata aptissimum est lini semen ex mulso coctum; aut, si id non est, tritici farina eodem modo cocta.

11. *De pustulis oculorum.*

Pustulæ quoque ex inflammationibus interdum oriuntur. Quod si inter initia protinus incidit, magis etiam servanda sunt, quæ de sanguine & quiete supra posui: sin serius, quam ut sanguis mitti possit, alvus tamen ducenda est. Si id quoque aliqua res inhibet, utique victus ratio servanda est. Medicamentis autem hic quoque lenibus opus est; quale Nilei, quale Cleonis est.

12. *Philetis collyrium ad pustulas oculorum.*

Id quoque, quod Philetis vocatur, huic aptum est. Myrrhæ, papaveris lacrimæ, singulorum P. I. * plumbi eloti, terræ Samiæ, quæ ἀστὴρ vocatur, tragacanthæ, singulorum P. IV. * stibis cocti, amyli, singulorum P. VI. * spodii eloti, cerussæ elotæ, singulorum P. VIII. * quæ aqua pluviatili excipiuntur. Usus collyrii, vel ex ovo, vel ex lacte est.

13. *De ulceribus oculorum, & de* διὰ λιβάνου *collyrio.*

Ex pustulis ulcera interdum fiunt; eaque recentia æque lenibus medicamentis nutrienda sunt, & iisdem fere, quæ supra in pustulis posui. Fit quoque proprie ad hæc, quod διὰ λιβάνου vocatur. Habet æris combusti, & eloti, papaveris lacrimæ frictæ, singulorum P. I. * spodii eloti, turis, stibis combusti & eloti, myrrhæ, gummi, singulorum P. II. *

14. *De imminutione oculorum.*

Evenit etiam, ut oculi, vel ambo, vel singuli, minores fiant, quam esse naturaliter debeant. Idque

& acer pituitæ curſus in lippitudine efficit, & continuati fletus, & ictus parum bene curati. In his quoque iiſdem lenibus medicamentis ex muliebri lacte utendum eſt : cibis vero his, qui maxime corpus alere, & implere conſuerunt; vitandaque omni modo cauſa, quæ lacrimas excitet, & cura domeſticorum. quorum etiam tale ſi quid incidit, ejus notitiæ ſubtrahendum : atque acria quoque medicamenta, & acres cibi non alio magis nomine his nocent, quam quod lacrimas movent.

15. *De pediculis palpebrarum.*

Genus quoque vitii eſt, qui inter pilos palpebrarum pediculi naſcuntur. id φθειρίασιν Græci nominant. Quod cum ex malo corporis habitu fiat, raro non ultra procedit: ſed fere, tempore interpoſito, pituitæ curſus acerrimus ſequitur; exulceratiſque vehementer oculis, aciem quoque ipſam corrumpit.

His alvus ducenda eſt : caput ad cutem tondendum, diuque quotidie jejunis perfricandum. His, ambulationibus aliiſque exercitationibus diligenter utendum : gargarizandumque ex mulſo, in quo nepeta & pinguis ficus decocta ſit : ſæpe in balneo multa calida aqua fovendum caput : vitandi acres cibi; lacte pingui vinoque utendum : bibendumque liberalius, quam edendum eſt. Medicamenta vero intus quidem lenia danda ſunt; ne acriorem pituitam concitent : ſuper ipſos vero pediculos alia, quæ necare eos, & prohibere, ne ſimiles naſcantur, poſſint. Ad id ipſum ſpumæ nitri P. I. * ſandarachæ P.

I. * uvæ taminiæ P. * I. ſimul teruntur, adjiciturque vetus oleum pari portione, atque acetum, donec ei mellis craſſitudo ſit.

16. *De oculorum gravioribus morbis, qui ex inflammationibus oriuntur, & validioribus medicamentis curantur, & de Andreæ collyrio, & de* διὰ κέρατος.

Hactenus oculorum morbi lenibus medicamentis nutriuntur. Genera deinde alia ſunt, quæ diverſam curationem deſiderant; fereque ex inflammationibus nata ſunt, ſed finitis quoque his manentia. atque inprimis in quibuſdam perſeverat tenuis pituitæ curſus. Quibus alvus ab inferiore parte evocanda eſt, demendum aliquid ex cibo. Neque alienum eſt, illini frontem compoſitione Andreæ. Quæ habet gummi P. I. * ceruſſæ, ſtibis, ſingulorum P. II. * ſpumæ argenti & coctæ & elotæ P. IV. * ſed ea ſpuma ex aqua pluviatili coquitur; & arida hæc medicamenta ex ſucco myrti conteruntur. His illita fronte, cataplaſma quoque ſuperinjiciendum ex farina, quæ frigida aqua coacta ſit, cuique aut acaciæ ſuccus, aut cupreſſus adjecta ſit. Cucurbitula quoque, inciſo vertice, recte accommodatur; aut ex temporibus ſanguis emittitur. Inungi vero eo debet, quod habet ſquamæ æris, papaveris lacrimæ, ſingulorum P. I. * cervini cornu combuſti & eloti, plumbi eloti, gummi, ſingulorum P. IV. * turis P. XII. Hoc vero collyrium quia cornu habet, διὰ κέρατος nominatur. Quotieſcunque non adjicio, quod genus humoris adjiciendum ſit, aquam intelligi volo.

17. Μεμιγμένον, *Euelpidis collyrium.*

Ad idem Euelpidis, quod μεμιγμένον nominabat. In eo papaveris lacrimæ, & albi piperis, ſingulæ unciæ ſunt, gummi libra, æris combuſti P. I. * Inter has autem curationes, poſt intermiſſionem aliquam, proſunt balneum & vinum. Cumque omnibus lippientibus vitandi cibi ſint, qui extenuant; tum præcipue, quibus tenuis humor diu fertur. Quod ſi jam faſtidium eſt eorum, quæ pituitam craſſiorem reddunt, ſicut in hoc genere materiæ maxime promtum eſt; confugiendum eſt ad ea, quæ, quia ventrem, corpus quoque adſtringunt.

18. *De oculorum ulceribus ſupercreſcentibus, ſordidis, cavis, veteribus.*

At ulcera, ſi cum inflammatione finita non ſunt, aut ſupercreſcentia, aut ſordida, aut cava, aut certe vetera eſſe conſuerunt. Ex his ſupercreſcentia collyrio, quod μεμιγμένον vocatur, optime reprimuntur. Sordida purgantur & eodem, & eo, quod ſmilion nominatur.

19. *Smilion collyrium.*

Habet æruginis P. IV. * gummi tantundem, ammoniaci, minii ſinopici, ſingulorum P. XVI. * quæ quidam ex aqua; quidam, quo vehementiora ſint, ex aceto terunt.

20. *Phynon collyrium Euelpidis.*

Id quoque Euelpidis, quod phynona appellabat, huic utile eſt: croci P. I. * papaveris lacrimæ, gum-

mi, ſingulorum P. II. * æris combuſti & eloti, myrrhæ, ſingulorum P. IV. * piperis albi P. VI. * Sed ante linitum, hoc ungendum eſt.

21. *Sphærion collyrium Euelpidis.*

Id quoque ejuſdem, quod ſphærion nominabat, eodem valet. Lapidis hæmatitis eloti P. II. * piperis grana ſex, cadmiæ elotæ, myrrhæ, papaveris lacrimæ, ſingulorum P. III. * croci P. IV. * gummi P. VIII. * quæ cum vino aminæo conteruntur.

22. *Liquidum Euelpidis collyrium.*

Liquidum quoque medicamentum ad idem componebat. in quo erant hæc: æruginis P. * minii combuſti, atramenti ſutorii, cinnamomi, ſingulorum P. III. * croci, nardi, papaveris lacrimæ, ſingulorum P. I. * myrrhæ P. II. * æris combuſti P. III. * cineris ex odoribus P. IV. * piperis grana XV. Hæc ex vino auſtero teruntur: deinde cum paſſi tribus heminis decoquuntur, donec corpus unum ſit. Idque medicamentum vetuſtate efficacius fit.

23. *De cavis oculorum ulceribus.*

Cava vero ulcera commodiſſime implent ex his, quæ ſupra poſita ſunt, ſphærion, & id, quod philetis vocatur. Idem ſphærion vetuſtis ulceribus & vix ad cicatricem venientibus optime ſuccurrit.

24. *Hermonis collyrium.*

Eſt etiam collyrium, quod cum ad plura valeat, plurimum tamen proficere in his ulceribus videtur. Refertur ad Hermonem auctorem. Habet piperis longi P. I. z. * albi P. V. * cinnamomi, coſti, ſingu-

lorum P. I. * atramenti ſutorii, nardi, caſiæ, caſtorei, ſingulorum P. II. * gallæ P. V. * myrrhæ, croci, turis, lycii, ceruſſæ, ſingulorum P. VIII. * papaveris lacrimæ P. XII. * aloes, æris combuſti, cadmiæ, ſingulorum P. XVI. * acaciæ; ſtibis, gummi, ſingulorum P. XXV. *

25. *De cicatricibus oculorum, quæ ex ulceribus factæ ſunt, & de aſclepia, & canopite, & pyxino, collyriis.*

Factæ vero ex ulceribus cicatrices duobus vitiis periclitantur; ne aut cavæ, aut craſſæ ſint. Si cavæ ſunt, poteſt eas implere id, quod ſphærion vocari dixi; vel id, quod aſclepias nominatur. Habet papaveris lacrimæ P. II. * ſagapeni, opopanacis, ſingulorum P. III. * æruginis P. IV. * gummi P. VIII. * piperis P. XII. * cadmiæ elotæ, ceruſſæ, ſingulorum P. XVI. *. At, ſi craſſæ cicatrices ſunt, extenuat vel ſmilion, vel canopite collyrium, quod habet cinnamomi, acaciæ, ſingulorum P. I. * cadmiæ elotæ, croci, myrrhæ, papaveris lacrimæ, gummi, ſingulorum P. II. * piperis albi, turis, ſingulorum P. III. æris combuſti P. IX. * cum aqua pluviatili. Vel Euelpidis pyxinum, quod ex his conſtat: ſalis foſſilis P. IV. * ammoniaci thymiamatis P. VIII. * papaveris lacrimæ P. XII. * ceruſſæ P. XV. * piperis albi, croci Siculi, ſingulorum P. LII. * gummi P. XIII. * cadmiæ elotæ P. XI. * Maxime tamen tollere cicatricem videtur id, quod habet gummi P. III. * æruginis P. I. * crocomagmatis P. IV. *

26. *De alio genere inflammationis oculorum.*

Eſt etiam genus inflammationis, in qua ſi cui tument ac diſtenduntur cum dolore oculi, ſanguinem ex fronte emitti neceſſarium eſt: multaque aqua calida caput atque oculos fovere: gargarizare & lenticula, vel ex fici cremore: inungi acribus medicamentis, quæ ſupra comprehenſa ſunt; maximeque eo, quod ſphærion nominatur, quodque lapidem hæmatiten habet. Atque alia quoque utilia ſunt, quæ ad extenuandam aſpritudinem fiunt; de qua protinus dicam.

Hæc autem inflammationem oculorum fere ſequitur; interdum major, interdum levior. Nonnunquam etiam ex aſpritudine lippitudo fit, deinde aſpritudinem ipſam auget, fitque ea in aliis brevis, in aliis longa, & quæ vix unquam finiatur.

In hoc genere valetudinis quidam craſſas, duraſque palpebras, & ficulneo folio, & aſperato ſpecillo, & interdum ſcalpello eradunt; verſaſque quotidie medicamentis ſuffricant. Quæ neque niſi in magna vetuſtaque aſpritudine, neque ſæpe facienda ſunt. Nam melius eodem ratione victus & idoneis medicamentis pervenitur. Ergo exercitationibus utemur, & balneo frequentiore; multaque oculorum palpebras aqua calida fovebimus: cibos autem ſumemus acres & extenuantes.

27. *Cæſarianum collyrium.*

At medicamentum id, quod Cæſarianum vocatur, habet atramenti ſutorii P. I. * miſyos P. * piperis albi P. v. * papaveris lacrimæ, gummi, ſingulo-

rum P. II. * cadmiæ lotæ P. III. * ſtibis P. VI. * Satiſque conſtat, hoc collyrium adverſus omne genus oculorum valetudinis idoneum eſſe; exceptis his, quæ lenibus nutriuntur.

28. *Hieracis collyrium.*

Id quoque, quod Hieracis nominatur, ad aſpritudinem poteſt. Habet myrrhæ P. I. * ammoniaci thymiamatis P. II. * æruginis raſæ P. IV. * cum aqua pluviatili. Ad idem idoneum eſt etiam id, quod canopite, & id, quod ſmilion vocatur, & id, quod pyxinum, & id, quod ſphærion. Si compoſita medicamenta non adſunt, felle caprino, vel quam optimo melle ſatis commode aſpritudo curatur.

29. *De arida lippitudine.*

Eſt etiam genus aridæ lippitudinis, ξηροφθαλμίαν Græci appellant. Neque tument, neque fluunt oculi, ſed rubent tantum, & cum dolore quodam fere levi ac prurigine graveſcunt, & palpebræ citra duritiem ullam noctu prægravi pituita inhæreſcunt: quantoque minor generis hujus impetus, tanto finis minus expeditus eſt.

In hoc vitio multum ambulare, multum exerceri, lavari ſæpe, ibique deſudare, multaque fricatione uti neceſſarium eſt. Cibi neque qui implent, neque nimium acres, apti ſunt, ſed inter hos medii. Mane, ubi concoxiſſe manifeſtum eſt, non eſt alienum ex ſinapi gargarizare, tum deinde caput atque os diutius perfricare.

30. *Rhinion collyrium.*

Collyrium vero aptiſſimum eſt, quod rhinion vocatur. Habet myrrhæ P. I. * papaveris lacrimæ, acaciæ ſucci, piperis, gummi, ſingulorum P. I. * lapidis hæmatitis, lapidis phrygii, lycii, lapidis ſciſſilis, ſingulorum P. II. * æris combuſti P. IV. * Ac pyxinum quoque eidem accommodatum eſt.

31. *Ad oculos ſcabros collyria.*

Si vero ſcabri oculi ſunt, quod maxime in angulis eſſe conſuevit, poteſt prodeſſe rhinion, id quod ſupra poſitum eſt. Poteſt ſimiliter prodeſſe id, quod habet æruginis raſæ, piperis longi, papaveris lacrimæ, ſingulorum P. II. * piperis albi, gummi, ſingulorum P. IV. * cadmiæ lotæ, ceruſſæ, ſingulorum P. VI. * Nullum tamen melius eſt, quam Euelpidis, quod βασιλικὸν nominabat. Habet papaveris lacrimæ, ceruſſæ, lapidis Aſii, ſingulorum P. II. * gummi P. XIII. * piperis albi P. IV. * croci P. VI. * pſorici P. XIII. * Nulla autem per ſe materia eſt, quæ pſoricum nominetur; ſed chalcitidis aliquid, & cadmiæ dimidio plus ex aceto ſimul conteruntur, idque in vas fictile inditum, & contectum ficulneis foliis, ſub terra reponitur, ſublatumque poſt dies viginti rurſus teritur, & ſic appellatur. Verum in baſilico quoque collyrio convenit, ad omnes affectus oculorum id eſſe idoneum, qui non lenibus medicamentis curantur.

Ubi non ſunt autem medicamenta compoſita, ſcabros angulos lævant & mel & vinum. Succurritque & his & aridæ lippitudini, ſi quis panem ex

vino ſubactum ſuper oculum imponit. Nam, cum fere ſit humor aliquis, qui modo ipſum oculum, modo angulos, aut palpebras exaſperat, ſic &, ſi quid prodit humoris, extrahitur; & ſi quid juxta eſt, repellitur.

32. *De caligine oculorum.*

Caligare vero oculi nonnunquam ex lippitudine, nonnunquam etiam ſine hac, propter ſenectutem, imbecillitatemve aliam, conſuerunt. Si ex reliquiis lippitudinis id vitium eſt, adjuvat collyrium, quod aſclepias nominatur. Adjuvat & id, quod ex crocomagmate ſit.

33. *Διὰ κρόκου collyrium.*

Proprie etiam ad id componitur, quod διὰ κρόκου vocant. Habet piperis P. I. * croci cilicii, papaveris lacrimæ, ceruſſæ, ſingulorum P. II. * pſorici, gummi, ſingulorum P. IV. *

34. *De caligine, quæ propter ſenectutem, aut aliam imbecillitatem ſit.*

At, ſi ex ſenectute aliave imbecillitate id eſt, recte inungi poteſt, & melle quam optimo, & cyprino, & oleo vetere. Commodiſſimum tamen eſt, balſami partem unam, & olei veteris, aut cyprini partes duas, mellis quam acerrimi partes tres miſcere. Utilia quoque huic medicamenta ſunt, quæ ad caliginem proxime, quæque ad extenuandas cicatrices ſupra comprehenſa ſunt.

Cuicunque vero oculi caligabunt, huic opus erit multa ambulatione, atque exercitatione, frequenti

balneo, ubi totum quidem corpus perfricandum eſt, præcipue tamen caput ex irino, donec inſudet; velandumque poſtea, nec detegendum, antequam ſudor & calor domi conquierint. Tum cibis utendum acribus, & extenuantibus, interpoſitiſque aliquibus diebus, ex ſinapi gargarizandum.

35. *De ſuffuſione oculorum.*

Suffuſio quoque, quam Græci ὑπόχυσιν nominant, interdum oculi potentiæ, qua cernit, ſe opponit. Quod ſi inveteraverit, manu curandum eſt. Inter initia nonnunquam etiam certis obſervationibus diſcutitur. Sanguinem ex fronte vel naribus mittere; in temporibus venas adurere; gargarizando pituitam evocare; ſuffumigare; oculos acribus medicamentis inungere, expedit. Victus optimus eſt, qui pituitam extenuat.

36. *De reſolutione oculorum.*

At ne reſolutio quidem oculorum (quam παράλυσιν Græci nominant) alio victus modo, vel aliis medicamentis curanda eſt. Expoſuiſſe tantum genus vitii ſatis eſt. Igitur interdum evenit, modo in altero oculo, modo in utroque, aut ex ictu aliquo, aut ex morbo comitiali, aut ex diſtentione nervorum, qua vehementer ipſe oculus concuſſus eſt, ut is neque quoquam intendi poſſit, nec omnino conſiſtat; ſed huc illucve ſine ratione moveatur, idque ne conſpectum quidem rerum præſtet.

37. *De mydriaſi oculorum.*

Non multum ab hoc malo diſtat id, quod μυδρία-

σιν Græci vocant. Pupilla effunditur & dilatatur; aciesque ejus hebescit, ac pæne caligat. Difficillime genus id imbecillitatis eliditur. In utraque vero, id est, & paralysi & mydriasi, pugnandum est per eadem omnia, quæ in caligine oculorum præcepta sunt, paucis tantum mutatis: siquidem ad caput irino interdum acetum, interdum nitrum adjiciendum est; oculos vero melle inungi satis est. Quidam in posteriore vitio calidis aquis usi, relevatique: quidam sine ulla manifesta causa subito occæcati sunt. Ex quibus nonnulli, cum aliquamdiu nihil vidissent, repentina profusione alvi, lumen receperunt. Quo minus alienum videtur, & recenti re, & interposito tempore, medicamentis quoque moliri dejectiones, quæ omnem noxiam materiam in inferiora depellant.

38. *De imbecillitate oculorum.*

Præter hæc imbecillitas oculorum est, ex qua quidem interdiu satis, noctu nihil cernunt. quod in feminam bene respondentibus menstruis non cadit. Sed sic laborantes inungi oportet humore jocinoris (maxime hircini; sin minus, caprini) ubi id assum coquitur, excepto; atque edi quoque ipsum jecur debet. Licet tamen etiam iisdem medicamentis non inutiliter uti, quæ vel cicatrices, vel aspritudinem extenuant. Quidam contrito semine portulacæ mel adjiciunt eatenus, ne id ex specillo distillet, eoque inungunt. Exercitationibus, balneo, & frictionibus, gargarizationibus iisdem, his utendum est.

39. *Ad oculos, qui extrinſecus offenduntur, cum ſanguine ſuffuſi ſunt.*

Et hæc quidem in ipſis corporibus oriuntur. Extrinſecus vero interdum ſic ictus oculum lædit, ut ſanguis in eo ſuffundatur. Huic nihil commodius eſt, quam ſanguine vel columbæ, vel palumbi, vel hirundinis inungere. Neque id ſine cauſa fit; cum horum acies extrinſecus læſa, interpoſito tempore in antiquum ſtatum redeat, celerrimeque hirundinis. Unde etiam locus fabulæ factus eſt, per parentes id herba reſtitui, quod per ſe ſaneſcit. Eorum ergo ſanguis noſtros quoque oculos ab externo caſu commodiſſime tuetur, hoc ordine, ut ſit hirundinis optimus, deinde palumbi, minime efficax columbæ, & illi ipſi, & nobis.

Supra percuſſum vero oculum, ad inflammationem leniendam, non eſt alienum imponere etiam cataplaſma. Sal ammoniacus, vel quilibet alius quam optimus teri debet, ſic, ut ei paulatim oleum adjiciatur, donec craſſitudo ſtrigmenti fiat. Id deinde miſcendum eſt cum hordeacea farina, quae ex mulſo decocta ſit. Facile autem, recognitis omnibus, quæ medici quoque prodiderunt, apparere cuilibet poteſt, vix ullum ex iis, quæ ſupra comprehenſa ſunt, oculi vitium eſſe, quod non ſimplicibus quoque, & promtis remediis ſubinde ſubremoveri poſſit.

CAPUT VII.

De aurium morbis.

HACTENUS in oculis ea reperiuntur, in quibus medicamenta plurimum possint: ideoque ad aures transeundum est; quarum usum proximum a luminibus natura nobis dedit. Sed in his aliquanto majus periculum est. nam vitia oculorum intra ipsos nocent: aurium inflammationes doloresque, interdum etiam ad dementiam mortemque præcipitant. Quo magis inter initia protinus succurrendum est, ne majori periculo locus sit.

Ergo, ubi primum dolorem aliquis sensit, abstinere & continere se debet. Postero die, si vehementius malum est, caput tondere, idque irino unguento calido perungere, & operire. At magnus cum febre vigiliaque dolor exigit, ut sanguis quoque mittatur. Si id aliquæ causæ prohibent, alvus solvenda est. Cataplasmata quoque calida, subinde mutata, proficiunt; sive fœni græci, sive lini, sive alia farina ex mulso decocta est. Recte etiam subinde admoventur spongiæ, ex aqua calida expressæ. Tum, levato dolore, ceratum circumdari debet ex irino, aut cyprino factum. In quibusdam tamen melius, quod ex rosa factum est, proficit. Si vehemens inflammatio somnum ex toto prohibet, adjici cataplasmati debent papaveris cortices fricti atque contriti sic, ut ex his pars dimidia sit; eaque tum simul ex passo vel mulso decoquuntur. In aurem vero infundere aliquod medicamentum opor-

tet; quod ſemper ante tepefieri convenit, commodiſſimeque per ſtrigilem inſtillatur. ubi auris repleta eſt, ſuper lana mollis addenda eſt, quæ humorem intus contineat. Et hæc quidem communia ſunt.

Medicamentum vero eſt & roſæ, & radicum arundinum ſuccus, & oleum, in quo lumbrici cocti ſunt, & humor ex amaris nucibus, aut ex nucleo mali perſici expreſſus. Compoſita vero ad inflammationem doloremque leniendum hæc fere ſunt: caſtorei, papaveris lacrimæ, pares portiones conteruntur, deinde adjicitur his paſſum. Vel papaveris lacrimæ, croci, myrrhæ par modus ſic teritur, ut invicem modo roſa, modo paſſum inſtilletur. Vel id, quod amarum in Ægyptia faba eſt, conteritur, roſa adjecta: quibus myrrhæ quoque paulum a quibuſdam miſcetur, vel papaveris lacrimæ, aut tus cum muliebri lacte, vel amararum nucum cum roſa ſuccus. Vel caſtorei, myrrhæ, papaveris lacrimæ pares portiones cum paſſo. Vel croci P. I. * myrrhæ, aluminis ſciſſilis, ſingulorum P. III. * quibus, cum teruntur, paulatim miſcentur paſſi cyathi tres, mellis minus cyatho. Idque ex primis medicamentis eſt. Vel papaveris lacrima ex aceto. Licet etiam compoſitione uti Themiſonis, quæ habet caſtorei, opopanacis, papaveris lacrimæ ex aceto, ſingulorum P. II. * ſpumæ nitri P. IV. * quæ contrita paſſo excipiuntur, donec cerati craſſitudinem habeant; atque ita reponuntur. Ubi uſus requiritur, rurſus id medicamentum, adjecto paſſo, ſpecillo teritur. Illud perpetuum eſt, quotieſcunque craſſius medicamentum

eſt, quam ut in aurem inſtillari poſſit, adjiciendum eum eſſe humorem, ex quo id componi debet, donec ſatis liquidum ſit.

2. *De pure & malo odore aurium.*

Si vero pus quoque aures habent, recte lycium per ſe infunditur; aut irinum unguentum; aut porri ſuccus cum melle; aut centaureæ ſuccus cum paſſo; aut dulcis mali punici ſuccus in ipſius cortice tepefactus, adjecta myrrhae exigua parte. Recte etiam miſcentur myrrhae, quam στακτὴν cognominant, P. I. * croci tantundem, nuces amaræ XV. mellis ſeſquicyathus. quæ contrita, cum utendum eſt, in cortice mali punici tepefiant. Ea quoque medicamenta, quæ oris exulcerati cauſa componuntur, æque ulcera aurium ſanant. Quæ ſi vetuſtiora ſunt, & multa ſanies fluit, apta compoſitio eſt, quæ ad auctorem Eraſiſtratum refertur. habet piperis P. I. * croci P. I. * myrrhæ, miſyos cocti, ſingulorum P. II. * æris combuſti P. II. * hæc ex vino teruntur: deinde ubi inaruerunt, adjiciuntur paſſi heminæ tres, & ſimul incoquuntur. Cum utendum eſt, adjicitur iis mel & vinum. Eſt etiam Ptolemæi chirurgi medicamentum, quod habet lentiſci P. I. * gallæ P. I. * omphacii P. I. * ſuccum punici mali. Eſt Menophili validum admodum, quod ex his conſtat: piperis longi P. I. * caſtorei P. II. * myrrhæ, croci, papaveris lacrimæ, nardi Syriaci, turis, malicorii, ex Ægyptia faba partis interioris, nucum amararum, mellis quam optimi, ſingulorum P. IV. * Quibus, cum teruntur, adji-

citur acetum quam acerrimum, donec craſſitudo in his paſſi fiat. Eſt Cratonis: cinnamomi, caſiæ, ſingulorum P. I. * nardi, lycii, myrrhæ, ſingulorum P. I. * aloes P. II. * mellis cyathi tres, vini ſextarius. Ex quibus lycium cum vino decoquitur; deinde his alia miſcentur. At, ſi multum puris, maluſque odor eſt, æruginis raſæ, turis, ſingulorum P. II. * mellis cyathi duo, aceti quatuor ſimul incoquuntur. ubi utendum eſt, dulce vinum miſcetur. Aut aluminis ſciſſilis, papaveris lacrimæ, acaciæ ſucci par pondus miſcetur, hiſque adjicitur hyoſcyami ſucci dimidio minor, quam unius ex ſuperioribus, portio; eaque trita ex vino diluuntur. Per ſe quoque hyoſcyami ſuccus ſatis proficit.

3. *Compoſitiones ad omnia aurium vitia.*

Commune vero auxilium adverſus omnes aurium caſus, jamque uſu comprobatum, Aſclepiades compoſuit. In eo ſunt cinnamomi, caſiæ, ſingulorum P. I. * floris junci rotundi, caſtorei, albi piperis & longi, amomi, myrobalani, ſingulorum ſcrupuli duo, turis maſculi, nardi Syriaci, myrrhæ pinguis, croci, ſpumæ nitri, ſingulorum P. II. * Quæ ſeparatim contrita, rurſus mixta, ex aceto conteruntur; atque ita condita, ubi utendum eſt, aceto diluuntur. Eodem modo commune auxilium auribus laborantibus eſt, Polybi ſphragis ex dulci vino liquata. Quæ compoſitio priore libello continetur.

Quod ſi & ſanies profluit, & tumor eſt, non alienum eſt, mixto vino per oricularium clyſterem

eluere; & tum infundere vinum auſterum cum roſa mixtum, cui ſpodii paulum ſit adjectum, aut lycium cum lacte, aut herbæ ſanguinalis ſuccum cum roſa, aut mali punici ſuccum cum exigua parte myrrhæ.

4. *De ulcere ſordido aurium.*

Si ſordida quoque ulcera ſunt, melius mulſo eluuntur; & tum aliquod ex his, quæ ſupra ſcripta ſunt, quod mel habeat, infunditur. Si magis pus profluit, & caput utique tondendum eſt, & multa calida aqua perfundendum, & gargarizandum, & uſque ad laſſitudinem ambulandum, & cibo modico utendum eſt. Si cruor quoque ex ulceribus apparuit, lycium cum lacte debet infundi; vel aqua, in qua roſa decocta ſit, ſucco aut herbæ ſanguinalis, aut acaciæ adjecto.

Quod ſi ſuper ulcera caro increvit, eaque mali odoris ſanguinem fundit, aqua tepida elui debet; tum infundi id, quod ex ture & ærugine, & aceto, & melle fit, aut mel cum ærugine incoctum. Squama quoque æris cum ſandaracha contrita per fiſtulam recte inſtillatur.

5. *Adverſus aurium vermes.*

Ubi vero vermes orti ſunt, ſi juxta ſunt, protrahendi oriculario ſpecillo ſunt: ſi longius, medicamentis enecandi; cavendumque, ne poſtea naſcantur. Ad utrumque proficit album veratrum cum aceto contritum. Elui quoque aurem oportet vino, in quo marrubium decoctum ſit. Sic emortui ver-

mes in primam auris partem prolabuntur, unde facillime educi possunt.

6. *Ad compressa aurium foramina.*

Sin foramen auris compressum est, & intus crassa sanies subest, mel quam optimum addendum est. Si id parum proficit, mellis cyatho & dimidio, æruginis rasæ P. II. * adjiciendum est, incoquendumque, & eo utendum. Iris quoque cum melle idem perficit. Item mellis & rosæ scrupuli duo. Item galbani P. II. * myrrhæ cum melle, & fellis taurini, singulorum P. II. * vini quantum satis est ad myrrham diluendam.

7. *Ad gravem auditum.*

Ubi vero gravius aliquis audire cœpit, (quod maxime post longos capitis dolores evenire consuevit) in primis aurem ipsam considerare oportet. Apparebit enim aut crusta, qualis super ulcera innascitur, aut sordium coitus. Si crusta est, infundendum est aut oleum calidum, aut cum melle ærugo, vel porri succus, aut cum mulso nitri paulum. Atque, ubi crusta a corpore jam recedit, eluenda auris aqua tepida est; quo facilius ea per se diducta oriculario specillo protrahatur. Si sordes, eæque molles sunt, eodem specillo eximendæ sunt. At, si duræ sunt; acetum & cum eo nitri paululum conjiciendum est; cumque emollitæ sunt, eodem modo elui aurem, purgarique oportet. Quod si capitis gravitas manet, attondendum idem; & leniter, sed diu perfricandum est, adjecto vel irino, vel laureo oleo, sic ut utrilibet paulum aceti misceatur:

tum diu ambulandum, leniterque poſt unctionem aqua calida caput fovendum: cibiſque utendum ex imbecilliſſima & media materia; magiſque aſſumendæ dilutæ potiones: nonnunquam gargarizandum eſt. Infundendum autem in aurem caſtoreum cum aceto & laureo oleo & ſucco radiculæ corticis: aut cucumeris agreſtis ſuccus, adjectis roſæ foliis contritis. Immaturæ quoque uvæ ſuccus cum roſa inſtillatus, adverſus ſurditatem ſatis proficit.

8. *Ad ſonitum aurium intra ſe ipſos.*

Aliud vitii genus eſt, ubi aures intra ſe ipſæ ſonant. Atque hoc quoque fit, ne externum ſonum accipiant. Leviſſimum eſt, ubi id ex gravedine eſt: pejus, ubi ex morbo, capitiſve longis doloribus incidit: peſſimum, ubi, magnis morbis venientibus, maximeque comitiali, provenit. Si ex gravedine eſt, purgare aurem oportet, & ſpiritum continere, donec inde humor aliquis exſpumet. Si ex morbo vel capitis dolore, quod ad exercitationem, frictionem, perfuſionem, gargarizationemque pertinet, eadem facienda ſunt: cibis non utendum niſi extenuantibus: in aurem dandus radiculæ ſuccus cum roſa, vel cum ſucco radicis ex cucumere agreſti, vel caſtoreum ex aceto, & laureo oleo. Veratrum quoque cum aceto conteritur, deinde melle cocto excipitur, & inde collyrium factum in aurem demittitur. Si ſine his cœpit, ideoque novo metu terret, in aurem dari debet caſtoreum cum aceto, vel irino, vel laureo oleo; aut huic mixtum caſtoreum cum ſucco nucum amararum; aut myr-

rha & nitrum cum roſa & aceto. Plus tamen in hoc quoque proficit victus ratio; eademque facienda ſunt, quæ ſupra comprehendi, cum majore quoque diligentia: & præterea, donec is ſonus finiatur, a vino abſtinendum.

Quod ſi ſimul & ſonus, & inflammatio eſt, laureum oleum conjeciſſe abunde eſt, aut id, quod ex amaris nucibus exprimitur; quibus quidam vel caſtoreum, vel myrrham miſcent.

9. *Ad ea, quæ in aurem inciderunt, extrahenda.*

Solet etiam interdum in aurem aliquid incidere, ut calculus, aliquodve animal. Si pulex intus eſt, compellendum eo lanæ paulum eſt; quo ipſe is ſubit, & ſimul extrahitur. Si non eſt ſecutus, aliudve animal eſt, ſpecillum lana involutum in reſinam quam glutinoſiſſimam, maximeque terebinthinam demittendum, idque in aurem injiciendum, ibique vertendum eſt. utique enim comprehendet & eximet. Sin aliquid exanime eſt, ſpecillo oriculario protrahendum eſt, aut hamulo retuſo paulum recurvato. Si iſta nihil proficiunt, poteſt eodem modo reſina protrahi. Sternutamenta quoque admota id commode elidunt, aut oriculario clyſtere aqua vehementer intus compulſa. Tabula quoque collocatur, media inhærens, capitibus utrinque pendentibus, ſuperque eam homo deligatur in id latus verſus, cujus auris eo modo laborat, ſic ut extra tabulam emineat: tum malleo caput tabulæ, quod a pedibus eſt, feritur; atque ita concuſſa aure, id, quod ineſt, excidit.

CAPUT VIII.

De narium morbis.

NARES vero intus exulceratas fovere oportet vapore aquæ calidæ. Id & ſpongia expreſſa atque admota fit, & ſubjecto vaſe oris anguſti, calida aqua repleto. Poſt id fomentum, illinenda ulcera ſunt, aut plumbi recremento, aut ceruſſa, aut argenti ſpuma; cum quodlibet horum aliquis conterit, eique, dum teritur, invicem vinum & oleum myrteum adjicit, donec mellis craſſitudinem fecerit. Sin autem ea ulcera circa nares ſunt, pluresque cruſtas & odorem fœdum habent, quod genus Græci ὄζαιναν appellant; ſciri quidem debet, vix ei malo poſſe ſuccurri. Nihilominus tamen hæc tentari poſſunt; ut caput ad cutem tondeatur, aſſidueque vehementer perfricetur, multa calida aqua perfundatur: multa ei deambulatio ſit; cibus modicus, neque acer, neque valentiſſimus. Tum in narem ipſam mel cum exiguo modo reſinæ terebinthinæ conjiciatur, (quod ſpecillo quoque involuto lana fit) attrahaturque ſpiritu is ſuccus, donec in ore guſtus ejus ſentiatur. Sub his enim cruſtæ reſolvuntur, quæ tum per ſternutamenta elidi debent. Puris ulceribus vapor aquæ calidæ ſubjiciendus eſt: deinde adhibendum aut lycium ex vino dilutum, aut amurca, aut omphacium, aut menthæ, aut marrubii ſuccus; aut atramentum ſutorium, quod candens factum, deinde contritum ſit; aut interior ſcillæ pars contrita; ſic ut horum cuilibet mel adjicia-

tur. Cujus in ceteris admodum exigua pars eſſe debet; in atramento ſutorio tanta, ut ea mixtura liquida fiat; cum ſcilla utique pars major; involvendumque lana ſpecillum eſt, & in eo medicamento intingendum, eoque ulcera implenda ſunt. Rurſuſque linamentum involutum & oblongum eodem medicamento illinendum, demittendumque in narem eſt, & ab inferiore parte leniter deligandum. Idque per hiemem & ver bis die; per æſtatem & autumnum, ter die fieri debet.

2. *De carnoſis carunculis narium.*

Interdum vero etiam in naribus carunculæ quædam ſimiles muliebribus mammis naſcuntur, hæque imis partibus, quæ cartilaginoſæ ſunt, inhærent. Has curare oportet medicamentis adurentibus; ſub quibus ex toto conſumuntur. Πολύπους vero eſt caruncula, modo alba, modo ſubrubra, quæ narium oſſi inhæret; & modo ad labra tendens narem implet; modo retro per id foramen, quo ſpiritus a naribus ad fauces deſcendit, adeo increſcit, uti poſt uvam conſpici poſſit; ſtrangulatque hominem, maxime auſtro aut euro flante; fereque mollis eſt, raro dura; eaque magis ſpiritum impedit, & nares dilatat; quæ fere καρκινώδης eſt, itaque attingi non debet. Illud aliud genus fere quidem ferro curatur; interdum tamen inareſcit, ſi addita in narem per linamentum aut penicillum ea compoſitio eſt, quæ habet minii ſinopici, chalcitidis, calcis, ſandarachæ, ſingulorum P. I. * atramenti ſutorii P. II. *

CAPUT IX.

De dentium dolore.

IN dentium autem dolore, qui ipſe quoque maximis tormentis annumerari poteſt, vinum ex toto circumcidendum eſt; cibo quoque primo abſtinendum, deinde eo modico mollique utendum; ne mandentis dentes irritet; tum extrinſecus admovendus per ſpongiam vapor aquæ calidæ; imponendumque ceratum ex cyprino aut irino factum, lanaque id comprehendendum, caputque velandum eſt. Quod ſi gravior is dolor eſt, utiliter & alvus ducitur, & calida cataplaſmata ſuper maxillas injiciuntur, & ore humor calidus cum medicamentis aliquibus continetur, ſæpiuſque mutatur. Cujus rei cauſa & quinquefolii radix in vino mixto coquitur; & hyoſcyami radix vel in poſca, vel in vino mixto coquitur ſic, ut paulum his ſalis adjiciatur; & papaveris non nimium aridi cortices, & mandragoræ radix, eodem modo. Sed in his tribus utique vitandum eſt, ne, quod hauſtum erit, devoretur. Ex populo quoque alba cortex radicis in hunc uſum in vino mixto recte coquitur; & in aceto cornu cervinum raſum & nepeta cum teda pingui: ac ficus item pinguis vel in mulſo, vel in aceto & melle; ex quibus cum ficus diſcocta eſt, is humor percolatur. Specillum quoque lana involutum in calidum oleum demittitur, eoque ipſe dens fovetur. Quin etiam quædam quaſi cataplaſmata in dentem ipſum illinuntur. In quem uſum ex malo punico acido

atque arido malicorii pars interior cum pari portione & gallæ & pinei corticis conteritur, miſceturque his minium; eaque contrita aqua pluviatili coguntur. Aut panacis, papaveris lacrimæ, peucedani, uvæ taminiæ ſine ſeminibus pares portiones conteruntur. Aut galbani partes tres, papaveris lacrimæ pars quarta. Quidquid dentibus admotum eſt, nihilo minus ſupra maxillam ceratum (quale ſupra poſui) eſſe debet lana obtectum. Quidam etiam myrrhæ, cardamomi, ſingulorum P. I. * croci, pyrethri, ficorum, piperis, ſingulorum P. IV. * ſinapis P. VIII * contrita linteolo illinunt, imponuntque in humero partis ejus, qua dens dolet; ſi is ſuperior eſt, a ſcapulis; ſi inferior, a pectore: idque dolorem levat; &, cum levavit, protinus ſubmovendum eſt.

Si vero exeſus eſt dens, feſtinare ad eximendum eum, niſi res coegit, non eſt neceſſe: ſed tum omnibus fomentis, quæ ſupra poſita ſunt, adjiciendæ quædam valentiores compoſitiones ſunt, quæ dolorem levant; quales hæ ſunt, quæ habent papaveris lacrimæ P. I. * piperis P. II. * ſoreos P. X. * quæ contrita galbano excipiuntur, idque circumdatur: aut Menemachi, maxime ad maxillares dentes; in qua ſunt, croci P. I. * cardamomi, turis fuliginis, ficorum, piperis, pyrethri, ſingulorum P. IV. * ſinapis P. VIII. * Quidam autem miſcent pyrethri, piperis, elaterii, ſingulorum P. I. * aluminis ſciſſilis, papaveris lacrimæ, uvæ taminiæ, ſulphuris ignem non experti, bituminis, lauri baccarum, ſinapis, ſingulorum P. II. * Quod ſi dolor exi-

mi eum cogit, & piperis semen cortice liberatum, & eodem modo bacca hederæ conjecta in id foramen, dentem findit, isque per testas excidet. Et plani piscis (quam nostri pastinacam, Græci τρυγόνα vocant) aculeus torretur, deinde conteritur, resinaque excipitur, quæ denti circumdata hunc solvit. Et alumen scissile in id foramen conjectum dentem citat. Sed id tamen involutum in lanula demitti commodius est, quia sic dente servato dolorem levat. Hæc a medicis accepta sunt: sed agrestium experimento cognitum est, cum dens doluerit, herbam mentastrum cum suis radicibus velli debere, & in pelvem conjici, supraque aquai[d] infundi, collocarique juxta sedentem hominem undique veste contectum; tum in pelvem candentes silices demitti, sic, ut aqua tegantur, hominemque eum hiante ore vaporem excipere, ut supra dictum est, undique inclusum. Nam & sudor plurimus sequitur, & per os continens pituita defluit; idque sæpe longiorem, sæpe annuam valetudinem bonam præstat.

CAPUT X.

De tonsillis.

Si vero tonsillæ sine exulceratione per inflammationem intumuerunt, caput velandum est, extrinsecus is locus vapore calido fovendus; multa ambulatione utendum; caput in lecto sublime habendum; gargarizandumque est ex reprimentibus. Radix quoque ea, quam dulcem appellant, contusa & in passo mulsove decocta, idem præstat. Leni-

terque quibusdam medicamentis eas illini non alienum est, quæ hoc modo fiunt. Ex malo punico dulci succus exprimitur, & ejus sextarius in leni igne coquitur, donec ei mellis crassitudo sit; tum croci, myrrhæ, aluminis scissilis, singulorum P. II. * per se conteruntur, paulatimque his adjiciuntur vini lenis cyathi duo, mellis unus; deinde priori succo ista miscentur, & rursus leniter incoquuntur: aut ejusdem succi sextarius eodem modo coquitur, atque eadem ratione trita ei adjiciuntur hæc, nardi P. * omphacii P. I. * cinnamomi, myrrhæ, casiæ, singulorum P. I. * Eadem autem hæc & auribus & naribus purulentis accommodata sunt. Cibus in hac quoque valetudine lenis esse debet, ne exasperet.

Quod si tanta inflammatio est, ut spiritum impediat, in lecto conquiescendum; a cibo abstinendum, neque assumendum quidquam, præter aquam calidam, est: alvus quoque ducenda est: gargarizandum ex fico & mulso: illinendum mel cum omphacio: intrinsecus admovendus, sed aliquanto diutius, vapor calidus, donec ea suppurent, & per se aperiantur. Si pure substante non rumpuntur hi tumores, incidendi sunt: deinde ex mulso calido gargarizandum.

At, si modicus quidem tumor, sed exulceratio est, furfurum cremori ad gargarizandum paulum mellis adjiciendum est, illinendaque ulcera hoc medicamento: passi quam dulcissimi tres heminæ ad unam coquuntur; tum adjicitur turis P. I. * croci, myrrhæ, singulorum P. * leniterque omnia rursus

fervefcunt. Ubi pura ulcera funt, eodem furfurum cremore, vel lacte gargarizandum eft. Atque hic quoque cibis lenibus opus eft; quibus adjici dulce vinum poteft.

CAPUT XI.

De oris ulceribus.

Ulcera autem oris, fi cum inflammatione funt, & parum pura ac rubicunda funt, optime his medicamentis curantur, quæ fupra pofita ex malis punicis fiunt. Continendufque fæpe ore reprimens cremor eft, cui paulum mellis fit adjectum: utendumque ambulationibus, & non acri cibo. Simulatque vero pura ulcera effe cœperunt, lenis humor, interdum etiam quam optima aqua ore continenda eft. Prodeftque affumtum purum vinum, pleniorque cibus, dum acribus vacet: infpergique ulcera debent alumine fciffili, cui dimidio plus gallæ immaturæ fit adjectum.

Si jam cruftas habent, quales in aduftis effe confuerunt, adhibendæ funt eæ compofitiones, quas Græci ἀνθηρὰς nominant. Junci quadrati, myrrhæ, fandarachæ, aluminis, pares portiones. Aut croci, myrrhæ, fingulorum P. II. * iridis, aluminis fciffilis, fandarachæ, fingulorum P. IV. * junci quadrati P. VIII. *. Aut gallæ, myrrhæ, fingulorum P. II. * aluminis fciffilis P. II. * rofæ foliorum P. IV. *. Quidam autem croci P. * aluminis fciffilis, myrrhæ, fingulorum P. I. * fandarachæ P. II. * junci quadrati P. IV. * mifcent. Priora arida infperguntur: hoc cum

melle illinitur; neque ulceribus tantum, ſed etiam tonſillis.

Verum ea longe periculoſiſſima ſunt ulcera, quas ἄφθας Græci appellant; ſed in pueris: hos enim ſæpe conſumunt. in viris & mulieribus idem periculum non eſt. Hæc ulcera a gingivis incipiunt, deinde palatum, totumque os occupant; tum ad uvam fauceſque deſcendunt. quibus obſeſſis, non facile fit, ut puer convaleſcat. ac miſerius etiam eſt, ſi lactens adhuc infans eſt; quo minus imperari remedium aliquod poteſt. Sed inprimis nutrix cogenda eſt exerceri ambulationibus, iiſque operibus, quæ ſuperiores partes movent: mittenda in balneum, jubendaque ibi calida aqua mammas perfundere: tum alenda cibis lenibus, & his, qui non facile corrumpuntur: potione, ſi febricitat puer, aquæ; ſi ſine febre eſt, vini diluti. ac, ſi alvus nutrici ſubſiſtit, ducenda eſt. Si pituita in os ejus coit, vomere debet. Tum ipſa ulcera perungenda ſunt melle, cui rhus, quem Syriacum vocant, aut amaræ nuces adjectæ ſunt: vel mixtis inter ſe roſæ foliis aridis, pineis nucleis, menthæ coliculo cum melle: vel eo medicamento, quod ex moris fit: quorum ſuccus eodem modo, quo punici mali, ad mellis craſſitudinem coquitur, eademque ratione ei crocum, myrrha, alumen, vinum, mel miſcetur. Neque quidquid dandum, ad quod humor evocari poſſit. Si vero jam firmior puer eſt, gargarizare debet his fere, quæ ſupra comprehenſa ſunt. At, ſi leniora medicamenta in eo parum proficiunt, adhibenda ſunt ea, quæ adurendo cruſtas ulceribus inducant; quale eſt ſciſ-

ſile alumen, vel chalcitis, vel atramentum ſutorium. Prodeſt etiam fames & abſtinentia, quanta maxima imperari poteſt. Cibus debet eſſe lenis. Ad purganda tamen ulcera, interdum caſeus ex melle recte datur.

CAPUT XII.

De linguæ ulceribus.

LINGUÆ quoque ulcera non aliis medicamentis egent, quam quæ prima parte superioris capitis expoſita ſunt. Sed quæ in latere ejus naſcuntur, diutiſſime durant. Videndumque eſt, num contra dens aliquis acutior ſit, qui ſaneſcere ſæpe ulcus eo loco non ſinit, ideoque limandus eſt.

CAPUT XIII.

De parulidibus & ulceribus gingivarum.

SOLENT etiam interdum juxta dentes in gingivis tubercula quædam oriri dolentia; παρουλίδας Græci appellant. Hæc initio leniter ſale contrito perfricare oportet, aut inter ſe mixtis ſale foſſili combuſto, cupreſſo, nepeta: deinde eluere os cremore lenticulæ, & inter hæc hiare, donec pituitæ ſatis profluat. In majore vero inflammatione iiſdem medicamentis utendum eſt, quæ ad ulcera oris ſupra poſita ſunt: & mollis linamenti paulum involvendum aliqua compoſitione ex his, quas ἀνθηρὰς vocari dixi; demittendumque id inter dentem & gingivam. Quod ſi durior erit, & id prohibebit, extrin-

ſecus admovendus erit ſpongiæ vapor calidus, imponendumque ceratum. Si ſuppuratio ſe oſtendet, diutius eo vapore utendum erit: & continendum ore calidum mulſum, in quo ficus decocta ſit. Itemque ſubcrudum incidendum, ne, ſi ibi diutius pus permanſerit, os lædat. Quod ſi major is tumor eſt, commodius totus exciditur, ſic ut ex utraque parte dens liberetur. Pure exemto, ſi levis plaga eſt, ſatis eſt ore calidam aquam continere, & extrinſecus fovere eodem vapore: ſi major eſt, lenticulæ cremore uti, iiſdemque medicamentis, quibus cetera ulcera oris curantur.

Alia quoque ulcera in gingivis plerumque oriuntur, quibus eadem, quæ in reliquo ore, ſuccurrunt. Maxime tamen mandere liguſtrum oportet, ſuccumque eum ore continere. Fit etiam interdum, ut ex gingivæ ulcere, ſive παρουλὶς fuit, ſive non fuit, diutius pus feratur, dente aut corrupto, aut fracto, vel aliter vitiato oſſe: maximeque id per fiſtulam evenire conſuevit. Quod ubi incidit, locus aperiendus, dens eximendus; teſta oſſis, ſi qua exceſſit, recidenda eſt; ſi quid vitioſi eſt, radendum. Poſt quæ, quid fieri debeat, ſupra in aliorum ulcerum curatione comprehenſum eſt. Si vero a dentibus gingivæ recedunt, eædem antheræ ſuccurrunt. Utile eſt etiam pira aut mala non permatura mandere, & ore eum humorem continere. Idemque præſtare non acre acetum in ore retentum poteſt.

CAPUT XIV.

De uvæ morbo.

UVÆ vehemens inflammatio terrere quoque debet. Itaque in hac & abstinentia necessaria est, & sanguis recte mittitur; &, si id aliqua res prohibet, alvus utiliter ducitur: caputque super hæc velandum, & sublimius habendum est: tum aqua gargarizandum, in qua simul rubus & lenticula decocta sit. Illinenda autem ipsa uva vel omphacio, vel galla, vel alumine scissili, sic ut cuilibet eorum mel adjiciatur. Est etiam medicamentum huic aptum, quod Andronium appellatur. constat ex his: alumine scissili, squama æris rubri, atramento sutorio, galla, myrrha, misy. quæ per se contrita, mixtaque rursus, paulatim adjecto vino austero, teruntur, donec his mellis crassitudo sit. Chelidoniæ quoque succo per cochlear illita uva maxime prodest. Ubi horum aliquo illita uva est, fere multa pituita decurrit: cumque ea quievit, ex vino calido gargarizandum.

Quod si minor in ea inflammatio, laser terere, eique adjicere frigidam aquam satis est, eamque aquam cochleari exceptam ipsi uvæ subjicere. Ac mediocriter eam tumentem aqua quoque frigida, eodem modo subjecta, reprimit. Ex eadem autem aqua gargarizandum quoque est, vel cum lasere, vel sine eo. At curationis uvæ productæ per manum, ratio subjecta est.

CAPUT XV.

De cancro oris.

SI quando autem ulcera oris cancer invaſit; primo conſiderandum eſt, num malus corporis habitus ſit; eique occurrendum: deinde ipſa ulcera curanda. Quod ſi in ſumma parte id vitium eſt, ſatis proficit anthera, humido ulceri arida inſperſa; ſicciori, cum exigua parte mellis illita. Si paulo altius, chartæ combuſtæ partes duæ, auripigmenti pars una. Si penitus malum deſcendit, chartæ combuſtæ partes tres, auripigmenti pars quarta: aut pares portiones ſalis fricti, & iridis frictæ: aut item pares portiones chalcitidis, calcis, auripigmenti. Neceſſarium autem eſt linamentum in roſa tingere, & ſuper adurentia medicamenta imponere; ne vicinum & ſanum locum lædant. Quidam etiam in acris aceti heminam frictum ſalem conjiciunt, donec tabeſcere deſinat; deinde id acetum coquunt, donec exſiccetur; eumque ſalem contritum inſpergunt. Quoties autem medicamentum injicitur, & ante & poſt os diluendum eſt vel cremore lenticulæ, vel aqua, in qua aut ervum, aut oleæ, aut verbenæ decoctæ ſint, ſic, ut cuilibet eorum paulum mellis miſceatur. Acetum quoque ex ſcilla retentum ore, ſatis adverſus hæc ulcera proficit: & ex aceto cocto ſali, ſicut ſupra demonſtratum eſt, rurſus mixtum acetum. ſed & diu continere utrumlibet, & id bis aut ter die facere, prout vehemens malum eſt, neceſſarium eſt. Quod ſi puer eſt, cui id incidit, ſpe-

cillum lana involutum in medicamentum demittendum est, & super ulcus tenendum, ne per imprudentiam adurentia devoret. Et, si dolor in gingivis est, moventurque aliqui dentes, rejici eos oportet; nam curationes vehementer impediunt. Si nihil medicamenta proficient, ulcera erunt adurenda. Quod tamen in labris ideo non est necessarium, quoniam excidere commodius est. Et id quidem, æque adustum, atque excisum, sine ea curatione, quæ corpori manu adhibetur, impleri non potest. Gingivarum vero ossa, quæ hebetia sunt, in perpetuum ustione nudantur; neque enim postea caro increscit. Imponenda tamen adustis lenticula est, donec sanitatem, qualis esse potest, recipiant.

CAPUT XVI.

De parotidibus.

HÆC in capite fere medicamentis egent. Sub ipsis vero auribus oriri παρωτίδες solent; modo in secunda valetudine, ibi inflammatione orta; modo post longas febres, illuc impetu morbi converso. Id abscessus genus est. Itaque nullam novam curationem desiderat: animadversionem tantummodo hanc habet necessariam. Si sine morbo id intumuit, primum reprimentium experimentum est: si ex adversa valetudine, illud inimicum est, maturarique & quam primum aperiri commodius est.

CAPUT XVII.

De umbilico prominente.

AD umbilicos vero prominentes, ne manu ferroque utendum ſit, ante tentandum eſt, ut abſtineant. alvus his ducatur: imponatur ſuper umbilicum id, quod ex his conſtat: cicutæ & fuliginis, ſingulorum P. I. * ceruſſæ elotæ P. IV. * plumbi eloti P. VIII. * ovis duobus; quibus etiam ſolani ſuccus adjicitur. Hoc diutius impoſitum eſſe oportet; & interim conquieſcere hominem; cibo modico uti, ſic ut vitentur omnia inflantia.

CAPUT XVIII.

De obſcœnarum partium vitiis.

PROXIMA ſunt ea, quæ ad partes obſcœnas pertinent. quarum apud Græcos vocabula & tolerabilius ſe habent, & accepta jam uſu ſunt, cum omni fere medicorum volumine atque ſermone jactentur: apud nos fœdiora verba, ne conſuetudine quidem aliqua verecundius loquentium commendata ſunt: ut difficilis hæc explanatio ſit, ſimul & pudorem, & artis præcepta ſervantibus. Neque tamen ea res a ſcribendo deterrere me debuit. Primum, ut omnia, quæ ſalutaria accepi, comprehenderem: dein, quia in vulgus eorum curatio etiam præcipue cognoſcenda eſt, quæ invitiſſimus quiſque alteri oſtendit.

2. *De colis morbis.*

Igitur si ex inflammatione coles intumuit, reducique summa cutis, aut rursus induci non potest, multa calida aqua fovendus locus est. Ubi vero glans contecta est, oriculario quoque clystere inter eam cutemque aqua calida inserenda est. si mollita sic & extenuata cutis ducenti paruit, expeditior reliqua curatio est: si tumor vicit, imponenda est vel lenticula vel marrubium, vel oleæ folia ex vino cocta, sic ut cuilibet eorum, dum teritur, mellis paulum adjiciatur: sursumque coles ad ventrem deligandus est; quod in omni curatione ejus necessarium est: isque homo continere se, & abstinere a cibo debet, & potione aquæ tantum a siti vindicari. Postero die rursus adhibendum iisdem rationibus aquæ fomentum est, & tum vi quoque experiundum, an cutis sequatur. Eaque, si non parebit, leviter summa scalpello concidenda erit. nam, cum sanies profluxerit, extenuabitur is locus, & facilius cutis ducetur.

Sive autem hoc modo victa erit, sive nunquam repugnaverit; ulcera vel in cutis interiore parte, vel in glande, ultrave eam in cole reperientur: quæ necesse est, aut pura siccaque sint, aut humida & purulenta. Si sicca sunt, primum aqua calida fovenda sunt: deinde imponendum lycium ex vino est, aut amurca cocta cum eodem, aut cum rosa butyrum. Si tenuis iis humor inest, vino eluenda sunt; tum butyro rosæ & mellis paulum, & resinæ terebinthinæ pars quarta adjicienda est, eoque uten-

dum. At, ſi pus ex iis profluit, ante omnia elui mulſo calido debent: tum imponi piperis P. I. * myrrhæ P. II. * croci, miſyos cocti, ſingulorum P. II. * quæ ex vino auſtero coquuntur, donec mellis craſſitudinem habeant. Eadem autem compoſitio tonſillis, uvæ madenti, oris nariumque ulceribus accommodata eſt. Aliud ad idem: piperis P. I. * myrrhæ P. I. * croci P. II. * miſyos cocti P. I. * æris combuſti P. II. * quæ primum ex vino auſtero conteruntur; deinde, ubi inaruerunt, iterum teruntur ex paſſi tribus cyathis, & incoquuntur, donec viſci craſſitudinem habeant. Ærugo quoque cum cocto melle, & ea, quæ ad oris ulcera ſupra comprehenſa ſunt, curant. Aut Eraſiſtrati compoſitio, aut Cratonis, recte ſuper purulenta naturalia imponitur. Folia quoque oleæ ex novem cyathis vini coquuntur; his adjicitur aluminis ſciſſilis P. IV. * lycii P. VIII. * mellis ſeſquicyathus: ac, ſi plus puris eſt, id medicamentum ex melle: ſi minus, ex vino diluitur. Illud perpetuum eſt, poſt curationem, dum inflammatio manet, quale ſupra poſitum eſt, cataplaſma ſuper dare, & quotidie ulcera eadem ratione curare. Quod ſi pus & multum, & cum malo odore cœpit profluere, elui cremore lenticulæ debet, ſic, ut ei mellis paulum adjiciatur: aut oleæ, aut lentiſci folia, vel marrubium decoquendum eſt, eoque humore eodem modo cum melle utendum: imponendaque eadem; aut etiam omphacium cum melle; aut id, quod ex ærugine & melle ad aures fit; aut compoſitio Andronis; aut anthera, ſic, ut ei paulum mellis adjiciatur. Qui-

dam ulcera omnia, de quibus adhuc dictum est, lycio ex vino curant.

Si vero ulcus latius atque altius serpit, eodem modo elui debet: imponi vero, aut ærugo, aut omphacium cum melle; aut Andronis compositio; aut marrubii, myrrhæ, croci, aluminis scissilis cocti, rosæ foliorum aridorum, gallæ, singulorum P. I. * minii sinopici P. II. * quæ per se singula primum teruntur, deinde juncta iterum, melle adjecto, donec liquidi cerati crassitudinem habeant; tum in æneo vase leniter coquuntur, ne superfluant; cum jam guttæ indurescunt, vas ab igne removetur: idque medicamentum tum, prout opus est, aut ex melle aut ex vino liquatur. Idem autem per se etiam ad fistulas utile est.

Solet etiam interdum ad nervos ulcus descendere; profluitque pituita multa, sanies tenuis malique odoris, non cocta, aut aquæ similis, in qua caro recens lota est: doloresque is locus, & punctiones habet. Id genus quamvis inter purulenta est, tamen lenibus medicamentis curandum est; quale est emplastrum τετραφάρμακον ex rosa liquatum, sic, ut turis quoque paulum ei misceatur: aut id, quod ex butyro, rosa, resina, melle fit; supra vero a me positum est. Præcipueque id ulcus multa calida aqua fovendum est, velandumque, neque frigori committendum.

Interdum autem per ipsa ulcera coles sub cute exesus est sic, ut glans excidat. Sub quo casu cutis ipsa circumcidenda est. Perpetuumque est, quoties glans, aut ex cole aliquid, vel excidit, vel abscin-

ditur, illam non esse servandam, ne considat, ulcerique agglutinetur, ac neque reduci possit postea, & fortasse fistulam quoque urinæ cludat.

Tubercula etiam, quæ φύματα Græci vocant, circa glandem oriuntur; quæ vel medicamentis, vel ferro aduruntur; & cum crustæ exciderunt, squama æris inspergitur, ne quid ibi rursus increscat.

3. *De cancro, qui in cole nascitur.*

Hæc citra cancrum sunt; qui cum in reliquis partibus, tum in his quoque vel præcipue ulcera infestat. Incipit a nigritie. quæ si cutem occupavit, protinus specillum subjiciendum, eaque incidenda est; deinde oræ vulsella prehendendæ, tum, quidquid corruptum est, excidendum, sic, ut ex integro quoque paulum dematur, idque adurendum. Quoties quid ustum est, id quoque sequitur, ut imponenda lenticula sit: deinde, ubi crustæ exciderunt, ulcera sic, ut alia, curentur.

At, si cancer ipsum colem occupavit, inspergenda aliqua sunt ex adurentibus, maximeque id, quod ex calce, chalcitide, auripigmento componitur. Si medicamenta vincuntur, hic quoque scalpello, quidquid corruptum est, sic, ut aliquid etiam secum integri trahat, præcidi debet. Illud quoque æque perpetuum est, exciso cancro, vulnus esse adurendum. Sed sive ex medicamentis, sive ex ferro crustæ occalluerint, magnum periculum est, ne his decidentibus, ex cole profusio sanguinis insequatur. Ergo longa quiete & immobili pæne corpore

opus eſt, donec ex ipſo cruſtæ puræ leniter reſolvantur. At ſi vel volens aliquis, vel imprudens, dum ingreditur, immature cruſtas diduxit, & fluit ſanguis, frigida aqua adhibenda eſt. Si hæc parum valet, decurrendum eſt ad medicamenta, quæ ſanguinem ſupprimunt. Si ne hæc quidem ſuccurrunt, aduri diligenter & timide debet: neque ullo poſtea motu dandus eidem periculo locus eſt.

4. *De phagedæna in cole naſcente.*

Nonnunquam etiam id genus ibi cancri, quod φαγέδαινα a Græcis nominatur, oriri ſolet. In quo minime differendum, ſed protinus iiſdem medicamentis occurrendum eſt; &, ſi parum valent, ferro adurendum. Quædam etiam nigrities eſt, quæ non ſentitur, & ſerpit, ac, ſi ſuſtinuimus, uſque ad veſicam tendit; neque ſuccurri poſtea poteſt. Si id in ſumma glande circa fiſtulam urinæ eſt, prius in ea tenue ſpecillum demittendum eſt, ne claudatur; deinde id ferro adurendum: ſi vero alte penetravit, quidquid occupatum eſt, præcidendum eſt. Cetera eadem, quæ in aliis cancris, facienda ſunt.

5. *De carbunclo, qui in cole naſcitur.*

Occaleſcit etiam in cole interdum aliquid; idque omni pæne ſenſu caret. quod ipſum quoque excidi debet. Carbunculus autem ibi natus, ut primum apparet, oriculario clyſtere eluendus eſt: deinde ipſe quoque medicamentis urendus, maximeque chalcitide cum melle, aut ærugine cum cocto melle, aut ovillo ſtercore fricto & contrito cum eo-

dem melle. Ubi is excidit, liquidis medicamentis utendum eſt, quæ ad oris ulcera componuntur.

6. *De teſticulorum morbis.*

In teſticulis vero, ſi qua inflammatio ſine ictu orta eſt, ſanguis ex talo mittendus eſt: a cibo abſtinendum: imponendum, quod eſt ex fabæ farina ex mulſo cocta, & cum cumino contrito ex melle cocto; aut contritum cuminum cum cerato ex roſa facto; aut lini ſemen frictum, contritum, & in mulſo coctum; aut tritici farina ex mulſo cocta cum cupreſſo; aut lilii radix contrita. At, ſi iidem induruerunt, imponi debet lini vel fœni Græci ſemen ex mulſo coctum; aut ex cyprino ceratum; aut ſimila ex vino contrita, cui paulum croci ſit adjectum. Si vetuſtior jam durities eſt, maxime proficit cucumeris agreſtis radix ex mulſo cocta, deinde contrita.

Si ex ictu tument, ſanguinem mitti neceſſarium eſt; magiſque, ſi etiam livent. Imponendum vero utrumlibet ex his, quæ cum cumino componuntur, ſupraque propoſita ſunt; aut ea compoſitio, quæ habet nitri cocti P. I. * reſinæ pineæ, cumini, ſingulorum P. II. * uvæ taminiæ ſine ſeminibus P. IV. * mellis quantum ſatis ſit ad ea cogenda. Quod ſi ex ictu teſticulis aliquid deſit, fere quoque pus increſcit; neque aliter ſuccurri poteſt, quam ſi, inciſo ſcroto, & pus emiſſum, & ipſe teſticulus exciſus eſt.

7. *De ani morbis.*

De rhagadiis.

Anus quoque multa tædiique plena mala recipit, nec inter se multum abhorrentes curationes habet. Ac primum in eo sæpe, & quidem pluribus locis, cutis scinditur; ῥαγάδια Græci vocant. Id si recens est, quiescere homo debet, & in aqua calida desidere. Columbina quoque ova coquenda sunt, &, ubi induruerunt, purganda: deinde alterum jacere in aqua bene calida debet, altero calido foveri locus, sic, ut invicem utroque aliquis utatur. Tum tetrapharmacum, aut rhypodes rosa diluendum est; aut œsypum recens miscendum cum cerato liquido ex rosa facto; aut eidem cerato liquido plumbum elotum adjiciendum; aut resinæ terebinthinæ myrrha; aut spumæ argenti vetus oleum; & quolibet ex his id perungendum. Si, quidquid læsum est, extra est, neque intus reconditum, eodem medicamento tinctum linamentum superdandum est, &, quidquid ante adhibuimus, cerato contegendum. In hoc autem casu, neque acribus cibis utendum, neque asperis, nec alvum comprimentibus: ne aridum quidem quidquam satis utile est, nisi admodum paulum. Liquida, lenia, pinguia, glutinosa, meliora sunt. Vino leni uti nihil prohibet.

8. *De condylomate.*

Condyloma autem est tuberculum, quod ex quadam inflammatione nasci solet. Id ubi ortum est, quod ad quietem, cibos, potionesque pertinet, ea-

dem servari debent, quæ proxime scripta sunt. Iisdem etiam ovis recte tuberculum id fovetur. sed desidere ante homo in aqua debet, in qua verbenæ decoctæ sunt ex reprimentibus; tum recte imponitur & lenticula cum exigua mellis parte, & sertula campana ex vino cocta, & rubi folia contrita cum cerato ex rosa facto; & cum eodem cerato contritum vel cotoneum malum, vel malicorii ex vino cocti pars interior: & chalcitis cocta atque contrita, deinde œsypo ac rosa excepta; & ex ea compositione, quæ habet turis P. I. * aluminis scissilis P. II. * cerussæ P. III. * spumæ argenti P. V. * quibus, dum teruntur, invicem rosa & vinum instillatur. Vinculum autem ei loco linteolum aut panniculus quadratus est, qui ad duo capita duas ansas, ab altera vero parte totidem fascias habet; cumque subjectus est, ansis ad ventrem datis, a posteriore parte in eas adductæ fasciæ conjiciuntur, atque, ubi arctatæ sunt, dexterior sinistra, sinisterior dextra procedit, circumdatæque circa alvum inter se novissime nodo deligantur. Sed, si vetus condyloma jam induruit, neque sub his curationibus desidit, aduri medicamento potest, quod ex his constat: æruginis P. II. * myrrhæ P. IV. * gummi P. VIII. * turis P. XII. * stibii, papaveris lacrimæ, acaciæ, singulorum P. XVI. * Quo medicamento quidam etiam ulcera, de quibus proxime dixi, renovant. Si hoc parum in condylomate proficit, adhiberi possunt etiam vehementius adurentia. Ubi consumtus est tumor, ad medicamenta lenia transeundum est.

9. *De hæmorrhoidibus.*

Tertium autem ani vitium eſt, ora venarum tanquam capitulis quibuſdam turgentia, quæ ſæpe ſanguinem fundunt; αἱμοῤῥοΐδας Græci vocant. Idque etiam in ore vulvæ feminarum incidere conſuevit. Atque in quibuſdam parum tuto ſupprimitur; qui ſanguinis profluvio imbecilliores non fiunt. habent enim purgationem hanc, non morbum. Ideoque curati quidam, cum ſanguis exitum non haberet, inclinata in præcordia ac viſcera materia, ſubitis & graviſſimis morbis correpti ſunt. Si cui vero id nocet, is deſidere in aqua ex verbenis debet: imponere maxime malicorium cum aridis roſæ foliis contritum; aut ex his aliqua, quæ ſanguinem ſupprimunt. Solet autem oriri inflammatio, maxime ubi dura alvus eum locum læſit. Tum in aqua dulci deſidendum eſt, & id fovendum ovis, imponendi vitelli cum roſæ foliis ex paſſo ſubactis: idque, ſi intus eſt, digito illinendum; ſi extra, ſuperillitum panniculo imponendum eſt. Ea quoque medicamenta, quæ recentibus ſciſſuris poſita ſunt, hic idonea ſunt. Cibis vero in hoc caſu iiſdem, quibus in prioribus, utendum eſt. Si iſta parum juvant, ſolent impoſita medicamenta adurentia ea capitula abſumere. Ac, ſi jam vetuſtiora ſunt, ſub auctore Dionyſio inſpergenda ſandaracha eſt; deinde imponendum, quod ex his conſtat: ſquamæ æris, auripigmenti, ſingulorum P. V. * ſaxi calcis P. VIII. * poſtero die acu compungendum. Aduſtis capitulis fit cicatrix, quæ ſanguinem fundi prohibet. Sed, quoties is ſuppreſ-

ſus eſt, ne quid periculi afferat, multa exercitatione digerenda materia eſt: prætereaque & viris, & feminis, quibus menſtrua non proveniunt, interdum ex brachio ſanguis mittendus eſt.

10. *Si anus, vel os vulvæ procidit, qua curatione utendum ſit.*

At, ſi anus ipſe, vel os vulvæ procidit (nam id quoque interdum fit) conſiderari debet, purumne id ſit, quod provolutum eſt, an humore mucoſo circumdatum. Si purum eſt, in aqua deſidere homo debet, aut ſalſa, aut cum verbenis vel malicorio incocta. Si humidum, vino auſtero ſubluendum eſt, illinendumque fæce vini combuſta. Ubi utrolibet modo curatum eſt, intus reponendum eſt: imponendaque plantago contrita, vel folia ſalicis in aceto cocta; tum linteolum & ſuper lana, eaque deliganda ſunt, cruribus inter ſe devinctis.

11. *De fungo ani, aut vulvæ.*

Fungo quoque ſimile ulcus in eadem ſede naſci ſolet. Id, ſi hiems eſt, egelida; ſi aliud tempus, frigida aqua fovendum eſt: dein ſquama æris inſpergenda, ſupraque ceratum ex myrteo factum, cui paulum ſquamæ, fuliginis, calcis ſit adjectum. Si hac ratione non tollitur, vel medicamentis vehementioribus, vel ferro adurendum eſt.

CAPUT XIX.

De digitorum ulceribus.

DIGITORUM autem vetera ulcera commodissime curantur, aut lycio, aut amurca cocta, cum utrilibet vinum adjectum est. In iisdem recedere ab ungue caruncula cum magno dolore consuevit; πτερύγιον Græci appellant. Oportet alumen Melium rotundum in aqua liquare, donec mellis crassitudinem habeat: tum, quantum ejus aridi fuit, tantundem mellis infundere, & rudicula miscere, donec similis croco color fiat, eoque illinere. Quidam ad eundem usum decoquere simul malunt, cum paria pondera aluminis aridi & mellis miscuerint. Si hac ratione ea non exciderunt, excidenda sunt: deinde digiti fovendi aqua ex verbenis, imponendumque super medicamentum ita factum: chalcitis, malicorium, squama æris excipiuntur fico pingui leviter cocto ex melle; aut chartæ combustæ, auripigmenti, sulphuris ignem non experti par modus cerato miscetur ex myrteo facto; aut æruginis rasæ P. I. * squamæ æris P. II. * mellis cyatho coguntur; aut pares portiones miscentur, saxi calcis, chalcitidis, auripigmenti. Quidquid horum impositum est, tegendum linteolo aqua madefacto est. Tertio die digitus resolvendus est, &, si quid aridi est, iterum excidendum, similisque adhibenda curatio est. Si non vincitur, purgandum est scalpello, tenuibusque ferramentis adurendum, &, sicut reliqua usta, curandum.

At, ubi ſcabri ungues ſunt, circum aperiri debent, qua corpus contingunt: tum ſuper eos ex hac compoſitione aliquid imponi, ſandarachæ, ſulphuris, ſingulorum P. II. * nitri, auripigmenti, ſingulorum P. IV. * reſinæ liquidæ P. VIII. * tertioque id die reſolvendum eſt. Sub quo medicamento vitioſi ungues cadunt, & in eorum locum meliores renaſcuntur.

A. CORN. CELSI
MEDICINÆ
LIBER SEPTIMUS.

PRÆFATIO.

De chirurgica, & qui in ea claruerint, & qualis esse chirurgus debeat, & quid hoc in libro describatur.

TERTIAM esse medicinæ partem, quæ manu curet, & vulgo notum, & a me propositum est. Ea non quidem medicamenta atque victus rationem omittit; sed manu tamen plurimum præstat. estque ejus effectus inter omnes medicinæ partes evidentissimus. Siquidem in morbis cum multum fortuna conferat, eademque sæpe salutaria, sæpe vana sint; potest dubitari, secunda valetudo medicinæ, an corporis beneficio contigerit. In his quoque, in quibus medicamentis maxime nitimur, quamvis profectus evidentior est, tamen sanitatem & per hæc frustra quæri, & sine his reddi sæpe, manifestum est. Sicut in oculis quoque deprehendi potest; qui a medicis diu vexati, sine his interdum sanescunt. At in ea parte, quæ manu curat, evidens est, omnem profectum, ut aliquid ab aliis adjuvetur, hinc tamen plurimum trahere. Hæc autem pars, cum sit vetu-

ſtiſſima, magis tamen ab illo parente omnis medicinæ Hippocrate, quam a prioribus exculta eſt. Deinde, poſteaquam diducta ab aliis habere profeſſores ſuos cœpit, in Ægypto quoque increvit, Philoxeno maxime auctore, qui pluribus voluminibus hanc partem diligentiſſime comprehendit. Gorgias quoque & Soſtratus, & Herones & Apollonii duo, & Ammonius Alexandrinus, multique alii celebres viri, ſinguli quædam repererunt. Ac Romæ quoque non mediocres profeſſores, maximeque nuper Tryphon pater, & Euelpiſtus, Phlegetis filius, &, ut ex ſcriptis ejus intelligi poteſt, horum eruditiſſimus Meges, quibuſdam in melius mutatis, aliquantum ei diſciplinæ adjecerunt.

Eſſe autem chirurgus debet adoleſcens, aut certe adoleſcentiæ propior; manu ſtrenua, ſtabili, nec unquam intremiſcente, eaque non minus ſiniſtra, quam dextra promtus; acie oculorum acri, claraque; animo intrepidus, immiſericors, ſic, ut ſanari velit eum, quem accepit, non ut clamore ejus motus, vel magis, quam res deſiderat, properet, vel minus, quam neceſſe eſt, ſecet: ſed perinde faciat omnia, ac ſi nullus ex vagitibus alterius affectus oriatur.

Poteſt autem requiri, quid huic parti proprie vindicandum ſit; quia vulnerum quoque ulcerumque multorum curationes, quas alibi exſecutus ſum, chirurgi ſibi vindicant. Ego eundem quidem hominem poſſe omnia iſta præſtare concipio: atque, ubi ſe diviſerunt, eum laudo, qui quamplurimum percipit. Ipſe autem huic parti ea reliqui, in quibus

vulnus facit medicus, non accipit; & in quibus vulneribus ulceribusve plus perfici manu, quam medicamento, credo: tum, quidquid ad ossa pertinet. Quæ deinceps exsequi aggrediar, dilatisque in aliud volumen ossibus, in hoc cetera explicabo: præpositisque his, quæ in qualibet parte corporis fiunt, ad ea, quæ proprias sedes habent, transibo.

CAPUT I.

De vexatis.

VEXATA igitur, in quacunque parte corporis sint, quamprimum sic curari debent, ut, qua dolor est, ea scalpello cutis crebro incidatur, detergeaturque eodem adverso profluens sanguis. quod si paulo tardius subvenitur, jamque etiam rubor est; qua rubet corpus: si tumor quoque accessit, quacunque is est, id optimum auxilium est. Tum superdanda reprimentia sunt; maximeque lana succida ex aceto & oleo. Quod si levior is casus est, possunt etiam, sine scalpello, imposita eadem mederi. Et, si nihil aliud est, cinis quoque, maxime ex sarmentis: si is non est, quilibet alius ex aceto, vel etiam ex aqua coactus.

CAPUT II.

De his, quæ per se intumescunt, quomodo incidenda, & curanda sint.

VERUM hoc quidem promtum est. In his autem negotium majus est, quæ per se, vitio intus orto,

intumeſcunt, & ad ſuppurationem ſpectant. Ea omnia genera abſceſſuum eſſe alias propoſui, medicamentaque eis idonea exſecutus ſum: nunc ſupereſt, ut dicam, quæ in iiſdem manu fieri debeant. Ergo, priuſquam indureſcant, cutem incidere, & cucurbitulam accommodare oportet; quæ, quidquid illud malæ corruptæque materiæ coiit, extrahat: idque iterum, tertioque recte fit, donec omne indicium inflammationis excidat. Neque tamen fas non eſt, nihil cucurbitula agere.

Interdum enim, ſed raro, quidquid abſcedit, velamento ſuo includitur. id antiqui tunicam nominabant. Meges, quia tunica omnis nervoſa eſt, dicit, non naſci ſub eo vitio nervum, quo caro conſumeretur, ſed, ſubjecto jam vetuſtiore pure, callum circumdari. Quod ad curationis rationem nullo loco pertinet; quia quidquid dixi, ſi tunica eſt, idem, ſi callus eſt, fieri debet: neque ulla res prohibet, etiamſi callus eſt, tamen, quia cingit, tunicam nominari. Tum pure quoque maturior hæc interdum eſſe conſuevit. ideoque, quod ſub ea eſt, extrahi per cucurbitulam non poteſt. ſed facile id intelligitur, ubi nihil admota illa mutavit. Ergo, ſive id incidit, ſive jam durities eſt, in hac auxilii nihil eſt: ſed, ut alias ſcripſi, vel avertenda concurrens eo materia, vel digerenda, vel ad maturitatem perducenda eſt. Si priora contigerunt, nihil præterea neceſſarium eſt. Si pus maturuit, in alis quidem & inguinibus raro ſecandum eſt: item ubicunque mediocris abſceſſus eſt: item quoties in ſumma cute, vel etiam carne vitium eſt; niſi feſti-

nare curandi imbecillitas cogit. Satiſque eſt cataplaſmatis efficere, ut per ſe pus aperiatur. nam fere ſine cicatrice poteſt eſſe is locus, qui expertus ferrum non eſt. Si autem altius malum eſt, conſiderari debet, nervoſuſne is locus ſit, an non ſit. Nam, ſi ſine nervis eſt, candenti ferramento aperiri debet. cujus hæc gratia eſt, quod exigua plaga diutius ad pus evocandum patet, parvaque poſtea cicatrix fit. At, ſi nervi juxta ſunt, ignis alienus eſt, ne vel diſtendantur hi, vel membrum debilitent; neceſſaria vero opera ſcalpelli eſt. Sed cetera etiam ſubcruda aperiri poſſunt; inter nervos ultima exſpectanda maturitas eſt, quæ cutem extenuet, eique pus jungat, quo propius reperiatur. Itemque aliam rectam plagam deſiderant; in carne, quia fere vehementer cutem extenuat, tota ea ſuper pus excidenda eſt. Semper autem, ubi ſcalpellus admovetur, id agendum eſt, ut & quam minimæ & quam pauciſſimæ plagæ ſint: cum eo tamen, ut neceſſitati ſuccurramus, & in modo, & in numero. Nam majores ſinus, latius; interdum etiam duabus aut tribus lineis incidendi ſunt. Dandaque opera, ut imus ſinus exitum habeat; ne quis humor intus ſubſidat, qui proxima & adhuc ſana rodendo ſinuet. Eſt etiam in rerum natura, ut cutis latius excidenda ſit. Nam, ubi poſt longos morbos totus corporis habitus vitiatus eſt, lateque ſe ſinus diffudit, & in eo pars cutis pallet; ſcire licet, eam jam emortuam eſſe, & inutilem futuram. Ideoque excidere commodius eſt: maxime, ſi circa articulos majores id evenit, cubantemque ægrum fluens alvus exhaurit, neque

per alimenta quidquam corpori accedit. Sed excidi ita debet, ut plaga ad ſimilitudinem myrtei folii fiat, quo facilius ſaneſcat. Idque perpetuum eſt, ubicunque medicus ex quacunque cauſa cutem excidit. Pure effuſo, in alis vel inguinibus linamento opus non eſt; ſpongia ex vino imponenda eſt. In ceteris partibus, ſi æque ea linamenta ſupervacua ſunt, purgationis cauſa paulum mellis infundendum, dein glutinantia ſuperdanda: ſi illa neceſſaria ſunt, ſuper ea quoque ſimiliter dari ſpongia eodem modo ex vino expreſſa debet. Quando autem linamentis opus ſit, quando non ſit, alias dictum eſt. Cetera eadem, inciſa ſuppuratione, facienda ſunt, quæ, ubi per medicamenta rupta eſt, facienda eſſe propoſui.

CAPUT III.

De bonis, maliſve ſignis ſuppurationum.

PROTINUS autem, quantum curatio efficiat, quantumque aut ſperari, aut timeri debeat, ex quibuſdam ſignis intelligi poteſt; fereque iiſdem, quæ in vulneribus expoſita ſunt. Nam bona ſigna ſunt, ſomnum capere, facile ſpirare, ſiti non confici, cibum non faſtidire, ſi febricula fuit, ea vacare: itemque habere pus album, læve, non fœdi odoris. Mala ſunt, vigilia, ſpiritus gravitas, ſitis, cibi faſtidium, febris; pus nigrum, aut fæculentum & fœdi odoris: item procedente curatione eruptio ſanguinis; aut ſi, antequam ſinus carne impleatur, oræ carnoſæ fiunt, illa quoque ipſa carne hebete,

nec firma. Deficere tamen animam, vel in ipsa curatione, vel postea, pessimum omnium est. Quin etiam morbus ipse, sive subito solutus est, dein suppuratio exorta est; sive effuso pure permanet, non injuste terret. Estque inter causas timoris, si sensus in vulnere rodentium non est. Sed ut hæc ipsa fortuna huc illucve discernit; sic medici partium est, eniti ad reperiendam sanitatem. Ergo, quoties ulcus resolverit, eluere id, si reprimendus humor videbitur, vino ex aqua pluviatili mixto, vel aqua, in qua lenticula cocta sit, debebit: si purgandum erit, mulso; rursusque imponere eadem. Ubi jam repressus videbitur humor, ulcusque purum erit, produci carnem conveniet, & foveri vulnus pari portione vini ac mellis, superque imponi spongiam ex vino & rosa tinctam. Per quæ cum caro producatur, plus tamen, ut alias quoque dixi, victus ratio eo confert, id est, solutis jam febribus & cibi cupiditate reddita, balneum rarum; quotidiana, sed lenis gestatio; cibi potionesque corpori reficiendo aptæ. Quæ omnia, per medicamenta quoque suppuratione rupta, sequuntur. Sed, quia magno malo vix sine ferro mederi licet, in hunc locum reservata sunt.

CAPUT IV.

De fistulis.

Adversus fistulas quoque, si altius penetrant, ut ad ultimas demitti collyrium non possit, si tortuosæ sunt, si multiplices, majus in manu, quam in medicamentis, præsidium est; minusque operæ est,

ſi ſub cute tranſverſæ feruntur, quam ſi rectæ intus tendunt. Igitur, ſi ſub cute tranſverſa fiſtula eſt, demitti ſpecillum debet, ſupraque id ea incidi. Si flexus reperiuntur, hi quoque ſimul ſpecillo & ferro perſequendi ſunt. Idemque faciendum, ſi plures ſe quaſi ramuli oſtendunt. Ubi ad fines fiſtulæ ventum eſt, excidendus ex toto callus eſt, ſuperque fibulæ dandæ, & medicamentum, quo glutinetur. At, ſi recta ſubter tendit, ubi, quo maxime ferat, ſpecillo exploratum eſt, excidi is ſinus debet: dein fibula oris cutis injicienda eſt, & æque glutinantia medicamenta ſuperdanda ſunt; aut, ſi corruptius ulcus eſt (quod interdum oſſe vitiato fit) ubi id quoque curatum eſt, pus moventia.

2. *De coſtarum fiſtulis.*

Solent autem inter coſtas fiſtulæ ſubter exire. Quod ubi incidit, eo loco coſta ab utraque parte decidenda & eximenda eſt, ne quid intus corruptum relinquatur. Solent quoque, ubi coſtas tranſierunt, ſeptum id, quod tranſverſum a ſuperioribus viſceribus inteſtina diſcernit, violare. Quod intelligi & ex loco, & ex magnitudine doloris, poteſt, & quia nonnunquam ſpiritus eo cum humore quaſi bullante prorumpit, maximeque, ſi hunc ore ille continuit. In eo medicamini locus nullus eſt. In ceteris vero, quæ circa coſtas ſanabilia ſunt, pinguia medicamenta inimica ſunt; ceteris, quæ ad vulnera accommodantur, uti licet: optime tamen ſicca linamenta, vel, ſi purgandum aliquid videtur, in melle tincta imponuntur.

3. *De ventris fiſtulis.*

Ventri nullum os ſubeſt; ſed ibi perniciosæ admodum fiſtulæ fiunt: adeo ut Soſtratus inſanabiles eſſe crediderit. Id non ex toto ita ſe habere uſus oſtendit. Et quidem, quod maxime mirum videri poteſt, tutior fiſtula eſt contra jecur, & lienem, & ventriculum, quam contra inteſtina: non quo perniciosior ibi res ſit, ſed quo alteri periculo locum faciat. Cujus experimento moti quidam auctores parum modum rei cognoverunt. Nam venter ſæpe etiam telo perforatur, prolapſaque inteſtina conduntur, & oras vulneris ſuturæ comprehendunt. quod quemadmodum fiat, mox indicabo. Itaque, etiam ubi tenuis fiſtula abdomen perrupit, excidere eam licet, ſuturaque oras conjungere. Si vero ea fiſtula latius patuit, exciſa neceſſe eſt latius foramen relinquat. quod niſi magna vi, utique ab interiore parte, ſui non poteſt, qua quaſi membrana quædam finit abdomen, quam περιτόναιον Græci vocant. Ergo, ubi aliquis ingredi ac moveri cœpit, rumpitur illa ſutura, atque inteſtina ſolvuntur. quo fit, ut pereundum homini ſit. Sed non omnimodo res ea deſperationem habet: ideoque tenuioribus fiſtulis adhibenda curatio eſt.

4. *De ani fiſtulis.*

Propriam etiamnum animadverſionem deſiderant eæ, quæ in ano ſunt. In has demiſſo ſpecillo, ad ultimum ejus caput incidi cutis debet: dein novo foramine ſpecillum educi lino ſequente, quod in

aliam ejus partem, ob id ipſum perforatam, conjectum ſit. Ibi linum prehendendum vinciendumque cum altero capite eſt, ut laxe cutem, quæ ſuper fiſtulam eſt, teneat. Idque linum debet eſſe crudum, & duplex triplèxve, ſic tortum, ut unitas facta ſit. Interim autem licet negotia agere, ambulare, lavari, cibum capere, perinde atque ſaniſſimo. Tantummodo id linum bis die, ſalvo nodo, ducendum eſt ſic, ut ſubeat fiſtulam pars, quæ ſuperior fuerit. Neque committendum eſt, ut id linum putreſcat: ſed tertio quoque die nodus reſolvendus eſt, & ad caput alterum recens linum alligandum, eductoque vetere, id in fiſtula cum ſimili nodo relinquendum. Sic enim id paulatim cutem, quæ ſupra fiſtulam eſt, incidit: ſimulque & id ſaneſcit, quod a lino relictum eſt; & id, quod ab eo mordetur, inciditur. Hæc ratio curationis longa, ſed ſine dolore eſt.

Qui feſtinat, adſtringere cutem lino debet, quo celerius ſecet; noctuque ex penicillo tenuia quædam intus demittere, ut cutis hoc ipſo extenuetur, quo extenditur: ſed hæc dolorem movent. Adjicitur celeritati, ſicut tormento quoque, ſi & linum, & id, quod ex penicillo eſt, aliquo medicamento illinitur ex iis, quibus callum exedi poſui. Poterit tamen fieri, ut ad ſcalpelli curationem etiam illo loci veniendum ſit, ſi intus fiſtula fert, ſi multiplex eſt. Igitur in hæc genera demiſſo ſpecillo, duabus lineis incidenda cutis eſt; ut media inter eas habenula tenuis admodum ejiciatur, ne protinus oræ coeant; ſitque locus aliquis linamentis, quæ quam pauciſſima ſuperinjicienda ſunt; omniaque eodem

modo facienda, qui in abſceſſibus poſitus eſt. Si vero ab uno ore plures ſinus erunt, recta fiſtula ſcalpello erit incidenda; ab eo ceteræ, quæ jam patebunt, lino excipiendæ. Si intus aliqua procedet, quo ferrum tuto pervenire non poterit, collyrium demittendum erit.

Cibus autem in omnibus ejuſmodi caſibus, ſive manu, ſive medicamentis agetur, dari debet humidus; potio liberalis, diuque aqua. ubi jam caro increſcit, tum demum & balneis raris utendum erit, & cibis corpus implentibus.

CAPUT V.

De telis e corpore extrahendis.

Tela quoque, quæ illata corporibus intus hæſerunt, magno negotio ſæpe ejiciuntur. Suntque quædam difficultates ex generibus eorum; quædam ex his ſedibus, in quas illa penetrarunt. Omne autem telum extrahitur, aut ab ea parte, qua venit, aut ab ea, in quam tetendit. illic viam, qua redeat, ipſum ſibi fecit: hic, a ſcalpello accipit; nam contra mucronem caro inciditur. Sed ſi non alte telum inſedit, & in ſumma carne eſt, aut certe magnas venas & loca nervoſa non tranſiit; nihil melius eſt, quam, qua venit, id evellere. Si vero plus eſt, per quod telo revertendum, quam quod perrumpendum eſt; jamque venas nervoſque id tranſiit, commodius eſt aperire quod ſupereſt, eaque extrahere. nam & propius petitur, & tutius evellitur, & in majore membro, ſi medium mucro tranſiit, facilius

ſaneſcit, quod pervium eſt; quia utrinque medicamento fovetur. Sed, ſi retro telum recipiendum eſt, amplianda ſcalpello plaga eſt; quo facilius id ſequatur, quoque minor oriatur inflammatio: quæ major fit, ſi ab illo ipſo telo, dum redit, corpus laniatur. Item, ſi ex alia parte vulnus aperitur, laxius eſſe debet, quam ut telo poſtea tranſeunte amplietur. Summa autem utraque parte ita habenda cura eſt, ne nervus, ne vena major, ne arteria incidatur. Quorum ubi aliquid detectum eſt, excipiendum hamo retuſo eſt, abducendumque a ſcalpello. Ubi autem ſatis inciſum eſt, telum eximendum eſt: tunc quoque eodem modo, & eadem cura habita, ne ſub eo, quod eximetur, aliquid eorum lædatur, quæ tuenda eſſe propoſui.

2. *De ſagittis recipiendis.*

Hæc communia ſunt. Propria quædam in ſingulis telorum generibus ſubjicienda ſunt, quæ protinus ſubjiciam. Nihil tam facile in corpore, quam ſagitta, conditur, eademque altiſſime inſidit. Hæc autem eveniunt, & quia magna vi fertur illa, & quia ipſa in anguſto eſt. Sæpius itaque ab altera parte, quam ex qua venit, recipienda eſt; præcipueque, quia fere ſpiculis cingitur; quæ magis laniant, ſi retro, quam ſi contra trahuntur. Sed inde, aperta via, caro diduci debet ferramento, facto ad ſimilitudinem Græcæ literæ Υ. Deinde, ubi apparuit, ſi mucroni arundo inhæret, propellenda eſt, donec ab altera parte apprehendi, & extrahi poſſit. Si jam illa decidit, ſolumque intus ferrum eſt; mucro vel di-

gitis apprehendi, vel forfice, atque ita educi debet. Neque alia ratio extrahendi eſt, ubi ab ea parte, qua venit, evelli magis placuit. nam, ampliato vulnere, aut arundo, ſi ineſt, evellenda eſt; aut, ſi ea non eſt, ferrum ipſum. Quod ſi ſpicula apparuerunt, eaque brevia & tenuia ſunt, forfice ibi comminui debent, vacuumque ab his telum educi: ſi ea majora valentioraque ſunt, fixis ſcriptoriis calamis contegenda, ac, ne quid lacerent, ſic evellenda ſunt. Et in ſagittis quidem hæc obſervatio eſt.

3. *De latis telis educendis.*

Latum vero telum ſi conditum eſt, ab altera parte educi non expedit, ne ingenti vulneri ipſi quoque ingens vulnus adjiciamus. Evellendum eſt ergo quodam genere ferramenti, quod Διοκλέους γραφίσκον Græci vocant, quoniam auctorem Dioclem habet; quem inter priſcos maximoſque medicos fuiſſe, jam poſui. Lamina vel ferrea, vel ænea etiam, ab altero capite duos utrinque deorſum converſos uncos habet; ab altero duplicata lateribus, leviterque extrema in eam partem inclinata, quæ ſinuata eſt; inſuper ibi etiam parte inclinata, quæ perforata eſt. Hæc juxta telum tranſverſa demittitur: deinde, ubi ad imum mucronem ventum eſt, paululum torquetur, ut telum foramine ſuo excipiat: cum in cavo mucro eſt, illico duo digiti, ſubjecti partis alterius uncis, ſimul & ferramentum id extrahunt, & telum.

4. *De alio telorum genere.*

Tertium genus telorum, quod interdum evelli

debet, eſt plumbea glans, aut lapis, aut ſimile aliquid, quod, perrupta cute, integrum intus inſedit. In omnibus his latius vulnus aperiendum, idque, quod ineſt, ea, qua venit, forfice extrahendum eſt. Accedit vero aliquid difficultatis ſub omni ictu, ſi telum vel oſſi inhæſit, vel in articulo ſe inter duo oſſa demerſit. In oſſe uſque eo movendum eſt, donec laxetur is locus, qui mucronem momordit; & tum vel manu, vel forfice telum extrahendum eſt. quæ ratio quoque in dentibus ejiciendis eſt. Et vix unquam ita telum non ſequitur. ſed, ſi morabitur, excuti quoque ictum aliquo ferramento poterit. Ultimum eſt, ubi non evellitur, terebra juxta forare; ab eo quoque foramine, ad ſpeciem literæ *v* contra telum os excidere ſic, ut lineæ, quæ diducuntur, ad telum ſpectent: eo facto, id neceſſe eſt labet, & facile auferatur.

Inter duo vero oſſa ſi per ipſum articulum perruperit, circa vulnus duo membra faſciis habeniſque deliganda, & per has in diverſas partes diducenda ſunt, ut nervos diſtendant: quibus extentis, laxius inter oſſa ſpatium eſt, ut ſine difficultate telum recipiatur. Illud videndum eſt, ſicut in aliis locis poſui, ne quis nervus, aut vena, aut arteria a telo lædatur, dum id extrahitur: eadem ſcilicet ratione, quæ ſupra poſita eſt.

5. *De venenato telo evellendo.*

At, ſi venenato quoque telo quis ictus eſt, iiſdem omnibus, ſi fieri poteſt, etiam feſtinantius actis, adjicienda curatio eſt, quæ vel epoto veneno, vel

a ſerpente ictis adhibetur. Vulneris autem ipſius, extracto telo, medicina non alia eſt, quam quæ eſſet, ſi corpore icto nihil inhæſiſſet. de qua ſatis alio loco dictum eſt.

CAPUT VI.

De gangliis, & meliceride, & atheromate, & ſteatomate, capitis tuberculis.

HÆC venire in qualibet parte corporis poſſunt: reliqua certas ſedes habent, de quibus dicam, orſus a capite. In hoc multa variaque tubercula oriuntur, γάγγλια, μελικηρίδας, ἀθερώματα nominant; aliiſque etiamnum vocabulis quædam alii diſcernunt; quibus ego στεατώματα quoque adjiciam. quæ quamvis & in cervice, & in alis, & in lateribus oriri ſolent; per ſe tamen non poſui, cum iſta omnia mediocres differentias habeant, ac nec periculo terreant, neque diverſo genere curentur. Omnia autem iſta & ex parvulo incipiunt, & diu paulatimque increſcunt, & tunica ſua includuntur. Quædam ex his dura ac renitentia, quædam mollia cedentiaque ſunt: quædam ſpatio nudantur, quædam tecta capillo ſuo permanent, fereque ſine dolore ſunt. Quid intus habeant, ut conjectura præſagiri poteſt; ſic ex toto cognoſci, niſi cum ejecta ſunt, non poteſt. Maxime tamen in his, quæ renituntur, aut lapillis quædam ſimilia, aut concreti confertique pili repeniuntur. In his vero, quæ cedunt, aut melli ſimile aliquid, aut tenui pulticulæ, aut quaſi raſæ cartilagini, aut carni hebeti & cruentæ; quibus aliqui

colores esse consuerunt. Fereque ganglia renituntur: atheromati subest quasi tenuis pulticula: meliceridi, liquidior humor; ideoque pressus circumfluit: steatomati pingue quiddam, idque latissime patere consuevit, resolvitque totam cutem superpositam sic, ut ea labet; cum in ceteris sit adstrictior. Omnia, derasa ante, si capillis conteguntur, per medium oportet incidere; sed steatomatis tunica quoque secanda est, ut effundatur, quidquid intus coiit; quia non facile a cute & subjecta carne ea separaretur: in ceteris ipsa tunica inviolata servanda est. Protinus autem alba & intenta se ostendit; tum scalpelli manubriolo diducenda a cute & carne est, ejiciendaque cum eo, quod intus tenet. Si quando tamen ab inferiore parte tunicæ musculus inhæsit, ne is lædatur, superior pars illius decidenda, alia ibidem relinquenda est. Ubi tota exemta est, committendæ oræ, fibulaque his injicienda, & super medicamentum glutinans dandum est. Ubi vel tota tunica, vel aliquid ex ea relictum est, pus moventia adhibenda sunt.

CAPUT VII.

De oculorum vitiis, quæ scalpello & manu curantur.

SED ut hæc neque genere vitii, neque ratione curationis inter se multum distant: sic in oculis, quæ manum postulant, & ipsa diversa sunt, & aliter aliterque curantur. Igitur in superioribus palpebris vesicæ nasci solent, pingues gravesque; quæ

vix attollere oculos ſinunt, leveſque pituitæ curſus, ſed aſſiduos, in oculis movent. Fere vero in pueris naſcuntur. Oportet, compreſſo digitis duobus oculo, atque ita cute intenta, ſcalpello tranſverſam lineam incidere, ſuſpenſa leviter manu, ne veſica ipſa vulneretur, & ut, ſi locus patefactus eſt, ipſa prorumpat; tum digitis eam apprehendere oportet, & evellere. facile autem ſequitur. Dein ſuperinungi collyrio debet ex iis aliquo, quo lippientes oculi ſuperinunguntur: pauciſſimiſque diebus cicatricula inducitur. Moleſtius eſt, ubi inciſa veſica eſt. effundit enim humorem; neque poſtea, quia tenuis admodum eſt, poteſt colligi. Si forte id incidit, eorum aliquid imponendum eſt, quæ puri movendo ſunt.

2. *De crithe.*

In eadem palpebra ſuper pilorum locum tuberculum parvulum naſcitur, quod a ſimilitudine hordei, a Græcis κριθὴ nominatur. Tunica quiddam, quod difficulter matureſcit, comprehenſum eſt. Id vel calido pane, vel cera ſubinde calefacta foveri oportet ſic, ne nimius is calor ſit, ſed facile ea parte ſuſtineatur. hac enim ratione ſæpe diſcutitur, interdum concoquitur. Si pus ſe oſtendit, ſcalpello dividi debet, &, quidquid intus humoris eſt, exprimi: eodem deinde vapore poſtea quoque foveri, & ſuperinungi, donec ad ſanitatem perveniat.

3. *De chalaziis palpebrarum.*

Alia quoque quædam in palpebris huic non diſſimilia naſcuntur; ſed neque utique figuræ ejuſdem,

& mobilia, ſimulatque digito huc vel illuc impelluntur. Quæ, quia grandini ſimilia ſunt, χαλάζια Græci vocant. Hæc incidi debent, ſi ſub cute ſunt, ab exteriore parte; ſi ſub cartilagine, ab interiore: dein ſcalpelli manubriolo diducenda ab integris partibus ſunt. Ac, ſi intus plaga eſt, inungendum primo lenibus, deinde acrioribus: ſi extra, ſuperdandum emplaſtrum, quo id glutinetur.

4. *De ungue oculorum.*

Unguis vero, quod πτερύγιον Græci vocant, eſt membranula nervoſa, oriens ab angulo; quæ nonnunquam ad pupillam quoque pervenit, eique officit. Sæpius a narium, interdum etiam a temporum parte naſcitur. Hunc recentem non difficile eſt diſcutere medicamentis, quibus cicatrices in oculis extenuantur. Si inveteravit, jamque ei craſſitudo quoque acceſſit, excidi debet. Poſt abſtinentiam vero unius diei, vel adverſus in ſedili contra medicum is homo collocandus eſt, vel ſic averſus, ut in gremium ejus caput reſupinus effundat. Quidam, ſi in ſiniſtro oculo vitium eſt, adverſum, ſi in dextro, reſupinum collocari volunt. Alteram autem palpebram a miniſtro diduci oportet, alteram a medico: ſed ab hoc, ſi ille adverſus eſt, inferiorem; ſi ſupinus, ſuperiorem. Tum idem medicus hamulum acutum, paulum mucrone intus recurvato, ſubjicere extremo ungui debet, eumque infigere; atque eam quoque palpebram tradere alteri: ipſe, hamulo apprehenſo, levare unguem, eumque acu trajicere linum trahente: deinde acum ponere, lini duo capita

apprehendere, & per ea erecto ungue, si qua parte oculo inhæret, manubriolo scalpelli diducere, donec ad angulum veniat: deinde invicem modo remittere, modo attrahere, ut sic & initium ejus, & finis anguli reperiatur. Duplex enim periculum est, ne vel ex ungue aliquid relinquatur, quod exulceratum vix ullam recipiat curationem; vel ex ángulo quoque caruncula abscidatur. Quæ, si vehementius unguis ducitur, sequitur, ideoque decipit; ac si abscissa est, patescit foramen, per quod postea semper humor descendit: ῥυάδα Græci vocant. Verus ergo anguli finis utique noscendus est: qui ubi satis constitit, non nimium adducto ungue scalpellus adhibendus est; deinde excidenda ea membranula, ne quid ex angulo lædatur. Eo deinde ex melle linamentum superdandum est, supraque linteolum, & aut spongia, aut lana succida: proximisque diebus diducendus quotidie oculus est, ne cicatrice inter se palpebræ glutinentur, (siquidem id quoque tertium periculum accedit) eodemque modo linamentum imponendum, ac novissime inungendum collyrio, quo ulcera ad cicatricem perducuntur.

Sed ea curatio vere esse debet, aut certe ante hiemem. De qua re, ad plura loca pertinente, semel dixisse satis erit. Nam duo genera curationum sunt: alia, in quibus eligere tempus non licet, sed utendum est eo, quod incidit; sicut in vulneribus, & fistulis: alia, in quibus nullus dies urget, & exspectare tutissimum & facile est; sicut evenit in iis, quæ & tarde increscunt, & dolore non cruciant. In his ver exspectandum est: aut, si quid magis pressit,

melior tamen autumnus, quam hiems vel æſtas eſt; atque is ipſe medius, jam fractis æſtibus, nondum ortis frigoribus. Quo magis autem neceſſaria pars erit, quæ tractabitur, hoc quoque majori periculo ſubjecta eſt. & ſæpe, quo major plaga facienda, eo magis hæc temporis ratio ſervabitur.

5. *De encanthide.*

Ex curatione vero unguis, ut dixi, vitia naſcuntur, quæ ipſa aliis quoque de cauſis oriri ſolent. Interdum enim fit in angulo, parum ungue exciſo, vel aliter, tuberculum, quod palpebras parum diduci patitur: ἐγκανθὶς Græce nominatur. Excipi hamulo, & circumcidi debet: hic quoque diligenter temperata manu, ne quid ex ipſo angulo abſcidatur. Tum exiguum linamentum reſpergendum eſt vel cadmia, vel atramento ſutorio: inque eum angulum, diductis palpebris, inſerendum, ſupraque eodem modo deligandum: proximiſque diebus ſimiliter nutriendum, tantum ut primis aqua egelida, vel etiam frigida foveatur.

6. *De ancyloblepharo.*

Interdum inter ſe palpebræ coaleſcunt, aperirique non poteſt oculus. Cui malo ſolet etiam illud accedere, ut palpebræ cum albo oculi cohæreſcant; ſcilicet, cum in utroque fuit ulcus negligenter curatum. ſaneſcendo enim, quod diduci potuit & debuit, glutinabitur; ἀγκυλοβλέφαρον ſub utroque vitio Græci vocant. Palpebræ tantum inter ſe cohærentes, non difficulter diducuntur; ſed interdum fruſtra. nam

rurſus glutinantur. Experiri tamen oportet, quia bene res ſæpius cedit. Igitur averſum ſpecillum inſerendum, diducendæque eo palpebræ ſunt: deinde exigua penicilla interponenda, donec exulceratio ejus loci finiatur. At, ubi albo ipſius oculi palpebra inhæſit, Heraclides Tarentinus auctor eſt, adverſo ſcalpello ſubſecare, magna cum moderatione, ut neque ex oculo, neque ex palpebra quidquam abſcindatur; ac, ſi neceſſe eſt, ex palpebra potius. Poſt hæc, inungatur oculus medicamentis, quibus aſpritudo curatur: quotidieque palpebra vertatur, non ſolum ut ulceri medicamentum inducatur, ſed etiam ne rurſus inhæreat: ipſique etiam ægro præcipiatur, ut ſæpe eam duobus digitis attollat. Ego ſic reſtitutum eſſe neminem memini. Meges ſe quoque multa tentaſſe, neque unquam profuiſſe, quia ſemper iterum oculo palpebra inhæſerit, memoriæ prodidit.

7. *De ægilope.*

Etiamnum in angulo, qui naribus propior eſt, ex aliquo vitio quaſi parva fiſtula aperitur, per quam pituita aſſidue deſtillat: *αἰγίλωπα* Græci vocant. Idque aſſidue male habet oculum: nonnunquam etiam, exeſo oſſe, uſque ad nares penetrat. Idque interdum naturam carcinomatis habet: ubi intentæ venæ & recurvatæ ſunt, color pallet, cutis dura eſt, & levi tactu irritatur, inflammationemque in eas partes, quæ conjunctæ ſunt, evocat. Ex his eos, qui quaſi carcinoma habent, curare periculoſum eſt, nam mortem quoque ea res maturat. Eos vero, qui-

bus ad nares tendit, ſupervacuum. neque enim ſaneſcunt. At, quibus id in angulo eſt, poteſt adhiberi curatio; cum eo, ne ignotum ſit, eſſe difficilem. quantoque angulo propius id foramen eſt, tanto difficilior eſt; quoniam peranguſtum eſt, in quo verſari manus poſſit: recenti tamen re mederi facilius eſt. Hamulo autem ſummum ejus foraminis excipiendum; deinde totum id cavum, ſicut in fiſtulis dixi, uſque ad os excidendum; oculoque & ceteris junctis partibus bene obtectis, os ferramento adurendum eſt vehementius. quod ſi jam carie vexatum eſt, quo craſſior huic ſquama abſcedat. Quidam adurentia imponunt, ut atramentum ſutorium, vel chalcitidem, vel æruginem raſam. quod & tardius & non idem facit. Oſſe aduſto, curatio ſequitur eadem, quæ in ceteris uſtis.

8. *De pilis palpebrarum oculum irritantibus.*

Pili vero, qui in palpebris ſunt, duabus de cauſis oculum irritare conſueverunt. Nam modo palpebræ ſuperioris ſumma cutis relaxatur, & procidit; quo fit, ut ejus pili ad ipſum oculum convertantur, quia non ſimul cartilago quoque ſe remiſit: modo ſub ordine naturali pilorum alius ordo ſubcreſcit, qui protinus intus ad oculum tendit. Curationes vero hæ ſunt. Si pili nati ſunt, qui non debuerunt, tenuis acus ferrea ad ſimilitudinem haſtæ lata, in ignem conjicienda eſt: deinde candens, ſublata palpebra ſic, ut ejus pernicioſi pili in conſpectum curantis veniant, ſub ipſis pilorum radicibus ab angulo immittenda eſt, ut ea tertiam partem palpebræ

transſuat: deinde iterum, tertioque ad alterum angulum. quo fit, ut omnes pilorum radices aduſtæ emoriantur. Tum ſuperimponendum medicamentum eſt, quod inflammationem prohibeat: atque ubi cruſtæ exciderunt, ad cicatricem perducendum. Facillime autem id genus ſaneſcit. Quidam ajunt, acu tranſui juxta pilos exteriorem partem palpebræ oportere, eamque tranſmitti duplicem capillum muliebrem ducentem; atque ubi acus tranſiit, in ipſius capilli ſinum, qua duplicatur, pilum eſſe injiciendum, & per eum in ſuperiorem palpebræ partem attrahendum, ibique corpori agglutinandum, & imponendum medicamentum, quo foramen quoque glutinetur. ſic enim fore, ut is pilus in exteriorem partem poſtea ſpectet. Id primum fieri non poteſt, niſi in pilo longiore; cum fere breves eo loco naſcantur. Deinde, ſi plures pili ſunt, neceſſe eſt longum tormentum, cum toties acus tranſuet, magnam inflammationem moveat. Noviſſime, cum humor aliquis ibi ſubſit, oculo & ante per pilos & tum per palpebræ foramina affecto, vix fieri poteſt, ut gluten, quo vinctus eſt pilus, non reſolvatur: eoque fit, ut is eo, unde vi abductus eſt, redeat. Ea vero curatio, quæ palpebræ laxioris ab omnibus frequentatur, nihil habet dubii. Siquidem oportet contecto oculo mediam palpebræ cutem, ſive ea ſuperior, ſive inferior eſt, apprehendere digitis, ac levare. tum conſiderare, quantulo detracto futurum ſit, ut naturaliter ſe habeat. Siquidem hic quoque duo pericula circumſtant: ſi nimium fuerit exciſum, ne contegi oculus non poſſit; ſi parum, ne

nihil actum ſit, & fruſtra ſectus aliquis ſit. Qua deinde incidendum videbitur, per duas lineas atramento notandum eſt ſic, ut inter oram, quæ pilos continet, & propiorem ei lineam, aliquid relinquatur, quod apprehendere acus poſtea poſſit. His conſtitutis, ſcalpellus adhibendus eſt: &, ſi ſuperior palpebra eſt, ante; ſi inferior, poſtea propius ipſis pilis incidendum: initiumque faciendum in ſiniſtro oculo, ab eo angulo, qui tempori; in dextro, ab eo, qui naribus propior eſt: idque, quod inter duas lineas eſt, excidendum. deinde oræ vulneris inter ſe ſimplici ſutura committendæ, operienduſque oculus eſt: &, ſi parum palpebra deſcendet, laxanda utique; ſi nimium, aut adſtringenda, aut etiam rurſus tenuis habenula ab ulteriore ora excidenda. Ubi ſecta eſt, aliæ ſuturæ adjiciendæ, quæ ſupra tres eſſe non debent. Præter hæc, in ſuperiore palpebra ſub pilis ipſis incidenda linea eſt, ut ab inferiore parte diducti pili ſurſum ſpectent. Idque, ſi levis inclinatio eſt, etiam ſolum ſatis tuetur. Inferior palpebra eo non eget. His factis, ſpongia, ex aqua frigida expreſſa, ſuper deliganda eſt. Poſtero die glutinans emplaſtrum injiciendum. Quarto ſutura tollenda eſt, & collyrio, quod inflammationes reprimit, ſuperinungendum.

9. *De lagophthalmo.*

Nonnunquam autem, nimium ſub hac curatione exciſa cute, evenit, ut oculus non contegatur. Idque interdum etiam alia de cauſa fit. λαγώφθαλμον Græci appellant. In quo ſi nimium palpebræ deeſt,

nulla id reſtituere curatio poteſt: ſi exiguum, mederi licet. Paulum infra ſupercilium cutis incidenda eſt lunata figura, cornibus ejus deorſum ſpectantibus. Altitudo eſſe plagæ uſque ad cartilaginem debet, ipſa illa nihil læſa. nam, ſi ea inciſa eſt, palpebra concidit, neque attolli poſtea poteſt. Cute igitur tantum diducta, fit, ut paululum in ima oculi ora deſcendat; hiante ſcilicet ſuper plaga. In quam linamentum conjiciendum eſt, quod & conjungi diductam cutem prohibeat, & in medio carunculam citet: quæ ubi eum locum implevit, poſtea recte oculus operitur.

10. *De ectropio.*

Ut ſuperioris autem palpebræ vitium eſt, quo parum deſcendit, ideoque oculum non contegit: ſic inferioris, quo parum ſurſum attollitur, ſed pendet & hiat, neque poteſt cum ſuperiore committi. Atque id quoque evenit interdum ex ſimili vitio curationis, interdum etiam ſenectute. ἐκτρόπιον Græci vocant. Si ex mala curatione eſt, eadem ratio medicinæ eſt, quæ ſupra poſita eſt: plagæ tantum cornua ad maxillas, non ad oculum convertenda ſunt. Si ex ſenectute eſt, tenui ferramento id totum extrinſecus adurendum eſt, deinde melle inungendum, & quarto die vapore aquæ calidæ fovendum, inungendumque medicamentis ad cicatricem perducentibus.

11. *De ſtaphylomate.*

Hæc fere circa oculum in angulis palpebriſque

incidere consuerunt. In ipso autem oculo nonnunquam summa attollitur tunica, sive ruptis intus membranis aliquibus, sive laxatis; & similis figura acino fit. unde id σταφύλωμα Græci vocant. Curatio duplex est. Altera, ad ipsas radices per medium transuere acu, duo lina ducente; deinde alterius lini duo capita ex superiore parte, alterius ex inferiore adstringere inter se, quæ paulatim secando id excidant. Altera, in summa parte ejus ad lenticulæ magnitudinem excidere; deinde spodium aut cadmiam infricare. Utrolibet autem facto, album ovi lana excipiendum & imponendum; posteaque vapore aquæ calidæ fovendus oculus, & lenibus medicamentis ungendus est.

12. *De clavis oculorum.*

Clavi autem vocantur callosa in albo oculi tubercula; quibus nomen a figuræ similitudine est. Hos ad imam radicem perforare acu commodissimum est, infraque eam excidere, deinde lenibus medicamentis inungere.

13. *De oculorum natura.*

Suffusionis jam alias feci mentionem, quia cum recens incidit, medicamentis quoque sæpe discutitur: sed, ubi vetustior facta est, manus curationem desiderat; quæ inter subtilissimas haberi potest. De qua antequam dico, paucis ipsius oculi natura indicanda est. Cujus cognitio, cum ad plura loca pertineat, tum vel præcipue ad hunc pertinet. Is igitur summas habet duas tunicas: ex quibus superior a Græcis κερατοειδὴς vocatur. Ea, qua parte alba est,

ſatis craſſa, pupillæ loco extenuatur. Huic inferior adjuncta eſt media parte, qua pupilla eſt, modico foramine concava, circa tenuis, ulterioribus partibus ipſa quoque plenior, quæ χοριοειδὴς a Græcis nominatur. Hæ duæ tunicæ, cum interiora oculi cingant, rurſus ſub his coeunt; extenuatæque & in unum coactæ per foramen, quod inter oſſa eſt, ad membranam cerebri perveniunt, eique inhæreſcunt. Sub his autem, qua parte pupilla eſt, locus vacuus eſt: deinde infra rurſus tenuiſſima tunica, quam Herophilus ἀραχνοειδῆ nominavit. Ea media ſubſidit; eoque cavo continet quiddam, quod, a vitri ſimilitudine, ὑαλοειδὲς Græci vocant. Id neque liquidum, neque aridum eſt; ſed quaſi concretus humor. Ex cujus colore pupillæ color vel niger eſt, vel cæſius, cum ſumma tota tunica alba ſit. Id autem ſuperveniens ab interiore parte membranula includit. Sub his gutta humoris eſt, ovi albo ſimilis: a qua videndi facultas proficiſcitur. κρυσταλλοειδὴς a Græcis nominatur.

14. *De ſuffuſione.*

Igitur vel ex morbo, vel ex ictu concreſcit humor ſub duabus tunicis, qua locum vacuum eſſe propoſui; iſque paulatim indureſcens, interiori potentiæ ſe opponit. Vitiique ejus plures ſpecies ſunt; quædam ſanabiles, quædam, quæ curationem non admittunt. Nam ſi exigua ſuffuſio eſt, ſi immobilis, colorem vero habet marinæ aquæ, vel ferri nitentis, & a latere ſenſum aliquem fulgoris relinquit, ſpes ſupereſt. Si magna eſt, ſi nigra pars oculi,

amiſſa naturali figura, in aliam vertit, ſi ſuffuſioni color cæruleus eſt, aut auro ſimilis, ſi labat, & hac atque illac movetur, vix unquam ſuccurritur. Fere vero pejor eſt, quæ ex graviore morbo, majoribuſve capitis doloribus, vel ictu vehementiore orta eſt. Neque idonea curationi ſenilis ætas eſt; quæ ſine novo vitio, tamen aciem hebetem habet: ac ne puerilis quidem; ſed inter has media ætas. Oculus quoque curationi neque exiguus, neque concavus, ſatis opportunus eſt. Atque ipſius quoque ſuffuſionis quædam maturitas eſt. Exſpectandum igitur eſt, donec jam non fluere, ſed duritie quadam concreviſſe videatur.

Ante curationem autem modico cibo uti, bibere aquam triduo debet; pridie, ab omnibus abſtinere. Poſt hæc in adverſo ſedili collocandus eſt loco lucido, lumine adverſo, ſic ut contra medicus paulo altius ſedeat; a poſteriore autem parte caput ejus, qui curabitur, miniſter contineat, & immobile id præſtet: nam levi motu eripi acies in perpetuum poteſt. Quin etiam ipſe oculus, qui curabitur, immobilior faciendus eſt, ſuper alterum lana impoſita & deligata. Curari vero ſiniſter oculus dextra manu, dexter ſiniſtra debet. Tum acus admovenda eſt, aut acuta, aut forte non nimium tenuis, eaque demittenda, ſed recta, eſt per ſummas duas tunicas medio loco inter nigrum oculi & angulum tempori propiorem, e regione mediæ ſuffuſionis ſic, ne qua vena lædatur. Neque tamen timide demittenda eſt, quia inani loco excipitur. Ad quem cum ventum eſt, ne mediocriter quidem peritus falli poteſt, quia

prementi nihil renititur. Ubi eo ventum eſt, inclinanda acus ad ipſam ſuffuſionem eſt, leviterque ibi verti & paulatim eam deducere infra regionem pupillæ debet; ubi deinde eam tranſiit, vehementius imprimi, ut inferiori parti inſidat. Si hæſit, curatio expleta eſt. Si ſubinde redit, eadem acu magis concidenda, & in plures partes diſſipanda eſt: quæ ſingulæ & facilius conduntur, & minus late officiunt. Poſt hæc educenda acus recta eſt, imponendumque eſt lana molli exceptum ovi album, & ſupra, quod inflammationem coerceat, atque ita devinciendum.

Poſt hæc opus eſt quiete, abſtinentia, lenium medicamentorum inunctionibus, cibo (qui poſtero die ſatis mature datur) primum liquido, ne maxillæ laborent; deinde, inflammatione finita, tali, qualis in vulneribus propoſitus eſt. Quibus, ut aqua quoque diutius bibatur, neceſſario accedit.

15. *De pituita oculorum.*

De pituitæ quoque tenuis curſu, qui oculos infeſtat, quatenus medicamentis agendum eſt, jam explicui. Nunc ad ea veniam, quæ curationem ex manu poſtulant. Animadvertimus autem, quibuſdam nunquam ſiccefcere oculos, ſed ſemper humore tenui madere: quæ res aſpritudinem continuat, ex levibus momentis inflammationes & lippitudines excitat, totam denique vitam hominis infeſtat. Idque in quibuſdam nulla ope adjuvari poteſt, in quibuſdam ſanabile eſt. Quod primum diſcrimen noſſe oportet, ut alteri ſuccurratur, alteri manus non injiciatur.

Ac primum supervacua curatio est in his, qui ab infantibus id vitium habent, quia necessario mansurum est usque mortis diem. Deinde non necessaria etiam in his, quibus non multa, sed acris pituita est, siquidem manu nihil adjuvantur; medicamentis, & victus ratione, quæ crassiorem pituitam reddit, ad sanitatem perveniunt. Lata etiam capita vix medicinæ patent. Tum interest, pituitam emittant venæ, quæ inter calvariam & cutem sunt, an quæ inter membranam cerebri & calvariam. Superiores fere per tempora oculos rigant; inferiores, per eas membranas, quæ ab oculis ad cerebrum tendunt. Potest autem adhiberi remedium his, quæ supra os fluunt; non potest his, quæ sub osse. Ac ne his quidem succurritur, quibus pituita utrinque descendit; quia levata altera parte, nihilominus altera infestat.

Quid sit autem, hac ratione cognoscitur. Raso capite ea medicamenta, quibus in lippitudine pituita suspenditur, a superciliis usque ad verticem illini debent: si sicci oculi esse cœperunt, apparet per eas venas, quæ sub cute sunt, irrigari: si nihilominus madent, manifestum est sub osse descendere: si est humor, sed levior, duplex vitium est. Plurimi tamen ex laborantibus reperiuntur, quos superiores venæ exerceant; ideoque pluribus etiam opitulari licet. Idque non in Græcia tantummodo, sed in aliis quoque gentibus celebre est: adeo ut nulla medicinæ pars magis per nationes quasque exposita sit.

Reperti in Græcia sunt, qui novem lineis cutem

capitis inciderent: duabus in occipitio rectis, una super eas transversa: dein duabus super aures, una inter eas item transversa, tribus inter verticem & frontem rectis. Reperti sunt, qui a vertice recta eas lineas ad tempora deducerent; cognitisque, ex motu maxillarum, musculorum initiis, leviter super eos cutem inciderent, diductisque per retusos hamos oris, insererent linamenta, ut neque inter se cutis antiqui fines committerentur, & in medio caro incresceret, quæ venas, ex quibus humor ad oculos transiret, adstringeret. Quidam etiam atramento duas lineas duxerunt a media aure ad mediam alteram aurem; deinde a naribus ad verticem: tum ubi lineæ committebantur, scalpello inciderunt; & post, sanguine effuso, os ibidem adusserunt. Nihilominus autem & in temporibus, & inter frontem atque verticem eminentibus venis idem candens ferrum admoverunt.

Frequens curatio est, venas in temporibus adurere, quæ fere quidem in ejusmodi malo tument: sed tamen, ut inflentur magisque se ostendant, cervix ante modice deliganda est. Tenuibusque ferramentis, & retusis venæ adurendæ; donec in oculis pituitæ cursus conquiescat. Id enim signum est quasi excæcatorum itinerum, per quæ humor ferebatur.

Valentior tamen medicina est, ubi tenues conditæque venæ sunt, ideoque legi non possunt, eodem modo cervice deligata, retentoque ab ipso spiritu, quo magis venæ prodeant, atramento notare eas contra tempora, & inter verticem ac frontem: deinde cervice resoluta, qua notæ sunt, venas inci-

dere, & ſanguinem mittere: ubi ſatis fluxit, tenuibus ferramentis adurere. contra tempora quidem, timide, ne ſubjecti muſculi, qui maxillas tenent, ſentiant: inter frontem vero & verticem, vehementer, ut ſic ſquama ab oſſe recedat.

Efficacior tamen etiamnum eſt Afrorum curatio, qui verticem uſque ad os adurunt ſic, ut ſquamam remittat. Sed nihil melius eſt, quam quod in Gallia quoque Comata fit, ubi venas in temporibus & in ſuperiore capitis parte legunt. Aduſta quo modo curanda ſint, jam explicui. Nunc illud adjicio: neque ut cruſtæ decidant, neque ut ulcus impleatur, aduſtis venis, eſſe properandum, ne vel ſanguis erumpat, vel cito pus ſupprimatur; cum per hoc ſicceſcere eas partes opus ſit, per illud exhauriri opus non ſit. Si quando tamen ſanguis eruperit, infrianda medicamenta eſſe, quæ ſic ſanguinem ſupprimant, ne adurant. Quemadmodum autem venæ deligendæ ſint, quidque lectis his faciendum ſit, cum venero ad crurum varices, dicam.

CAPUT VIII.

De aurium morbis, qui manu & ſcalpello curantur.

VERUM ut oculi multiplicem curationem, etiam manus exigunt: ſic in auribus admodum pauca ſunt, quæ in hac medicinæ parte tractentur. Solet tamen evenire vel a prima natali die protinus, vel poſtea facta exulceratione, deinde per cicatricem aure repleta, ut foramen in ea nullum ſit, ideo-

que audiendi uſu careat. Quod ubi incidit, ſpecillo tentandum eſt, altene id repletum, an in ſummo tantum glutinatum ſit. Nam ſi alte eſt, prementi non cedit: ſi in ſummo, ſpecillum protinus recipit. Illud attingi non oportet, ne ſine effectus ſpe diſtentio oriatur nervorum, & ex ea mortis periculum ſit: hoc facile curatur. Nam qua cavum eſſe debet, vel medicamentum aliquod imponendum eſt ex adurentibus, vel candente ferro aperiendum, vel etiam ſcalpello incidendum. Cumque id patefactum, & jam ulcus purum eſt, conjicienda eo pinna eſt, illita medicamento cicatricem inducente: circaque idem medicamentum dandum, ut cutis circa pinnam ſaneſcat: quo fit, ut, ea remota, poſtea facultas audiendi ſit.

At ubi aures, invito puta, perforatæ ſunt, & offendunt, trajicere id cavum celeriter candente acu ſatis eſt, ut leniter ejus oræ exulcerentur; aut etiam adurente medicamento idem exulcerare: poſtea deinde imponere id quod purget; tum quod eum locum repleat, & ſic cicatricem inducat. Quod ſi magnum id foramen eſt, ſicut ſolet eſſe in his, qui majora pondera auribus geſſerunt, incidere, quod ſupereſt, ad extremum oportet: ſupra deinde oras ſcalpello exulcerare, & poſtea ſuere, ac medicamentum, quo id glutinetur, imponere. Tertium eſt, ſi quid ibi curti eſt, ſarcire. quæ res cum in labris quoque & naribus fieri poſſit, eandem etiam curationem habeat, ſimul explicanda eſt.

CAPUT IX.

Curta in auribus, labriſque ac naribus, quomodo ſarciri, & curari poſſint.

CURTA igitur in his tribus, ſi qua parte parva ſunt, curari poſſunt: ſi qua majora ſunt, aut non recipiunt curationem, aut ita per hanc deformantur, ut minus indecora ante fuerint. Atque in aure quidem & naribus deformitas ſola timeri poteſt: in labris vero, ſi nimium contracta ſunt, uſus quoque neceſſarii jactura fit; quia minus facile & cibus aſſumitur, & ſermo explicatur. Neque enim creatur ibi corpus; ſed ex vicino adducitur. quod in levi mutatione, & nihil eripere, & fallere oculum poteſt; in magna non poteſt. Neque ſenile autem corpus, neque quod mali habitus eſt, neque in quo difficulter ulcera ſaneſcunt, huic medicinæ idoneum eſt; quia nuſquam aut celerius cancer occupat, aut difficilius tollitur.

Ratio curationis ejuſmodi eſt: id quod curtatum eſt, in quadratum redigere; ab interioribus ejus angulis lineas tranſverſas incidere, quæ citeriorem partem ab ulteriore ex toto diducant; deinde ea, quæ ſic reſolvimus, in unum adducere. Si non ſatis junguntur, ultra lineas, quas ante fecimus, alias duas lunatas, & ad plagam converſas immittere, quibus ſumma tantum cutis diducatur: ſic enim fit, ut facilius, quod adducitur, ſequi poſſit. quod non vi cogendum eſt; ſed ita adducendum, ut ex facili ſubſequatur, & dimiſſum non multum recedat.

Interdum autem ab altera parte cutis haud omnino adducta deformem, quem reliquit locum, reddit. Hujusmodi loci altera pars incidenda, altera intacta habenda est. Ergo neque ex imis auribus, neque ex medio naso imisve narium partibus, neque ex angulis labrorum quidquam attrahere tentabimus. Utrinque autem petemus, si quid summis auribus, si quid imis aut mediis naribus, aut mediis labris deerit. Quæ tamen interdum etiam duobus locis curta esse consuerunt: sed eadem ratio curandi est. Si cartilago in eo, quod incisum est, eminet, excidenda est: neque enim aut glutinatur, aut acu tuto trajicitur. Neque longe tamen excidi debet, ne inter duas oras liberæ cutis utrinque coitus puris fieri possit. Tum junctæ oræ inter se suendæ sunt, utrinque cute apprehensa; & qua priores lineæ sunt, ea quoque suturæ injiciendæ sunt. Siccis locis, uti naribus, illita spuma argenti satis proficit. In ulteriores vero, lunatasque plagas, linamentum dandum est; ut caro increscens vulnus impleat. Summaque cura, quod ita sutum est, tuendum esse, apparere ex eo potest, quod de cancro supra posui. Ergo etiam tertio quoque die fovendum erit vapore aquæ calidæ: rursusque idem medicamentum injiciendum. fereque septimo die glutinatum est. Tum suturæ eximi, & ulcus ad sanitatem perduci debet.

CAPUT X.

De polypo.

POLYPUM vero, qui in naribus naſcitur, præcipue ferro curari jam alias poſui. Ergo etiam hunc ferramento acuto, in modum ſpathæ facto, reſolvere ab oſſe oportet: adhibita diligentia, ne infra cartilago lædatur; in qua difficilis curatio eſt. Ubi abſciſſus eſt, unco ferramento extrahendus eſt. Tum implicitum linamentum, vel aliquid ex penicillo reſpergendum eſt medicamento, quo ſanguis ſupprimitur, eoque nares leniter implendæ. Sanguine ſuppreſſo, linamento vulnus purgandum eſt. Ubi purum eſt, eo pinna, eodem modo, quo in aure ſupra poſitum eſt, medicamento illita, quo cicatrix inducitur, intus demittenda, donec ex toto id ſaneſcat.

CAPUT XI.

De ozæna.

ID autem vitium, quod ὄζαινα a Græcis vocatur, ſi medicamentis non cederet, quemadmodum manu curandum eſſet, apud magnos chirurgos non reperi. Credo, quia res raro ad ſanitatem ſatis proficit; cum aliquod in ipſa curatione tormentum habeat. Apud quoſdam tamen poſitum eſt, vel ſutilem fiſtulam, vel enodem ſcriptorium calamum in narem eſſe conjiciendum, donec ſurſum ad os perveniat: tum per id tenue ferramentum candens dandum eſſe ad ipſum os: deinde aduſtum locum purgandum eſſe

ærugine & melle : ubi purus eſt, lycio ad ſanitatem perducendum. Vel narem incidendam eſſe ab ima parte ad os, ut & conſpici locus poſſit, & facilius candens ferramentum admoveri. Tum ſui narem debere; & aduſtum quidem ulcus eadem ratione curari : ſuturam vero illini vel ſpuma argenti, vel alio glutinante.

CAPUT XII.

De oris vitiis, quæ manu & ferro curantur.

1. *De dentibus.*

IN ore quoque quædam manu curantur. Ubi inprimis dentes nonnunquam moventur, modo propter radicum imbecillitatem, modo propter gingivarum areſcentium vitium. Oportet in utrolibet candens ferramentum gingivis admovere, ut leviter attingat, non ut inſidat. Aduſtæ gingivæ melle illinendæ, & mulſo eluendæ ſunt. Ut pura ulcera eſſe cœperunt, arida medicamenta infrianda ſunt ex his, quæ reprimunt.

Si vero dens dolores movet, eximique eum, quia medicamenta nihil adjuvant, placuit, circumradi debet, ut gingiva ab eo reſolvatur; tum is concutiendus eſt. Eademque facienda, donec bene moveatur; nam dens hærens cum ſummo periculo evellitur, ac nonnunquam maxilla loco movetur. Idque etiam majore periculo in ſuperioribus dentibus fit, quia poteſt tempora oculoſve concutere. Tum, ſi fieri poteſt, manu; ſi minus, forfice dens excipiendus eſt.

Ac ſi exeſus eſt, ante id foramen vel linamento, vel bene accommodato plumbo replendum eſt, ne ſub forfice confringatur. Recta vero forfex ducenda eſt, ne inflexis radicibus os rarum, cui dens inhæret, parte aliqua frangatur. Neque ideo nullum ejus rei periculum eſt; utique in dentibus brevibus, qui fere longiores radices habent: ſæpe enim forfex, cum dentem comprehendere non poſſit, aut fruſtra comprehendat, os gingivæ prehendit & frangit.

Protinus autem, ubi plus ſanguinis profluit, ſcire licet, aliquid ex oſſe fractum eſſe. Ergo ſpecillo conquirenda eſt teſta, quæ receſſit, & vulſella protrahenda eſt. Si non ſequitur, incidi gingiva debet, donec labans oſſis teſta recipiatur. Quod ſi factum ſtatim non eſt, indureſcit extrinſecus maxilla, ut is hiare non poſſit. Foris imponendum calidum ex farina & fico cataplaſma eſt, donec ibi pus moveatur: tum incidi gingiva debet. Pus quoque multum profluens, oſſis fracti nota eſt. Itaque etiam tum id extrahi convenit. Nonnunquam etiam, eo læſo, fiſſura fit. quæ eradi debet.

Dens autem ſcaber, qua parte niger eſt, radendus eſt, illinenduſque roſæ flore contrito, cui gallæ quarta pars & altera myrrhæ ſit adjecta: continendumque ore crebro vinum meracum. Atque in eo caſu velandum caput, ambulatione multa, frictione capitis, cibo non acri utendum eſt.

At, ſi ex ictu vel alio caſu aliqui labant dentes, auro cum his, qui bene hærent, vinciendi ſunt; continendaque ore reprimentia, ut vinum, in quo malicorium decoctum, aut in quo galla candens

conjecta ſit. Si quando etiam in pueris alter dens naſcitur, quam prior excidat, is, qui cadere debuit, circumpurgandus & evellendus eſt; is, qui natus eſt in locum prioris, quotidie digito adurgendus, donec ad juſtam magnitudinem perveniat. Quotieſcunque dente exemto radix relicta eſt, protinus ea quoque ad id facto forfice, quam ῥιζάγραν Græci vocant, eximenda eſt.

2. *De tonſillis induratis.*

Tonſillas autem, quæ poſt inflammationes induruerunt, ἀντιάδες autem a Græcis appellantur, cum ſub levi tunica ſint, oportet digito circumradere & evellere: ſi ne ſic quidem reſolvuntur, hamulo excipere, & ſcalpello excidere: tum ulcus aceto eluere, & illinire vulnus medicamento, quo ſanguis ſupprimatur.

3. *De uva.*

Uva, ſi cum inflammatione deſcendit, dolorique eſt, & ſubrubicundi coloris, præcidi ſine periculo non poteſt: ſolet enim multum ſanguinem effundere, itaque melius eſt iis uti, quæ alias propoſita ſunt. Si vero inflammatio quidem nulla eſt, nihilominus autem ea ultra juſtum modum a pituita deducta eſt, & tenuis, acuta, alba eſt, præcidi debet. itemque, ſi ima, livida & craſſa; ſumma, tenuis eſt. Neque quidquam commodius eſt, quam vulſella prehendere, ſub eaque, quod volumus, excidere. Neque enim ullum periculum eſt, ne plus minuſve præcidatur: cum liceat tantum infra vulſellam relinquere, quantum inutile eſſe manifeſtum eſt; id-

que præcidere, quo longior uva eſt, quam eſſe naturaliter debet. Poſt curationem eadem facienda ſunt, quæ in tonſillis proxime poſui.

4. *De lingua.*

Lingua vero quibuſdam cum ſubjecta parte a primo natali die juncta eſt; qui ob id ne loqui quidem poſſunt. Horum extrema lingua vulſella apprehendenda eſt, ſub eaque membrana incidenda: magna cura habita, ne venæ, quæ juxta ſunt, violentur, & profuſione ſanguinis noceant. Reliqua curatio vulneris in prioribus poſita eſt. Et plerique quidem, ubi conſanuerunt, loquuntur. Ego autem cognovi, qui, ſuccifa lingua, cum abunde ſuper dentes eam promeret, non tamen loquendi facultatem conſecutus eſt. Adeo in medicina etiam, ubi perpetuum eſt, quod fieri debet, non tamen perpetuum eſt id, quod ſequi convenit.

5. *De abſceſſu ſub lingua.*

Sub lingua quoque interdum aliquid abſcedit; quod fere conſiſtit in tunica, doloreſque magnos movet. Quod, ſi exiguum eſt, incidi ſemel ſatis eſt: ſi majus, ſumma cutis uſque ad tunicam excidenda eſt: deinde utrinque oræ hamulis excipiendæ, & tunica, undique circumdata, liberanda eſt: magna diligentia per omnem curationem habita, ne qua major vena incidatur.

6. *De labris.*

Labra autem ſæpe finduntur, eaque res habet

cum dolore etiam hanc molestiam, quod sermo prohibetur; qui subinde eas rimas cum dolore diducendo sanguinem citat. Sed has, si in summo sunt, medicamentis curare commodius est, quæ ad ulcera oris fiunt: si vero altius descenderunt, necessarium est tenui ferramento adurere. quod spathæ simile, quasi transcurrere, non imprimi debet. postea facienda eadem sunt, quæ in naribus adustis exposita sunt.

CAPUT XIII.

De cervicis vitio.

At in cervice, inter cutem & asperam arteriam, tumor increscit (βρογχοκήλην Græci vocant) quo, modo caro hebes, modo humor aliquis, melli aquæve similis, includitur; interdum etiam minutis ossibus pili immixti. Ex quibus quidquid est, quod tunica continetur, potest adurentibus medicamentis curari. Quibus summa cutis cum subjecta tunica exeditur. quo facto, sive humor est, profluit; sive quid densius, digitis educitur: tum ulcus sub linamentis sanescit. Sed scalpelli curatio brevior est. Medio tumore una linea inciditur usque ad tunicam: deinde vitiosus sinus ab integro corpore digito separatur, totusque cum velamento suo eximitur: tum aceto, cui vel salem vel nitrum aliquis adjecit, eluitur; oræque una sutura junguntur: ceteraque eadem, quæ in aliis suturis, superinjiciuntur: leniter deinde, ne fauces urgeat, deligatur. Si quando autem tunica eximi non potuerit, intus in-

ſpergenda adurentia, linamentiſque id curandum eſt, & ceteris pus moventibus.

CAPUT XIV.

De umbilici vitiis.

SUNT etiam circa umbilicum plura vitia; de quibus, propter raritatem, inter auctores parum constat. Veriſimile eſt autem, id a quoque prætermiſſum, quod ipſe non cognoverat; a nullo id, quod non viderat, fictum. Commune omnibus eſt, umbilicum indecore prominere. Cauſæ requiruntur? Meges tres has poſuit: modo inteſtinum eo irrumpere, modo omentum, modo humorem. Soſtratus nihil de omento dixit. Duobus iiſdem adjecit, carnem ibi interdum increſcere; eamque modo integram eſſe, modo carcinomati ſimilem. Gorgias ipſe quoque omenti mentionem omiſit: ſed eadem tria cauſatus, ſpiritum quoque interdum eo dixit irrumpere. Heron, omnibus his quatuor poſitis, & omenti mentionem habuit, & ejus, quod ſimul & omentum & inteſtinum habuerit.

Quod autem horum ſit, his indiciis cognoſcitur. Ubi inteſtinum prolapſum eſt, tumor neque durus, neque mollis eſt: omni frigore comminuitur; non ſolum ſub omni calore, ſed etiam retento ſpiritu creſcit: ſonat interdum; atque, ubi reſupinatus eſt aliquis, delapſo inteſtino, ipſe deſidit. Ubi vero omentum eſt, cetera ſimilia ſunt, tumor mollior, ab ima parte latus, extenuatus in verticem eſt; ſi quis apprehendit, elabitur. Ubi utrumque eſt, indi-

cia quoque mixta ſunt, & inter utrumque mollities. At caro durior eſt, ſemperque, etiam reſupinato corpore, tumet, prementique non cedit, prioribus facile cedentibus. Si vitioſa eſt, eaſdem notas habet, quas in carcinomate expoſui. Humor autem, ſi premitur, circumfluit. At ſpiritus preſſus cedit, ſed protinus redit: reſupinato quoque corpore tumorem in eadem figura tenet.

Ex his id, quod ex ſpiritu vitium eſt, medicinam non admittit. Caro quoque, carcinomati ſimilis, cum periculo tractatur. itaque omittenda eſt. Sana excidi debet; idque vulnus linamentis curari. Humorem quidam vel inciſo ſummo tumore effundunt, & vulnus iiſdem linamentis curant. In reliquis variæ ſententiæ ſunt. Ac reſupinandum quidem corpus eſſe, res ipſa teſtatur; ut in uterum, ſive inteſtinum, ſive omentum eſt, relabatur. Sinus vero umbilici, tum vacuus, a quibuſdam duabus regulis excipitur; vehementerque earum capitibus deligatis, ibi emoritur: a quibuſdam ad imum acu trajectatur, duo lina ducente; deinde utriuſque lini duobus capitibus diverſæ partes adſtringuntur, (quod in uva quoque oculi fit:) nam ſic id, quod ſupra vinculum eſt, moritur. Adjecerunt quidam, ut, antequam vincirent, ſummum una linea inciderent exciderentque; quo facilius digito demiſſo, quod illuc irrupiſſet, depellerent: tum deinde vinxerunt. Sed abunde eſt, jubere ſpiritum continere, ut tumor, quantus maximus eſſe poteſt, ſe oſtendat: tum imam baſim ejus atramento notare; reſupinatoque homine, digitis tumorem eum premere, ut, ſi quid

delapſum non eſt, manu cogatur: poſt hæc, umbilicum attrahere, &, qua nota atramenti eſt, lino vehementer adſtringere: deinde partem ſuperiorem aut medicamentis, aut ferro adurere, donec emoriatur: atque, ut cetera uſta, ulcus nutrire. Idque non ſolum ubi inteſtinum, vel omentum, vel utrumque eſt, ſed etiam, ubi humor eſt, optime proficit.

Sed ante quædam viſenda ſunt, ne quod ex vinculo periculum ſit. Nam curationi neque infans, neque aut robuſtus annis, aut ſenex aptus eſt; ſed a ſeptimo fere anno ad quartum decimum. Deinde ei corpus idoneum eſt id, quod integrum eſt: at quod mali habitus eſt, quodque papulas, impetigines, ſimiliaque habet, idoneum non eſt. Levibus quoque tumoribus facile ſubvenitur: at in eorum, qui nimis magni ſunt, curatione periculum eſt. Tempus autem anni & autumnale, & hibernum vitandum eſt. Ver idoneum maxime eſt. Ac prima æſtas non aliena eſt. Præter hæc, abſtinere pridie debet. Neque id ſatis eſt: ſed alvus quoque ei ducenda eſt; quo facilius omnia, quæ exceſſerunt, intra alvum conſidant.

CAPUT XV.

Quomodo aqua hydropicis emittatur.

AQUAM his, qui hydropici ſunt, emitti oportere, alias dixi. nunc, quemadmodum id fiat, dicendum eſt. Quidam autem ſub umbilico, fere quatuor interpoſitis digitis a ſiniſtra parte; quidam, ipſo

umbilico perforato, id facere consuerunt: quidam, cute primum adusta, deinde interiore abdomine inciso; quia, quod per ignem divisum est, minus celeriter coit. Ferramentum autem demittitur, magna cura habita, ne qua vena incidatur. Id tale esse debet, ut fere tertiam digiti partem latitudo mucronis impleat; demittendumque ita est, ut membranam quoque transeat, qua caro ab interiore parte finitur: eo tum plumbea aut ænea fistula conjicienda est, vel recurvatis in exteriorem partem labris, vel in medio circumcingente quadam remora, ne tota intus delabi possit. Hujus ea pars, quæ intra, paulo longior esse debet, quam quæ extra; ut ultra interiorem membranam procedat. Per hanc effundendus humor est: atque ubi major pars ejus evocata est, cludenda demisso linteolo fistula est; & in vulnere, si id ustum non est, relinquenda. Deinde per insequentes dies circa singulas heminas emittendum, donec nullum aquæ vestigium appareat. Quidam tamen etiam non usta cute, protinus fistulam recipiunt, & super vulnus spongiam expressam ex aqua frigida, vel ex aceto deligant: deinde postero die rursus fistulam demittunt (quod recens vulnus paulum diductum patitur) ut, si quid humoris superest, emittatur: idque bis ita fecisse contenti sunt.

CAPUT XVI.

De ventre ictu perforato, & intestinis vulneratis.

NONNUNQUAM autem venter ictu aliquo perforatur; sequiturque, ut intestina evolvantur. Quod ubi incidit, protinus considerandum est, an integra ea sint; deinde, an his color suus maneat. Si tenuius intestinum perforatum est, nihil profici posse, jam retuli. Latius intestinum sui potest: non quod certa fiducia sit; sed quod dubia spes, certa desperatione sit potior. interdum enim glutinatur. Tum, si utrumlibet intestinum lividum, aut pallidum, aut nigrum est, quibus illud quoque necessario accedit, ut sensu careat; medicina omnis inanis est. Si vero adhuc ea sui coloris sunt, cum magna festinatione succurrendum est: momento enim alienantur externo & insueto spiritu circumdata. Resupinandus autem homo est, coxis erectioribus; &, si angustius vulnus est, quam ut intestina commode refundantur, incidendum est, donec satis pateat. Ac, si jam sicciora intestina sunt, perluenda aqua sunt, cui paulum admodum olei sit adjectum. Tum minister oras vulneris leviter diducere manibus suis, vel etiam duobus hamis, membranæ interiori injectis, debet: medicus priora semper intestina, quæ posteriora prolapsa sunt, condere sic, ut orbium singulorum locum servet. Repositis omnibus, leniter homo concutiendus est. quo fit, ut per se singula intestina in suas sedes diducantur, & inibi considant. His conditis, omentum quoque consideran-

dum eſt : ex quo, ſi quid jam nigri & emortui eſt, forſice excidi debet : ſi quid integrum eſt, leniter ſuper inteſtina diduci : ſutura autem, neque ſummæ cutis, neque interioris membranæ per ſe, ſatis proficit; ſed utriuſque. Et quidem duobus linis vincienda eſt, ſpiſſior quam alibi; quia & rumpi facilius motu ventris poteſt, & non æque magnis inflammationibus pars ea expoſita eſt. Igitur in duas acus fila conjicienda, eæque duabus manibus tenendæ; & prius interiori membranæ ſutura injicienda eſt ſic, ut ſiniſtra manus in dexteriore ora, dextra in ſiniſteriore a principio vulneris orſa, ab interiori parte in exteriorem acum immittat. quo fit, ut ab inteſtinis ea pars ſemper acuum longe ſit, quæ acuta eſt. Semel utraque parte trajecta, permutandæ acus inter manus ſunt, ut ea ſit in dextra, quæ fuit in ſiniſtra, ea veniat in ſiniſtram, quam dextra continuit : iterumque eodem modo per oras immittendæ ſunt : atque ita tertio & quarto, deincepſque permutatis inter manus acubus includenda plaga. Poſt hæc, eadem fila, eædemque acus ad cutem transferendæ, ſimilique ratione ei quoque parti utraque ſutura injicienda; ſemper ab interiore parte acubus venientibus, ſemper inter manus trajectis. Dein glutinantia injicienda. Quibus aut ſpongiam, aut ſuccidam lanam ex aceto expreſſam accedere debere, manifeſtius eſt, quam ut ſemper dicendum ſit. Impoſitis his, leniter deligari venter debet.

CAPUT XVII.

De interiore membrana abdominis rupta.

INTERDUM tamen vel ex ictu aliquo, vel retento diutius ſpiritu, vel ſub gravi faſce, interior abdominis membrana, ſuperiore cute integra, rumpitur. Quod feminis quoque ex utero ſæpe evenire conſuevit: fitque præcipue circa ilia. Sequitur autem, cum ſuperior caro mollis ſit, ut non ſatis inteſtina contineat, hiſque intenta cutis indecore intumeſcat. Atque id quoque aliter atque aliter curatur. Quidam enim per acum duobus linis ad imam baſim immiſſis ſic utrinque devinciunt, quemadmodum & in umbilico, & in uva poſitum eſt, ut quidquid ſuper vinculum eſt, emoriatur. Quidam medium tumorem excidunt, ad ſimilitudinem myrtacei folii (quod ſemper eodem modo ſervandum eſſe, jam poſui) & tum oras ſutura jungunt. Commodiſſimum eſt autem, reſupinato corpore, experiri manu, qua parte is tumor maxime cedat, quia neceſſe eſt, ea parte rupta membrana ſit; quaque integra eſt, ea magis obnitatur: tum, qua rupta videbitur, immittendæ ſcalpello duæ lineæ ſunt, ut, exciſo medio, interior membrana utrinque recentem plagam habeat; quia, quod vetus eſt, ſutura non coit. Loco patefacto, ſi qua parte membrana non novam plagam, ſed veterem habet, tenuis excidenda habena eſt, quæ tantum oras ejus exulceret. Cetera, quæ ad ſuturæ reliquam curationem pertinent, ſupra comprehenſa ſunt.

2. *De varicibus ventris.*

Præter hæc evenit, ut in quorundam ventribus varices ſint, quarum quia nulla alia curatio eſt, quam quæ in cruribus eſſe conſuevit, tum eam partem explanaturus, hanc quoque eo differo.

CAPUT XVIII.

De teſticulorum natura, & morbis.

VENIO autem ad ea, quæ in naturalibus partibus circa teſticulos oriri ſolent. quæ quo facilius explicem, prius ipſius loci natura paucis proponenda eſt. Igitur teſticuli ſimile quiddam medullis habent. nam ſanguinem non emittunt, & omni ſenſu carent: dolent autem in ictibus & inflammationibus tunicæ, quibus hi continentur. Dependent vero ab inguinibus per ſingulos nervos, quos κρεμαστῆρας Græci nominant. cum quorum utroque binæ deſcendunt & venæ & arteriæ. Hæc autem tunica conteguntur tenui, nervoſa, ſine ſanguine, alba, quæ ἐλυτροειδὴς a Græcis nominatur. Super eam valentior tunica eſt, quæ interiori vehementer ima parte inhæret. δαρτὸν Græci vocant. Multæ deinde membranulæ venas & arterias, eoſque nervos comprehendunt, atque inter duas quoque tunicas ſuperioribus partibus leves parvulæque ſunt. Hactenus propria utrique teſticulo & velamenta, & auxilia ſunt. Communis deinde utrique, omnibuſque interioribus ſinus eſt, qui jam conſpicitur a nobis. ὄσχεον Græci, ſcrotum noſtri vocant. Iſque ab ima parte

mediis tunicis leviter innexus, a ſuperiore tantum circumdatus eſt.

Sub hoc igitur plura vitia eſſe conſuerunt. quæ modo ruptis tunicis, quas ab inguinibus incipere propoſui, modo his integris fiunt, ſiquidem interdum vel ex morbo primum inflammatur, deinde poſtea pondere abrumpitur, vel ex ictu aliquo protinus rumpitur tunica, quæ diducere ab inferioribus partibus inteſtina debuit. Tum pondere eo devolvitur, aut omentum, aut etiam inteſtinum : atque ibi reperta via, paulatim ab inguinibus in inferiores quoque partes miſſum, ſubinde nervoſas tunicas, & ob id ejus rei patientes diducit. ἐντεροκήλην & ἐπιπλοκήλην Græci vocant : apud nos indecorum, ſed commune his, herniæ nomen eſt.

Deinde, ſi deſcendit omentum, nunquam in ſcroto tumor tollitur, ſive inedia fuit, ſive corpus huc illucve converſum, aut aliquo modo collocatum : itemque, ſi retentus eſt ſpiritus, non magnopere increſcit, tactu vero inæqualis eſt, & mollis, & lubricus.

At ſi inteſtinum quoque deſcendit, tumor is ſine inflammatione modo minuitur, modo increſcit; eſtque fere ſine dolore, &, cum conquieſcit aliquis aut jacet, interdum ex toto deſidit, interdum ſic dividitur, ut in ſcroto exiguæ reliquiæ maneant : at ſub clamore, & ſatietate, & ſi ſub aliquo pondere is homo nixus eſt, creſcit : frigore omni contrahitur, calore diffunditur; eſtque tum ſcrotum & rotundum, & tactu læve : idque, quod ſubeſt, lubricum eſt; ſi preſſum eſt, ad inguen revertitur; di-

miſſumque, iterum cum quodam quaſi murmure devolvitur. & id quidem in levioribus malis evenit. Nonnunquam autem ſtercore accepto vaſtius tumet, retroque compelli non poteſt: affertque tum dolorem & ſcroto, & inguinibus, & abdomini. Nonnunquam ſtomachus quoque affectus primum rufam bilem per os reddit, deinde viridem, quibuſdam etiam nigram.

Integris vero membranis interdum eam partem humor diſtringit. Atque ejus quoque ſpecies duæ ſunt. Nam vel inter tunicas is increſcit, vel in membranis, quæ ibi circa venas & arterias ſunt, ubi hæ gravatæ occalluerunt. Ac ne ei quidem humori, qui inter tunicas eſt, una ſedes eſt. Nam modo inter ſummam & mediam, modo inter mediam & imam conſiſtit. Græci communi nomine, quidquid eſt, ὑδροκήλην appellant: noſtri, ut ſcilicet nullis diſcriminibus ſatis cognitis, hæc quoque eodem nomine, quo priora, habent.

Signa autem quædam communia ſunt, quædam propria. Communia, quibus humor deprehenditur: propria, quibus locus. Humorem ſubeſſe diſcimus, ſi tumor eſt, nunquam ex toto ſe remittens, ſed interdum levior, aut propter famem, aut propter febriculam, maximeque in pueris: iſque mollis eſt, ſi non nimius humor ſubeſt; at, ſi is vehementer increvit, renititur ſicut uter repletus & arcte adſtrictus: venæ quoque in ſcroto inflantur; &, ſi digito premimus, cedit humor, circumfluenſque id, quod non premitur, attollit; & tanquam in vitro cornuve per ſcrotum apparet; iſque, quantum in ipſo

eſt, ſine dolore eſt. Sedes autem ejus ſic deprehenditur. Si inter ſummam mediamque tunicam eſt, cum digitis duobus premimus, paulatim humor inter eos revertens ſubit: ſcrotum remiſſius & albidius eſt; ſi ducitur, aut nihil, aut parvulum intenditur: teſticulus ea parte neque viſu, neque tactu ſentitur. At, ſi ſub media tunica eſt, intentum ſcrotum magis ſe attollit, adeo ut ſuperior coles ſub tumore eo deliteſcat.

Præter hæc æque integris tunicis ramex innaſcitur. κιρσοκήλην Græci appellant. Venæ intumeſcunt; hæ quoque intortæ, conglomeratæque ad ſuperiorem partem, vel ipſum ſcrotum implent, vel mediam tunicam, vel imam: interdum etiam ſub ima tunica, circa ipſum teſticulum nervumque ejus, increſcunt. Ex his eæ, quæ in ipſo ſcroto ſunt, oculis patent: hæ vero, quæ mediæ imæve tunicæ inſident, ut magis conditæ non æque quidem cernuntur, ſed tamen etiam viſui ſubjectæ ſunt: præterquam quod & tumoris aliquid eſt, pro venarum magnitudine & modo; & id prementi magis renititur, ac per ipſos venarum toros inæquale eſt; &, qua parte id eſt, teſticulus magis juſto dependet. Cum vero etiam ſuper ipſum teſticulum nervumque ejus id malum increvit, aliquanto longius teſticulus ipſe deſcendit, minorque altero fit, utpote alimento amiſſo.

Raro, ſed aliquando caro quoque inter tunicas increſcit. Σαρκοκήλην Græci vocant.

Interdum etiam ex inflammatione tumet ipſe teſticulus, ac febres quoque affert; &, niſi celeriter

ea inflammatio conquievit, dolor ad inguina atque ilia pervenit; partesque hæ intumescunt, & nervus, ex quo testiculus dependet, plenior fit, simulque indurescit.

Super hæc, inguen quoque nonnunquam ramices implent. Βουβωνοκήλην appellant.

CAPUT XIX.

De testiculorum curationibus communibus: & primo de incisione & curatione inguinis vel scroti.

His cognitis, de curatione dicendum est. In qua quædam communia omnium sunt, quædam propria singulorum. Prius de communibus dicam. Loquar autem nunc de his, quæ scalpellum desiderant. nam quæ vel sanari non possint, vel aliter nutriri debeant, dicendum erit, simul cum ad species singulas venero. Inciditur autem interdum inguen, interdum scrotum. In utraque curatione homo ante triduum bibere aquam; pridie abstinere etiam a cibo debet: ipso autem die collocari supinus: deinde, si inguen incidendum est, idque jam pube contegitur, ante radendum est: & tum, extento scroto, ut cutis inguinis intenta sit, id incidendum sub imo ventre, qua cum abdomine tunicæ inferiores committuntur. Aperiendum autem audacter est, donec summa tunica, quæ ipsius scroti est, incidatur, perveniaturque ad eam, quæ media est. Plaga facta, foramen deorsum versus subest. In id demittendus est sinistræ manus digitus index, ut diductis interve-

nientibus membranulis, ſinum laxet. Miniſter autem, ſiniſtra manu comprehenſo ſcroto, ſurſum verſus eum debet extendere, & quam maxime ab inguinibus abducere; primum cum ipſo teſticulo, dum medicus omnes membranulas, quæ ſuper mediam tunicam ſunt, ſi digito deducere non poteſt, ſcalpello abſcidat: deinde ſine eo, ut is delapſus ipſi plagæ jungatur, digitoque inde promatur, & ſuper ventrem cum duabus ſuis tunicis collocetur. Inde, ſi qua vitioſa ſunt, circumcidenda ſunt. In quibus cum multæ venæ diſcurrant, tenuiores quidem præcidi protinus poſſunt; majores vero ante longiore lino deligandæ ſunt, ne periculoſe ſanguinem fundant.

Sin media tunica vexata erit, aut ſub ea malum increverit, excidenda erit ſic, ut alte ad ipſum inguen præcidatur. Infra tamen non tota demenda eſt: nam quod ad baſin teſticuli vehementer cum ima tunica connexum eſt, excidi ſine ſummo periculo non poteſt. itaque ibi relinquendum eſt.

Idem in ima quoque tunica, ſi læſa eſt, faciendum eſt. Sed non a ſumma inguinis plaga, verum infra paulum ea abſcidenda, ne, læſa abdominis membrana, inflammationes moveat. Neque tamen nimium ex ea ſurſum relinquendum eſt, ne poſtea ſinuetur, & ſedem eidem malo præſtet.

Purgatus ita teſticulus per ipſam plagam cum venis, & arteriis, & nervo ſuo leniter demittendus eſt; videndumque, ne ſanguis in ſcrotum deſcendat, neve concretus aliquo loco maneat. Quæ ita fient, ſi venis vinciendo medicus proſpexerit. Lina,

quibus capita earum continebuntur, extra plagam dependere debebunt. quæ, pure orto, ſine ullo dolore excident. Ipſi autem plagæ injiciendæ duæ fibulæ ſunt; & inſuper medicamentum, quo glutinetur.

Solet interdum ab altera ora neceſſarium eſſe aliquid excidi, ut cicatrix major & latior fiat. Quod ubi incidit, linamenta ſuper non fulcienda, ſed leviter tantum ponenda ſunt; ſupraque ea, quæ inflammationem repellant, id eſt, ex aceto vel lana ſuccida, vel ſpongia: cetera eadem, quæ, ubi pus moveri debet, adhibenda ſunt.

At, cum infra incidi oportet, reſupinato homine, ſubjicienda ſub ſcroto ſiniſtra manus eſt; deinde id vehementer apprehendendum, & incidendum; ſi parvulum eſt, quod nocet, modice, ut tertia pars integra, ad ſuſtinendum teſticulum, infra relinquatur: ſi majus eſt, etiam amplius, ut paulum tantummodo ad imum, cui teſticulus inſidere poſſit, integrum maneat. Sed primo rectus ſcalpellus quam leviſſima manu teneri debet, donec ſcrotum ipſum diducat, tum inclinandus mucro eſt, ut tranſverſas membranas ſecet, quæ inter ſummam mediamque tunicam ſunt. At, ſi vitium in proximo eſt, mediam tunicam attingi non oportet: ſi ſub illa quoque conditur, etiam illa incidenda eſt; ſicut tertia quoque, ſi illa vitium tegit. Ubicunque repertum malum eſt, miniſtrum ab inferiore parte exprimere moderate ſcrotum oportet: medicum, digito manubriolove ſcalpelli diductam inferiorem partem tunicæ extra collocare; deinde eam ferramento, quod a ſimilitudine corvum vocant, incidere ſic,

ut intrare duo digiti, index & medius poſſint. His deinde conjectis excipienda reliqua pars tunicæ, & inter digitos ſcalpellus immittendus eſt, eximendumque aut effundendum, quidquid eſt noxium.

Quamcunque autem tunicam quis violavit, illam quoque debet excidere; ac mediam quidem, ut ſupra dixi, quam altiſſime ab inguine; imam autem, paulo infra. Ceterum antequam excidantur, hæ quoque vinciri lino ſumme debent; & ejus lini capita extra plagam relinquenda ſunt, ſicut in aliis quoque venis, quæ id requiſierint.

Eo facto, teſticulus intus reponendus eſt: oræque ſcroti ſuturis inter ſe committendæ; neque paucis, ne parum glutinentur, & longior fiat curatio; neque multis, ne inflammationem augeant. Atque hic quoque videndum eſt, ne quid in ſcroto ſanguinis maneat; tum imponenda glutinantia ſunt.

Si quando autem in ſcrotum ſanguis defluxit, aliquidve concretum ex eo decidit, incidi ſubter id debet; purgatoque eo ſpongia, acri aceto madens, circumdari. Deligatum autem vulnus omne, quod ex his cauſis factum eſt, ſi dolor nullus eſt, quinque primis diebus non eſt reſolvendum, ſed bis die tantum aceto irroranda lana vel ſpongia impoſita: ſi dolor eſt, tertia die reſolvendum; & ubi fibulæ ſunt, hæ incidendæ; ubi linamentum, id mutandum eſt; roſaque & vino madefaciendum id, quod imponitur. Si inflammatio increſcit, adjiciendum prioribus cataplaſma ex lenticula & melle; vel ex malicorio, quod in auſtero vino coctum ſit; vel ex his mixtis. Si ſub his inflammatio non conquierit, poſt

diem quintum multa calida aqua vulnus fovendum, donec ſcrotum ipſum & extenuetur, & rugoſius fiat: tum imponendum cataplaſma ex triticea farina, cui reſina pinea adjecta ſit. quæ ipſa, ſi robuſtus curatur, ex aceto; ſi tener, ex melle coquenda ſunt. Neque dubium eſt, quodcunque initium fuit, ſi magna inflammatio eſt, quin ea, quæ pus movent, imponenda ſint.

Quod ſi pus in ipſo ſcroto ortum eſt, paulum id incidi debet, ut exitus detur; linamentumque eatenus imponendum eſt, ut foramen tegat. Inflammatione finita, propter nervos propiore cataplaſmate, dein cerato utendum eſt. Hæc proprie ad ejuſmodi vulnera pertinent. Cetera, & in curatione, & in victu, ſimilia his eſſe debent, quæ in alio quoque vulnerum genere præcepimus.

CAPUT XX.

De inteſtini in ſcrotum devoluti curatione.

His propoſitis ad ſingulas ſpecies veniendum eſt. Ac, ſi cui parvulo puero inteſtinum deſcendit, ante ſcalpellum experienda vinctura eſt. Faſcia ejus rei cauſa fit, cui imo loco pila aſſuta eſt ex panniculis facta, quæ ad repellendum inteſtinum ipſi illi ſubjicitur: deinde reliqua faſciæ pars arcte circumdatur. ſub quo ſæpe & intus compellitur inteſtinum, & inter ſe tunicæ glutinantur. Rurſus, ſi ætas proceſſit, multumque inteſtini deſcendiſſe ex tumore magno patet, adjiciunturque dolor & vomitus,

(quæ ex ſtercore, & ex cruditate, eo delapſo, fere accidunt) ſcalpellum adhiberi ſine pernicie non poſſe, manifeſtum eſt: levandum tantummodo malum, & per alias curationes extrahendum eſt.

Sanguis mitti ex brachio debet: deinde, ſi vires patiuntur, imperanda tridui abſtinentia eſt; ſi minus, certe pro vi corporis quam longiſſima. Eodem vero tempore ſuperhabendum cataplaſma ex lini ſemine, quod ante aliquis ex mulſo decoxerit. Poſt hæc, & farina hordeacea cum reſina injicienda; & is demittendus in ſolium aquæ calidæ, cui oleum quoque adjectum ſit; dandumque aliquid cibi lenis & calidi. Quidam etiam alvum ducunt. Id deducere aliquid in ſcrotum poteſt, educere ex eo non poteſt. Per ea vero, quæ ſupra ſcripta ſunt, levato malo, ſi quando alias dolor reverterit, eadem erunt facienda.

Sine dolore quoque ſi multa inteſtina prolapſa ſunt, ſecari ſupervacuum eſt: non quo excludi a ſcroto non poſſint (niſi tamen id inflammatio prohibuit) ſed quo repulſa inguinibus immorentur, ibique tumorem excitent, atque ita fiat mali non finis, ſed mutatio.

At in eo, quem ſcalpello curari oportebit, ſimulatque ad mediam tunicam vulnus in inguine factum pervenerit, duobus hamulis ea juxta ipſas oras apprehendi debebit, dum eductis omnibus membranulis medicus eam liberat. Neque enim niſi cum periculo læditur, quæ excidenda eſt; cum inteſtinum eſſe, niſi ſub ea, non poſſit. Ubi diducta autem erit, ab inguine uſque ad teſticulum incidi debebit

ſic, ne is ipſe lædatur; tum excidi. Fere tamen hanc curationem puerilis ætas, & modicum malum recipit.

Sin vir robuſtus eſt, majuſque id vitium eſt, extrahi teſticulus non debet, ſed in ſua ſede permanere. Id hoc modo fit. Inguen eadem ratione uſque ad mediam tunicam ſcalpello aperitur; eaque tunica eodem modo duobus hamis excipitur ſic, ut a miniſtro teſticulus eatenus contineatur, ne per vulnus exeat: tum ea tunica deorſum verſus ſcalpello inciditur; ſub eaque index digitus ſiniſtræ manus ad imum teſticulum demittitur, eumque ad plagam compellit: deinde dextræ manus duo digiti, pollex atque index, venam & arteriam & nervum tunicamque eorum a ſuperiore tunica diducunt. quod ſi aliquæ membranulæ prohibent, ſcalpello reſolvuntur, donec ante oculos tota jam tunica ſit. Exciſis, quæ excidenda ſunt, repoſitoque teſticulo, ab ora quoque ejus vulneris, quod in inguine eſt, demenda habenula paulo latior eſt, quo major plaga ſit, & plus creare carnis poſſit.

CAPUT XXI.

De omenti in ſcrotum prolapſi curatione.

At ſi omentum deſcendit, eodem quidem modo, quo ſupra ſcriptum eſt, aperiendum inguen, diducendæque tunicæ ſunt. Conſiderandum autem eſt, majorne ejus modus, an exiguus ſit. Nam quod parvulum eſt, ſuper inguen in alvum vel digito, vel averſo ſpecillo repellendum eſt: ſi plus eſt, ſinere

oportet dependere, quantum ex utero prolapſum eſt; idque adurentibus medicamentis illinere, donec emoriatur & excidat. Quidam hic quoque duo lina acu trajiciunt, biniſque ſingulorum capitibus diverſas partes adſtringunt, ſub quo æque, ſed tardius emoriatur. Adjicitur tamen hic quoque celeritati, ſi omentum ſuper vinculum illinitur medicamentis, quæ ſic exedunt, ne erodant. σηπτικὰ Græci vocant. Fuerunt etiam, qui omentum forfice præciderent. Quod in parvulo non eſt neceſſarium: ſi majus eſt, poteſt profuſionem ſanguinis facere; ſiquidem omentum quoque venis quibuſdam, etiam majoribus illigatum eſt. Neque vero, ſi diſciſſo ventre id, quod prolapſum eſt, forfice præciditur, cum & emortuum ſit, & aliter tutius avelli non poſſit, inde huc exemplum transferendum eſt.

Vulnus autem curari, ſi relictum omentum eſt, ſutura debet: ſi id amplius fuit, & extra emortuum eſt, exciſis oris, ſicut ſupra propoſitum eſt.

2. *De herniæ aquoſæ curatione.*

Si vero humor intus eſt, incidendum eſt: in pueris quidem, inguen; niſi in his quoque liquoris ejus major modus prohibet: in viris vero, & ubicunque multus humor ſubeſt, ſcrotum. Deinde, ſi inguen inciſum eſt, eo protractis tunicis humor effundi debet: ſi ſcrotum, & ſub hoc protinus vitium eſt, nihil aliud, quam humor eſt effundendus, abſcindendæque membranæ ſunt, ſi quæ eum continuerunt; deinde eluendum id ex aqua, quæ vel ſalem adjectum, vel nitrum habeat: ſi ſub media, imave tu-

nica, totæ hæ extra ſcrotum collocandæ, excidendæque ſunt.

CAPUT XXII.

Re ramicis curatione.

RAMEX autem, ſi ſuper ipſum ſcrotum eſt, adurendus eſt tenuibus & acutis ferramentis, quæ ipſis venis inſigantur; cum eo, ne amplius, quam has urant; maximeque, ubi inter ſe implicatæ glomerantur, eo ferrum id admovendum eſt; tum ſuper farina ex aqua frigida ſubacta injicienda eſt; utendumque eo vinculo, quod idoneum eſſe ani curationibus poſui: tertio die lenticula cum melle imponenda eſt: poſt, ejectis cruſtis, ulcera melle purganda, roſa implenda, & ad cicatricem aridis linamentis perducenda ſunt. Quibus vero ſuper mediam tunicam venæ tument, incidendum inguen eſt, atque tunica promovenda, ab eaque venæ digito vel manubriolo ſcalpelli ſeparandæ. qua parte vero inhærebunt, & ab ſuperiore & ab inferiore parte lino vinciendæ; tum ſub ipſis vinculis præcidendæ, reponendusque teſticulus eſt. At, ubi ſupra tertiam tunicam ramex inſedit, mediam excidi neceſſe eſt. Deinde, ſi duæ treſve venæ tument, & ita pars aliqua obſidetur, ut majore vitio vacet, idem faciendum, quod ſupra ſcriptum eſt; ut ab inguine, & a teſticulo deligatæ venæ præcidantur, iſque condatur. Sin totum id ramex obſederit, per plagam demittendûs digitus index erit, ſubjiciendusque venis ſic, ut paulatim protrahat æque adducendo,

donec is teſticulus par alteri fiat; tum fibulæ oris ſic injiciendæ, ut ſimul eas quoque venas comprehendant. Id hoc modo fit. Acus ab exteriore parte oram vulneris perforat: tum non per ipſam venam, ſed per membranam ejus immittitur, per eamque in alteram oram compellitur. Venæ vulnerari non debent, ne ſanguinem fundant. Membrana ſemper inter has venas eſt, ac neque periculum affert, & filo comprehenſas illas abunde tenet. itaque etiam ſatis eſt, duas fibulas eſſe. Tum venæ, quæcunque protractæ ſunt in ipſum inguen, averſo ſpecillo compelli debent. Solvendi fibulas tempus, inflammatione finita, & purgato vulnere, eſt; ut una ſimul & oras & venas cicatrix devinciat.

Ubi vero inter imam tunicam & ipſum teſticulum nervumque ejus ramex ortus eſt, una curatio eſt, quæ totum teſticulum abſcidit. Nam neque ad generationem quidquam is confert, & omnibus indecore, quibuſdam etiam cum dolore dependet. Sed tum quoque inguen incidendum, media tunica promenda, atque excidenda eſt: idem in ima faciendum; nervuſque, ex quo teſticulus dependet, præcidendus. Poſt id venæ & arteriæ ad inguen lino deligandæ, & infra vinculum abſcidendæ ſunt.

CAPUT XXIII.

De carne, quæ inter tunicas teſticulorum concrevit, & de nervo indurato.

CARO quoque, ſi quando inter tunicas concrevit, nihil dubii eſt, quin eximenda ſit: ſed id, ipſo ſcroto inciſo, fieri commodius eſt.

At, ſi nervus induruit, curari res neque manu, neque medicamento poteſt. Urgent enim febres ardentes; & aut virides, aut nigri vomitus: præter hæc, ingens ſitis, & linguæ aſpritudo; fereque a die tertio ſpumans bilis alvo cum roſione redditur. Atque neque aſſumi facile cibus, neque contineri poteſt: neque multo poſt extremæ partes frigeſcunt, tremor oritur, manus ſine ratione extenduntur; deinde in fronte frigidus ſudor, eumque mors ſequitur.

CAPUT XXIV.

De ramice inguinis.

UBI vero in ipſo inguine ramex eſt, ſi tumor modicus eſt, ſemel incidi; ſi major, duabus lineis debet, ut medium excidatur: deinde, non extracto teſticulo, ſicut inteſtinis quoque prolapſis interdum fieri docui, colligendæ venæ, vinciendæque, ubi tunicis inhærebunt, & ſub his nodis præcidendæ ſunt. Neque quidquam novi curatio vulneris ejus requirit.

CAPUT XXV.

Ad tegendam glandem colis, ſi nuda eſt.

AB his ad ea tranſeundum eſt, quæ in cole ipſo fiunt. In quo ſi glans nuda eſt, vultque aliquis eam decoris cauſa tegere, fieri poteſt: ſed expeditius in puero, quam in viro; in eo, cui id naturale eſt, quam in eo, qui quarundam gentium more circumciſus eſt; in eo, cui glans parva juxtaque eam cutis ſpatioſior, brevis ipſe coles eſt, quam in quo contraria his ſunt. Curatio autem eorum, quibus id naturale eſt, ejuſmodi eſt. Cutis circa glandem apprehenditur & extenditur, donec illam ipſam condat; ibique deligatur: deinde, juxta pubem, in orbem tergus inciditur, donec coles nudetur; magnaque cura cavetur, ne vel urinæ iter, vel venæ, quæ ibi ſunt, incidantur. Eo facto, cutis ad vinculum inclinatur, nudaturque circa pubem velut circulus; eoque linamenta dantur, ut caro increſcat & id impleat, ſatiſque velamenti ſupra latitudo plagæ præſtet. Sed, donec cicatrix ſit, vinctum eſſe id debet; in medio tamen relicto exiguo urinæ itinere. At in eo, qui circumciſus eſt, ſub circulo glandis ſcalpello diducenda cutis ab interiore cole eſt. Non ita dolet, quia, ſummo ſoluto, deduci deorſum uſque ad pubem manu poteſt; neque ideo ſanguis profluit. Reſoluta autem cutis rurſus extenditur ultra glandem: tum multa frigida aqua fovetur; emplaſtrumque circa datur, quod valenter inflammationem reprimat; proximiſque diebus ut prope a fame victus

eſt, ne forte eam partem ſatietas excitet. Ubi jam ſine inflammatione eſt, deligari debet a pube uſque circulum: ſuper glandem autem, averſo emplaſtro impoſito induci. ſic enim fit, ut inferior pars glutinetur; ſuperior ita ſaneſcat, ne inhæreat.

2. *Quomodo glans penis contecta aperiri poſſit.*

Contra, ſi glans ita contecta eſt, ut nudari non poſſit (quod vitium Græci φίμωσιν appellant) aperienda eſt. Quod hoc modo fit. Subter a ſumma ora cutis inciditur recta linea uſque ad frenum; atque ita ſuperius tergus relaxatum, cedere retro poteſt. Quod ſi parum ſic profectum eſt, aut propter anguſtias, aut propter duritiem tergoris, protinus triangula forma cutis ab inferiore parte excidenda eſt ſic, ut vertex ejus ad frenum, baſis in tergo extremo ſit. Tum ſuperdanda linamenta ſunt, aliaque medicamenta, quæ ad ſanitatem perducant. Neceſſarium autem eſt, donec cicatrix ſit, conquieſcere: nam ambulatio, atterendo ulcus ſordidum reddit.

3. *Infibulandi ratio.*

Infibulare quoque adoleſcentulos, interdum vocis, interdum valetudinis cauſa quidam conſuerunt: ejuſque hæc ratio eſt. Cutis, quæ ſuper glandem eſt, extenditur, notaturque utrinque a lateribus atramento, qua perforetur; deinde remittitur. Si ſuper glandem notæ revertuntur, nimis apprehenſum eſt, & ultra notari debet: ſi glans ab his libera eſt, is locus idoneus fibulæ eſt. Tum, qua notæ ſunt, cutis acu filum ducente tranſuitur, ejuſque fili capita in-

ter ſe deligantur, quotidieque id movetur, donec circa foramina cicatriculæ fiant. Ubi hæ confirmatæ ſunt, exemto filo fibula additur, quæ, quo levior, eo melior eſt. Sed hoc quidem ſæpius inter ſupervacua, quam inter neceſſaria eſt.

CAPUT XXVI.

De urinæ reddendæ difficultate, & curatione.

RES vero interdum cogit emoliri manu urinam, cum illa non redditur; aut quia ſenectute iter ejus collapſum eſt, aut quia calculus, vel concretum aliquid ex ſanguine intus ſe oppoſuit: ac mediocris quoque inflammatio ſæpe eam reddi naturaliter prohibet. Idque non in viris tantummodo, ſed in feminis quoque interdum neceſſarium eſt. Ergo æneæ fiſtulæ fiunt: quæ ut omni corpori, ampliori minorique ſufficiant, ad mares, tres; ad feminas, duæ medico habendæ ſunt. Ex virilibus maxima decem & quinque eſt digitorum; media, duodecim; minima, novem: ex muliebribus major, novem; minor, ſex. Incurvas vero eſſe eas paulum, ſed magis viriles oportet, læveſque admodum; ac neque nimis plenas, neque nimis tenues.

Homo tum reſupinus eo modo, quo in curatione ani figuratur, ſuper ſubſellium aut lectum collocandus eſt. Medicus autem a dextro latere, ſiniſtra quidem manu colem maſculi continere, dextra vero fiſtulam demittere in iter urinæ debet: atque ubi ad cervicem veſicæ ventum eſt, ſimul cum cole fiſtu-

lam inclinatam in ipſam veſicam compellere, eamque, urina reddita, recipere. Femina brevius urinæ ſimiliter & rectius iter habet, quod mammulæ ſimile, inter imas oras ſuper naturale poſitum, non minus ſæpe auxilio eget, aliquanto minus difficultatis exhibet.

Nonnunquam etiam prolapſus in ipſam fiſtulam calculus, quia ſubinde ea extenuatur, non longe ab exitu inhæreſcit. Eum, ſi fieri poteſt, oportet vellere, vel oriculario ſpecillo, vel eo ferramento, quo in ſectione calculus protrahitur. Si id fieri non potuit, cutis extrema quamplurimum attrahenda, & condita glande, lino vincienda eſt: deinde a latere recta plaga coles incidendus, & calculus eximendus eſt: tum cutis remittenda. ſic enim fit, ut inciſum colem integra pars cutis contegat, & urina naturaliter profluat.

2. *Calculoſis quæ curatio adhibeatur.*

Cum veſicæ vero, calculique facta mentio ſit, locus ipſe exigere videtur, ut ſubjiciam, quæ curatio calculoſis, cum aliter ſuccurri non poteſt, adhibeatur. Ad quam feſtinare, cum præceps ſit, nullo modo convenit. Ac neque omni tempore, neque in omni ætate, neque in omni vitio id experiendum eſt: ſed ſolo vere, in eo corpore, quod jam novem annos, nondum quatuordecim exceſſit; &, ſi tantum mali ſubeſt, ut neque medicamentis vinci poſſit, neque etiam trahi poſſe videatur, quo minus interpoſito aliquo ſpatio interimat. non quo non interdum etiam temeraria medicina proficiat; ſed

quo sæpius utique in hoc fallat, in quo plura & genera & tempora periculi sunt. quæ simul cum ipsa curatione proponam.

Igitur, ubi ultima experiri statutum est, ante aliquot diebus victu corpus præparandum est, ut modicos, ut salubres cibos, ut minime glutinosos assumat, ut aquam bibat. Ambulandi vero inter hæc exercitatione utatur, quo magis calculus ad vesicæ cervicem descendat. Quod an inciderit, digitis quoque, sicut in curatione docebo, demissis cognoscitur. Ubi ejus rei fides est, pridie is puer in jejunio continendus; & tum loco calido curatio adhibenda, quæ hoc modo ordinatur.

Homo praevalens & peritus in sedili alto considit, supinumque eum & aversum, super genua sua coxis ejus collocatis, comprehendit; reductisque ejus cruribus, ipsum quoque jubet, manibus ad suos poplites datis, eos, quam maxime possit, attrahere; simulque ipse sic eos continet. Quod si robustius corpus ejus est, qui curatur, duobus sedilibus junctis, duo valentes insidunt: quorum & sedilia & interiora crura inter se deligantur, ne diduci possint. Tum is super duorum genua eodem modo collocatur; atque alter, prout consedit, sinistrum crus ejus, alter dextrum; simulque ipse poplites suos attrahit. Sive autem unus, sive duo continent, super humeros ejus suis pectoribus incumbunt. Ex quibus evenit, ut inter ilia sinus super pubem sine ullis rugis sit extentus, & in angustum compulsa vesica, facilius calculus capi possit. Præter hæc, etiamnum a lateribus duo valen-

tes objiciuntur, qui circumſtantes, labare vel unum vel duos, qui puerum continent, non ſinunt.

Medicus deinde, diligenter unguibus circumciſis, ſiniſtrae manus duos digitos, indicem & medium, leniter prius unum, deinde alterum in anum ejus demittit; dextræque digitos ſuper imum abdomen leniter imponit; ne, ſi utrinque digiti circa calculum vehementer concurrerint, veſicam lædant. Neque vero feſtinanter in hac re, ut in pleriſque, agendum eſt; ſed ita, ut quam maxime id tuto fiat. nam læſa veſica nervorum diſtentiones cum periculo mortis excitat. Ac primum circa cervicem quæritur calculus. Ibi repertus, minore negotio expellitur. Et ideo dixi, ne curandum quidem, niſi cum hoc indiciis ſuis cognitum eſt. Si vero aut ibi non fuit, aut receſſit retro, digiti ad ultimam veſicam dantur; paulatimque dextra quoque manus ejus ultra translata ſubſequitur.

Atque, ubi repertus eſt calculus (qui neceſſe eſt in manus incidat) eo curioſius deducitur, quo minor læviorque eſt; ne effugiat, id eſt, ne ſæpius agitanda veſica ſit. Ergo ultra calculum dextra ſemper manus ei ſe opponit; ſiniſtræ digiti deorſum eum compellunt, donec ad cervicem pervenitur. In quam, ſi oblongus eſt, ſic compellendus eſt, ut pronus exeat: ſi planus, ſic, ut tranſverſus ſit: ſi quadratus, ut duobus angulis ſedeat: ſi altera parte plenior, ſic, ut prius ea, qua tenuior ſit, evadat. In rotundo nihil intereſſe, ex ipſa figura patet; niſi, ſi lævior altera parte eſt, ut ea antecedat.

Cum jam eo venit, incidi ſuper veſicæ cervi-

cem juxta anum cutis plaga lunata usque ad cervicem vesicæ debet, cornibus ad coxas spectantibus paulum: deinde ea parte, qua resima plaga est, etiamnum sub cute, altera transversa plaga facienda est, qua cervix aperiatur; donec urinæ iter pateat sic, ut plaga paulo major, quam calculus sit. Nam, qui metu fistulæ (quam illo loco οὐρορυάδα Græci vocant) parum patefaciunt, cum majore periculo eodem revolvuntur: quia calculus iter, cum vi promitur, facit, nisi accipit. idque etiam perniciosius est, si figura quoque calculi, vel aspritudo aliquid eo contulit. Ex quo & sanguinis profusio, & distentio nervorum fieri potest. quæ si quis evasit, multo tamen patentiorem fistulam habiturus est rupta cervice, quam habuisset, incisa.

Cum vero patefacta est, in conspectum calculus venit: in cujus corpore multum discrimen est. Ipse, si exiguus est, digitis ab altera parte propelli, ab altera protrahi potest. Si major, injiciendus a superiore ei parte uncus est, ejus rei causa factus. Is est ad extremum tenuis, in semicirculi speciem retusæ latitudinis; ab exteriori parte lævis, qua corpori jungitur, ab interiori asper, qua calculum attingit. Isque longior potius esse debet: nam brevis extrahendi vim non habet. Ubi injectus est, in utrumque latus inclinandus est, ut appareat calculus, & teneatur; quia, si apprehensus est, ille simul inclinatur. Idque eo nomine opus est, ne, cum adduci uncus cœperit, calculus intus effugiat, hic in oram vulneris incidat, eamque convulneret. In qua re, quod periculum esset, jam supra proposui.

Ubi ſatis teneri calculum patet, eodem pæne momento triplex motus adhibendus eſt: in utrumque latus; deinde extra, ſic tamen, ut leniter id fiat, paulumque primo calculus attrahatur: quo facto, attollendus uncus extremus eſt, uti intus magis maneat, faciliuſque illum producat. Quod ſi aliquando a ſuperiore parte calculus parum commode comprehenditur, a latere erit apprehendendus. Hæc eſt ſimpliciſſima curatio.

Sed varietas rerum quaſdam etiamnum animadverſiones deſiderat. Sunt enim quidam non aſperi tantummodo, ſed ſpinoſi quoque calculi, qui per ſe quidem delapſi in cervicem, ſine ullo periculo eximuntur. In veſica vero, non tuto vel hi conquiruntur, vel attrahuntur: quoniam, ubi illam convulnerarunt, ex diſtentione nervorum mortem maturant; multoque magis, ſi ſpina aliqua veſicæ inhæret, eamque, cum duceretur, duplicavit. Colligitur autem eo, quod difficilius urina redditur, in cervice calculum eſſe; eo, quod cruenta deſtillat, illum eſſe ſpinoſum: maximeque id ſub digitis quoque experiendum eſt, neque adhibenda manus, niſi id conſtitit. Ac tum quoque leniter intus digiti objiciendi, ne violenter promovendo convulnerent: tum incidendum. Multi hic quoque ſcalpello uſi ſunt. Meges (quoniam is infirmior eſt, poteſtque in aliqua prominentia incidere, inciſoque ſuper illam corpore, qua cavum ſubeſt, non ſecare, ſed relinquere, quod iterum incidi neceſſe ſit) ferramentum fecit rectum, in ſumma parte labroſum, in ima ſemicirculatum acutumque. Id receptum in-

ter duos digitos, indicem ac medium, ſuper pollice impoſito ſic deprimebat, ut ſimul cum carne, ſi quid ex calculo prominebat, incideret. Quo conſequebatur, ut ſemel, quantum ſatis eſſet, aperiret. Quocunque autem modo cervix ea patefacta eſt, leniter extrahi, quod aſperum eſt, debet; nulla, propter feſtinationem, vi admota.

3. *Signa calculorum, vel arenoſorum, vel mollium.*

At calculus arenoſus, & ante manifeſtus eſt, quoniam & urina, quæ redditur, arenoſa eſt: & in ipſa curatione, quoniam inter ſubjectos digitos neque æque, ſed leniter renititur, & inſuper dilabitur. Item molles calculos, & ex pluribus minutiſque, ſed inter ſe parum adſtrictis, compoſitos indicat urina, ſecum trahens quaſdam quaſi ſquamulas. Hos omnes, leniter permutatis ſubinde digitorum vicibus, ſic oportet abducere, ne veſicam lædant, neve intus aliquæ diſſipatæ reliquiæ maneant, quæ poſtmodum curationi difficultatem faciant. Quidquid autem ex his in conſpectum venit, vel digitis, vel unco eximendum eſt.

At, ſi plures calculi ſunt, ſinguli protrahi debent; ſic tamen, ut, ſi quis exiguus ſupererit, potius relinquatur. Siquidem in veſica difficulter invenitur; inventuſque celeriter effugit. Ita longa inquiſitione veſica læditur, excitatque inflammationes mortiferas, adeo ut quidam ſecti, cum diu fruſtraque per digitos veſica eſſet agitata, deceſſerint. Quibus accedit etiam, quod exiguus calculus, ad plagam urina poſtea promovente, excidit.

Si quando autem is major non videtur, nisi rupta cervice, extrahi posse, findendus est. cujus repertor Ammonius ob id λιθοτόμος cognominatus est. Id hoc modo fit. Uncus injicitur calculo sic, ut facile eum concussum quoque teneat, ne is retro revolvatur: tum ferramentum adhibetur crassitudinis modicæ, prima parte tenui, sed retusa, quod admotum calculo, & ex altera parte ictum, findat; magna cura habita, ne aut ad ipsam vesicam ferramentum perveniat, aut calculi fractura quid incidat.

4. *De calculis feminarum.*

Hæ vero curationes in feminis quoque similes sunt; de quibus parum, proprie tamen quædam dicenda sunt. Siquidem in his, ubi parvulus calculus est, scalpellus supervacuus est; quia is urina in cervicem compellitur, quæ & brevior, quam in maribus, & laxior est. Ergo & per se sæpe excidit, &, si in primo, quod est angustius, inhæret, eodem tamen unco sine ulla noxa educitur. At in majoribus calculis necessaria eadem curatio est. Sed virgini subjici digiti tanquam masculo, mulieri per naturalia ejus debent. Tum, virgini quidem, sub ima sinisteriore ora; mulieri vero, inter urinæ iter & os pubis, incidendum est sic, ut utroque loco plaga transversa sit. neque terreri convenit, si plus ex muliebri corpore sanguinis profluit.

5. *Quæ curatio calculo evulso habenda sit.*

Calculo evulso, si valens corpus est, neque magnopere vexatum, sinere oportet sanguinem flue-

re; quo minor inflammatio oriatur. Atque, ingredi quoque eum paulum, non alienum ėſt, ut excidat, ſi quid intus concreti ſanguinis manſit. Quod ſi per ſe non deſtitit, rurſus, ne vis omnis intereat, ſupprimi debet. Idque protinus, in imbecillioribus, ab ipſa curatione faciendum eſt. Siquidem, ut diſtentione nervorum periclitatur aliquis, dum veſica ejus agitatur; ſic alter metus excipit, remotis medicaminibus, ne tantum ſanguinis profluat, ut occidat. Quod ne incidat, deſidere is debet in acre acetum, cui aliquantum ſalis ſit adjectum. ſub quo & ſanguis fere conquieſcit, & adſtringitur veſica, ideoque minus inflammatur. Quod ſi parum proficit, agglutinanda cucurbitula eſt, & inguinibus, & coxis, & ſuper pubem.

Ubi jam ſatis vel evocatus eſt ſanguis, vel prohibitus, reſupinus collocandus eſt ſic, ut caput humile ſit, coxæ paulum excitentur: ac ſuper vulnus imponendum eſt duplex aut triplex linteolum, aceto madens. Deinde, interpoſitis duabus horis, in ſolium is aquae calidæ reſupinus demittendus eſt ſic, ut a genibus ad umbilicum aqua teneat, cetera veſtimentis circumdata ſint; manibus tantummodo pedibuſque nudatis, ut & minus digeratur, & ibi diutius maneat. Ex quo ſudor multus oriri ſolet: qui ſpongia ſubinde in facie detergendus eſt. Finiſque ejus fomenti eſt, donec infirmando offendat. Tum multo is oleo perungendus, inducenduſque hapſus lanæ mollis, tepido oleo repletus, qui pubem, & coxas, & inguina, & plagam ipſam, contectam eodem ante ſe linteolo, protegat: iſque

ſubinde oleo tepido madeſaciendus eſt, ut neque frigus ad veſicam admittat, & nervos leniter molliat. Quidam cataplaſmatis calefacientibus utuntur. Ea plus pondere nocent, atque veſicam urgendo vulnus irritant, quam calore proficiunt. Ergo ne vinculum quidem ullum neceſſarium eſt.

Proximo die, ſi ſpiritus difficilius redditur, ſi urina non excedit, ſi locus circa pubem mature intumuit, ſcire licet, in veſica ſanguinem concretum remanſiſſe. Igitur, demiſſis eodem modo digitis, leniter pertractanda veſica eſt, & diſcutienda, ſi qua coierunt: quo fit, ut per vulnus poſtea procedant. Non alienum etiam eſt, oriculario clyſtere acetum nitro mixtum per plagam in veſicam compellere. nam ſic quoque diſcutiuntur, ſi qua cruenta coierunt. Eaque facere etiam primo die convenit, ſi timemus, ne quid intus ſit: maximeque, ubi ambulando id elicere imbecillitas prohibuit. Cetera eadem facienda ſunt: ut demittatur in ſolium, ut eodem modo panniculus, eodem lana ſuperinjiciatur.

Sed neque ſæpe, neque tamdiu in aqua calida puer habendus, quam adoleſcens eſt; infirmus, quam valens; levi, quam graviore inflammatione affectus; is, cujus corpus digeritur, quam is, cujus adſtrictum eſt. Inter hæc vero, ſi ſomnus eſt, & æqualis ſpiritus, & madens lingua, & ſitis modica, & venter imus ſedet, & mediocris eſt cum febre modica dolor, ſcire licet, recte procedere curationem.

Atque in his inflammatio fere quinto vel ſeptimo die finitur: qua levata, ſolium ſupervacuum

eſt. ſupini tantummodo vulnus aqua calida fovendum eſt, ut, ſi quid urinæ rodit, abluatur. Imponenda autem medicamenta ſunt pus moventia; &, ſi purgandum ulcus videbitur, melle linendum. Id, ſi rodet, roſa temperabitur. Huic curationi aptiſſimum videbitur ἐννεαφάρμακον emplaſtrum. nam & ſevum habet ad pus movendum, & mel ad ulcus repurgandum: medullam etiam, maximeque vitulinam: quæ in id, ne fiſtula relinquatur, præcipue proficit. Linamenta vero tum ſuper ulcus non ſunt neceſſaria; ſuper medicamentum, ad id continendum, recte imponuntur. At, ubi ulcus purgatum eſt, puro linamento ad cicatricem perducendum eſt.

Quibus temporibus tamen, ſi felix curatio non fuit, varia circa pericula oriuntur. Quæ præſagire protinus licet, ſi continua vigilia eſt, ſi ſpiritus difficultas, ſi lingua arida eſt, ſi ſitis vehemens, ſi venter imus tumet, ſi vulnus hiat, ſi transfluens urina id non rodit, ſi ſimiliter ante tertium diem quædam livida excidunt, ſi is aut nihil, aut tarde reſpondet, ſi vehementes dolores ſunt, ſi poſt diem quintum magnæ febres urgent, & faſtidium cibi permanet, ſi cubare in ventrem jucundius eſt. Nihil tamen pejus eſt diſtentione nervorum, & ante nonum diem vomitu bilis. Sed cum inflammationis ſit metus, ſuccurri abſtinentia, modicis & tempeſtivis cibis; inter hæc, fomentis, & quibus ſupra ſcripſimus, oportet,

CAPUT XXVII.

De cancro, qui incisa vesica nascitur.

PROXIMUS cancri metus est. Is cognoscitur, si, & per vulnus, & per ipsum colem, fluit sanies mali odoris, cumque ea quaedam a concreto sanguine non abhorrentia, tenuesque carunculae lanulis similes. praeter haec, si orae vulneris aridae sunt, si dolent inguina, si febris non desinit, eaque in noctem augetur, si inordinati horrores accedunt. Considerandum autem est, in quam partem cancer is tendat. Si ad colem, indurescit is locus, & rubet, & tactu dolorem excitat, testiculique intumescunt: si in ipsam vesicam, ani dolor sequitur, coxae durescunt, non facile crura extendi possunt: at, si in alterutrum latus, oculis id expositum est, paresque utrinque easdem notas, sed minores, habet.

Primum autem ad rem pertinet corpus recte jacere, ut superior pars semper eadem sit, in quam vitium fertur. Ita, si ad colem it, supinus is collocari debet: si ad vesicam, in ventrem: si in latus, in id, quod integrius est. Deinde, ubi ventum fuerit ad curationem, homo in aquam demittetur, in qua marrubium decoctum sit, aut cupressus, aut myrtus; idemque humor clystere intus adigetur: tum superponetur lenticula cum malicorio mixta; quae utraque ex vino decocta sint; vel rubus, aut oleae folia, eodem modo decocta; aliaque medicamenta, quae ad cohibendos purgandosque cancros

propoſuimus. ex quibus, ſi qua erunt arida, per ſcriptorium calamum inſpirabuntur.

Ubi ſtare cœperit cancer, mulſo vulnus eluetur. vitabiturque eo tempore ceratum; quod, ad recipiendum id malum, corpus emollit. potius plumbum elotum cum vino inungetur: ſuper quæ idem linteolo illitum imponetur. Sub quibus perveniri ad ſanitatem poteſt: cum eo tamen, ut non ignoremus, orto cancro ſæpe affici ſtomachum, cui cum veſica quoddam conſortium eſt: exque eo fieri, ut neque retineatur cibus, neque, ſi quis retentus eſt, concoquatur, neque corpus alatur: ideoque ne vulnus quidem aut purgari, aut ali poſſit. quæ neceſſario mortem maturant.

Sed ut his ſuccurri nullo modo poteſt; ſic a primo tamen die tenenda ratio curationis eſt. In qua quædam obſervatio, ad cibum quoque potionemque pertinens, neceſſaria eſt. Nam cibus inter principia, non niſi humidus dari debet: ubi ulcus purgatum eſt, ex media materia. olera & ſalſamenta ſemper aliena ſunt. Potione opus eſt, non immodica. Nam, ſi parum bibitur, accenditur vulnus, & vigilia urget, & vis corporis minuitur: ſi plus æquo aſſumitur, ſubinde veſica impletur, eoque irritatur. Non niſi aquam autem bibendam eſſe, manifeſtius eſt, quam ut ſubinde dicendum ſit.

Solet vero ſub ejuſmodi victu evenire, ut alvus non reddatur. Hæc aqua ducenda eſt, in qua vel fœnum Græcum, vel malva decocta ſit. Idem humor roſa mixtus in ipſum vulnus oriculario clyſtere agendus eſt, ubi id rodit urina, neque purgari

patitur. Fere vero primo per vulnus exit hæc: deinde, eo ſaneſcente, dividitur, & pars per colem deſcendere incipit, donec ex toto plaga claudatur. Quod interdum tertio menſe, interdum non ante ſextum, nonnunquam exacto quoque anno fit.

Neque deſperari debet ſolida glutinatio vulneris, niſi ubi aut vehementer rupta cervix eſt, aut ex cancro multæ magnæque carunculæ, ſimulque nervoſa aliqua exciderunt. Sed, ut vel nulla ibi fiſtula, vel exigua admodum relinquatur, ſumma cura providendum eſt. Ergo, cum jam ad cicatricem vulnus tendit, extentis jacere feminibus & cruribus oportet; niſi tamen molles arenoſive calculi fuerunt: ſub his enim tardius veſica purgatur. Ideoque, diutius plagam patere, neceſſarium eſt: & tum demum, ubi jam nihil tale extra fertur, ad cicatricem perduci.

Quod ſi, antequam veſica purgata eſt, oræ ſe glutinarunt, dolorque & inflammatio redierunt, vulnus digitis vel averſo ſpecillo diducendum eſt; ut torquentibus exitus detur. Hiſque effuſis, cum diutius pura urina deſcendit, tum demum, quæ cicatricem inducant, imponenda ſunt, extendendique, ut ſupra docui, pedes, quam maxime vincti.

Quod ſi fiſtulæ metus ex his cauſis, quas propoſui, ſubeſſe videbitur, quo facilius claudatur ea, vel certe coanguſtetur, in anum quoque danda plumbea fiſtula eſt; extentiſque cruribus femina talique inter ſe deliganda ſunt, donec, qualis futura eſt, cicatrix fit.

CAPUT XXVIII.

Si nataralia feminarum non admittunt concubitum; quomodo curari conveniat.

ET hoc quidem commune esse maribus & feminis potest. Proprie vero quædam ad feminas pertinent: ut inprimis, quod earum naturalia nonnunquam, inter se glutinatis oris, concubitum non admittunt. Idque interdum evenit protinus in utero matris: interdum exulceratione in his partibus facta, & per malam curationem his oris sanescendo junctis. Si ex utero est, membrana ori vulvæ opposita est: si ex ulcere, caro id replevit.

Oportet autem membranam duabus lineis, inter se transversis, incidere ad similitudinem literæ X, magna cura habita, ne urinæ iter violetur; deinde undique eam membranam excidere. At, si caro increvit, necessarium est recta linea patefacere: tum ab ora vel vulsella, vel hamo apprehensam, tanquam habenulam, excidere: & intus implicitum in longitudinem linamentum (λημνίσκον Græci vocant) in aceto tinctum demittere, supraque succidam lanam aceto madentem deligare: tertio die solvere, & vulnus, sicut alia vulnera, curare. Cumque jam ad sanitatem tendet, plumbeam fistulam medicamento cicatricem inducente illinere, eamque intus dare: supraque idem medicamentum injicere, donec ad cicatricem plaga perveniat.

CAPUT XXIX.

Qua ratione partus emortuus ex utero excutiatur.

Ubi concepit autem aliqua, ſi jam prope maturus partus intus emortuus eſt, neque excidere per ſe poteſt, adhibenda curatio eſt. Quæ numerari inter difficillimas poteſt. nam & ſummam prudentiam moderationemque deſiderat, & maximum periculum affert. Sed ante omnia vulvæ natura mirabilis, cum in multis aliis, tum in hac re quoque facile cognoſcitur.

Oportet autem ante omnia reſupinam mulierem tranſverſo lecto ſic collocare, ut feminibus ejus ipſius ilia comprimantur. quo fit, ut & imus venter in conſpectu medici ſit, & infans ad os vulvæ compellatur : quæ, emortuo partu, id comprimit; ex intervallo vero paulum dehiſcit. Hac occaſione uſus medicus, unctæ manus indicem digitum primum debet inſerere, atque ibi continere, donec iterum id os aperiatur, rurſuſque alterum digitum demittere debebit, & per eaſdem occaſiones alios, donec tota eſſe intus manus poſſit. Ad cujus rei facultatem multum confert & magnitudo vulvæ, & vis nervorum ejus, & corporis totius habitus, & mentis etiam robur; cum præſertim intus nonnunquam etiam duæ manus dari debeant.

Pertinet etiam ad rem, quam calidiſſimum eſſe imum ventrem, & extrema corporis; neque dum inflammationem cœpiſſe, ſed recenti re protinus adhi-

beri medicinam. Nam, si corpus jam intumuit, neque demitti manus, neque educi infans, nisi ægerrime potest; sequiturque sæpe cum vomitu, & cum tremore, mortifera nervorum distentio. Verum intus emortuo corpori manus injecta protinus habitum ejus sentit. nam aut in caput, aut in pedes conversum est, aut in transversum jacet: fere tamen sic, ut vel manus ejus, vel pes in propinquo sit.

Medici vero propositum est, ut infantem manu dirigat vel in caput, vel etiam in pedes, si forte aliter compositus est. Ac, si nihil aliud est, manus vel pes apprehensus, corpus rectius reddit. nam manus in caput, pes in pedes eum convertet. Tum, si caput proximum est, demitti debet uncus, undique lævis, acuminis brevis, qui vel oculo, vel auri, vel ori, interdum etiam fronti recte injicitur: deinde attractus infantem educit. Neque tamen quolibet is tempore extrahi debet. nam, si compresso vulvæ ore id tentatum est, non emittente eo, infans abrumpitur, & unci acumen in ipsum os vulvæ delabitur; sequiturque nervorum distentio, & ingens periculum mortis. Igitur, compressa vulva, conquiescere; hiante, leniter trahere oportet; & per has occasiones paulatim eum educere. Trahere autem dextra manus uncum; sinistra, intus posita, infantem ipsum, simulque dirigere eum debet.

Solet etiam evenire, ut is infans humore distendatur; exque eo profluat fœdi odoris sanies. Quod si tale est, indice digito corpus illud forandum est, ut, effuso humore, extenuetur: tum id leniter per ipsas manus recipiendum est. nam uncus injectus he-

beti corpuſculo facile elabitur. in quo quid periculi ſit, ſupra poſitum.

Sed in pedes quoque converſus infans non difficulter extrahitur. quibus apprehenſis per ipſas manus commode educitur.

Si vero tranſverſus eſt, neque dirigi potuit, uncus alæ injiciendus, paulatimque attrahendus eſt. Sub quo fere cervix replicatur, retroque caput ad reliquum corpus ſpectat. Remedio eſt, cervix præciſa; ut ſeparatim utraque pars auferatur. Id unco fit, qui, priori ſimilis, in interiore tantum parte per totam aciem exacuitur. Tum id agendum eſt, ut ante caput, deinde reliqua pars auferatur: quia fere, majore parte extracta, caput in vacuam vulvam prolabitur, extrahique ſine ſummo periculo non poteſt.

Si tamen id incidit, ſuper ventrem mulieris duplici panniculo injecto, valens homo, non imperitus, a ſiniſtro latere ejus debet aſſiſtere, & ſuper imum ventrem ejus duas manus imponere, alteraque alteram premere. quo fit, ut illud caput ad os vulvæ compellatur. Idque tum eadem ratione, quæ ſupra poſita eſt, unco extrahitur.

At, ſi pes alter juxta repertus eſt, alter retro cum corpore eſt, quidquid protractum eſt, paulatim abſcindendum eſt. Et, ſi clunes os vulvæ urgere cœperunt, iterum retro repellendæ ſunt, conquiſituſque pes ejus adducendus. Aliæque etiamnum difficultates faciunt, ut, qui ſolidus non exit, conciſus eximi debeat.

Quoties autem infans protractus eſt, tradendus

miniſtro eſt. Is eum ſupinis manibus ſuſtinere, medicus deinde ſiniſtra manu leniter trahere umbilicum debet ita, ne abrumpat, dextraque eum ſequi uſque ad eas, quas Secundas vocant, quod velamentum infantis intus fuit: hiſque ultimis apprehenſis, venulas membranulaſque omnes eadem ratione manu diducere a vulva, totumque illud extrahere, &, ſi quid intus præterea concreti ſanguinis remanet. Tum compreſſis in unum feminibus, illa in conclavi collocanda eſt, modicum calorem, ſine ullo perflatu, habente. Super imum ventrem ejus imponenda lana ſuccida, in aceto & roſa tincta. Reliqua curatio talis eſſe debet, qualis in inflammationibus, & in his vulneribus, quæ in nervoſis locis ſunt, adhibetur.

CAPUT XXX.

De ani vitiis.

Ani quoque vitia, ubi medicamentis non vincuntur, manus auxilium deſiderant. Ergo, ſi qua ſciſſa in eo vetuſtate induruerunt, jamque callum habent, commodiſſimum eſt, ducere alvum; tum ſpongiam calidam admovere, ut relaxentur illa, & foras prodeant: ubi in conſpectu ſunt, ſcalpello ſingula excidere, & ulcera renovare; deinde imponere linamentum molle, & ſuper linteolum illitum melle, locumque eum molli lana implere, & ita vincire: altero die, deincepſque ceteris lenibus medicamentis uti; quæ ad recentia eadem vitia neceſſaria eſſe, alias poſui: & utique per primos dies for-

bitionibus eum ſuſtinere; paulatim deinde cibis adjicere aliquid, generis tamen ejus, quod eodem loco præceptum eſt. Si quando autem ex inflammatione pus in his oritur, ubi primum id apparuit, incidendum eſt, ne anus ipſe ſuppuret. Neque tamen ante properandum eſt. nam, ſi crudum inciſum eſt, inflammationi multum accedit, & puris aliquanto amplius concitatur. His quoque vulneribus, lenibus cibis, iiſdemque medicamentis opus eſt.

2. *De condylomatis.*

At tubercula, quæ κονδυλώματα appellantur, ubi induruerunt, hac ratione curantur. Alvus ante omnia ducitur. Tum vulſella tuberculum apprehenſum, juxta radices exciditur. Quod ubi factum eſt, eadem ſequuntur, quæ ſupra poſt curationem adhibenda eſſe propoſui: tantummodo, ſi quid increſcit, ſquama æris coercendum eſt.

3. *De hæmorrhoidibus.*

Ora etiam venarum, fundentia ſanguinem, ſic tolluntur. Ubi ſanguini, qui effluit, ſanies adjicitur, alvus acribus ducitur; quo magis ora promoveantur. eoque fit, ut omnes venæ, quaſi capitula conſpicua ſint. Tum, ſi capitulum exiguum eſt, baſimque tenuem habet, adſtringendum lino paulum ſupra eſt, quam ubi cum ano committitur: imponenda ſpongia ex aqua calida eſt, donec id liveat: deinde aut ungue, aut ſcalpello, ſupra nodum id exulcerandum eſt. Quod niſi factum eſt, magni dolores ſubſequuntur: interdum etiam urinæ difficul-

tas. Si id majus eſt, & baſis latior, hamulo uno aut altero excipiendum eſt, paulumque ſupra baſim incidendum: neque relinquendum quidquam ex eo capitulo, neque quidquam ex ano demendum eſt. quod conſequitur is, qui neque nimium, neque parum hamos ducit. Qua inciſum eſt, acus debet immitti, infraque eam lino id capitulum alligari. Si duo triave ſunt, imum quodque primum curandum eſt: ſi plura, non omnia ſimul, ne tempore eodem undique teneræ cicatrices ſint. Si ſanguis profluit, excipiendus eſt ſpongia: deinde linamentum imponendum, ungenda femina, & inguina, & quidquid juxta ulcus eſt, ceratumque ſuperdandum, & farina hordeacea calida implendus is locus, & ſic deligandus eſt. Poſtero die is deſidere in aqua calida debet, eodemque cataplaſmate foveri. Ac bis die, & ante curationem, & poſt eam, coxendices ac femina liquido cerato perungenda ſunt; tepidoque is loco continendus. Interpoſitis quinque aut ſex diebus, oriculario ſpecillo linamenta educenda, &, ſi capitula ſimul non exciderunt, digito promovenda: tum lenibus medicamentis, iiſdemque, quæ alibi poſui, ulcera ad ſanitatem perducenda. Finito vitio, quemadmodum agendum eſſet, jam alias ſuperius expoſui.

CAPUT XXXI.

De varicibus.

AB his ad crura proximus tranſitus eſt. In quibus orti varices non difficili ratione tolluntur. Huc

autem & earum venularum, quæ in capite nocent, & eorum varicum, qui in ventre sunt, curationem distuli; quoniam ubique eadem est. Igitur vena omnis, quæ noxia est, aut adusta tabescit, aut manu exciditur. Si recta est; si, quamvis transversa, tamen simplex; si modica est, melius aduritur. Si curva est, & velut in orbes quosdam implicatur, pluresve inter se involvuntur, utilius eximere est.

Adurendi ratio hæc est. Cutis superinciditur: tum, patefacta vena, tenui & retuso ferramento candente modice premitur; vitaturque, ne plagæ ipsius oræ adurantur: quas reducere hamulis facile est. Id interpositis fere quaternis digitis per totum varicem fit: & tum superimponitur medicamentum, quo adusta sanantur.

At exciditur hoc modo. Cute eadem ratione super venam incisa, hamulo oræ excipiuntur; scalpelloque undique a corpore vena diducitur; caveturque, ne inter hæc ipsa lædatur; eique retusus hamulus subjicitur; interpositoque eodem fere spatio, quod supra positum est, in eadem vena idem fit: quæ, quo tendat, facile hamulo extento cognoscitur.

Ubi jam idem, quacunque varices sunt, factum est, uno loco adducta per hamulum vena præciditur: deinde, qua proximus hamus est, attrahitur & evellitur; ibique rursus absciditur. Ac sic undique varicibus crure liberato, tum plagarum oræ committuntur, & super emplastrum glutinans injicitur.

CAPUT XXXII.

De digitis cohærentibus, & curvatis.

AT, ſi digiti vel in utero protinus, vel propter communem exulcerationem poſtea cohæſerunt, ſcalpello diducuntur: dein ſeparatim uterque non pingui emplaſtro circumdatur: atque ita per ſe uterque ſaneſcit.

Si vero fuit ulcus in digito, poſteaque male inducta cicatrix curvum eum reddidit; primum malagma tentandum eſt: dein, ſi id nihil prodeſt (quod & in veteri cicatrice, &, ubi nervi læſi ſunt, evenire conſuevit) videre oportet, nervine id vitium, an cutis ſit. Si nervi eſt, attingi non debet: neque enim ſanabile eſt. Si cutis, tota cicatrix excidenda eſt, quæ fere calloſa efficit, ut extendi digitus non patiatur. Tum rectus ſic ad novam cicatricem perducendus eſt.

CAPUT XXXIII.

De gangræna.

GANGRÆNAM inter ungues alaſque, aut inguina naſci; &, ſi quando medicamenta vincuntur, membrum præcidi oportere, alio loco mihi dictum eſt.

Sed id quoque cum periculo ſummo fit: nam ſæpe in ipſo opere, vel profuſione ſanguinis vel animæ defectione moriuntur. Verum hic quoque nihil intereſt, an ſatis tutum præſidium ſit, quod unicum

eſt. Igitur inter ſanam vitiatamque partem incidenda ſcalpello caro uſque ad os eſt ſic, ut neque contra ipſum articulum id fiat, & potius ex ſana parte aliquid excidatur, quam ex ægra relinquatur. Ubi ad os ventum eſt, reducenda ab eo ſana caro, & circa os ſubſecanda eſt, ut ea quoque parte aliquid oſſis nudetur: dein id ſerrula præcidendum eſt, quam proxime ſanæ carni etiam inhærenti: ac tum frons oſſis, quam ſerrula exaſperavit, lævanda eſt, ſupraque inducenda cutis. quæ ſub ejuſmodi curatione laxa eſſe debet, ut quam maxime undique os contegat. Quo cutis inducta non fuerit, id linamentis erit contegendum, & ſuper id ſpongia ex aceto deliganda. Cetera poſtea ſic facienda, ut in vulneribus, in quibus pus non moveri debet, præceptum eſt.

A. CORN. CELSI MEDICINÆ LIBER OCTAVUS.

CAPUT I.

De poſitu & figura oſſium totius humani corporis.

SUPEREST ea pars, quæ ad oſſa pertinet. Quæ quo facilius accipi poſſit, prius poſitus figuraſque eorum indicabo. Igitur calvaria incipit ex interiore parte concava, extrinſecus gibba, utrinque lævis, &, qua cerebri membranam contegit, &, qua cute, capillum gignente, contegitur. Eaque ſimplex ab occipitio & temporibus; duplex, uſque in verticem a fronte, eſt. Oſſaque ejus, ab exterioribus partibus, dura; ab interioribus, quibus inter ſe connectuntur, molliora ſunt. Interque ea venæ diſcurrunt, quas his alimentum ſubminiſtrare, credibile eſt.

Raro autem calvaria ſolida, ſine ſuturis eſt: locis tamen æſtuoſis facilius invenitur. & id caput firmiſſimum, atque a dolore tutiſſimum eſt: ex ceteris, quo ſuturæ pauciores ſunt, eo capitis valetudo commodior eſt. neque enim certus earum numerus eſt, ſicut ne locus quidem. Fere tamen duæ, ſuper aures, tempora a ſuperiore capitis parte diſcer-

nunt: tertia, ad aures per verticem tendens, occipitium a ſummo capite diducit: quarta, ab eodem vertice per medium caput ad frontem procedit; eaque modo ſub imo capillo deſinit, modo frontem ipſam ſecans inter ſupercilia finitur. Ex his ceteræ quidem ſuturæ in unguem committuntur: eæ vero, quæ ſuper aures tranſverſæ ſunt, totis oris paulatim extenuantur; atque ita inferiora oſſa ſuperioribus leniter inſidunt. Craſſiſſimum vero in capite os poſt aurem eſt, qua capillus, ut veriſimile eſt, ob id ipſum non gignitur. Sub iis quoque muſculis, qui tempora connectunt, os medium, in exteriorem partem inclinatum, poſitum eſt. At facies ſuturam habet maximam. quæ, a tempore incipiens, per medios oculos, nareſque tranſverſa pervenit ad alterum tempus. A qua breves duæ ſub interioribus angulis deorſum ſpectant. Et malæ quoque in ſumma parte ſingulas tranſverſas ſuturas habent. A mediiſque naribus, aut ſuperiorum dentium gingivis, per medium palatum una procedit; alia, quæ tranſverſa idem palatum ſecat. Et ſuturæ quidem in plurimis hæ ſunt.

Foramina autem, intra caput, maxima oculorum ſunt: deinde narium; tum quæ in auribus habemus. Ex his, quæ oculorum ſunt, recta ſimpliciaque ad cerebrum tendunt. Narium duo foramina oſſe medio diſcernuntur. ſiquidem hæ primum a ſuperciliis, anguliſque oculorum, oſſe inchoantur ad tertiam fere partem: deinde in cartilaginem verſæ, quo propius ori deſcendunt, eo magis caruncula quoque molliuntur. Sed ea foramina, quæ

a ſummis ad imas nares ſimplicia ſunt, ibi rurſus in bina itinera dividuntur: aliaque ex his, ad fauces pervia, ſpiritum & reddunt, & accipiunt; alia ad cerebrum tendunt. In ultima parte in multa & tenuia foramina diſſipantur, per quæ ſenſus odoris nobis datur. In aure quoque primo rectum & ſimplex iter procedendo flexuoſum fit. Quod ipſum juxta cerebrum in multa & tenuia foramina diducitur, per quæ facultas audiendi eſt. Juxtaque ea duo parvuli quaſi ſinus ſunt; ſuperque eos finitur os, quod tranſverſum a genis tendens, ab inferioribus oſſibus ſuſtinetur. Jugale appellari poteſt ab eadem ſimilitudine, a qua id Græci ζυγῶδες appellant. Maxilla vero eſt molle os, eaque una eſt. Cujus eadem & media, & etiam ima pars, mentum eſt: a quo utrinque procedit ad tempora; ſolaque ea movetur. Nam malæ cum toto oſſe, quod ſuperiores dentes exigit, immobiles ſunt. Verum ipſius maxillæ partes extremæ quaſi bicornes ſunt. Alter proceſſus, infra latior, vertice ipſo tenuatur, longiuſque procedens ſub oſſe jugali ſubit, & ſuper id temporum muſculis illigatur. Alter brevior & rotundior, & in eo ſinu, qui juxta foramina auris eſt, cardinis modo fit; ibique huc & illuc ſe inclinans maxillæ facultatem motus præſtat.

Duriores oſſe dentes ſunt: quorum pars maxillæ, pars ſuperiori oſſi malarum hæret. Ex his quaterni primi, quia ſecant, τομικοὶ a Græcis nominantur. Hi deinde quatuor caninis dentibus ex omni parte cinguntur. Ultra quos utrinque fere maxillares quini ſunt, præterquam in iis, in quibus ultimi,

qui ſero gigni ſolent, non increverunt. Ex his priores ſingulis radicibus; maxillares utique binis; quidam etiam ternis, quaterniſve nituntur. Fereque longior radix breviorem dentem edit; rectique dentis recta etiam radix, curvi flexa eſt. Exque eadem radice in pueris novus dens ſubit, qui multo ſæpius priorem expellit: interdum tamen ſupra inſrave eum ſe oſtendit.

Caput autem ſpina excipit. Ea conſtat ex vertebris quatuor & viginti. Septem in cervice ſunt, duodecim ad coſtas, reliquæ quinque ſunt proximæ coſtis. Hæ teretes breveſque, ab utroque latere, proceſſus duos exigunt: mediæ perforatæ, qua ſpinæ medulla cerebro commiſſa deſcendit: circa quoque per duos proceſſus tenuibus cavis perviæ, per quæ a membrana cerebri ſimiles membranulæ deducuntur. Omneſque vertebræ (exceptis tribus ſummis) a ſuperiore parte in ipſis proceſſibus parum deſidentes ſinus habent: ab inferiore alios deorſum verſus proceſſus exigunt. Summa igitur protinus caput ſuſtinet, per duos ſinus receptis exiguis ejus proceſſibus. Quo fit, ut caput ſurſum deorſum verſum tuberibus exaſperetur. Secunda ſuperioris parti inferiori inſeritur. Quod ad circuitum pertinet, pars ſumma anguſtiore orbe finitur. itaque ſuperior ſecundæ circumdata in latera quoque caput moveri ſinit. Tertia eodem modo ſecundam excipit. Ex quo facilis cervici mobilitas eſt. Ac, ne ſuſtineri quidem caput poſſet, niſi utrinque recti valenteſque nervi collum continerent, quos τένοντας Græci appellant, ſiquidem horum inter omnes

flexus alter ſemper intentus ultra prolabi ſuperiora non patitur. Jamque vertebra tertia tubercula, quæ inferiori inſerantur, exigit. Ceteræ proceſſibus deorſum ſpectantibus in inferiores inſinuantur, ac per ſinus, quos utrinque habent, ſuperiores accipiunt, multiſque nervis & multa cartilagine continentur. Ac ſic, uno flexu modico in promtum dato, ceteris negotiis homo & rectus inſiſtit, & aliquid ad neceſſaria opera curvatur.

Infra cervicem vero ſumma coſta contra humerum ſita eſt. Inde ſeptem inferiores uſque ad imum pectus perveniunt: hæque, primis partibus rotundæ & leniter quaſi capitulatæ, vertebrarum tranſverſis proceſſibus, ibi quoque paulum inſinuatis, inhærent: inde lateſcunt, & in exteriorem partem recurvatæ paulatim in cartilaginem degenerant; eaque parte rurſus in interiora leniter flexæ committuntur cum oſſe pectoris. Quod valens ac durum a faucibus incipit, ab utroque latere lunatum, & a præcordiis, jam ipſum quoque cartilagine mollitum, terminatur. Sub coſtis vero prioribus quinque (quas νόθας Græci nominant) breves tenuioreſque, atque ipſæ quoque paulatim in cartilaginem verſæ, extremis abdominis partibus inhæreſcunt; imaque ex his, majore jam parte nihil, niſi cartilago eſt.

Rurſus, a cervice duo lata oſſa utrinque ad ſcapulas tendunt: noſtri ſcutula operta; ὠμοπλάτας Græci nominant. Ea in ſummis verticibus ſinuata, ab his triangula, paulatimque lateſcentia ad ſpinam tendunt; &, quo latiora quaque parte ſunt, hoc hebetiora. Atque ipſa quoque, in imo cartilaginoſa,

posteriore parte velut innatant; quoniam, nisi in summo, nulli ossi inhærescunt. Ibi vero validis musculis nervisque constricta sunt.

At a summa costa paulo interius, quam ubi ea media est, os excrescit, ibi quidem tenue, procedens vero, quo propius lato scapularum ossi fit, eo plenius latiusque & paulum in exteriora curvatum. quod protinus altera verticis parte modice intumescens, sustinet jugulum. Id autem ipsum recurvum atque inter durissima ossa numerandum, altero capite in eo, quod posui, altero in exiguo sinu pectoralis ossis insidit, paululumque motu brachii movetur, & cum lato osse scapularum. Infra caput ejus, nervis & cartilagine connectitur.

Hinc humerus incipit, extremis utrinque capitibus tumidus, mollis, sine medulla, cartilaginosus: medius teres, durus, medullosus: leniter gibbus in priorem, posteriorem & interiorem, cavus in exteriorem partem. Prior autem pars est, quæ a pectore est: posterior, quæ ab scapulis: interior, quæ ad latus tendit: exterior, quæ ab eo recedit. quod ad omnes articulos pertinere, in ulterioribus patebit. Superius autem humeri caput rotundius, quam cetera ossa, de quibus adhuc dixi, vertici lati scapularum ossis parvo excessu inseritur, ac majore parte extra situm nervis deligatur. At inferius duos processus habet: inter quos, quod medium est, magis etiam extremis partibus sinuatur.

Quæ res sedem brachio præstat. quod constat ex ossibus duobus. Radius, quem κερκίδα Græci appellant, superior breviorque, & primo tenuior, ro-

tundo & leniter cavo capite exiguum humeri tuberculum recipit, atque ibi nervis & cartilagine continetur. Cubitus inferior longiorque, & primo plenior, in ſummo capite duobus quaſi verticibus exſtantibus in ſinum humeri, quem inter duos proceſſus ejus eſſe propoſui, ſe inſerit. Primo vero duo brachii oſſa juncta paulatim dirimuntur, rurſuſque ad manum coeunt, modo craſſitudinis mutato. Siquidem ibi radius plenior, cubitus admodum tenuis eſt. Dein radius, in caput cartilaginoſum conſurgens, in vertice ejus ſinuatur. Cubitus rotundus in extremo, parte altera paulum procedit. Ac, ne ſæpius dicendum ſit, illud ignorari non oportet, plurima oſſa in cartilaginem deſinere, nullum articulum non ſic finiri. Neque enim aut moveri poſſet, niſi lævi inniteretur; aut cum carne nerviſque conjungi, niſi ea media quædam materia committeret.

In manu vero prima palmæ pars ex multis minutiſque oſſibus conſtat, quorum numerus incertus eſt. Sed oblonga omnia, & triangula, ſtructura quadam inter ſe connectuntur, cum invicem ſuperior alterius angulus, alterius planities ſit: eoque fit ex his unius oſſis paulum in interiora concavi ſpecies. Verum ex manu duo exigui proceſſus in ſinum radii conjiciuntur. Tum ex altera parte quinque oſſa recta, ad digitos tendentia, palmam explent. A quibus ipſi digiti oriuntur: qui ex oſſibus ternis conſtant. omniumque eadem ratio eſt. Interius os in vertice ſinuatur, recipitque exterioris exiguum tuberculum; nervique ea continent. A quibus orti ungues indureſcunt. Ideoque non oſſi, ſed carni magis radici-

bus suis inhærent. Ac superiores quidem partes sic ordinatæ sunt.

Ima vero spina in coxarum osse desidit; quod transversum longeque valentissimum, vulvam, vesicam, rectum intestinum tuetur. Idque ab exteriore parte gibbum; ad spinam, resupinatum; a lateribus, id est, in ipsis coxis, sinus rotundos habet. A quibus oritur os, quod pectinem vocant; idque, super intestina sub pube transversum, ventrem firmat: rectius in viris, recurvatum magis in exteriora in feminis, ne partum prohibeat.

Inde femina oriuntur. Quorum capita rotundiora etiam, quam humerorum sunt; cum illa ex ceteris rotundissima sint. Infra vero duos processus a priore & a posteriore parte habent. Dein dura, & medullosa, & ab exteriore parte gibba, rursus ab inferioribus quoque capitibus intumescunt: superiora in sinus coxæ, sicut humeri in ea ossa, quæ scapularum sunt, conjiciuntur; tum infra introrsus leniter tendunt, quo æqualius superiora membra sustineant. Atque ideo inferiora quoque capita media sinuantur, quo facilius excipi a cruribus possint. Quæ commissura osse parvo, molli, cartilaginoso tegitur. patellam vocant. Hæc super innatans, neque ulli ossi inhærens, sed carne & nervis deligata, pauloque magis ad femoris os tendens, inter omnes crurum flexus juncturam tuetur.

Ipsum autem crus est ex ossibus duobus. Etenim per omnia femur humero, crus brachio simile est: adeo ut habitus quoque & decor alterius ex altero cognoscatur. quod ab ossibus incipiens, etiam in

carne respondet. Verum alterum os ab exteriore parte suræ positum est: quod ipsum quoque sura recte nominatur. Id brevius, supraque tenuius, ad ipsos talos intumescit. Alterum a priore parte positum, cui tibiæ nomen est, longius & in superiore parte plenius, solum cum femoris inferiore capite committitur; sicut cum humero cubitus. Atque ea quoque ossa, infra supraque conjuncta, media, ut in brachio, dehiscunt.

Excipitur autem crus infra osse transverso talorum; idque ipsum super os calcis situm est. quod quadam parte sinuatur, quadam excessus habet, & procedentia ex talo recipit, & in sinum ejus inseritur. Idque sine medulla durum, magisque in posteriorem partem projectum, teretem ibi figuram repræsentat. Cetera ossa pedis ad eorum, quæ in manu sunt, similitudinem structa sunt. Plantæ palmis, digiti digitis, ungues unguibus respondent.

CAPUT II.

Ossa vitiata & corrupta quibus signis cognoscantur, & qua ratione curentur.

OMNE autem os, ubi injuria accessit, aut vitiatur, aut finditur, aut frangitur, aut foratur, aut colliditur, aut loco movetur. Id, quod vitiatum est, primo fere pingue fit; deinde vel nigrum, vel cariosum. quæ, supernatis gravibus ulceribus aut fistulis, hisque vel longa vetustate, vel etiam cancro occupatis, eveniunt. Oportet autem ante omnia os nudare, ulcere exciso; &, si latius est ejus vitium,

quam ulcus fuit, carnem subsecare, donec undique os integrum pateat: tum id, quod pingue est, semel iterumve satis est admoto ferramento adurere, ut ex eo testa secedat, aut eradere, donec jam aliquid cruoris ostendatur, quæ integrioris nota est. nam necesse est aridum sit id, quod vitiatum est. Idem in cartilagine quoque læsa faciendum est. siquidem ea quoque scalpello radenda est, donec integrum id sit, quod relinquatur. Deinde, sive os, sive cartilago rasa est, nitro bene trito respergendum est. Neque alia facienda sunt, ubi caries, nigritiesve in summo osse est. siquidem id vel paulo diutius eodem ferramento adurendum, vel radendum est. qui radit hæc, audacter imprimere ferramentum debet, ut & agat aliquid, & maturius desinat. Finis est, cum vel ad album os, vel ad solidum ventum est. Albo finiri ex nigritie vitium, soliditate quadam ex carie, manifestum est. Accedere etiam cruoris aliquid integro, supra dictum est. Si quando autem altius descenderit utrumlibet, dubium est.

In carie quidem expedita cognitio est. Specillum tenue in foramina demittitur; quod magis minusve intrando, vel in summo cariem esse, vel altius descendisse, testatur. Nigrities colligi quidem potest etiam ex dolore, & ex febre, quæ ubi mediocria sunt, illa alte descendisse non potest. Manifestior tamen adacta terebra fit. nam finis vitii est, ubi scobis nigra est desiit.

Igitur, si caries alte descendit, per terebram urgenda crebris foraminibus est, quæ altitudine vitium æquent: tum in ea foramina demittenda can-

dentia ferramenta ſunt, donec inde ſiccum os ex toto fiat. ſimul enim poſt hæc & reſolvetur ab inferiore oſſe, quodcunque vitiatum eſt, & is ſinus carne replebitur, & humor aut nullus poſtea feretur, aut mediocris.

Sin autem nigrities eſt, aut ſi caries ad alteram quoque partem oſſis tranſit, oportet excidi. Idem quoque in carie, ad alteram partem oſſis penetrante, fieri poteſt. Sed, quod totum vitiatum, totum eximendum eſt. Si inferior pars integra eſt, eatenus, quod corruptum eſt, excidi debet. Item ſive capitis, ſive pectoris os, ſive coſta carioſa eſt, inutilis uſtio eſt, ſed excidendi neceſſitas eſt. Neque audiendi ſunt, qui, oſſe nudato, diem tertium exſpectant, ut tum excidant. ante inflammationem enim tutius omnia tractantur. Itaque, quantum fieri poteſt, eodem momento & cutis incidenda eſt, & os detegendum, & omni vitio liberandum eſt. Longeque perniciosiſſimum eſt, quod in oſſe pectoris eſt: quia vix, etiamſi recte ceſſit curatio, veram ſanitatem reddit.

CAPUT III.

Quomodo os excidatur; & de modiolo, & terebra, ferramentis ad id paratis.

EXCIDITUR vero os duobus modis. Si parvulum eſt, quod læſum eſt, modiolo, quem χοινίκιον Græci vocant: ſi ſpatioſius, terebris. Utriuſque rationem proponam. Modiolus ferramentum concavum, teres, eſt, imis oris ſerratum: per quod medium cla-

vus, ipſe quoque interiore orbe cinctus demittitur. Terebrarum autem duo genera ſunt: alterum ſimile ei, quo fabri utuntur: alterum capituli longioris, quod ab acuto mucrone incipit, deinde ſubito latius fit; atque iterum ab alio principio paulo minus, quam æqualiter ſurſum procedit.

Si vitium in anguſto eſt, quod comprehendere modiolus poſſit, ille potius aptatur. Et, ſi caries ſubeſt, medius clavus in foramen demittitur. Si nigrities, angulo ſcalpri ſinus exiguus fit, qui clavum recipiat, ut, eo inſiſtente, circumactus modiolus delabi non poſſit: deinde is habena, quaſi terebra, convertitur. Eſtque quidam premendi modus, ut & foretur, & circumagatur: quia, ſi leviter imprimitur, parum proficit; ſi graviter, non movetur. Neque alienum eſt, inſtillare paululum roſæ, vel lactis, quo magis lubrico circumagatur. quod ipſum tamen, ſi copioſius eſt, aciem ferramenti hebetat. Ubi jam iter modiolo impreſſum eſt, medius clavus educitur, & ille per ſe agitur. deinde, cum ſanitas inferioris partis ſcobe cognita eſt, modiolus removetur.

At, ſi latius vitium eſt, quam ut illo comprehendatur, terebra res agenda eſt. Ea foramen fit in ipſo fine vitioſi oſſis atque integri: deinde alterum non ita longe, tertiumque, donec totus is locus, qui excidendus eſt, his cavis cinctus ſit. atque ibi quoque quatenus terebra agenda ſit, ſcobis ſignificat. Tunc exciſorius ſcalper ab altero foramine ad alterum malleolo adactus id, quod inter utrumque medium eſt, excidit; ac ſic ambitus ſimilis ei

ſit, qui in anguſtiorem orbem modiolo imprimitur. Utro modo vero id circumductum eſt, idem exciſorius ſcalper, & in oſſe corrupto planus, ſummam quamque teſtam levet, donec integrum os relinquatur.

Vix unquam nigrities, interdum caries per totum os perrumpit, maximeque ubi vitiata calvaria eſt. Id quoque vitii ſpecillo ſignificatur. qui depreſſus in id foramen, quod infra ſolidam ſedem habet, & ob id renitens aliquid invenit, & madens exit. Si pervium invenit, altius deſcendens inter os & membranam, nihil oppoſitum invenit, educiturque ſiccus: non quo non ſubſit aliqua vitioſa ſanies; ſe quoniam ibi, ut in latiore ſede, diffuſa ſit.

Sive autem nigrities, quam terebra detexit, ſive caries, quam ſpecillum oſtendit, os tranſit, modioli quidem uſus fere ſupervacuus eſt; quia latius pateat neceſſe-eſt, quod tam alte proceſſit. Terebra vero ea, quam ſecundo loco poſui, utendum; eaque, ne nimis incaleſcat, ſubinde in aquam frigidam demittenda eſt. Sed tum majore cura agendum eſt, cum jam aut ſimplex os dimidium perforatum eſt, aut in duplici ſuperius. illud ſpatium ipſum; hoc ſanguis ſignificat. Ergo tum lentius ducenda habena, ſuſpendendaque magis manus ſiniſtra eſt, & ſæpius attollenda, & foraminis altitudo conſideranda; ut, quandocunque os perrumpitur, ſentiamus, neque periclitemur, ne mucrone cerebri membrana lædatur: ex quo graves inflammationes, cum periculo mortis oriuntur.

Factis foraminibus, eodem modo media ſepta,

ſed multo circumſpectius, excidenda ſunt, ne forte angulus ſcalpri eandem membranam violet; donec fiat aditus, per quem membranæ cuſtos immittatur. μηνιγγοφύλακα Græci vocant. Lamina ænea eſt, firma, paulum reſima, ab exteriore parte lævis. Quæ demiſſa ſic, ut exterior pars ejus cerebro propior ſit, ſubinde ei ſubjicitur, quod ſcalpro diſcutiendum eſt: ac, ſi excipit ejus angulum, ultra tranſire non patitur: eoque & audacius, & tutius, ſcalprum malleolo medicus ſubinde ferit, donec undique exciſum os, eadem lamina levetur, tollique ſine ulla noxa cerebri poſſit. Ubi totum os ejectum eſt, circumradendæ lævandæque oræ ſunt, &, ſi quid ſcobis membranæ inſedit, colligendum. Ubi, ſuperiori parte ſublata, inferior relicta eſt, non ora tantum, ſed os quoque totum lævandum eſt, ut ſine noxa poſtea cutis increſcat, quæ aſpero oſſi innaſcens protinus non ſanitatem, ſed novos dolores movet.

Patefacto cerebro, qua ratione agendum ſit, dicam, cum ad fracta oſſa venero. Si baſis aliqua ſervata eſt, ſuperimponenda ſunt medicamenta non pinguia, quæ recentibus vulneribus accommodantur; ſupraque imponenda lana ſuccida, oleo atque aceto madens. Ubi tempus proceſſit, ab ipſo oſſe caro increſcit, eaque factum manu ſinum complet. Si quod etiam os aduſtum eſt, a parte ſana recedit; ſubitque inter integram atque emortuam partem caruncula, quæ, quod abſceſſit, expellat. eaque fere, quia teſta tenuis & anguſta eſt, λεπὶς, id eſt, ſquama, a Græcis nominatur.

Poteſt etiam evenire, ut ex ictu neque findatur os, neque perfringatur; ſed ſummum tamen collidatur, exaſpereturque. Quod ubi incidit, radi & lævari ſatis eſt. Hæc quamvis maxime fiunt in capite, tamen ceteris quoque oſſibus communia ſunt: ut, ubicunque idem incidet, eodem remedio ſit utendum. At, cum ea fracta, fiſſa, forata, colliſa ſunt, quaſdam proprias in ſingulis generibus, quaſdam communes in pluribus curationes requirunt. De quibus protinus dicam, initio ab eadem calvaria accepto.

CAPUT IV.

De calvaria fracta.

IGITUR, ubi ea percuſſa, protinus requirendum eſt, num bilem homo is vomuerit; num oculi ejus occæcati ſint; num obmutuerit; num per nares aureſve ſanguis ei effluxerit; num conciderit; num ſine ſenſu quaſi dormiens jacuerit. Hæc enim non niſi oſſe fracto eveniunt. Atque, ubi inciderunt, ſcire licet, neceſſariam, ſed difficilem curationem eſſe. Si vero etiam torpor acceſſit, ſi mens non conſtat, ſi nervorum vel reſolutio vel diſtentio ſecuta eſt; veriſimile eſt, etiam cerebri membranam eſſe violatam: eoque in anguſto magis ſpes eſt. At, ſi nihil horum ſecutum eſt, & jam poteſt dubitari, an os fractum ſit; & protinus conſiderandum eſt, lapide, an ligno, an ferro, an alio telo percuſſum ſit, & hoc ipſo lævi an aſpero, mediocri an vaſtiore, vehementer an leniter. quia quo mitior ictus fuit, eo fa-

cilius os ei restitisse credibile est. Sed nihil tamen melius est, quam certiore id nota explorare. Ergo, qua plaga est, demitti specillum oportet, neque nimis tenue, neque acutum, ne, cum in quosdam naturales sinus inciderit, opinionem fracti ossis frustra faciat; neque nimis plenum, ne parvulæ rimulæ fallant. Ubi specillum ad os venit, si nihil nisi læve & lubricum occurrit, integrum id videri potest: si quid asperi est, utique qua suturæ non sint, fractum os esse testatur.

A suturis se deceptum esse, Hippocrates memoriæ prodidit, more scilicet magnorum virorum, & fiduciam magnarum rerum habentium. Nam levia ingenia, quia nihil habent, nihil sibi detrahunt. Magno ingenio, multaque nihilo minus habituro, convenit etiam simplex veri erroris confessio; præcipueque in eo ministerio, quod utilitatis causa posteris traditur; ne qui decipiantur eadem ratione, qua quis ante deceptus est. Sed hæc quidem alioquin memoria magni professoris, ut interponeremus, effecit.

Potest autem sutura eo nomine fallere, quia æque aspera est; ut aliquis hanc esse, etiamsi rima est, existimet eo loco, quo subesse hanc verisimile est. Ergo eo nomine decipi non oportet: sed os aperire tutissimum est. Nam neque utique certa sedes, ut supra posui, suturarum est: & potest idem & naturaliter commissum & ictu fissum esse, juxtave aliquid fissum habere. Quin aliquando etiam, ubi ictus fuit vehementior, quamvis specillo nihil invenitur, tamen aperire commodius est. Ac, si ne tum quidem

rima manifesta est, inducendum super os atramentum scriptorium est, deinde scalpro id detrahendum. nigritiem enim continet, si quid fissum est.

Solet etiam evenire, ut altera parte fuerit ictus, & os altera fiderit. Itaque, si graviter aliquis percussus est, si mala indicia subsecuta sunt, neque ea parte, qua cutis discussa est, rima reperitur; non incommodum est, parte altera considerare, num quis locus mollior sit, & tumeat; eumque aperire: siquidem ibi fissum os reperietur. nec tamen magno negotio cutis sanescit, etiamsi frustra secta est. Os fractum, nisi succursum est, gravibus inflammationibus afficit, difficiliusque postea tractatur.

Raro, sed aliquando tamen, evenit, ut os quidem totum integrum maneat, intus vero ex ictu vena aliqua in cerebri membrana rupta aliquid sanguinis mittat; isque ibi concretus magnos dolores moveat, & oculos quibusdam obcæcet. Sed fere contra id dolor est, &, eo loco cute incisa, pallidum os reperitur. ideoque id quoque os excidendum est. Quacunque autem de causa curatio hæc necessaria est, si nondum satis cutis patefacta est, latius aperienda est, donec, quidquid læsum est, in conspectu sit. In quo ipso videndum est, ne quid ex ipsa membranula, quæ sub cute calvariam cingit, super os relinquatur: siquidem hæc scalpro terebrisve lacerata vehementes febres cum inflammationibus excitat. Itaque eam commodius est ex toto ab osse deduci. Plagam, si ex vulnere est, talem necesse est habeamus, qualem acceperimus. Si manu facienda est, ea

fere commodiſſima eſt, quæ duabus tranſverſis lineis literæ X figuram accipit, ut deinde a ſingulis procedentibus angulis cutis ſubſecetur.

Inter quæ, ſi ſanguis fertur, ſpongia ſubinde in aceto tincta cohibendus eſt, occupanduſque objectis linamentis, & caput altius excitandum. Neque id vitium ullum metum, niſi inter muſculos, qui tempora continent, affert: ſed ibi quoque nihil tutius fit.

In omni vero fiſſo fractoque oſſe, protinus antiquiores medici ad ferramenta veniebant, quibus id exciderent. Sed multo melius eſt, ante emplaſtra experiri, quæ calvariæ cauſa componuntur. eorumque aliquod oportet ex aceto mollitum per ſe ſuper fiſſum fractumve os imponere: deinde ſuper id, aliquanto latius, quam vulnus eſt, eodem medicamento illitum linteolum, & præterea ſuccidam lanam aceto tinctam: tum vulnus deligare, & quotidie reſolvere; ſimiliterque curare uſque ad diem quintum. A ſexto die etiam vapore aquæ calidæ per ſpongiam fovere: ceteraque eadem facere. Quod ſi caruncula increſcere cœperit, & febricula aut ſoluta fuerit, aut levior, & cupiditas cibi reverterit, ſatiſque ſomni accedat, in eodem medicamento erit perſeverandum. Procedente deinde tempore emolliendum id emplaſtrum, adjecto cerato ex roſa facto, quo facilius carnem producat. nam per ſe reprimendi vim habet. Hac ratione ſæpe rimæ callo quodam implentur; eſtque ea oſſis velut cicatrix. & latius fracta oſſa, ſi qua inter ſe non cohærebant, eodem callo glutinantur. eſtque id aliquanto melius

velamentum cerebro, quam caro, quæ exciſo oſſe increſcit. Si vero ſub prima curatione febris intenditur, breveſque ſomni, & iidem per ſomnia tumultuoſi ſunt, ulcus madet, neque alitur, & in cervicibus glandulæ oriuntur, magni dolores ſunt, cibique ſuper hæc faſtidium increſcit; tum demum ad manum ſcalprumque veniendum eſt.

Duo vero ſub ictu calvariæ pericula ſunt, ne vel findatur, vel medium deſidat. Si fiſſum eſt, poſſunt oræ eſſe compreſſæ: vel quia altera ſuper alteram exceſſit; vel etiam, quia vehementer ſe rurſus commiſerunt. Ex quo evenit, ut humor ad membranam quidem deſcendat, exitum vero non habeat, ac ſic eam irritet, & graves inflammationes moveat. Ubi medium deſedit, eandem cerebri membranam os urget: interdum etiam ex fractura quibuſdam velut aculeis pungentibus.

His ita ſuccurrendum eſt, ut tamen quam minimum ex oſſe dematur. Ergo, ſi ora alteri inſedit, ſatis eſt id, quod eminet, plano ſcalpro excidere. Quo ſublato, jam rima hiat, quantum curationi ſatis eſt.

At, ſi oræ inter ſe comprimuntur, a latere ejus, interpoſito digiti ſpatio, terebra foramen faciendum eſt: ab eoque ſcalper duabus lineis ad rimam agendus, ad ſimilitudinem literæ Λ; ſic, ut vertex ejus a foramine, baſis a rima ſit. Quod ſi rima longius patet, ab altero foramine rurſus ſimilis ſinus fieri debebit: & ita nihil latens in eo oſſe concavum eſt, abundeque exitus datur intus lædentibus.

Ne ſi fractum quidem os deſedit, totum excidi

necesse est: sed, sive totum perfractum est, & ab alio ex toto recessit, sive circumpositæ calvariæ inhæret; exigua parte ab eo, quod naturaliter se habet, scalpro dividendum est. Deinde in eo, quod desedit, juxta rimam, quam fecimus, foramina addenda sunt: si in angusto noxa est, duo; si latius patet, tria; septaque eorum excidenda: & tum scalper utrinque ad rimam agendus sic, ut lunatum sinum faciat, imaque pars ejus intus ad fracturam, cornua ad os integrum spectent. Deinde, si qua labant, & ex facili removeri possunt, forsice ad id facta colligenda sunt, maximeque ea, quæ acuta membranam infestant. Si id ex facili fieri non potest, subjicienda lamina est, quam custodem ejus membranæ esse, proposui: & super eam, quidquid spinosum est, & intus eminet, excidendum est. eadem lamina, quidquid deorsum insidet, attollendum. Hoc genus curationis efficit, ut, qua parte fracta ossa tamen inhærent, solidentur: qua parte abrupta sunt, sine ullo tormento sub medicamentis tempore excidant, spatiumque inter hæc satis ibi magnum ad extrahendam saniem relinquatur, plusque in osse propugnaculi cerebrum habeat, quam habiturum fuit, eo exciso.

His factis, ea membrana acri aceto respergenda est, ut, sive aliquid sanguinis ex ea profluit, cohibeatur, sive intus concretus cruor remanet, discutiatur: tum idem medicamentum eodem modo, qui supra positus est, mollitum, ipsi membranæ imponendum est: ceteraque eodem modo facienda sunt, quæ ad linteolum illitum, & lanam succidam perti-

nent: collocandusque is loco intepido: & curandum quotidie vulnus; bis etiam, æstate.

Quod si membrana per inflammationem intumuerit, infundenda erit rosa tepida. Si usque eo tumebit, ut super ossa quoque emineat, coercebit eam bene trita lenticula, vel folia vitis contrita, & cum recenti vel butyro, vel adipe anserino mixta: cervixque molliri debebit liquido cerato, ex irino facto. At, si parum pura membrana videbitur, par modus ejus emplastri & mellis miscendus erit; idque superinfundendum; ejusque continendi causa unum aut alterum linamentum injiciendum; & super linteolo, cui emplastrum illitum sit, contegendum. Ubi satis pura membrana est, eadem ratione adjiciendum emplastro ceratum, ut carnem producat.

Quod ad abstinentiam vero, & primos ulterioresque cibos potionesque pertinet, eadem, quæ in vulneribus præcepi, servanda sunt: eo magis, quo periculosius hæc pars afficitur. Quin etiam, cum jam non solum sustineri, sed ali cibis quoque oportebit, tamen erunt vitanda, quæcunque mandenda sunt: item fumus, & quidquid excitat sternutamentum. Spem vero certam faciunt, membrana mobilis ac sui coloris, caro increscens rubicunda, facilis motus maxillæ atque cervicis. Mala signa sunt, membrana immobilis, nigra, vel livida, vel aliter coloris corrupti, dementia, acris vomitus, nervorum vel resolutio vel distentio, caro livida, maxillarum rigor, atque cervicis. Cetera, quæ ad somnum, cibi desiderium, febrem, puris colorem attinent, eadem,

quæ in ceteris vulneribus, vel ſalutaria, vel mortifera ſunt.

Ubi bene res cedit, incipit ab ipſa membrana, vel, ſi os eo loco duplex eſt, inde quoque caro increſcere; eaque id, quod inter oſſa vacuum eſt, replet: nonnunquam etiam ſuper calvariam excreſcit. Quod ſi incidit, inſpergenda ſquama æris eſt, ut id reprimat & cohibeat, eaque carni ſuperdanda, quæ ad cicatricem perducant. Omnibuſque ea locis commode inducitur, excepta frontis ea parte, quæ paulum ſuper id eſt, quod inter ſupercilia eſt. Ibi enim vix fieri poteſt, ut non per omnem ætatem ſit exulceratio: quæ linteolo, medicamentum habente, contegenda ſit. Illa utique capite fracto ſervanda ſunt, ut, donec jam valida cicatrix erit, vitentur ſol, ventus, frequens balneum, major vini modus.

CAPUT V.

De naſo fracto.

IN naribus vero, & os, & cartilago frangi ſolet, & quidem modo adverſa, modo a latere. Si adverſa fracta ſunt, alterumve ex his, nares deſidunt, difficulter ſpiritus trahitur. Si a latere os fractum eſt, is locus cavus eſt: ſi cartilago, in alteram partem nares declinantur.

Quidquid in cartilagine incidit, excitandum leniter eſt, aut ſubjecto ſpecillo, aut duobus digitis utrinque compreſſis: deinde in longitudinem implicata linamenta, & molli pellicula cincta circumſutaque, intus adigenda ſunt; aut eodem modo com-

positum aliquid ex arido penicillo; aut grandis pinna, gummi, vel fabrili glutine illita, & molli pellicula circumdata, quæ desidere cartilaginem non sinat. Sed, si adversa ea fracta est, æqualiter utraque naris implenda est. Si a latere, id, quod inseritur, crassius esse debet ab ea parte, in quam nasus jacet, ab altera tenuius. Extrinsecus autem circumdanda habena est mollis, media illita mixtis inter se simila & turis fuligine: eaque ultra aures ducenda, & fronti duobus capitibus agglutinanda est. id enim corpori quasi gluten inhærescit, &, cum induruit, nares commode continet. Sin, quod intus inditum est, lædit, sicut maxime fit, ubi interior cartilago perfracta est, excitatæ nares eadem tantummodo habena continendæ sunt: deinde, post quatuordecim dies id ipsum demendum est. Resolvitur autem aqua calida; eaque tum is locus quotidie fovendus est.

Sin os fractum est, id quoque digitis in suam sedem reponendum est: atque ubi adversum id ictum est, utraque naris implenda est; ubi a latere, ea, in quam os impulsum est: imponendumque ceratum, & paulo vehementius deligandum est; quia callus eo loco non ad sanitatem tantummodo, sed etiam ad tumorem increscit. a tertio die fovendum id aqua calida est; tantoque magis, quanto propius esse sanitati debet. Quod si plura erunt fragmenta, nihilo minus intrinsecus singula in suas sedes digitis erunt compellenda; imponendaque extrinsecus eadem habena, & super eam ceratum; neque ultra fascia adhibenda est.

At, si quod fragmentum undique resolutum cum

ceteris non glutinabitur, intelligetur quidem ex humore, qui multus ex vulnere feretur; vulſella vero extrahetur; finitiſque inflammationibus, imponetur aliquod medicamentum ex his, quæ leniter reprimunt. Pejus eſt, ubi aut oſſi, aut cartilagini fractæ cutis quoque vulnus acceſſit. id admodum raro fit. Si incidit, illa quidem nihilo minus eadem ratione in ſuas ſedes excitanda ſunt: cuti vero ſuperimponendum emplaſtrum aliquod ex his, quæ recentibus vulneribus accommodata ſunt: ſed inſuper nullo vinculo deligandum eſt.

CAPUT VI.

De auribus fractis.

IN aure quoque interdum rumpitur cartilago. Quod ſi incidit, antequam pus oriatur, imponendum glutinans medicamentum eſt. ſæpe enim ſuppurationem prohibet, & aurem confirmat. Illud & in hac & in naribus ignorari non oportet, non quidem cartilaginem ipſam glutinari, circa tamen carnem increſcere, ſolidarique eum locum. Itaque, ſi cum cute cartilago rupta eſt, cutis utrinque ſuitur. Nunc autem de ea dico, quæ, cute integra, frangitur. In ea vero ſi jam pus natum eſt, aperienda altera parte cutis, & ipſa cartilago contra lunata plaga excidenda eſt: deinde utendum eſt medicamento leniter ſanguinem ſupprimente, quale lycium eſt aqua dilutum, donec ſanguis fluere deſinat: tum imponendum linteolum cum emplaſtro, ſic, ut pingue omne vitetur: & a parte poſteriore lana mollis

auri ſubjicienda eſt, quæ, quod eſt inter hanc & caput, compleat: tum leniter ea deliganda eſt; & a tertio die, vapore, ut in naribus poſui, fovenda. Atque in his quoque generibus abſtinentia primis temporibus neceſſaria eſt, donec inflammatio finiatur.

CAPUT VII.

De maxilla fracta, & quibuſdam ad omnia oſſa pertinentibus.

AB his ad maxillam venturus indicanda quædam puto communiter ad omnia oſſa pertinentia, ne ſæpius eadem dicenda ſint. Omne igitur os, modo rectum, ut lignum in longitudinem finditur; modo frangitur tranſverſum; interdum obliquum: atque id ipſum nonnunquam retuſa habet capita, nonnunquam acuta. quod genus peſſimum eſt: quia neque facile committuntur, quæ nulli retuſo innituntur; & carnem vulnerant, interdum quoque nervum aut muſculum. Quin etiam aliquando plura fragmenta fiunt. Sed in aliis quidem oſſibus ex toto ſæpe fragmentum a fragmento recedit. Maxillæ vero ſemper aliqua parte, etiam vexata oſſa inter ſe cohærent.

Igitur inprimis digitis duobus utrinque prementibus, & ab ore, & a cute, omnia oſſa in ſuam ſedem compellenda ſunt: deinde, ſi maxilla tranſverſa fracta eſt (ſub quo caſu fere dens ſuper proximum dentem excedit) ubi ea in ſuam ſedem collocata eſt, duo proximi dentes, aut, ſi hi labant,

ulteriores inter se seta deligandi sunt. id in alio genere fracturæ supervacuum est. cetera eadem facienda sunt. Nam linteolum duplex, madens vino & oleo, superinjiciendum cum eadem simila & eadem turis fuligine est: deinde aut fascia, aut mollis habena, media in longitudinem incisa, ut utrinque mentum complectatur, & inde capita ejus supra caput adducta ibi deligentur.

Illud quoque ad omnia ossa pertinens dictum erit, famem primum esse necessariam: deinde, a die tertio, humidum cibum; sublata inflammatione, paulo pleniorem, eumque, qui carnem alat: vinum per omne tempus esse alienum. Deinde tertio die resolvi debere, foverique per spongiam vapore aquæ calidæ, eademque, quæ primo fuerunt, superdari: idem quinto die fieri, & donec inflammatio finiatur; quæ vel octavo die, vel septimo fere solvitur: ea sublata, rursus ossa esse tractanda, ut, si quod fragmentum loco suo non est, reponatur. neque id esse solvendum, nisi duæ partes ejus temporis, intra quod quæque ossa confervent, transierint.

Fere vero inter quartumdecimum & unum & vicesimum diem sanescunt, maxilla, malæ, jugulum, pectus, latum os scapularum, costæ, spina, coxarum os, tali, calx, manus, planta: inter vicesimum & tricesimum diem, crura brachiaque: inter septimum & vicesimum & quadragesimum, humeri & femina.

Sed de maxilla illud quoque adjiciendum est, quod humidus cibus diu assumendus est. Atque

etiam, cum tempus processit, in lagano similibusque aliis perseverandum est, neque quidquam edendum, donec ex toto maxillam callus firmarit. Itemque, primis utique diebus, habendum silentium.

CAPUT VIII.

De jugulo fracto.

JUGULUM vero, si transversum fractum est, nonnunquam per se rursus recte coit, &, nisi movetur, sanari sine vinctura potest: nonnunquam vero, maximeque ubi motum est, elabitur; fereque id, quod a pectore est, sub id, quod ab humero est, in posteriorem partem inclinatur. Cujus ea ratio est, quod per se non movetur, sed cum humeri motu consentit. Itaque, eo subsistente, super id humerus agitatur. Raro vero admodum in priorem partem jugulum inclinatur; adeo ut magni professores nunquam se vidisse memoriæ mandarint. Sed locuples tamen ejus rei auctor Hippocrates est.

Verum, ut dissimilis uterque casus est, sic quædam dissimilia requirit. Ubi ad scapulas jugulum tendit, simul dextra manu plana propellendus in posteriorem partem humerus est, & illud in priorem attrahendum. Ubi ad pectus conversum est, ipsum quidem retro dandum, humerus autem in priorem partem adducendus est: ac, si is inferior est, non id, quod a pectore est, deprimendum est, quia immobile est; sed humerus ipse attollendus: sin autem superior est, id, quod a pectore est, implendum lana, & humerus ad pectus deligandus est.

Si acuta fragmenta ſunt, incidi contra cutis debet; ex oſſibus ea, quæ carnem vulnerant, præcidenda ſunt; tunc retuſa oſſa committenda ſunt; ſi quod ab aliqua parte eminet, opponendum ei triplex linteolum eſt in vino & oleo tinctum. Si plura fragmenta ſunt, excipienda ſunt ex ferula facto canaliculo, eodemque intus incerato. Ne faſcia deducatur, quæ jugulo compoſito circumdanda eſt, ſæpius potius, quam valentius. quod ipſum quoque in omnibus fractis perpetuum eſt. A dextro vero jugulo, ſi id fractum eſt, ad alam ſiniſtram; a ſiniſtro ad dexteram, rurſus ſub ala ſua faſciari debet. Poſt hæc, ſi jugulum ad ſcapulas inclinatum eſt, brachium ad latus; ſi in partem priorem, ad cervicem deligandum eſt: ſupinuſque homo collocandus. ceteraque eadem facienda, quæ ſupra comprehenſa ſunt.

2. *De diverſis oſſium curis.*

Sunt vero plura oſſa fere immobilia, vel dura, vel cartilaginoſa, quæ vel franguntur, vel forantur, vel colliduntur, vel finduntur, ut malæ, pectus, latum os ſcapularum, coſtæ, ſpina, coxarum os, tali, calx, manus, planta. Horum omnium eadem curatio eſt. Si ſupra vulnus eſt, id ſuis medicamentis nutriendum eſt. quo ſaneſcente, rimas quoque oſſis, aut, ſi quod foramen eſt, callus implet. Si cutis integra eſt, &, os læſum eſſe, ex dolore colligimus, nihil aliud, quam quieſcendum; imponendumque ceratum eſt, & leniter deligandum, donec ſanitate oſſis dolor finiatur.

CAPUT IX.

De costis fractis.

PROPRIE tamen quædam de costa dicenda sunt; quia juxta viscera est, gravioribusque periculis is locus expositus est. Hæc quoque igitur interdum sic finditur, ut ne summum quidem os, sed interior pars ejus, quæ rara est, lædatur: interdum sic, ut eam totam is casus perruperit. Si tota fracta non est, nec sanguis exspuitur, nec febricula sequitur, nec quidquam suppurat, nisi admodum raro, nec dolor magnus est; tactu tamen is locus leviter indolescit. Abunde est eadem, quæ supra scripta sunt, facere; & a media fascia incipere deligare, ne in alterutram partem hæc cutem inclinet. Ab uno vero & vicesimo die, quo utique os esse debet glutinatum, id agendum cibis uberioribus est, ut corpus quam plenissimum fiat, quo melius os vestiat: quod illo loco tenerum adhuc injuriæ sub tenui cute expositum est. Per omne autem tempus curationis, vitandus clamor, sermo quoque, tumultus, ira, motus vehementior corporis, fumus, pulvis, & quidquid vel tussim, vel sternutamentum movet: ne spiritum quidem magnopere continere expedit.

At, si tota costa perfracta est, casus asperior est. Nam & graves inflammationes, & febris, & suppuratio, & sæpe vitæ periculum sequitur, & sanguis spuitur. Ergo, si vires patiuntur, ab eo brachio, quod super eam costam est, sanguis mittendus est: si non patiuntur, alvus, tamen sine ullo

acri, ducenda est; diutiusque inedia pugnandum. Panis vero ante septimum diem non assumendus, sed una sorbitione vivendum: imponendumque ei loco ceratum ex lycio factum, cui cocta quoque resina adjecta sit, aut Polyarchi malagma; aut panni ex vino & rosa & oleo; superque imponenda lana succida mollis, & duæ fasciæ a mediis orsæ, minimeque adstrictæ. Multo vero magis omnia vitanda, quæ supra posui; adeo, ut ne spiritus quidem sæpius movendus sit. Quod si tussis infestabit, ad id potio sumenda erit, vel ex trixagine, vel ex ruta, vel ex herba stœchade, vel ex cumino & pipere. Gravioribus vero doloribus urgentibus, cataplasma imponi quoque conveniet, vel ex lolio, vel ex hordeo, cui pinguis fici tertia pars sit adjecta. Et id quidem interdiu superjacebit: noctu vero idem aut ceratum, aut malagma, aut panni, quia potest cataplasma decidere. Ergo quotidie quoque resolvetur, donec jam cerato aut malagmate possimus esse contenti. Et decem quidem diebus extenuabitur fame corpus; ab undecimo vero ali incipiet. ideoque etiam laxior, quam primo, fascia circumligabitur. Fereque ea curatio ad quadragesimum diem perveniet.

Sub qua si metus erit suppurationis, plus malagma, quam ceratum, ad digerendum proficiet. Si suppuratio vicerit, neque per quæ supra scripta sunt, discuti potuerit; omnis mora vitanda erit, ne os infra vitietur: sed, qua parte maxime tumebit, demittendum erit candens ferramentum, donec ad pus perveniat; idque effundendum. Si nusquam ca-

put ſe oſtendit, ubi maxime pus ſubſit, ſic intelligemus. creta cimolia totum locum illinemus, & ſiccari patiemur: quo loco maxime humor in ea perſeverabit, ubi pus proximum erit; eoque uri debebit. Si latus aliquid abſcedet, duobus aut tribus locis erit perforandum; demittendumque linamentum, aut aliquid ex penicillo. quod ſummum lino ſit devinctum, ut facile educatur. Reliqua eadem, quæ in ceteris aduſtis, facienda ſunt. Ubi purum erit ulcus, ali corpus debebit, ne tabes, pernicioſa futura, id malum ſubſequatur. Nonnunquam etiam, levius ipſo oſſe affecto, & inter initia neglecto, non pus, ſed humor quidam muccis ſimilis, intus coit; molleſcitque contra cutis. In qua ſimili uſtione utendum eſt.

2. *De ſpina fracta.*

In ſpina quoque eſt, quod proprie notemus. Nam ſi id, quod ex vertebra excedit, aliquo modo fractum eſt, locus quidem concavus fit; punctiones autem in eo ſentiuntur, quia neceſſe eſt ea fragmenta ſpinoſa eſſe. quo fit, ut homo in anteriorem partem ſubinde nitatur. Hæc noſcenda rei cauſa ſunt. Medicamentis vero iiſdem opus eſt, quæ plurima parte hujus capitis expoſita ſunt.

CAPUT X.

De humerorum, brachiorum, femorum, crurum, digitorum fractorum, vel evulsorum, communibus curationibus.

Similes rurſus ex magna parte caſus curationeſque ſunt humeris & femoribus. Communia etiam quædam humeris, brachiis, femoribus, cruribus, digitis: ſiquidem ea minime periculoſe media franguntur. Quo propior fractura capiti vel ſuperiori vel inferiori eſt, eo pejor eſt. nam & majores dolores affert, & difficilius curatur. Ea maxime tolerabilis eſt ſimplex, tranſverſa: pejor, ubi obliqua, atque ubi fragmenta: peſſima, ubi eadem acuta ſunt. Nonnunquam autem fracta in his oſſa in ſuis ſedibus remanent: multo ſæpius excidunt, aliudque ſuper aliud effertur. idque ante omnia conſiderari debet: & ſunt notæ certæ. Si ſuis ſedibus ſunt, mota reſonant, punctioniſque ſenſum repræſentant, tactu inæqualia ſunt. Si vero non adverſa, ſed obliqua junguntur, (quod fit, ubi loco ſuo non ſunt) membrum id altero latere brevius eſt, & muſculi ejus tument.

Ergo, ſi hoc deprenſum eſt, protinus id membrum oportet extendere. Nam nervi muſculique, intenti per oſſa, contrahuntur: neque hæc in ſuum locum veniunt, niſi illos per vim aliquis intendit. Rurſus, ſi primis diebus id omiſſum eſt, inflammatio oritur. Sub qua & difficile, & periculoſe, vis nervis adhibetur. nam diſtentio nervorum vel can-

cer sequitur; vel certe, ut mitissime agatur, pus. itaque, si ante reposita ossa non sunt, postea reponenda sunt. Intendere autem digitum, vel aliud quoque membrum, si adhuc tenerum est, etiam unus homo potest; cum alteram partem dextra, alteram sinistra prendit. Valentius membrum duobus eget, qui in diversa contendant. Si firmiores nervi sunt, ut in viris robustis, maximeque eorum feminibus & cruribus evenit; habenis quoque, vel linteis fasciis utrinque capita articulorum deliganda, & per plures in diversa ducenda sunt. Ubi paulo longius, quam naturaliter esse debet, membrum vis fecit; tum demum ossa manibus in suam sedem compellenda sunt: indiciumque ossis repositi est dolor sublatus. Et membrum alteri æquatum, involvendum duplicibus triplicibusve pannis in vino & oleo tinctis: quos linteos esse, commodius est.

Fere vero fasciis sex opus est. Prima brevissima adhibenda: quæ circa fracturam ter voluta sursum versum feratur, & quasi in cochlea serpat; satisque est, eam ter hoc quoque modo circuire. Altera dimidio longior ea: quæ, si qua parte os eminet, ab ea, si totum æquale est, undelibet super fracturam incipere debet, priori adversa, deorsumque tendere; atque iterum ad fracturam reversa, in superiore parte ultra priorem fasciam desinere. Super has injiciendum latiore linteo ceratum est, quod eas contineat. Ac, si qua parte os eminet, triplex ea pannus objiciendus, eodem vino & oleo madens. Hæc tertia fascia comprehendenda sunt, quar-

taque, ſic, ut ſemper inſequens priori adverſa ſit, & tertia tantum in inferiore parte, tres in ſuperiore finiant: quia ſatius eſt ſæpius circuire, quam adſtringi: ſiquidem id, quod adſtrictum eſt, alienatur, & cancro opportunum eſt. Articulum autem quam minime vincire opus eſt: ſed, ſi juxta hunc os fractum eſt, neceſſe eſt.

Deligatum vero membrum in diem tertium continendum eſt. Eaque vinctura talis eſſe debet, ut primo die nihil offenderit, non tamen laxa viſa ſit; ſecundo laxior; tertio jam pæne reſoluta. Ergo tum rurſum id membrum deligandum, adjiciendaque prioribus quinta faſcia eſt, iterumque quinto die reſolvendum eſt, & tum ſex faſciis involvendum, ſic, ut tertia & quinta infra, ceteræ ſupra finiantur. Quotieſcunque autem ſolvitur membrum, calida aqua fovendum eſt. Sed, ſi juxta articulum fractura eſt, diu inſtillandum vinum eſt, exigua parte olei adjecta, eademque omnia facienda, donec adeo inflammatio ſolvatur, ut tenuius quoque, quam ex conſuetudine, id membrum fiat. quod ſi ſeptimus dies non dedit, certe nonus exhibet. tum facillime oſſa tractantur.

Rurſus ergo, ſi parum commiſſa ſunt, committi debent: ſi qua fragmenta eminent, in ſuas ſedes reponenda ſunt: deinde eodem modo membrum deligandum, ferulæque ſuper accommodandæ ſunt, quæ fiſſæ circumpoſitæque oſſa in ſua ſede contineant: &, in quam partem fractura inclinat, ab ea latior valentiorque ferula imponenda eſt. Eaſque omnes circa articulum eſſe oportet reſimas,

ne hunc lædant, nec ultra adſtringi, quam ut oſſa contineant: & cum ſpatio laxentur, tertio quoque die paulum habenis ſuis coarctari; ac, ſi nulla prurigo, nullus dolor eſt, ſic manere, donec duæ partes ejus temporis, quo os quodque conſervet, compleantur: poſtea levius aqua calida fovere; quia primo digeri materiam opus eſt, tum evocari. Ergo cerato quoque liquido id leniter eſt ungendum, perfricandaque ſumma cutis eſt: laxiuſque id deligandum eſt. Tertio quoque die ſolvendum, ſic, ut remota calida aqua, cetera eadem fiant; tantummodo ſingulæ faſciæ, quoties reſolutæ fuerint, ſubtrahantur.

2. *De humero fracto.*

Hæc communia ſunt: illa propria. Siquidem humerus fractus, non ſic, ut membrum aliud, intenditur: ſed homo collocatur alto ſedili, medicus autem humiliore adverſus. Una autem faſcia, brachium amplexa, ex cervice ipſius, qui læſus eſt, id ſuſtinet: altera, ab altera parte ſuper caput data, ibi accipit nodum: tertia, vincto imo humero deorſum demittitur, ibi quoque capitibus ejus inter ſe vinctis. Deinde ab occipitio ipſius, miniſter ſub ea faſcia, quam ſecundo loco poſui, porrecto, ſi dexter humerus ducendus eſt, dextro, ſi ſiniſter, ſiniſtro brachio, demiſſum inter femina ejus, qui curatur, baculum tenet; medicus ſuper eam faſciam, de qua tertio loco dixi, plantam injicit dextram, ſi ſiniſter, ſiniſtram, ſi dexter humerus curatur; ſimulque alteram faſciam miniſter attollit, alteram premit medi-

cus: quo fit, ut leniter humerus extendatur. Fasciis vero, si medium aut imum os fractum est, brevioribus opus est; si summum, longioribus: ut ab eo sub altera quoque ala per pectus & scapulas porrigantur. Protinus vero brachium, cum deligatur, sic inclinandum est, ut id, quod afficitur, ante fascias quoque sic figuratum sit, ne postea suspensum aliter, atque cum deligabatur, humerum inclinet. Brachioque suspenso, ipse quoque humerus ad latus leniter deligandus est. per quæ fit, ut minime moveatur: ideoque ossa sic se habent, ut aliquis composuit. Cum ad ferulas ventum est, extrinsecus esse earum longissimæ debent: a lacerto breviores; sed sub ala brevissimæ. Sæpiusque eæ resolvendæ sunt, ubi in vicinia cubiti humerus fractus est, ne ibi nervi rigescant, & inutile brachium efficiant. Quoties solutæ sunt, fractura manu continenda; cubitus aqua calida fovendus, & molli cerato perfricandus, ferulæque vel omnino non imponendæ contra eminentia cubiti, vel aliquanto breviores sunt.

3. *De brachio fracto.*

At, si brachium fractum est, in primis considerandum est, alterum os, an utrumque comminutum sit: non quo alia in ejusmodi casu curatio sit admovenda; sed primum, ut valentius extendatur, si utrumque os fractum est; quia necesse est minus nervos contrahi altero osse integro, eosque intendente: deinde, ut curiosius omnia in continendis ossibus fiant, si neutrum alteri auxilio est. nam, ubi alterum integrum est, plus opis in eo, quam in

fasciis ferulisque est. Deligari autem brachium debet, paulum pollice ad pectus inclinato; siquidem is maxime brachii naturalis habitus sit: idque involutum mitella commodissime excipitur. quæ latitudine ipsi brachio, peranguftis capitibus collo injicitur: atque ita commode brachium ex cervice suspensum est. Idque paulum supra cubiti alterius regionem pendere oportet.

4. *De cubito fracto.*

Quod si ex summo cubito quid fractum sit, glutinare id vinciendo alienum est. fit enim brachium immobile. At, si nihil aliud quam dolori occursum est, idem, qui fuit, ejus usus est.

5. *De cruribus femoribusque fractis.*

In crure æque ad rem pertinet, alterum saltem os integrum manere. commune vero ei femorique est, quod, ubi deligatum est, in canalem conjiciendum est. Is canalis inferiori parte foramina habet, per quæ, si quis humor excesserit, descendat: & a planta moram, quæ simul & sustineat eam, & delabi non patiatur: & a lateribus cava, per quæ loris datis, mora quidem crus femurque, ut collocatum est, detineat. Esse etiam is debet, a planta, si crus fractum est, circa poplitem; si femur, usque ad coxam; si juxta superius caput femoris, sic, ut ipsa quoque ei coxa insit. Neque tamen ignorari oportet, si femur fractum est, fieri brevius; quia nunquam in antiquum statum revertitur: summisque digitis postea cruris ejus insisti. ex quo multa

debilitas eſt; fœdior tamen, ubi fortunæ negligentia quoque acceſſit.

6. *De digito fracto.*

Digitum ſatis eſt ad unum ſurculum poſt inflammationem deligari.

7. *Communes curationes ad humeros, brachia, crura, femina, digitoſque confractos pertinentes.*

His proprie ad ſingula membra pertinentibus; rurſus illa communia ſunt: primis diebus fames: deinde tum, cum jam increſcere callum oportet, liberalius alimentum: longa a vino abſtinentia: fomentum aquæ calidæ, dum inflammatio eſt, liberale; cum ea deſiit, modicum: tum etiam longior ulterioribus, e liquido cerato, membris, & mollis tamen unctio. Nec protinus exercendum id membrum, ſed paulatim ad antiquos uſus reducendum eſt.

Gravius aliquanto eſt, cum oſſis fracturæ carnis quoque vulnus acceſſit; maximeque, ſi id muſculi femoris aut humeri ſenſerint. nam & inflammationes multo graviores, & promtiores cancros habent. Ac femur quidem, ſi oſſa inter ſe ceſſerunt, fere præcidi neceſſe eſt. Humerus vero quoque in periculum venit; ſed facilius conſervatur. Quibus periculis etiam magis id expoſitum, quod juxta ipſos articulos ictum eſt. Curioſius igitur agendum eſt, & muſculus quidem per mediam plagam tranſverſus præcidendus: ſanguis vero, ſi parum fluxit, mittendus: corpus inedia in decimum diem extenuan-

dum. Ac reliqua quidem membra lentius intendenda, & lenius in his ossa in suam sedem reponenda sunt: his vero neque intendi nervos, neque ossa tractari, satis expedit. ipsique homini permittendum est, ut sic ea collocata habeat, quemadmodum minime lædunt. Omnibus autem his vulneribus imponendum primo linamentum est ex vino madens, cui rosæ paulum admodum adjectum sit: cetera eadem. Deliganda fasciis sunt, aliquanto, quam vulnus, latioribus; laxius scilicet, quam si ea plaga non esset; quantoque facilius & alienari & occupari cancro vulnus potest, numero potius fasciarum id agendum est, ut laxæ quoque æque contineant.

Quod in femore humeroque sic fiet, si ossa forte recte concurrerint: sin aliter se habebunt, eatenus circumdari fascia debebit, ut impositum medicamentum contineat. Cetera eadem, quæ supra scripsi, facienda sunt, præterquam quod neque ferulis, neque canalibus, inter quæ vulnus sanescere non potest; sed pluribus tantummodo & latioribus fasciis opus est: ingerendumque subinde in eas est calidum oleum, & vinum, magisque in principio fame utendum; vulnus calida aqua fovendum; frigusque omni ratione vitandum, & transeundum ad medicamenta, quæ puri movendo sunt. Majorque vulneri, quam ossi cura agenda. ergo quotidie solvendum nutriendumque est.

Inter quæ si quod parvulum fragmentum ossis eminet, id, si retusum est, in suam sedem dandum; si acutum, ante acumen ejus, si longius est, præ-

cidendum; si brevius, limandum, & utrumque scalpro lævandum: tum ipsum recondendum est. ac si id manus facere non potest, vulsella, quali fabri utuntur, injicienda recte se habenti capiti, ab ea parte, qua sima est; ut ea parte, qua gibba est, eminens os in suam sedem compellat. Si id majus est, membranulisque cingitur, sinere oportet eas sub medicamentis resolvi, idque os, ubi jam nudatum est, abscidere; quod maturius scilicet faciendum est. potestque ea ratione & os coire, & vulnus sanescere: illud suo tempore; hoc, prout se habet.

Nonnunquam etiam in magno vulnere evenit, ut fragmenta quædam velut emoriantur, neque cum ceteris coeant: quod hic quoque ex modo fluentis humoris colligitur. Quo magis necessarium est, sæpius ulcus resolvere atque nutrire. Sequitur vero, ut id os per se post aliquot dies excidat. Cum tam misera antea conditio vulneris sit, tamen id interdum majus diutiusque facies.

Sæpe etiam integra cute os abrumpitur, protinusque prurigo & dolor oritur. Quæ solvere, si accidit, maturius oportet, & fovere aqua, per æstatem, frigida; per hiemem, egelida: deinde ceratum myrteum imponere. Interdum fractura quibusdam velut aculeis carnem vexat. Quo a prurigine & punctionibus cognito, aperire id medicus, eosque aculeos præcidere necesse habet. Reliqua vero curatio in utroque hoc casu eadem est, quæ, ubi plagam ictus protinus intulit. Puro jam ulcere, cibis hic quoque utendum est carnem producentibus. Si brevius adhuc membrum est, & ossa loco suo non

ſunt, paxillus tenuis & quam læviſſimi generis inter ea demitti debet, ſic, ut capite paulum ſupra ulcus emineat; iſque quotidie plenior adigendus eſt, donec par id membrum alteri fiat. Tum paxillus removendus, vulnus ſanandum eſt. Cicatrix inducta fovenda frigida aqua eſt, in qua myrtus, hedera, aliæve ſimiles verbenæ decoctæ ſint: illinendumque medicamentum, quod ſiccet. & magis etiam hic quieſcendum, donec id membrum confirmetur.

Si quando vero oſſa non conferbuerunt, quia ſæpe ſoluta, ſæpe mota ſunt, in aperto deinde curatio eſt; poſſunt enim coire. Si vetuſtas occupavit, membrum extendendum eſt, ut aliquid lædatur: oſſa inter ſe manu dividenda, ut concurrendo exaſperentur, &, ſi quid pingue eſt, eradatur, totumque id quaſi recens fiat: magna tamen cura habita, ne nervi muſculive lædantur. Tum vino fovendum eſt, in quo malicorium decoctum ſit; imponendumque id ipſum ovi albo mixtum: tertio die reſolvendum, fovendumque aqua, in qua verbenæ, de quibus ſupra dixi, decoctæ ſint: quinto die idem faciendum, ferulæque circumdandæ: cetera, & ante, & poſt, eadem facienda, quæ ſupra ſcripſi. Solent tamen interdum diverſa inter ſe oſſa conſervere: eoque & brevius membrum, & indecorum fit; &, ſi capita acutiora ſunt, aſſiduæ punctiones ſentiuntur. Ob quam cauſam frangi rurſus oſſa & dirigi debent. Id hoc modo fit. Calida aqua multa membrum id fovetur, & ex cerato liquido perfricatur, intenditurque: inter hæc, medicus pertractans oſſa, ut adhuc tenero callo, manibus ea di-

ducit, compellitque id, quod eminet, in ſuam ſedem: &, ſi parum valuit, ab ea parte, in quam os ſe inclinat, involutam lana regulam objicit; atque ita deligando, aſſueſcere iterum vetuſtæ ſedi cogit.

Nonnunquam autem recte quidem oſſa cœperunt, ſuperincrevit vero nimius callus; ideoque locus intumuit. Quod ubi incidit, diu leniterque id membrum perfricandum eſt ex oleo, & ſale, & nitro; multumque aqua calida ſalſa fovendum; & imponendum malagma, quod digerat; adſtrictiuſque alligandum: oleribuſque, & præterea vomitu utendum, per quæ cum carne callus quoque extenuatur: confertque aliquid de ſinapi cum ficu in alterum par membrum impoſitum, donec id paulum erodat, eoque evocet materiam. Ubi his tumor extenuatus eſt, rurſus ad ordinem vitæ revertendum eſt.

CAPUT XI.

De oſſibus luxatis.

AC de fractis quidem oſſibus hactenus dictum ſit. Moventur autem ea ſedibus ſuis duobus modis. Nam modo, quæ juncta ſunt, inter ſe dehiſcunt: ut cum latum os ſcapularum ab humero recedit; & in brachio, radius a cubito; & in crure, tibia a ſura; interdum ſaltu, calcis os a talo; quod raro tamen fit: modo articuli ſuis ſedibus excidunt. Ante de prioribus dicam.

Quorum ubi aliquid incidit, protinus is locus cavus eſt, depreſſuſque digitus ſinum invenit. dein-

de gravis inflammatio oritur; atque in talis præcipue: ſiquidem febres quoque, & cancros, & nervorum vel diſtentiones, vel rigores, qui caput ſcapulis annectunt, movere conſuevit. Quorum vitandorum cauſa, facienda eadem ſunt, quæ in oſſibus mobilibus læſis. Ubi aliquid incidit, protinus his locis propoſita ſunt, ut dolor tumorque per ea tollantur. Nam diducta oſſa nunquam rurſus inter ſe junguntur: &, ut aliquid decoris eo loco, ſic nihil uſus admittitur.

Maxilla vero & vertebræ, omneſque articuli, cum validis nervis comprehendantur, excidunt aut vi expulſi, aut aliquo caſu nervis vel ruptis, vel infirmatis; faciliuſque in pueris & adoleſcentulis, quam in robuſtioribus. Hique elabuntur in priorem & in poſteriorem, in interiorem & in exteriorem partem: quidam omnibus modis, quidam certis. Suntque quædam communia omnium ſigna, quædam propria cujuſque. ſiquidem ſemper ea parte tumor eſt, in qua os prorumpit; ea ſinus, a qua receſſit. Et hæc quidem in omnibus deprehenduntur, alia vero in ſingulis. quæ, ſimulatque de quoque dicam, proponenda erunt.

Sed ut excidere omnes articuli poſſunt, ſic non omnes reponuntur. Caput enim nunquam compellitur, neque in ſpina vertebra, neque ea maxilla, quæ, utraque parte prolapſa, antequam reponeretur, inflammationem movit. Rurſum, qui nervorum vitio prolapſi ſunt, compulſi quoque in ſuas ſedes iterum excidunt. Ac, quibus in pueritia exciderunt, neque repoſiti ſunt, minus, quam ceteri,

crescunt: omniumque, quæ loco suo non sunt; caro emacrescit, magisque in proximo membro, quam in ulteriore. utputa, si humerus loco suo non est, major in eo ipso fit macies, quam in brachio; major in hoc, quam in manu. Tum pro sedibus, & pro casibus, qui inciderunt, aut major, aut minor usus ejus membri relinquitur: quoque in eo plus usus superest, eo minus id extenuatur.

Quidquid autem loco suo motum est, ante inflammationem reponendum est. Si illa occupavit, dum conquiescat, lacessendum non est: ubi finita est, tentandum est in his membris, quæ id patiuntur. Multum autem eo confert & corporis & nervorum habitus. Nam, si corpus tenue, si humidum est, si nervi infirmi, expeditius os reponitur; sed & primo facilius excidit, & postea minus fideliter continetur. Quæ contraria his sunt, melius continent: sed id, quod expulsum est, difficulter admittunt. Oportet autem ipsam inflammationem levare, super succida lana ex aceto imposita: a cibo, si valentioris articuli casus est, triduo; interdum etiam quinque diebus abstinere: bibere aquam calidam, dum sitim finiat: curiosiusque hæc facere, his ossibus motis, quæ validis plenisque musculis continentur: si vero etiam febris accessit, multo magis: deinde ex die quinto fovere aqua calida; remotaque lana, ceratum imponere ex cyprino factum; nitro quoque adjecto, donec omnis inflammatio finiatur. Tunc infrictionem ei membro adhibere: cibis uti bonis; uti vino modice: jamque

ad usus quoque suos id membrum promovere; quia motus, ut in dolore pestifer, sic alias saluberrimus corpori est. Hæc communia sunt: nunc de singulis dicam.

CAPUT XII.

De maxilla luxata.

Maxilla in priorem partem propellitur, sed modo altera parte, modo utraque. Si altera, in contrariam partem ipsa mentumque inclinatur: dentes paribus non respondent; sed sub his, qui secant, canini sunt. At, si utraque, totum mentum in exteriorem partem promovetur; inferioresque dentes longius, quam superiores, excedunt; intentique super musculi apparent. Primo quoque tempore homo in sedili collocandus est, sic, ut minister a posteriore parte caput ejus contineat, vel sic, ut juxta parietem is sedeat, subjecto inter parietem & caput ejus scorteo pulvino duro, eoque caput per ministrum urgeatur, quo sit immobilius. tum medici digiti pollices, linteolis vel fasciis, ne dilabantur, involuti in os ejus conjiciendi, ceteri extrinsecus admovendi sunt. ubi vehementer maxilla apprehensa est, si una parte procidit, concutiendum mentum, & ad guttur adducendum est: tunc simul & caput apprehendendum, &, excitato mento, maxilla in suam sedem compellenda, & os ejus comprimendum est, sic, ut omnia pæne uno momento fiant. Sin utraque parte prolapsa est, eadem omnia facienda; sed æqualiter retro maxilla

agenda eſt. Repoſito oſſe, ſi cum dolore oculorum & cervicis iſte caſus incidit, ex brachio ſanguis mittendus eſt. Cum omnibus vero, quorum oſſa mota ſunt, primo liquidior cibus conveniat, tum his præcipue: adeo ut ſermo quoque, frequenti motu oris, per nervos lædat.

CAPUT XIII.

De capite luxato.

CAPUT duobus proceſſibus in duos ſinus ſummæ vertebræ demiſſis ſuper cervicem contineri, in prima parte propoſui. Hi proceſſus interdum in poſteriorem partem excidunt: quo fit, ut nervus ſub occipitio extendatur: mentum pectori agglutinetur, neque bibere is, neque loqui poſſit, interdum ſine voluntate ſemen emittat. quibus celerrime mors ſupervenit. Ponendum autem hoc eſſe credidi, non quo curatio ejus rei ulla ſit; ſed ut res indiciis cognoſceretur, & non putarent ſibi medicum defuiſſe, ſi qui ſic aliquem perdidiſſent.

CAPUT XIV.

De ſpina luxata.

IDEM caſus manet eos, quorum in ſpina vertebræ exciderunt. Id enim non poteſt fieri, niſi & medulla, quæ per medium; & duabus membranulis, quæ per duos a lateribus proceſſus feruntur; & nervis, qui continent, ruptis. Excidunt autem & in poſteriorem partem, & in priorem: & ſupra

ſeptum tranſverſum, & infra. In utramvis partem exciderit, a poſteriore parte vel tumor, vel ſinus oritur. Si ſuper ſeptum id incidit, manus reſolvuntur, vomitus, aut diſtentio nervorum inſequitur, ſpiritus difficulter movetur; dolor urget, & aures obtuſæ ſunt. Si ſub ſepto, femina reſolvuntur, urina ſupprimitur, interdum etiam ſine voluntate prorumpit. Ex ejuſmodi caſibus, ut tardius, quam ex capitis, ſic tamen intra triduum homo moritur. Nam, quod Hippocrates dixit, vetrebra in exteriorem partem prolapſa, pronum hominem collocandum eſſe, & extendendum, tum calce aliquem ſuper ipſum debere conſiſtere, & intus impellere: in his accipiendum eſt, quæ paulum exceſſerunt; non in his, quæ toto loco motæ ſunt. Nonnunquam enim nervorum imbecillitas efficit, ut, quamvis non exciderit vertebra, paulum tamen in priorem partem promineat. id non jugulat. Sed ab interiore parte non contingit quidem poſſe; ab exteriore ſi propulſum eſt, plerumque iterum redit: niſi, quod admodum rarum eſt, vis nervis reſtituta eſt.

CAPUT XV.

De humero luxato.

HUMERUS autem modo in alam excidit, modo in partem priorem. Si in alam delapſus eſt, ei junctus cubitus recedit ab latere, rurſum juxta ejuſdem partis aurem cum humero porrigi non poteſt, longiuſque altero id brachium eſt. Si in priorem partem, ſummum quidem brachium extenditur, mi-

nus tamen, quam naturaliter; difficiliusque in priorem partem, quam in posteriorem cubitus porrigitur.

Igitur, si in alam humerus excidit, vel puerile adhuc est corpus, vel molle certe & imbecillibus nervis intentum est, satis est collocare id in sedili; & ex duobus ministris alteri imperare, ut caput lati scapularum ossis leniter reducat; alteri, ut brachium extendat: ipsum posteriore parte residentem, humerum genu sub ala ejus cogere, simulque & latum os, & altera manu brachium ejus ad latus impellere.

At, si vastius corpus, nervive robustiores sunt, necessaria est spathula lignea, quæ & crassitudinem duorum digitorum habet, & longitudine ab ala ad digitos pervenit. in qua summa capitulum est rotundum, & leniter cavum, ut recipere particulam aliquam ex capite humeri possit. In ea bina foramina tribus locis sunt, inter se spatio distantibus; in quæ lora mollia conjiciuntur. Eaque spatha, fascia involuta, quo minus tactu lædat, ad alam a brachio dirigitur, sic, ut caput ejus summæ alæ subjiciatur: deinde, loris suis ad brachium deligatur; uno loco, paulum infra humeri caput; altero, paulum supra cubitum; tertio, supra manum. cui rei protinus intervalla tunc quoque foraminum aptata sunt. Sic brachium deligatum super scalæ gallinariæ gradum trajicitur, ita altæ, ut consistere homo ipse non possit; simulque in alteram partem corpus demittitur, in alteram brachium intenditur: eoque fit, ut capite ligni caput humeri

impulſum in ſuam ſedem, modo cum ſono, modo ſine hoc compellatur. Multas eſſe alias rationes, ſcire facile eſt uno Hippocrate lecto; ſed non alia magis uſu comprobata eſt.

At, ſi in partem priorem humerus excidit, ſupinus homo collocandus; faſciaque, aut habena, media ala circumdanda eſt, capitaque ejus poſt caput hominis miniſtro tradenda; brachium alteri; præcipiendumque, ut ille habenam, hic brachium extendat: deinde medicus, caput quidem hominis ſiniſtra debet repellere; dextra vero cubitum cum humero attollere, & os in ſuam ſedem compellere. faciliuſque id in hoc caſu, quam in priore, revertitur. Repoſito humero, lana alæ ſubjicienda eſt; ſi in interiore parte os fuit, ut ei opponatur; ſi in priore, ut tamen commodius deligetur. Tum faſcia, primum ſub ala obvoluta, caput ejus debet comprehendere, deinde per pectus ad alteram alam, ab eaque ad ſcapulas, rurſuſque ad ejuſdem humeri caput tendere, ſæpiuſque ad eandem rationem circumagi, donec bene id teneat. Vinctus hac ratione humerus commodius continetur, ſi adductus ad latus ſit, & ad id quoque faſcia deligetur.

CAPUT XVI.

De cubito luxato.

IN cubito autem tria coire oſſa, humeri, & radii, & cubiti ipſius, ex his, quæ prima parte hujus voluminis poſita ſunt, intelligi potuit. Si cubitus, qui annexus humero eſt, ab hoc excidit, radius,

qui adjunctus est, interdum distrahitur, interdum subsistit. In omnes vero quatuor partes excidere cubitus potest: sed, si in priorem prolapsus est, extentum brachium est, neque recurvatur: si in posteriorem, brachium curvum est, neque extenditur, breviusque altero est; interdum febrem, vomitumque bilis movet: si in exteriorem, interioremve, brachium porrectum est, sed paulum in eam partem, a qua os recessit, recurvatum.

Quidquid incidit, reponendi ratio una est (neque in cubito tantum, sed in omnibus quoque membris longis, quæ per articulum longa testa junguntur) utrumque membrum in diversas partes extendere, donec spatium inter ossa liberum sit; tum id os, quod excidit, ab ea parte, in quam prolapsum est, in contrariam impellere. Extendendi tamen alia atque alia genera sunt, prout nervi valent, aut ossa huc illucve se dederunt. Ac modo manibus solis utendum est, modo quædam alia adhibenda.

Ergo, si in priorem partem cubitus prolapsus est, extendi per duos manibus, interdum etiam habenis injectis, satis est: deinde rotundum aliquid, a lacerti parte ponendum est, & super id repente cubitus ad humerum impellendus est. At in aliis casibus commodissimum est eadem ratione brachium extendere, quæ, fracto cubito, supra posita est, & tum ossa reponere.

Reliqua curatio eadem est, quæ in omnibus. Celerius tantum sæpiusque id resolvendum est; multoque magis aqua calida fovendum, diutius ex oleo & nitro ac sale perfricandum. In cubito enim celerius,

quam in ullo alio articulo, ſive extra remanſit, ſive intus revertit, callus circumdatur, iſque, ſi per quietem increvit, flexus illius poſtea prohibet.

CAPUT XVII.

De manu luxata.

MANUS quoque in omnes quatuor partes prolabitur. Si in poſteriorem partem excidit, porrigi digiti non poſſunt: ſi in priorem, non inclinantur: ſi in alterutrum latus, manus in contrarium, id eſt, aut ad pollicem, aut ad minimum digitum convertitur. Reponi non difficillime poteſt. Super durum locum & renitentem ex altera parte intendi manus, ex altera brachium debet, ſic, ut prona ſit, ſi in poſteriorem partem os excidit; ſupina, ſi in priorem; ſi in interiorem exterioremve, in latus. Ubi ſatis nervi diducti ſunt, ſi in alterutrum latus procidit, manibus in contrarium repellendum eſt. At his, quæ in priorem poſterioremve partem prolapſa ſunt, ſuperimponendum durum aliquid, idque ſupra prominens os manu urgendum eſt, per quod os vis adjecta facilius in ſuam ſedem compellit.

CAPUT XVIII.

De palma luxata.

IN palma quoque oſſa interdum ſuis ſedibus promoventur, modo in priorem partem, modo in poſteriorem. In latus enim moveri, paribus oſſibus oppoſitis, non poſſunt. Signum id ſolum eſt, quod

omnium commune eſt. tumor ab ea parte, in quam os venit; ſinus ab ea, a qua receſſit. Sed ſine intentione, digito tantummodo bene preſſum os in ſuam ſedem revertitur.

CAPUT XIX.

De digitis luxatis.

At in digitis totidem fere caſus, eademque ſigna ſunt, quæ in manibus. Sed in his extendendis non æque vi opus eſt; cum & articuli breviores, & nervi minus validi ſunt. Super menſam tantummodo intendi debent, qui vel in priorem vel in poſteriorem partem exciderunt: tum jam palma compelli; at id, quod in latus elapſum eſt, digitis reſtitui.

CAPUT XX.

De femore luxato.

Cum de his dixerim; de iis quoque, quæ in cruribus ſunt, videri poſſum dixiſſe: ſiquidem etiam in hoc caſu quædam ſimilitudo eſt femori & humero, tibiæ & cubito, pedi & manui. quædam tamen ſeparatim quoque de his dicenda ſunt.

Femur in omnes quatuor partes promovetur: ſæpiſſime in interiorem; deinde in exteriorem; raro admodum in priorem, aut poſteriorem. Si in interiorem partem prolapſum eſt, crus longius altero & valgius eſt: extra enim pes ultimus ſpectat. Si in exteriorem, brevius, varumque fit, & pes intus inclinatur; calx ingreſſu terram non contingit, ſed

planta ima; meliusque id crus superius corpus, quam in priore casu, fert, minusque baculo eget. Si in priorem, crus extensum est, implicarique non potest; alteri cruri ad calcem par est; sed ima planta minus in priorem partem inclinatur: dolorque in hoc casu præcipuus est; & maxime urina supprimitur. Ubi cum dolore inflammatio quievit, commode ingrediuntur, rectusque eorum pes est. Si in posteriorem, extendi non potest crus, breviusque est; ubi consistit, calx quoque terram non contingit.

Magnum autem femori periculum est, ne vel difficulter reponatur, vel repositum rursus excidat. Quidam semper iterum excidere contendunt: sed Hippocrates, & Diocles, & Philotimus, & Nileus, & Heraclides Tarentinus, clari admodum auctores, ex toto se restituisse memoriæ prodiderunt. Neque tot genera machinamentorum quoque, ad extendendum in hoc casu femur, Hippocrates, Andreas, Nileus, Nymphodorus, Protarchus, Heraclides, faber quoque quidam reperissent, si id frustra esset. Sed ut hæc falsa opinio est; sic illud verum est: cum ibi valentissimi nervi musculique sint, si suum robur habent, vix admittere; si non habent, postea non continere.

Tentandum igitur est, &, si tenerius membrum est, satis est habenam alteram ab inguine, alteram a genu intendi: si validius, melius adducent, qui easdem habenas ad valida bacula deligarint; tumque eorum fustium imas partes oppositæ moræ objecerint, superioresque ad se utraque manu traxerint. Etiamnum valentius intenditur membrum super sca-

mnum, cui ab utraque parte axes ſunt, ad quos habenæ illæ deligantur: qui, ut in torcularibus, converſi, rumpere quoque, ſi quis perſeveraverit, non ſolum extendere nervos & muſculos poſſunt. Collocandus autem homo ſuper id ſcamnum eſt, aut pronus, aut ſupinus, aut in latus, ſic, ut ſemper ea pars ſuperior ſit, in quam os prolapſum eſt; ea etiam inferior, a qua receſſit. Nervis extentis, ſi in priorem partem os venit, rotundum aliquid ſuper inguen ponendum; ſubitoque ſuper id genu adducendum eſt eodem modo, eademque de cauſa, qua idem in brachio fit; protinuſque, ſi complicari femur poteſt, intus eſt.

In ceteris vero caſibus, ubi oſſa per vim paulum inter ſe receſſerunt, medicus debet id, quod eminet, retro cogere; miniſter contra inde coxam propellere. Repoſito oſſe, nihil novi aliud curatio requirit, quam ut diutius is in lecto detineatur; ne, ſi motum femur fuerit adhuc laxioribus nervis, rurſus erumpat.

CAPUT XXI.

De genu luxato.

GENU vero & in exteriorem, & in interiorem, & in poſteriorem partem excidere, notiſſimum eſt. In priorem non prolabi, plerique ſcripſerunt. poteſtque id vero proximum eſſe; cum inde oppoſita patella, ipſa quoque caput tibiæ contineat. Meges tamen eum, cui in priorem partem excidiſſet, a ſe curatum eſſe, memoriæ prodidit.

In his casibus intendi nervi rationibus iisdem, quas in femore retuli, possunt. Et id quidem, quod in posteriorem partem excidit, eodem modo rotundo aliquo super poplitem imposito, adductoque eo crure, reconditur; cetera vero manibus simul, dum ossa in diversas partes compelluntur.

CAPUT XXII.

De talo luxato.

TALUS in omnes partes prolabitur. Ubi in interiorem partem excidit, ima pars pedis in exteriorem partem convertitur. Ubi huic contrarius casus, contrarium etiam signum est. At, si in priorem partem erumpit, a posteriore latus nervus durus & intentus est; simusque is pes est. Si in posteriorem, calx pæne conditur, planta major fit. Reponitur autem is quoque per manus; prius in diversa pede & crure diductis. Et in hoc quoque casu diutius in lectulo perseverandum est, ne is talus, qui totum corpus sustinet, parum confirmatis nervis, ferendo oneri cedat, rursusque prorumpat. Calceamentis quoque humilioribus primo tempore utendum, ne vinctura talum ipsum lædat.

CAPUT XXIII.

De planta luxata.

PLANTÆ vero ossa iisdem modis, quibus in manu, prodeunt; iisdemque conduntur. Fascia tantummodo calcem quoque debet comprehendere,

ne, cum mediam plantam, imumque ejus vinciri necesse est, liber talus in medio relictus, materiam pleniorem recipiat, ideoque suppuret.

CAPUT XXIV.

De digitis luxatis.

IN digitis nihil ultra fieri debet, quam quod in his, qui sunt in manu, positum est. Potest tamen conditus articulus medius aut summus canaliculo aliquo contineri.

CAPUT XXV.

De his, quæ cum vulnere loco moventur.

HÆC facienda sunt in his casibus, ubi sine vulnere ossa exciderunt: sæpe tamen cum vulnere loco moventur. Hic vero & ingens periculum est, & eo gravius, quo majus membrum est, quove validioribus nervis aut musculis continetur. Ideoque ab humeris, femoribusque, metus mortis est: ac, si reposita ossa sunt, spes nulla est; non repositis tamen, nonnullum periculum est. Eoque major in utroque timor est, quo propius vulnus articulo est. Hippocrates nihil tuto reponi posse, præter digitos, & plantas, & manus, dixit: atque in his quoque diligenter esse agendum, ne præcipitentur ægri Quidam brachia quoque & crura reposuerunt: &, ne cancri, distentionesque nervorum orirentur (sub quibus in ejusmodi casu fieret mors matura) sanguinem ex brachio miserunt. Verum ne digitus qui-

dem (in quo minimum, ut malum, ſic etiam periculum eſt) reponi debet aut niſi ante inflammationem, aut poſtea, cum jam vetus res eſt. Si quoque, repoſito oſſe, nervi diſtenduntur, rurſus id protinus expellendum eſt.

Omne autem membrum, quod cum vulnere loco motum, neque repoſitum eſt, ſic jacere convenit, ut maxime cubantem juvat: tantum ne moveatur, neve dependeat. In omnique tali morbo magnum ex longa fame præſidium eſt: deinde ex curatione eadem, quæ propoſita eſt, ubi oſſibus fractis vulnus acceſſit. Si nudum os eminet, impedimento ſemper futurum eſt. ideo, quod excedit, abſcindendum eſt; imponendaque ſuper arida linamenta ſunt, & medicamenta non pinguia; donec, quæ ſola eſſe in ejuſmodi re ſanitas poteſt, veniat. nam & debilitas ſequitur, & tenuis cicatrix inducitur: quæ neceſſe eſt facile noxæ poſtea pateat.

INDEX

RERUM ET VERBORUM.

A.

INDEX RERUM ET VERBORUM.

I.

L.

M.

O.

P.

V.

X.

Z.

W. H. M.
LIBRARY